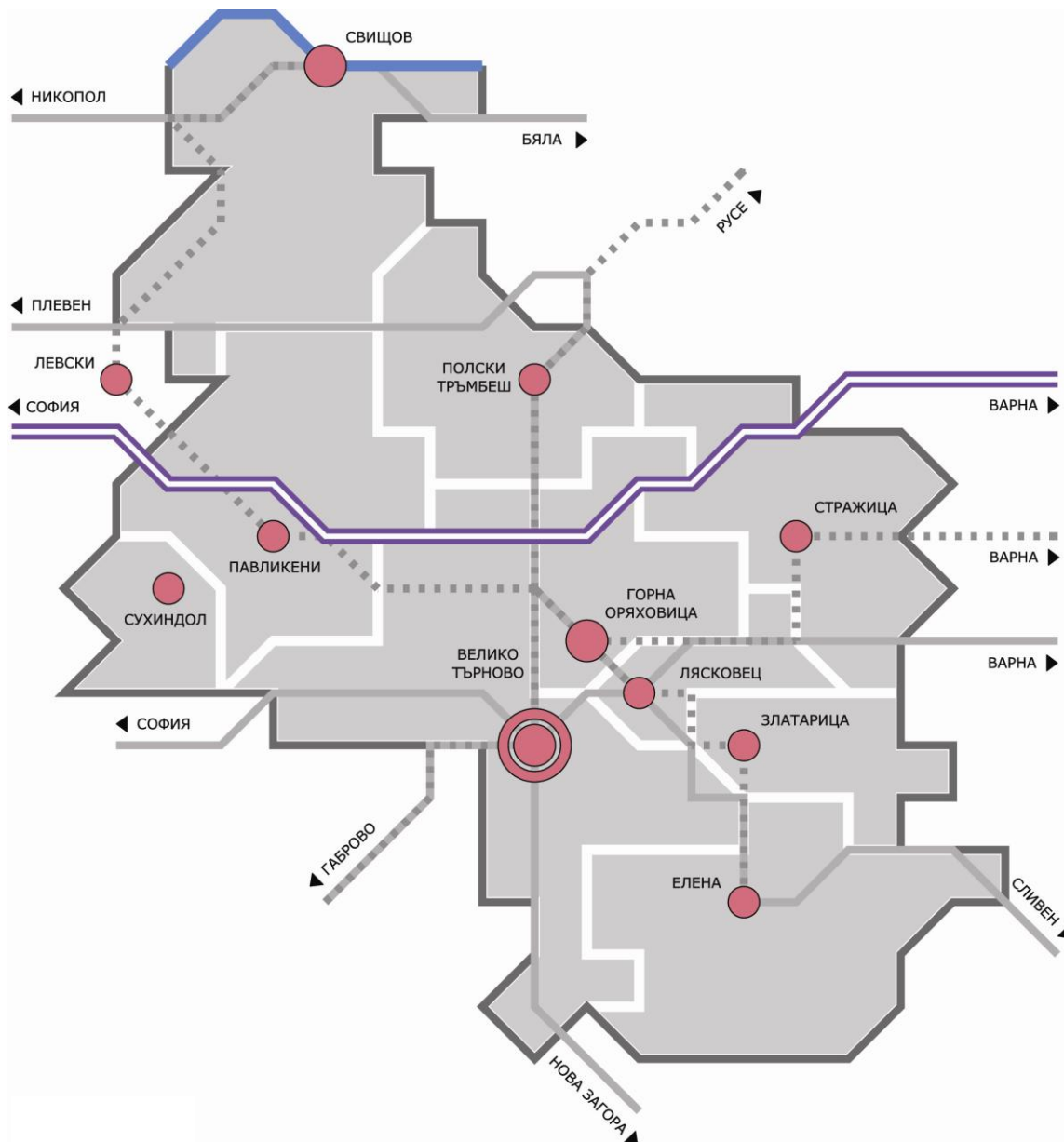

ОБЛАСТНА СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО ЗА ПЕРИОДА 2014 – 2020 Г.

/ОКОНЧАТЕЛЕН ПРОЕКТ/

“Велдер Консулт” ООД

май 2013 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

СЪДЪРЖАНИЕ	2
СПИСЪК СЪС СЪКРАЩЕНИЯТА.....	5
СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ.....	7
СПИСЪК НА ФИГУРИТЕ	9
РЕЗЮМЕ НА ОБЛАСТНАТА СТРАТЕГИЯ.....	11
I. ВЪВЕДЕНИЕ	16
I. 1. ОБЩИ ИЗИСКВАНИЯ ЗА РАЗРАБОТКАТА	16
I. 2. ПОДХОД ЗА РАЗРАБОТВАНЕТО НА ОБЛАСТНАТА СТРАТЕГИЯ.....	16
I. 3. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ОБЛАСТНАТА СТРАТЕГИЯ	17
I.3.1. Анализ на икономическото и социалното състояние на областта:	18
I.3.2. Формулирани целите и приоритетите за развитие на областта за периода до 2020 г.	18
I.3.3. Обща оценка на необходимите ресурси за постигане целите на стратегията:	19
I.3.4. Териториалния обхват на районите за целенасочена подкрепа:	19
I.3.5. Критериите за оценка на изпълнението на стратегията:	19
I.3.6. Стратегически насоки за разработване на целите и приоритетите на общинските планове за развитие:	20
I.3.7. Описание на необходимите действия за прилагане принципа на партньорство и осигуряване на информация и публичност:	20
II. ПРЕДПОСТАВКИ ЗА РАЗРАБОТКАТА.....	21
III. РЕЗЮМЕ НА АНАЛИЗА НА ИКОНОМИЧЕСКОТО И СОЦИАЛНОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЛАСТТА	25
III. 1. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА / ПРОФИЛ НА ОБЛАСТТА	25
III.1.1. Общи сведения за областта	25
III.1.2. Териториално развитие	26
III.1.3. Културно наследство	28
III. 2. ИКОНОМИКА И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ	31
III.2.1. Обща характеристика	31
III.2.2. Структура на икономиката	31
III.2.3. Структура на предприятията.	32
III.2.4. Капитализация и Икономическа активност. Инвестиции.....	33
III.2.5. Принос на общините в икономическото развитие на област Велико Търново ...	34
III. 3. СОЦИАЛЕН КАПИТАЛ, СОЦИАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ И ВКЛЮЧВАНЕ.....	35
III.3.1. Демографско състояние и тенденции	35
III.3.2. Образование и инфраструктура на образователната система	36
III.3.3. Здравеопазване.....	37
III.3.4. Социална сигурност.....	38
III.3.5. Трудов пазар и безработица.....	39
III.3.6. Доходи.....	40
III.3.7. Култура	40

III. 4.	ИНФРАСТРУКТУРНО РАЗВИТИЕ, СВЪРЗАНОСТ И ДОСТЪПНОСТ	41
III.4.1.	Транспортна инфраструктура и достъпност	41
III.4.2.	Енергийни мрежи и ВЕИ.....	43
III.4.3.	Телекомуникации и широколентов достъп	44
III.4.4.	ВиК инфраструктура	44
III. 5.	ЕКОЛОГИЧНО СЪСТОЯНИЕ И РИСКОВЕ	46
III.5.1.	Обща характеристика.	46
III.5.2.	Територии с потенциален риск.....	48
III.5.3.	Проблеми	48
III.5.4.	Препоръчителни мерки	49
III. 6.	АДМИНИСТРАТИВЕН КАПАЦИТЕТ, КООРДИНАЦИЯ И СЪГЛАСУВАНОСТ НА ПОЛИТИКИТЕ.....	50
III.6.1.	Общ капацитет на общинската и областните администрации	50
III.6.2.	Капацитет за разработване и управление на проекти	51
III. 7.	SWOT АНАЛИЗ	52
IV.	ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЛАСТТА ЗА ПЕРИОДА 2014-2020	
Г.	54
IV. 1.	РАМКА ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА СТРАТЕГИЧЕСКАТА ЧАСТ НА ОСР.....	54
IV. 2.	МЕТОДИЧЕСКИ ПОДХОД ПРИ РАЗРАБОТВАНЕТО НА СТРАТЕГИЯТА	54
IV. 3.	ВИЗИЯ И СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ.....	56
IV.3.1.	Визия на Областна стратегия за развитие на област Велико Търново 2014-2020 г.	56
IV.3.2.	Стратегически цели на Областна стратегия за развитие на област Велико Търново 2014-2020 г.....	56
IV. 4.	ПРИОРИТЕТИ ОБЛАСТИ НА ИНТЕРВЕНЦИЯ ЗА ОСР.....	57
IV.4.1.	Приоритетна област 1: Инвестиции за растеж и заетост	58
IV.4.2.	Приоритетна област 2: Устойчив туризъм	61
IV.4.3.	Приоритетна област 3: Наука, образование и иновации.....	65
IV.4.4.	Приоритетна област 4: Инфраструктура	66
IV.4.5.	Приоритетна област 5: Управление и услуги в помощ на населението и бизнеса	68
IV.4.6.	Приоритетна област 6: Околна среда.....	71
V.	ОБЩА ОЦЕНКА НА НЕОБХОДИМИТЕ РЕСУРСИ ЗА ПОСТИГАНЕ ЦЕЛИТЕ НА СТРАТЕГИЯТА	73
V. 1.	ИЗТОЧНИЦИ НА ФИНАНСИРАНЕ И РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА РЕСУРСА ПО ПРИОРИТЕТИ	73
V. 2.	РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ФИНАНСОВИЯ РЕСУРС ПО ГОДИНИ	75
VI.	ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ НА РАЙОНИТЕ ЗА ЦЕЛЕНАСОЧЕНА ПОДКРЕПА	76
VI. 1.	ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ВСЯКА ЕДНА ОТ СЪСТАВНИТЕ ЗА ОБЛАСТТА ОБЩИНИ, СПОРЕД ИЗИСКВАНИЯТА НА ЧЛ. 6 НА ЗРР	76
VI. 2.	КАТЕГОРИЗИРАНЕ НА ОБЩИНИТЕ ПО СТЕПЕН НА „УЯЗВИМОСТ”, В ЗАВИСИМОСТ ОТ ОБЩОТО ВЛИЯНИЕ НА ПОКАЗАТЕЛИТЕ.....	78

VII. КРИТЕРИИ ЗА ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА СТРАТЕГИЯТА	80
VII. 1. ЕЛЕМЕНТИ И ЕТАПИ НА ОЦЕНКАТА	80
VII. 2. КАЧЕСТВЕНИ КРИТЕРИИ ЗА ОЦЕНКА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ОСР НА ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО.....	81
VII. 3. КОЛИЧЕСТВЕНИ ИНДИКАТОРИ ЗА ОЦЕНКА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ОСР НА ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО.....	82
VII.3.1. Източници на статистическа информация, периодичност на отчитане, срокове и отговорни органи.....	82
VII.3.2. Индикатори от по-високите нива на планиране	82
VII.3.3. Общи и специфични индикатори на ОСР на област Велико Търново	84
VIII. СТРАТЕГИЧЕСКИ НАСОКИ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА ЦЕЛИТЕ И ПРИОРИТЕТИТЕ НА ОБЩИНСКИТЕ ПЛАНОВЕ ЗА РАЗВИТИЕ.....	87
VIII. 1. ОБЩИ СТРАТЕГИЧЕСКИ НАСОКИ.....	87
VIII. 2. СПЕЦИФИЧНИ СТРАТЕГИЧЕСКИ НАСОКИ.....	88
VIII.2.1. Стратегически насоки за разработване на ОПР на община Велико Търново	89
VIII.2.2. Стратегически насоки за разработване на ОПР на община Горна Оряховица	90
VIII.2.3. Стратегически насоки за разработване на ОПР на община Елена	91
VIII.2.4. Стратегически насоки за разработване на ОПР на община Златарица	93
VIII.2.5. Стратегически насоки за разработване на ОПР на община Лясковец.....	94
VIII.2.6. Стратегически насоки за разработване на ОПР на община Павликени	95
VIII.2.7. Стратегически насоки за разработване на ОПР на община Полски Тръмбеш	97
VIII.2.8. Стратегически насоки за разработване на ОПР на община Свищов	98
VIII.2.9. Стратегически насоки за разработване на ОПР на община Стражица.....	99
VIII.2.10. Стратегически насоки за разработване на ОПР на община Сухиндол.....	100
IX. НЕОБХОДИМИ ДЕЙСТВИЯ ЗА ПРИЛАГАНЕ ПРИНЦИПА НА ПАРТНЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ.....	102
IX. 1. ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПА НА ПАРТНЬОРСТВО В ПРОЦЕСА НА РАЗРАБОТВАНЕ НА СТРАТЕГИЯТА	102
IX. 2. ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПА НА ПАРТНЬОРСТВО В ПРОЦЕСА НА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА СТРАТЕГИЯТА.....	103
ПРИЛОЖЕНИЕ 1: АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО И СОЦИАЛНОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО	104
ПРИЛОЖЕНИЕ 2: РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРОВЕДЕНА АНКЕТА.....	193
ПРИЛОЖЕНИЕ 3: ПРИОРИТЕТНИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ ПРОЕКТИ НА СЪСТАВНИТЕ ЗА ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО ОБЩИНИ	196
ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ	197

СПИСЪК СЪС СЪКРАЩЕНИЯТА

АГРС	<i>Автоматични газоразпределителни станции</i>
АД	<i>Акционерно дружество</i>
АИС	<i>Автоматична измервателна станция</i>
АМ	<i>Автомагистрала</i>
АТЦ	<i>Автоматична телефонна централа</i>
БВП	<i>Брутен вътрешен продукт</i>
БДС	<i>Брутна добавена стойност</i>
ВВС	<i>Военновъздушни сили</i>
ВЕИ	<i>Възобновяеми енергийни източници</i>
ВЕЦ	<i>Водноелектрическа станция</i>
ВиК	<i>Водоснабдяване и канализация</i>
ГКПП	<i>Граничен контролно пропускателен пункт</i>
ГПСОВ	<i>Градска пречиствателна станция за отпадъчни води</i>
ДГС	<i>Държавно горско стопанство</i>
ДМА	<i>Дълготрайни материални активи</i>
ДОАС	<i>Диференциална оптична абсорбционна спектроскопия</i>
ЕАД	<i>Еднолично акционерно дружество</i>
ЕООД	<i>Еднолично дружество с ограничена отговорност</i>
ЕТ	<i>Едноличен търговец</i>
ЗЧАВ	<i>Закон за чистота на атмосферния въздух</i>
ИАОС	<i>Изпълнителна агенция по околна среда</i>
ИКОМОС	<i>Международният комитет за паметници на културата и забележителни места</i>
ИКТ	<i>Информационни и комуникационни технологии</i>
КАВ	<i>Качество на атмосферния въздух</i>
КИД	<i>Класификация на икономическите дейности</i>
МБАЛ	<i>Многопрофилна болница за активно лечение</i>
МОСВ	<i>Министерство на околната среда и водите</i>
МПС	<i>Моторни превозни средства</i>
НАСЕМ	<i>Национална система за екологичен мониторинг</i>
НВУ	<i>Национален военен университет</i>
НКПР	<i>Национална концепция за пространствено развитие</i>
НКЖИ	<i>Национална компания „Железопътна инфраструктура“</i>
НПУДО	<i>Национална програма за управление на дейностите по отпадъците</i>
НСИ	<i>Национален статистически институт</i>
НСРР	<i>Национална стратегия за регионално развитие на Република България</i>
ОЕТК	<i>Общоевропейски транспортен коридор</i>
ООД	<i>Дружество с ограничена отговорност</i>

ОП	<i>Оперативна програма</i>
ОПАК	<i>Оперативна програма „Административен капацитет 2007-2013 г.“</i>
ОПРКБИ	<i>Оперативна програма развитие на конкурентоспособността на българската икономика</i>
ОПОС	<i>Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“</i>
ОПРР	<i>Оперативна програма „Регионално развитие 2007-2013 г.“</i>
ОПРЧР	<i>Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси 2007-2013</i>
ОСР	<i>Областна стратегия за развитие</i>
ОУПБЗН	<i>Областно управление пожарна безопасност и защита на населението</i>
ПДК	<i>Пределно допустими концентрации</i>
ПСОВ	<i>Пречиствателна станция за отпадъчни води</i>
ПСПВ	<i>Пречиствателна станция за питейна вода</i>
ПГ	<i>Професионална гимназия</i>
ПП	<i>Природен парк</i>
ПУДООС	<i>Предприятие за управление на дейностите по опазване на околната среда</i>
РИМ	<i>Регионален исторически музей</i>
РИОСВ	<i>Регионална инспекция по околната среда и водите</i>
РПСОВ	<i>Районна пречиствателна станция за отпадъчни води</i>
СБАЛ	<i>Специализирана болница за активно лечение</i>
СОУ	<i>Средно общообразователно училище</i>
СЦР	<i>Северен централен район</i>
ТЕЦ	<i>Топлоелектрическа централа</i>
УОЗ	<i>Устойчиви органични замърсители</i>
ФПЧ	<i>Фини прахови частици</i>
ЦАТЦ	<i>Цифрова автоматична телефонна централа</i>
ЦАМТЦ	<i>Цифрова автоматична междуселищна централа</i>

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ

Таблица V- 1. Индикативна финансова таблица за реализация на стратегията на ОСР на област Велико Търново (в хил. лв.).....	74
Таблица V- 2: Индикативно разпределение на финансовия ресурс по години 2014-2020 г. (в хил. лв.).....	75
Таблица VI - 1: Показатели на индикаторите за определяне на райони за целенасочена подкрепа по общини на област Велико Търново	77
Таблица VI - 2: Относителен брой точки, събрани от всяка община по разреза на показателите за определяне на РЦП.....	78
Таблица VI - 3: Категоризация по степен на уязвимост на общините на територията на област Велико Търново	79
Таблица VII - 1: Индикатори от по-високите нива на планиране	83
Таблица VII - 2: Общи индикатори за ОСР	84
Таблица VII - 3: Специфични индикатори за проследяване реализацията на стратегията	85
Таблица A I - 1: Функционална категоризация на населените места в общините на област В. Търново – 2011 г.....	109
Таблица A I - 2: Агломерация на населените места в общините от област Велико Търново според броя на населението им – 2011 г.	109
Таблица A I - 3: Площ, населени места и гъстота на селищната мрежа – 2011 г.	110
Таблица A II - 1: Динамика в секторната структура на Брутната добавена стойност в област Велико Търново за периода 2007-2011 г.	126
Таблица A II - 2: Произведена продукция на промишлените предприятия за Област Велико Търново, по икономически подсектори и по години 2009 – 2011 година (в хил. лв.).....	128
Таблица A II - 3: Промени в структурата на предприятията в област Велико Търново по брой на заетите лица за периода 2007 – 2011 година.....	130
Таблица A II - 4: Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи по икономически дейности (КИД - 2008) - област В.Търново (в хил. лв.)	131
Таблица A II - 5: Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор с натрупване към 31.12. по икономически дейности за област Велико Търново.....	133
Таблица A III - 1: Динамика в броя на населението в общините от област Велико Търново за периода 2007 -2011 г.....	137
Таблица A III - 2: Динамика в показателите на естественото възпроизводство на населението от общините в област Велико Търново за периода 2007 -2011 г.	139

Таблица А III - 3: Промени в броя на професионалните училища и на учениците в тях, в общините на област Велико Търново – 2007-2011 г.	145
Таблица А III - 4: Динамика в броя и капацитета на болничните лечебни заведения в област Велико Търново за периода 2007-2011 г.	148
Таблица А III - 5: Динамика в броя на безработните и в равнището на безработица в общините от област Велико Търново за периода 2007-2011 г.	154
Таблица А III - 6: Динамика в средногодишните доходи домакинствата в област Велико Търново за периода 2007-2011 г. (по основни източници).....	156
Таблица А IV - 1: Дължина на републиканската пътна мрежа според класа на пътя към 31.01.2013 г.	161
Таблица А IV - 2: Състояние на средствата на пощенските съобщения към 31.12.	167
Таблица А IV - 3: Осигуреност на населението с обществено водоснабдяване и население на режим на водоснабдяване /в %/	170
Таблица А IV - 4: Събиране, пречистване и доставяне на води - обществено водоснабдяване и напоителни системи по статистически райони и области през 2010 година (Хил. куб. м)	170
Таблица А IV - 5: Осигуреност на населението с обществена канализация и ПСОВ към 31.12.2011 г. (в %)	173
Таблица А V - 1: Регистрирани шумови нива по области и градове през 2011 година	180
Таблица А V - 2: Разходи за опазване и възстановяване на околната среда по статистически райони и области (в хил лв.).....	184
Таблица А V - 3: Общо образувани битови отпадъци и събрани битови отпадъци на човек от обслуженото население за периода 2008-2010 г.	185
Таблица А V - 4: Брой депа за битови отпадъци по общини	185
Таблица А V - 5: Събрани строителни отпадъци на депа за битови отпадъци по общини, тонове.....	186
Таблица А VI - 1: Привлечени инвестиции и брой подписани договори по основните оперативни програми към 04.03.2013 г. (в лв.)	192

СПИСЪК НА ФИГУРИТЕ

<i>Фигура на корицата – Схема на урбанистичните ядра и основни транспортни оси (ж.п. линии, републикански пътища I-ви и II-ри клас и трасе на АМ “Хемус”)</i>	1
<i>Фигура III - 1: Полюси на растеж и градски агломерации</i>	27
<i>Фигура III - 2: Основни икономически показатели на отчетените нефинансови предприятия към 31.12 за област Велико Търново</i>	33
<i>Фигура III - 3: Динамика в броя на населението по землища от област Велико Търново за периода 2001 -2011</i>	35
<i>Фигура III - 4: Транспортна инфраструктура на територията на област Велико Търново</i>	41
<i>Фигура III - 5: Защитени зони в област Велико Търново, включени в екологичната мрежа НАТУРА 2000</i>	47
<i>Фигура А I - 1: Земно покритие по CORINE</i>	108
<i>Фигура А I - 2: Полюси на растеж и градски агломерации</i>	112
<i>Фигура А I - 3: Центрове и оси на развитие на територията на област Велико Търново</i>	113
<i>Фигура А I - 4: Културно и историческо наследство на територията на област Велико Търново</i>	116
<i>Фигура А II - 1: Ползване на обработваемите земеделски земи според вида култура, 2011 г.</i> 127	127
<i>Фигура А II - 2: Придобити дълготрайни материални активи по общини от област Велико Търново 2007-2011 г. (в млн. лв.)</i>	132
<i>Фигура А II - 3: Основни икономически показатели на отчетените нефинансови предприятия към 31.12 за област Велико Търново</i>	135
<i>Фигура А II - 4: Териториална структура на някои основни икономически показатели по общини в област Велико Търново – 2011 г. (в млн. лв.)</i>	135
<i>Фигура А III - 1: Динамика в броя на населението по землища от област Велико Търново за периода 2001 -2011</i>	138
<i>Фигура А III - 2: Динамика в коефициентите на естественото възпроизводство на населението от общините в област Велико Търново за периода 2007 -2011 г.</i>	139
<i>Фигура А III - 3: Възрастова структура (под в и над трудоспособна възраст) през 2007 и 2011 г. по общини за област Велико Търново</i>	141
<i>Фигура А III - 4: Коефициент на възрастова зависимост по общини на територията на област Велико Търново (2007-2011 г.)</i>	141
<i>Фигура А III - 5: Промени в образователната структура на населението по общини (2001 и 2011 г.) за област Велико Търново</i>	142

Фигура А III - 6: Брой на неграмотните по общини според преброяванията на населението (2001 и 2011 г.) за област Велико Търново	143
Фигура А III - 7: Етническа структура през 2011 г. по общини за област Велико Търново	144
Фигура А III - 8: Заетост и безработица по общини в област Велико Търново, 2011 г.	152
Фигура А III - 9: Заетост по сектори в област Велико Търново, 2011 г.	153
Фигура А III - 10: Безработица п общини, област В. Търново, 2011 г.	155
Фигура А III - 11: Годишен общ доход на домакинствата по източници (в лв.).....	156
Фигура А III - 12: Годишни разходи на домакинствата от област Велико Търново по вид	157
Фигура А III - 13: Посетители в музеите по общини между 2007 и 2011 година	158
Фигура А IV - 1: ОЕТК на преминаващи през територията на Република България.....	159
Фигура А IV - 2: Транспортна инфраструктура на територията на област Велико Търново	162
Фигура А IV - 3: Достъп до интернет на територията на област Велико Търново.....	168
Фигура А IV - 4: Осигуреност на населението с обществена канализация (в %)	172
Фигура А V - 1: Екологично състояние на р. Янтра	177
Фигура А V - 2: Защитени зони в област Велико Търново, включени в екологичната мрежа НАТУРА 2000.....	182
Фигура А V - 3: Защитени зони в област Велико Търново	183

РЕЗЮМЕ НА ОБЛАСТНАТА СТРАТЕГИЯ

ОСР Велико Търново се стреми да се впише хармонично в предвижданията на документите, задаващи насоките в регионалната политика на европейско, национално и регионално ниво. Тя продължава принципите заложи в актуализираната ОСР 2007-2013 г. и в актуализираните ОПР на общините от областта. В синхрон с развитието на регионалната политика на ЕС, стратегическата част на ОСР има силно териториално измерение, като всяка една от предложените интервенции се стреми главно към намаляване на характерните за областта междуобщински различия.

Основните принципни постановки, залегнали в настоящата стратегия са:

- ограничаване на приоритетите и концентрация на ресурсите;
- интегрираност на интервенциите (хоризонтална, вертикална и териториална);
- устойчивост на целите и приоритетите; и
- отчитане на общественото мнение.

Стратегията е разработена в условията на интензивен процес на консултации и допитвания до заинтересованите страни, основавайки се на изводите от изготвения ситуационен анализ (Приложение 1 към ОСР) и препоръките на съставните за областта общини. С активното участие на заинтересованите страни беше формулирана и визията на ОСР:

Област Велико Търново е емблематичен за България и динамично развиващ се дунавски регион, в рамките на който се осъществяват разнообразни и взаимно допълващи се индустриални, транспортно-логистични, земеделски, туристически, културни и образователни дейности, привлекателни за инвеститори и туристи и осигуряващи високо качество на живота за жителите на областта.

Предложените четири стратегически цели се стремят към постигане на описаното във визията желано състояние на областта:

Стратегическа цел 1 „Икономически растеж с по-високи темпове от средните за страната“ - Постигане на устойчив растеж, базиран на ефективно прилагане на иновативни подходи, технологии и взаимодействие между аграрния сектор, преработващата промишленост, туристическия бранш и научния потенциал за повишаване конкурентоспособността на икономиката в областта.

Стратегическа цел 2 „Социална сигурност, равнопоставеност и перспективност“ - Подобряване на здравния, образователния и социалния статус на хората за постигане на значително по-високи показатели по отношение на икономическата активност, заетостта и производителността на труда.

Стратегическа цел 3 „Съвременни инфраструктури, висококачествени комунални услуги, уникално културно наследство и съхранена околна среда“ - Осигуряване на транспортна, комуникационна и енергийна свързаност на областта като интегрална част от дунавското пространство и изява на уникалното историческо и културно наследство в хармонично единство със съхранена околна среда.

Стратегическа цел 4 „Добро планиране и управление, сътрудничество и междуобщинско коопериране“ - Прилагане на принципите на споделена отговорност, и активно сътрудничество между местните власти, бизнеса и гражданските организации за постигане на максимално ефективно използване на ресурсите и висока възвращаемост на вложените средства.

За постигане на дефинираните цели бяха определени шест приоритетни области на интервенции, съдържащи пакети от мерки:

Приоритетна област 1: Инвестиции за растеж и заетост акцентира върху борбата с безработицата и подобряването на пазара на труд, подкрепата и стимулирането на малкия и среден бизнес, повишаване на инвестиционната активност в областта. Специално внимание е отделено на преработващата и хранително-вкусовата промишленост, животновъдството и отглеждането на трайни насаждения, зеленчуци и технически култури.

Приоритетна област 2: Устойчив туризъм – Пълноценното използване на потенциала и реализацията на предвидените мерки би довела до значително повишаване на икономическата активност в областта и до подобряване на жизнения статус на населението. Основна задача е обвързването на отделните исторически и природни забележителности в единна пространствена и информационна система. В тази връзка са формулирани множество мерки за разработването на туристическа мрежа от исторически и природни пътища, свързващи отделни обекти, ресурсите и усилията на отделните общини. Предвидени са дейности за проучване, социализиране и опазване на културното и историческо наследство на областта.

Приоритетна област 3: Наука, образование и иновации е силно повлияна от постановките на стратегията „Европа 2020“ и по-конкретно заложената идея за интелигентен растеж на икономиката. Основна предпоставка е наличният научен ресурс, концентриран в трите университета на областта. Предвидени са мерки за стимулиране на партньорства между научните институции, публичния и частния сектори, за повишаване образователното равнище на населението и развитие и прилагане на иновациите в производството.

Приоритетна област 4: Инфраструктура е тази приоритетната област, в която представителите на местната власт и администрацията виждат най-голяма необходимост от реализиране на инвестиции. Значителна част от заинтересованите страни също поставят акцент върху реализацията на важни инфраструктурни проекти. Предвидени са мерки за подобряване и

развитие на водостопанската, транспортната, газопреносната и газоразпределителната инфраструктура.

Приоритетна област 5: Управление и услуги в помощ на населението и бизнеса обхваща широк спектър от необходими интервенции, идентифицирани в рамките на анализа и консултациите със заинтересованите страни. Ключово е усъвършенстването на базовите услуги, урбанизираната среда, развитието на партньорства, развитието на мрежата от културни институции, подобряване здравния статус и социалната сигурност на населението. Необходими са оптимизиране на системата от услуги, предлагани в бързо обезлюдяващите се планински райони на областта, осигуряване на планова основа за инвестиционни намерения, подобряване на системите за електронно управление на администрацията.

Приоритетна област 6: Околна среда продължава идеята за устойчивия растеж и по-широката дискусия за опазването на околната среда. Областта акцентира върху превенция на риска, изграждането на инфраструктура за преработка и оползотворяване на отпадъци, ограничаване на шумовото и атмосферното замърсяване, съхраняване на биологичното разнообразие.

Основавайки се на тази стратегическа рамка и отчитайки обстановката на финансова и икономическа нестабилност, ОСР предлага оперативни възможности за въвлечане на частни инвеститори в партньорства с публичния сектор, както и подходящи модели за използване на различни финансови инструменти за постигане целите на стратегията. Според разпределението на разчета по конкретните източници за **финансиране на стратегията**, най-значим финансов ресурс се очаква да бъде осигурен по линия на фондовете на ЕС (600 млн. лв.). Очакваният принос на частния сектор също е значителен (230 млн. лв.), както и националното финансиране - 120 млн. лв. Около 170 млн. лв. се очаква да бъдат привлечени и под формата на различни финансови инструменти.

При дефинирането на **районите за целенасочена подкрепа**, според критериите заложиени в ЗРР, община Стражица беше определена като община от II-ра категория, а общините Полски Тръмбеш, Елена, Златарица, Павликени и Сухиндол – от III-та категория. По своята степен на уязвимост, всички тези общини могат да бъдат определени като високо уязвими. Общините Свищов (V-та категория) и Горна Оряховица (VI-та категория) са с умерена, а общините Велико Търново и Лясковец (и двете II-ра категория) са с ниска степен на уязвимост. Тази категоризация дава основание ОСР на област Велико Търново да препоръча за включване в район за целенасочена подкрепа общините Стражица, Полски Тръмбеш, Елена, Златарица, Сухиндол и Павликени.

По отношение на **критериите за оценка реализацията на стратегията**, те отговарят пълно на заложените в нормативната база постановки. Акцент е поставен върху оценка на

реалистичността, приложимостта, ефективността и ефикасността на стратегията, устойчивостта на резултатите от нейното изпълнение, степента на стимулиране на различни форми на териториално и междусекторно сътрудничество. Системата за оценка съдържа и набор от индикатори фокусирани върху оценката на резултатите от прилаганите конкретни действия във всяко едно от идентифицираните приоритетни направления.

С ОСР се идентифицират общи проблеми и потребности и се определят общи цели и приоритети за балансирано и устойчиво развитие на територията на областта, които общините следва по подходящ начин да отразят и да интегрират в своите планове за развитие. Този преход между документите от двете нива се осъществява в разработените в ОСР **насоки за целите и приоритетите на ОПР на общините от областта**.

Обобщени насоки за развитие на общините от триградието Велико Търново – Горна Оряховица – Лясковец и община Свищов:

- пълноценно развитие на туристическия сектор, основан на културния, историческия и природен ресурс на общините;
- развитие на интермодални транспортни възли и приоритетно развитие на съпътстващите ги икономически дейности;
- осигуряване на качествена инфраструктура в големите промишлени зони;
- засилване на връзките в триградието Велико Търново – Горна Оряховица – Лясковец;
- задържане на наличните и привличане на нови инвестиции в индустрията;
- подкрепа за растежа на малките и средните предприятия;
- интегрирано развитие на местната икономика и университетите и изграждане на ефективни партньорски структури;
- изграждане на центрове за иновации, в които да бъде осигурена база и инфраструктура за стартиращи компании на завършващи своето образование младежи;
- развитие на газоразпределителната мрежа;

Обобщени насоки за развитие на планинските общини от областта:

- подкрепа за растеж на малките предприятия;
- пълноценно използване на туристическия ресурс;
- оптимизиране на системата от услуги предлагани в обезлюдените райони;
- подобряване достъпа до интернет и административни електронни услуги;
- съхраняване на природния ресурс;

- подкрепа за развитие на животновъдството и зеленчукопроизводството;
- подобряване инфраструктурата за снабдяване, отвеждане и пречистване на води;

Обобщени насоки за развитие на общини от равнинната част на областта:

- развитие на икономически дейности, съпътстващи важните транспортни оси;
- подкрепа за растеж на малките предприятия;
- възстановяване на поливното земеделие;
- привличане на инвестиции в преработващата селскостопанска продукция промишленост;
- опазване на речните екосистеми и биологичното разнообразие;
- възстановяване и развитие на зеленчукопроизводството;
- подобряване на инфраструктурата за снабдяване, отвеждане и пречистване на води;
- подкрепа за развитието на лозарството и другите многогодишни култури;

I. ВЪВЕДЕНИЕ

I. 1. ОБЩИ ИЗИСКВАНИЯ ЗА РАЗРАБОТКАТА

Стратегията за развитие на област Велико Търново (ниво 3 по номенклатурата на статистическите териториални единици на Евростат) е част от пакета документи за стратегическо планиране и програмиране на регионалното развитие в България, регламентирани със Закона за регионалното развитие (ЗРР) и Правилника за неговото прилагане (ППЗРР). Областната стратегия за развитие на област Велико Търново се разработва в съответствие с регионалния план за развитие на Северния централен район и в контекста на актуалното социално-икономическо състояние на областта и в съответствие със стратегическата ориентация на регионалната политика в Европейския съюз и националните цели и приоритети. Съгласно нормативните изисквания, ОСР се разработва за 7-годишен период, който съвпада с периода на действие на РПР. Съгласно Чл. 12. (1) на ЗРР, ОСР определя средносрочните цели и приоритети за развитие на областта, както и стратегическите насоки за разработване на общинските планове за развитие. Разработването на областната стратегия се организира от областният управител и се извършва в съответствие с методическите указания, дадени от министъра на регионалното развитие и благоустройството. Съгласно Чл. 28. (1) от ППЗРР, ОСР се приема от областния съвет за развитие по предложение на областния управител в срок 6 месеца преди началото на периода на нейното действие. Областната стратегия и решението на областния съвет за нейното приемане се публикуват на страницата на областната администрация в интернет. Областният управител осигурява информация и публичност на ОСР, както и на документите, свързани с действията на съответните органи по нейното изработване, съгласуване, актуализиране, осигуряване на необходимите ресурси и изпълнение.

I. 2. ПОДХОД ЗА РАЗРАБОТВАНЕТО НА ОБЛАСТНАТА СТРАТЕГИЯ

Процесът на разработване на ОСР на област Велико Търново съдържа три основни етапа: Подготвителен – в който се планира и организира работа на екипа; Същностен – в които се извършиха дейностите по същество, така, както са заложили в Методическите указания на МРРБ и съгласно изискванията на Възложителя и Финален – който съдържа в себе си два проекта – предварителен и окончателен. Освен тези основни етапи в процеса на работа по плана са осъществени пакет от хоризонтални дейности по съгласуване, координация, отчетност и ръководене на проекта. От методологическа гледна точка разработването на Стратегията се основава на „стратегическия подход“, „интегрирания подход“, „териториалния подход“, както и на „ориентирания към резултатите подход“. Стремжът е към концентрация на обхвата на разработката върху ограничен брой приоритети в съответствие със стратегията Европа 2020, към по-силна обвързаност на целите с реално измерими и проследими индикатори за резултат.

Проучен е пакет от действащи стратегически и планови документи на европейско, национално регионално и местно ниво, различни секторни стратегии и програми, статистически данни. Особено важен източник на информация за актуалното състояние на областта са резултатите от националното преброяване извършено през 2011. Екстраполацията и синтеза на данните са извършени съгласно правилата за разработване на стратегически и планови документи и в съответствие с методическите указания.

I. 3. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ОБЛАСТНАТА СТРАТЕГИЯ

Ключовите моменти при разработването на областната стратегия за развитие обхващат:

- съобразяване с новите цели и приоритети, както и с финансовите условия на политиката за сближаване на ЕС през периода 2014-2020 г. и предвижданията на бъдещите оперативни програми за този период;
- постигане на по-добро съответствие и взаимодействие с регионалния план за развитие на Северния централен район от ниво 2 и очертаване на стратегически перспективи за реализация на общинските планове за развитие на територията на областта;
- формулиране на цели и приоритети на развитието с ясни териториални измерения, съответстващи на потенциала и перспективите за развитие на територията;
- координация и допълване на секторните цели и приоритети за развитие на областта;
- съответствие с условията, реда и сроковете за изготвяне, съгласуване, приемане, актуализиране и изпълнение на стратегията съгласно нормативните изисквания;
- стратегическо наблюдение и оценка на постигнатите резултати и въздействие, основани на система от индикатори и използване на данни от надеждни източници на информация;
- развитие на териториалното сътрудничество за осъществяване на съвместни дейности за постигане целите на регионалното развитие с трансграничен, между-регионален и транснационален характер;
- включване на всички заинтересовани страни и партньори в плановия процес и осигуряване на публичност, прозрачност и информация при изпълнението на стратегията;
- развитие на административния капацитет за стратегическо планиране, програмиране и управление на проекти, прилагане на иновативни управленски практики и стратегии за ефективна координация на политики и инструменти за развитие на областта;
- идентифициране на механизми и стимули за насърчаване на балансирано и устойчиво местно развитие и концентрация на ресурсите в най-необлагодетелстваните територии.

В процеса на разработване на областната стратегия за развитие са отчетени и хоризонталните приоритети на регионалната политика – устойчиво развитие, равни възможности и социално включване.

В изпълнение на разпоредбите на Чл. 12. (3) на ЗРР, Областната стратегия за развитие съдържа:

I.3.1. Анализ на икономическото и социалното състояние на областта:

Основните цели на анализа са да очертае настоящата ситуация и да дефинира настъпилите промени и очертаващи се тенденции в периода между 2007/2008 и 2011 г., както по отношение на социално-икономическото развитие, така и по отношение на екологичното състояние на областта. Анализът посочва различия в състоянието и тенденциите в развитието на общините в областта и разкрива техните основни конкурентни възможности и потенциали по отделно и като цяло в рамките на областта. Тази част от стратегията е разработена в съответствие с т. 2.2.1, от частта за разработване на областните стратегии на „Методическите указания на МРРБ.” Представени са обобщени данни и изводи по отношение на количеството и вида на реализираните проекти, съфинансирани от различните инструменти на Кохезионната политика. При разработването на анализа са използвани актуални статистически данни на областно и общинско ниво, които позволяват сравнимост и преценка на дълбочината и мащаба на регионалните различия и дисбаланси и в резултат на това формулиране на стратегия за преодоляване на проблемите и предизвикателствата и постигане на устойчиво развитие.

I.3.2. Формулирани целите и приоритетите за развитие на областта за периода до 2020 г.:

Работата по тази дейност цели формулирането на визия, стратегически цели и приоритети за устойчиво развитие на областта за периода между 2014 и 2020 г., които да са едновременно тясно обвързани както с националните цели и приоритети (заложен в Националната програма за развитие „България 2020”, Националната програма за реформи на РБ, секторните стратегии, НСРР и др.), с целите на Кохезионната политика на ЕС (новите регламенти за помощите от фондовете на ЕС), така и със стратегическите документи на ЕС (стратегията Европа 2020, Териториалния дневен ред на ЕС 2020, Общата стратегическа рамка до 2020 г). При разработването на Областната стратегия за развитие на област Велико Търново са приети като основополагащи постановките на Стратегията на ЕС за развитие на дунавския регион, както и приетият към нея план за действие. Освен това, целите и приоритетите, отразяват отговорностите и капацитета на регионалните власти и партньорите за ефективно планиране, координация, наблюдение и оценка на развитието на областта през този период и отговарят на общите критерии за специфичност, измеримост, постижимост, реалистичност съобразно ресурсите и определените на времеви граници.

I.3.3. Обща оценка на необходимите ресурси за постигане целите на стратегията:

Оценката на необходимите ресурси за реализация на областната стратегия е извършена на основата на определени икономически и финансови механизми и инструменти за постигане на целите и приоритетите на развитието. Приложени са аналитични и прогностични методи, които позволяват реалистично определяне на необходимите в рамките на областта финансови средства.

Наличната информация за източници на финансиране е систематизирана по начин, който дава възможност за обвързване с целите и приоритетите на областната стратегия за развитие за целия период на нейното изпълнение, както и по години. При извършване на оценката се отчитат видовете, условията и ограниченията, определени за допустимите разходи по операциите и проектите, съфинансирани със средства от фондовете на ЕС, както и изискванията на законодателството за държавните помощи и защита на конкуренцията.

I.3.4. Териториалния обхват на районите за целенасочена подкрепа:

Дефинирането на райони за целенасочена подкрепа (РЦП) създава условия за ефективна териториална концентрация на ресурсите, за редуциране на вътрешнорегионалните различия и за постигане на целите на националната политика за регионално и местно развитие. Важна предпоставка за постигане на реални резултати е съобразяването със специфичните особености и нужди на територията. Определянето на териториалния обхват на районите за целенасочена подкрепа се базира на икономически, социални и инфраструктурни критерии. За включването на общини в териториалния обхват на РЦП, в ЗРР чл. 6 са дефинирани ясни и точни показатели. Избраните общини се характеризират с по-слабо развита икономика, по-ниска работна заплата от средната за страната, по-висока безработица от средната, застаряващо население, по-ниска гъстота на населението, недостатъчно развита пътна инфраструктура, възпрепятстваща връзките на населените места с общинския център и помежду им, дефицити в канализационната инфраструктура и проблемно водоснабдяване. В допълнение, при използването на тези показатели общините на територията са категоризирани по степен на „уязвимост” в зависимост от общото влияние на показателите върху конкурентоспособността, устойчивото развитие и просперитета на съответните общини.

I.3.5. Критериите за оценка на изпълнението на стратегията:

Определени са критерии за междинна, последващи и тематични оценки на плана. Разработена е система от индикатори за оценка изпълнението на ОСР. Критериите за оценка обхващат съответствието на стратегическата рамка, актуалността, ефективността на използваните ресурси, степента на прилагане принципа на партньорство, адекватността на социално-икономическата обстановка, реалистичността, степента на постигане на целите на областната стратегия и др. Критериите са максимално обективни, обосновани и разбираеми.

I.3.6. Стратегически насоки за разработване на целите и приоритетите на общинските планове за развитие:

Насоките за постигане на съгласуваност и взаимодействие в процеса на стратегическо планиране на областното и общинското развитие се основават на няколко важни предпоставки, които са отчетени при разработването на областната стратегия за развитие:

- стратегическото планиране за развитие на областта е свързано с постигане на съгласие между общините за приоритетите, които могат да бъдат реализирани само с общи усилия, като същевременно се отчита спецификата на всяка община и нейният принос, дефиниран в съответния общински план за развитие;
- ресурсите за интегрираното развитие на областта и общините следва да са съсредоточени в териториален, тематичен и финансов аспект там, където има най-голяма нужда и потенциал за възвращаемост и конкретни резултати за намаляване на съществуващите различия;
- обединени са усилията за по-добър достъп до средства от фондовете на ЕС за целите на развитието на областта и съставните общини през периода до 2020 г.;
- постигнато е съгласие по приоритетите за регионално развитие и добра координация между областната администрация и местните власти за включване на повече партньори и участници в процеса на обсъждане и вземане на решения;
- обърнато е специално внимание на въпросите, свързани с развитие на териториалното сътрудничество и сближаване;

I.3.7. Описание на необходимите действия за прилагане принципа на партньорство и осигуряване на информация и публичност:

Намерени са най-подходящите инструменти за въвличане и стимулиране за участие на всички партньори и заинтересовани страни, както в процеса на подготовка, така и в процеса на реализация на Областната стратегия. Основните постановки на стратегията са предложени за консултации не само на законово определените партньори (Областния съвет за развитие, Регионалният съвет за развитие, министерства, областни администрации, общински власти, организации на работодателите и работниците или НПО), но също и на широката общественост и икономическите субекти, чрез създаване на възможност за изразяване на мнения и препоръки.

II. ПРЕДПОСТАВКИ ЗА РАЗРАБОТКАТА

Според Методическите указания, одобрени със Заповед № РД-02-14-2402/ 22.11.2011 г. на Министъра на регионалното развитие и благоустройството, постигането на взаимодействие между различните документи за стратегическо планиране се осъществява в процеса на тяхното разработване, като се отчитат йерархичните нива и логическата обвързаност между тях, определени с националното законодателство за регионалното развитие. Разработването на проекта на „Стратегия за развитие на област Велико Търново - ниво 3 (2014 – 2020 г.)“ се вписва хармонично в цялостната система за планиране на европейско, национално, регионално и местно ниво в синхрон с действащите и предстоящите финансови и инвестиционни програми. Стратегията се разработва в синхрон както с Националната стратегия за регионално развитие 2012-2022 г., така и с приоритетите, целите и мерките заложи в Плана за развитие на Северен централен район – ниво 2 за периода 2014 – 2020 г. В по-широк контекст, областната стратегия отчита основните постановки на Стратегията „Европа 2020“ и се съобразява с еволюцията на кохезионната политика на ЕС.

Стратегия „Европа 2020“ и Новата кохезионна политика на ЕС (2014 – 2020)

Визията на Стратегията „Европа 2020“ е да превърнем Европейския съюз в интелигентна, устойчива и приобщаваща икономика с високи равнища на заетост, производителност и социално сближаване. Тази стратегия има три приоритета за развитие, насочени към изграждане на социалната пазарна икономика на Европа за 21-ви век: интелигентен растеж; устойчив растеж; приобщаващ растеж. В обхвата на тези три приоритета са очертани пет водещи цели: Заетост за 75 % от хората на възраст 20 - 64 г.; Инвестиции в научноизследователска и развойна дейност - 3 % от БВП на ЕС; Постигане на целите „20/20/20“ по отношение на климата и енергията; Дял на преждевременно напусналите училище под 10 %; дял на младото поколение с висше образование от най-малко 40 %; Намаление на застрашените от бедност с 20 млн.

Новата стратегия на ЕС за растеж и заетост „Европа 2020“ определя в голяма степен рамката на бъдещото икономическо развитие на България. С нея се уточняват приоритетите и целите на европейската икономика до 2020 г. Българското правителство определи националните цели за изпълнението ѝ. Те са: Повишаване до 76% заетостта на жените и мъжете на възраст от 20-64 години; Увеличаване равнището на комбинираните (публични и частни) инвестиции в областта на научноизследователската и развойна дейност в рамките от 1.4% до 2% от БВП; Намаляване емисиите на парникови газове с 20%, в сравнение с нивата от 1990 г. и увеличаване до 16% дела на енергията от възобновяеми източници в брутно крайно потребление на енергия; подобряването на енергийната ефективност приблизително с 25% и намаляването с 50% на енергийната интензивност на БВП до 2020 година; Сnižаване под 11% на дела на

преждевременно напусналите училище и увеличаване до 36% на дела на лицата на възраст от 30 до 34 години със завършено висше образование.

Инвестициите през следващия планов период следва стриктно да са съгласувани с целите на стратегията „Европа 2020“. Въвеждат се много по-строги условия, както и стимули, за да се гарантира, че заделените за политиката на сближаване средства се използват по-ефективно и се поставя по-силен акцент върху постигането на резултати.

Стратегия на ЕС за развитие на Дунавския регион – българска позиция, план за действие

Стратегията на ЕС за региона на река Дунав може да допринесе за постигане на целите на ЕС и за подпомагане на основните инициативи на кохезионната политика на ЕС. В стратегията се предлага план, по който е необходимо държавите и заинтересованите страни да предприемат конкретни действия. Поставя се акцент върху възприемането на интегриран и ориентиран към местните условия подход. Основните въпроси се разглеждат в четири стълба:

- Създаване на връзки за региона на река Дунав за подобряване на мобилността и мултимодалността; за насърчаване на по-широкото използване на възобновяемата енергия; за насърчаване на дейностите в областта на културата и туризма и контактите между хората;
- Опазване на околната среда в региона на река Дунав за възстановяване и запазване на качеството на водите; за управление на рисковете за околната среда; за опазване на биологичното разнообразие, ландшафтите и качеството на въздуха и почвите;
- Повишаване на благосъстоянието в региона на река Дунав за развитие на обществото на знанието чрез научноизследователски, образователни и информационни технологии; за оказване на подкрепа за конкурентоспособността на предприятията, включително развитието на клъстери; за инвестиране в хора и умения;
- Укрепване на региона на река Дунав за увеличаване на институционалния капацитет и сътрудничеството; за съвместна работа с цел укрепване на сигурността и предприемане на действие по въпросите на организираната престъпност и тежките престъпления.

Проект “DONAUREGIONEN+”

По същество проектът “DONAUREGIONEN+” представлява „Концепция за пространствено развитие на интеррегионално сътрудничество в Дунавското пространство”. Проектът е финансиран по Програмата за транснационално сътрудничество „Югоизточна Европа” и включва изработване на трансрегионални стратегии за развитие на пет трансдунавски района (ТДР) между България и Румъния. Изпълнението на дейностите по проекта се вписват в по-широкия европейски контекст, който се определя от дефинираните четири приоритетни стълба на Стратегията на ЕС за развитие на Дунавския район (свързаност и достъпност, околна среда, конкурентоспособност и добро управление и сигурност); приоритетите на Стратегията „Европа

2020” за устойчив, интелигентен и приобщаващ растеж и българската позиция за „отключване на потенциала“. На територията на Област Велико Търново попада един от идентифицираните ТДР – Никопол-Турно Мъгуреле-Белене-Свищов-Зимнич. Постановките на разработената стратегия за трансдунавския регион обхваща ключовите области на устойчивото развитие: природни ресурси, човешки ресурси, селищна мрежа, икономика, транспортна и техническа инфраструктура, като предлагат интервенции с добавена стойност в контекста на транс-регионалното сътрудничество в Дунавския регион.

Националната програма за развитие „България 2020“

Националната програма за развитие „България 2020“ е рамков дългосрочен документ, който обхваща всички сектори и източници на финансиране. Тази стратегия кореспондира с европейската стратегия „Европа 2020“ и е най-широката рамка за развитието на страната. Програмата отчита националната специфика и възможности за подкрепа и участие в постигането на общоевропейските цели и е основа за разработването на стратегическите документи за следващия програмен период. Стратегическата част на Националната програма за развитие „България 2020“ представя общата рамка на политиките за развитие на Република България до края на 2020 г. В тази документ е формулирана националната визия – „Към 2020 г. България е държава с конкурентоспособна икономика, осигуряваща условия за пълноценна социална, творческа и професионална реализация на личността чрез интелигентен, устойчив, приобщаващ и териториално балансиран икономически растеж.“ Стратегическите цели за повишаване на жизнения стандарт, конкурентоспособността на икономиката и за изграждане на инфраструктурни мрежи са отправни точки към целите на НСРР и чрез нея достигат до регионалните планове, където намират своите реални измерения.

Националната стратегия за регионално развитие (2012-2022)

Националната стратегия за регионално развитие за периода 2012-2022 е основният документ, който определя стратегическата рамка на държавната политика за постигане на балансирано и устойчиво развитие на районите на страната и за преодоляване на вътрешнорегионалните и междурегионалните различия в контекста на общеевропейската политика за сближаване. Тази стратегия очертава националните измерения за постигане на европейските приоритети за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж. Тя определя дългосрочните цели и приоритети на политиката за регионално развитие, която от своя страна осигурява териториалното измерение на секторните политики и съдейства за тяхното синхронизиране. НСРР очертава рамката и дава насоки за разработването на ОПРР 2014-2020 г., както и за документите за регионално развитие на регионално, областно и общинско ниво. РПР на СЦР следва тези насоки и се придържа към същностните цели за намаляване на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия в сферите на икономическото, социалното и териториалното развитие; осигуряване на условия за ускорен икономически растеж, високи нива на заетост и

устойчиво развитие на териториалното сътрудничество. НСРР заедно с Националната концепция за пространствено развитие третират проблемите на териториално-пространственото и урбанистичното развитие, които са задълбочено изследвани, осмислени и конкретизирани в разработката на РПР на СЦР.

Национална концепция за пространствено развитие за периода (2013 – 2025)

Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013 - 2025 г. дава насоките за устройство, управление и опазване на националната територия и акватория и създава предпоставки за пространствено ориентиране и координиране на секторните политики. Заедно с НСРР 2012 – 2022 г. тя е основен документ в най-новото ни законодателство и дългоочакван инструмент за интегрирано планиране и устойчиво пространствено, развитие.

Регионален план за развитие на северен централен район (2014-2020)

При разработването на РПР на СЦР концепцията е използвана като основа и регулатор за постигане на комплексно, интегрирано планиране на регионалното ниво в контекста на националното и общоевропейското пространствено развитие. Моделът за развитие на СЦР доразвива и конкретизира заложените в националната концепция постановки.

Устойчиво пространствено, икономическо и социално развитие – обобщение

Осмислянето на съдържанието на представените по-горе стратегически документи мотивира няколко основни извода за работата по ОСР на област Велико Търново (2014 – 2020 г.):

- Новата политика на Европейски съюз акцентира върху териториалното сближаване и трансграничното сътрудничество. Това показва че разработването на областната стратегия трябва стриктно да се придържа към постановките на Дунавската стратегия и последвалите разработки в макрорегионален и трансграничен контекст;
- Принципно важно и с приоритетна стойност е изискването за основаването на развитието предимно на местни ресурси и потенциали, които до сега са били пренебрегнати – девизът на българската позиция по дунавската стратегия е „Отключване на потенциала“;
- Поставянето на знанието в основата на развитието на икономиката, извежда на първо място постигането на качествено ново технологическо ниво на индустрията и изискванията за качествено ново ниво на образованието, базирани на високи резултати от научно-изследователската и развойна дейност;
- Постановката за опазването на околната среда във всичките ѝ компоненти като условие за постигане на устойчивост на развитието извежда екологосъобразността на решенията във всички сфери като основен критерий за тяхната допустимост;
- Крайната цел на политиките е постигане на качество на живота, гарантиращо необходимите условия за пълноценна социална, творческа и професионална реализация на личността.

III. РЕЗЮМЕ НА АНАЛИЗА НА ИКОНОМИЧЕСКОТО И СОЦИАЛНОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЛАСТТА

III.1. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА / ПРОФИЛ НА ОБЛАСТТА

Пълният текст на анализа е наличен в **Приложение 1** към ОСР на област Велико Търново 2014-2020 г., „Анализ на икономическото и социалното състояние на област Велико Търново”.

III.1.1. Общи сведения за областта

Оценка на местоположението

Област Велико Търново е разположена в централната част на Северна България и западната част на Северния централен район. Територията ѝ е с площ 4 662,6 km² (4,2% от територията на страната). Областта е с изгодното транспортно-географско положение, което е фактор за отвореността ѝ към съседните области в страната. Принадлежността ѝ към Българското Дунавско крайбрежие също е благоприятен фактор за осъществяване на трансграничното сътрудничество с крайдунавските региони от поречието на р. Дунав.

Място на общините в икономическия и социален профил на областта.

В трите най-големите общини на областта – Велико Търново, Горна Оряховица и Свищов са концентрирани преобладаващата част от икономическите дейности, квалифицираната работна сила структуриращи обекти на социалната и техническата инфраструктура. Към тези общини са ориентирани и основната част от инвестициите. Двата университетски центъра – градовете Велико Търново и Свищов са и с национални функции в сферата на висшето образование.

Природни ресурси

Релефът в северната част е низинно-равнинен, а на юг – хълмисто-платовиден и планински. Минерално-суровинните източници са с неруден характер (глини, мергели, базалт и др.). Със стопанско значение са многобройните находища на качествени глини (Бутово, Овча могила, гр. Полски Тръмбеш, гр. Горна Оряховица и гр. Стражица). Открити са и находища (с ограничени запаси) от черни въглища в Старопланинската част на областта.

Климатът е умерено-континентален, като в южните части на областта е с черти на планински климат. Ветровият режим (с малки изключения по старопланинското било) не е подходящ за добив на енергия чрез ветрогенератор. Слънчевото греене е с показатели около средните за страната, а слънчевата радиация по южните склонове на Предбалкана и в равнинните части е подходяща за производство на соларна енергия.

Речната мрежа в областта е добре развита. Реките са притоци главно на р. Янтра и Росица. Към водните ресурси на областта се отнасят още минералните води (Овча могила, Вонеща вода, Обединение, Павликени, бившето ДЗС - Свищов), подпочвените води и карстовите извори

(Мусински, Раковец, Каябунар и др.). Повърхностно течащите води, особено в планинските части на областта са с потенциали за използване на енергийния им потенциал.

Почвената и растителната покривка са разнообразни. Преобладават черноземите, наносните, сивите и кафявите горски, хумусно-карбонатни (рендзини) и алувиални почви. Горската растителност е от широколистни видове, като в ограничени участъци в Елено-Твърдишката планина се срещат и насаждения от иглолистни видове

Функционално разпределение на територията

От общия размер на територията с най големи площи са земеделските територии, следвани от горските и урбанизираните територии. Земеделските земи са с висок относителен дял в северните, равнинни части на областта. С над 80% дял на земеделските земи от общия размер на територията са общини Полски Тръмбеш (84,6%), Свищов (82,6%), Павликени (81,0%). Горските територии преобладават в общините, разположени в южните, планински части. С горски територии над 45% от общия размер на територията са общини Елена (57,0%) и Златарица (45,8%)

III.1.2. Териториално развитие

Селищна мрежа

Голяма част от населените места в областта (49,4%) са от типа “малолюдни”, т.е. с население до 200 д. Селищата без население са в три общини от областта, които са разположени в южните, планински части – община Велико Търново (21 селища без население), община Елена (21 безлюдни селища) и община Златарица (9 населени места без население). Та територията на областта са разположени 14 града, повечето от които са общински центрове. От тях 3 града (Велико Търново, Горна Оряховица и Свищов) са в категорията на средните градове, а 1 - в категорията на малките - Павликени. По отношение на числеността на населението в отделните населени места, в територията на област Велико Търново се обособяват две зони:

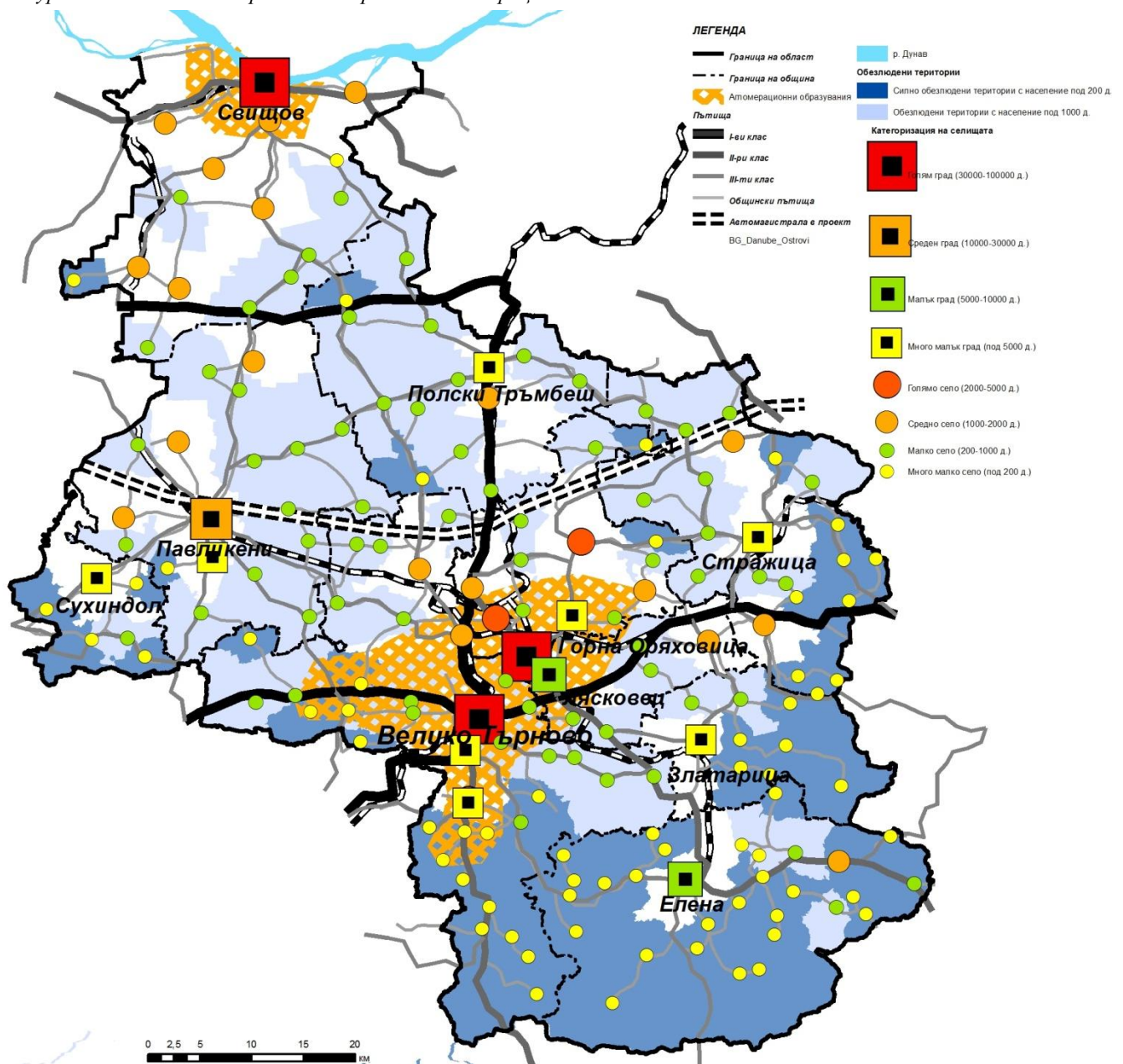
- Зона със селища с по-голям брой население, което дава основание в тях да функционират обслужващи обекти за първично обслужване на населението – основни училища, детски градини, амбулатории за извън болнична лечебна помощ, читалища и др. Тази зона включва общините в северната, равнинна част на област Велико Търново;
- Зона със селища от т.нар. “пръснат тип” (бивши махали и колибарски селища) в планинските части на областта. Този тип селища са малолюдни, с население под 100, дори под 50 д. Малкият брой на населението в по-голямата част от селищата в планинските части на област Велико Търново, създава сериозни проблеми с обслужването на населението и с използване на териториалните им ресурси.

Центрове и оси на развитие

Според категоризацията на центровете в България, заложена в НКПР, системата от полюси на растежа в областта се представя от следните йерархични нива:

- **Трето ниво - центрове с регионално значение** - За областта това са Велико Търново (който е определен с потенциал за развитие до второ ниво), Горна Оряховица и Свищов ;
- **Четвърто ниво – с микрорегионално значение** – в територията на групи общини: За област Велико Търново това са Елена, Лясковец и Павликени;
- **Пето ниво – много малки градове и села, центрове на общини.** На територията на област Велико Търново това са Златарица, Полски Тръмбеж, Сухиндол и Стражица;

Фигура III - 1: Полюси на растеж и градски агломерации

Източник: Разработка на екипа по постановките на НКПР 2013-2025 и НСРР 2012-2022

Второстепенните оси на развитие на територията на областта се формират по транспортните направления на коридорите от трансевропейската транспортна мрежа и на други транспортни мрежи от национално значение:

- **Средна основна меридионална ос** - Русе–Велико Търново–Габрово–Стара Загора–Хасково–Кърджали–Маказа, част от общоевропейски транспортен коридор № 9;
- **Северна основна паралелна ос** – София – Плевен – Русе и отклонението София–Ловеч–Велико Търново–Шумен–Варна (АМ „Хемус“);
- **Крайдунавска паралелна ос**, която свързва селищата по Дунавското крайбрежие;
- Второстепенна ос на развитие свързваща селищата Свищов и Велико Търново.

Ш.1.3. Културно наследство

Разбирането, че наследството надхвърля обхвата на поставените под юридическа защита обекти е условие без което не може да се осъществи пълноценно съхраняване на културното наследство. Историята създава идентичността и придава специфичните черти от образа на областта, провокира паметта и мисленето на обществото. Безспорна е икономическата значимост на културното наследство, разглеждана като значима предпоставка за развитието на туристически дейности.

Потенциали

- Област Велико Търново съществува от древността и съчетава историческите следи на четири разграничени епохи. Следва да се изтъкнат античния град Никополис ад Иструм и големия военен лагер Нове. Впечатляващото средновековно наследство на Търново е разгърнато на хълмовете Царевец и Трапезица. Забележително е и вдъхновението на XVIII и XIX век, сътворило неповторимия образ на град Велико Търново, град Елена и село Арбанаси. Областният център е символ на възстановяването и утвърждаването на третата българска държава, където е приета първата българска конституция през 1879 г. и е оповестена независимостта на младата държава през 1908 г.
- Изявяването на културно наследство на областта може да се организира около следните тематични акценти – Античност, Средновековие, Българско възраждане и Възстановена България, заедно с присъщата за областта тема за църквите и манастирите на различните епохи. Изброените акценти обединяват отделни обекти, съвместно привличат научен и туристически интерес и са организирани около безспорния си център – град Велико Търново.
- Историческите пътища на областта се събират при град Велико Търново и са идентифицирани от концепцията Културните коридори на Югоизточна Европа. Коридорите представляват потенциал за последователно и непрекъснато представяне на културните

ценности в областта. Интегрирането на отделните елементи е предпоставка за създаването на завършен туристически продукт, надминаващ стойността и привлекателността на отделните обекти.

- Възможностите за обвързване на различни елементи съобразно два признака – принадлежност към тема и разположение на общ път – позволява иницирането на партньорства между отделни общини от областта. Подобна практика би могла да осигури по-ефективното управление на културното наследство и да провокира последващо междуобщинско сътрудничество в други сектори.
- Отличително за областта е многообразието на манастирите и църквите, принадлежащи на различна епоха и възникнали при различни обстоятелства – храмовете на античността, за да утвърждават християнството; на средновековието, за да създават българската православна култура; на възрожденските векове, за да преоткрият българските дух и идентичност; на свободна България, за да символизират нейното възстановяване.
- Аудио-визуалният спектакъл „Звук и светлина” преоткрива и интерпретира историческата значимост на Търново чрез съвременните технологии, акцентиращи върху музика и светлина. Спектакълът е уникален пример за съчетаването на история и съвременно изкуство – историята като източник на вдъхновение и изкуството като средство за представяне и разказване на историята.

Проблеми

- Основните проблеми са свързани с недостига на финансови ресурси за проучването на културното наследство, открояването на нови исторически обекти и поставянето им под юридическа защита. Недостатъчни са инициативите за физическото съхраняване на обекти, провеждането на консервационни и реставрационни мероприятия.
- Актуален е проблема за информационното представяне и популяризиране на културното наследство на областта, включително и чрез приложението на съвременните технологии.
- Съвременната интерпретация на културните ценности чрез обвързването им с различни културни дейности и създаване на изкуство, остава ограничена.
- Откроява се липсата на споделени проекти между отделните общини, целящи изтъкването на историята и наследството на областта и организирани около специфична тема или исторически път.
- Проследява се фокусирането на туристическия интерес към определени ключови дестинации и пренебрегването на по-малките – недостатъчно ясна представа за единството на културното наследство в областта и потребността от неговото общо управление.

Препоръчителни мерки

- Създаване на междуобщинска рамка за управление на културното наследство в областта.
- Изработване и реализация на съвместни проекти за съхраняване и социализация на културното наследство в областта, обединени около общи исторически теми и пътища.
- Изтъкване и популяризиране на историческите, културни и природни ценности на областта като единна система, организирана около историческия център Велико Търново.
- Въвеждане на подходи за съвременна интерпретация на исторически обекти при съчетаването на историята с култура, изкуство и подходящи форми на туризма.

III. 2. ИКОНОМИКА И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ

III.2.1. Обща характеристика

Към 2010 г. област Велико Търново е с по-нисък БВП (6548 лв.) на лице от създадения средно за страната (9359 лв) и е съизмерим със средния за Северния Централен район (6139 лв.). За годините от 2007 до 2011, при среден за страната ръст от 139,1% за България и за Северния Централен район 130,1%, за област Велико Търново същият е 134,3%. За целия анализиран период се наблюдава и относително стабилен ръст по показателя “размер на произведената продукция”. По отношение на размера на показателя “Нетни приходи от продажби” област Велико Търново е на второ място сред останалите области в Северния Централен район (след област Русе) - с размер – 3606012 хил. лв., което е 28,0% от общия размер за Северния Централен район.

III.2.2. Структура на икономиката

Динамиката в размера на БДС за периода 2007-2010 г. показва, че икономическата криза дава отражение върху размера на анализирания показател. При реализирана БДС в размер на 1053,9 млн. лв. (2007 г.) през 2010 г. същия е 1255,1 млн. лв., т.е. налице е ръст от едва 11,9%. Относителният дял на БДС в отделните сектори на икономиката показва, че водещо място има третичния сектор (услуги). През 2007 г. в третичния сектор е създаден 59,4% от общия размер на БДС в областта, а през 2011 г. този дял нараства на 73,6%.

Аграрен сектор

Аграрният сектор е с подчертана растениевъдно - животновъдна насоченост в общини Павликени, Полски Тръмбещ, Лясковец, Сухиндол. В община Елена животновъдството е с подобри икономически параметри от растениевъдството. *Растениевъдството* се развива на основата на качествените поземлени ресурси, традициите и опита в отглеждането основно на зърнени култури. Основните култури са зърнените, допълвани с маслодайни. От общия размер на използваните земеделски площи 83,0% са за зърнени култури, а 15,3% за маслодайни култури. Трайните насаждения са само 0,6% от използваните земеделски площи, а за зеленчукопроизводство се използват едва 0,3% от обработваемите земи. Като зеленчукопроизводствени райони в област Велико Търново са утвърдени общини Лясковец и Стражица.

Животновъдството бележи тенденция на спад както в броя на някои от групите селскостопански животни, така и в произведената животновъдна продукция. Говедовъдството е основно с млечно направление, като за периода 2007-2011 г. броят на говедата е намалял от 23,2 хил. глави на 20,7 хил. Независимо от тенденцията на намаляване броя на говедата (характерна и за броя на кравите) количествата събрано краве мляко нараства – от 23114,1 хил. л. (2007 г.) то достига 30950,5 хил. л. (2011 г.). Броят на свинете също намалява с 47,6% за разглеждания

период. В същото време количествата произведено червено свинско месо през 2011 г. (2016,9 т.) , или с 40% повече от тези през 2007 г. (1431,4 т.). Броят на овцете също бележи трайна тенденция на намаление – от 74,9 хил. (2007 г.) на 59,2 хил. (2011 г.).

Горското стопанство в областта е с подчинено значение в първичния сектор. Причината за това е в по-слабата представеност на горския фонд (25,1% от територията на областта), а в някои от общините – тя е под 10% (Павликени, Полски Тръмбеш). Горския фонд в областта се стопанисва основно от четири горски стопанства – ДГС Елена, ДГС Горна Оряховица, ДГС Свищов и ДГС Велико Търново. През 2011 г. са произведени 177,7 хил. м³ необработен дървен материал, в т.ч. 28,9 хил. м³ от иглолистни дървесни видове и 78,5 м³ от широколистни дървесни видове.

Промисленост

Промислеността, в сравнение с третичния сектор губи от своето значение като основен сектор на областната икономика. Данните за размера на произведената продукция за периода 2007-2011 г. показват ръст с 9,1%. С най-висок размер и съответно – относителен дял от общия размер на произведената промишлена продукция през 2011 г. са отрасли “Производство на храни и напитки и тютюневи изделия” (36,9% от произведената през 2011 г. продукция от цялата промишленост), “Производство на дървен материал, хартия и картон” (14,0%), “Металообработване” (10,2%) и др. Промислеността е водещ отрасъл в община Лясковец. В този сектор на общината са ангажирани 71,9% от общия брой на наетите лица в общината.

Строителство

Строителството, като икономическа дейност от вторичния сектор изпитва най-силно последиците от икономическата криза в периода 2007-2010 г. Реализираните приходи от строително-монтажни дейности през 2011 г. възлизат на 145,2 млн.лв., което е с 66,7 млн. лв. по-малко от обема реализиран през 2007 г.

Туризм

Туризмът в област Велико Търново отдавна се е утвърдил като важен отрасъл от третичния сектор на областната икономика, който се развива относително стабилно. През 2011 г. броят на местата за настаняване и местата за подслон (с капацитет над 10 легла) е 107, а броят на леглата в тях – 5360. Това е 46,5% от всички легла в средствата за подслон в Северния Централен район. Същевременно, приходите от дейност – от нощувки не са значителни – едва 9 329,4 хил. лв. Основна туристическа дестинация е гр. Велико Търново и околностите му. Други важни туристически дестинации са общини Елена и Свищов.

Ш.2.3. Структура на предприятията.

Към 2011 г. на територията на област Велико Търново са функционирали общо 10221 предприятия. По брой на заетите в тях лица, преобладаващата част от тях са от типа “микро” и

“малки”. Средните и големите предприятия са малко на брой. Техният относителен дял е едва 1,5% от общия им брой. Това са производствени единици както от вторичния сектор, така и от третичния (учебни заведения – университети, болнични заведения, търговски обекти и др.).

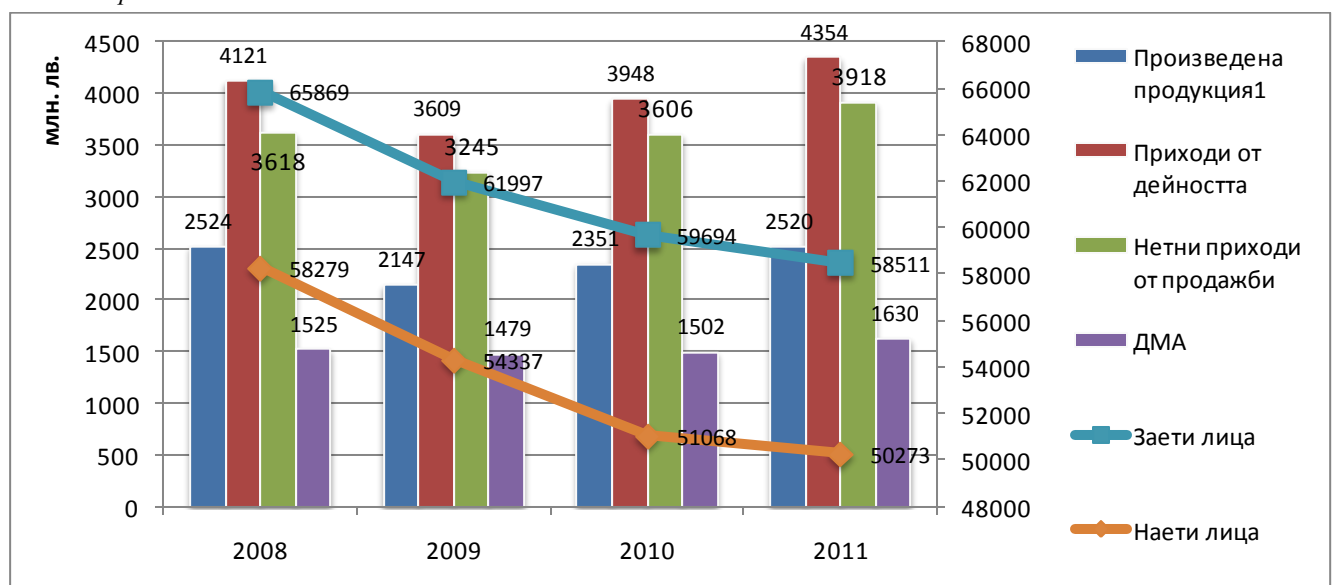
Ш.2.4. Капитализация и Икономическа активност. Инвестиции

Общият размер на разходите за придобиване на нови ДМА през 2011 г. в областта възлизат на 374,6 млн. лв., което е със 101,4 млн. лв. по-малко в сравнение с размера им през 2007 г. Секторната структура на разходите за ДМА показва, че към 2011 г. от общия размер на разходите за ДМА 41,4% са в първичния сектор, а 31,1% - във вторичния, което е подчертано изместване на инвестициите към аграрния сектор. В структурата на разходите за придобиване на дълготрайни материални активи, 32,4% са за машини и оборудване, 25,7% - за сгради, строителни съоръжения и конструкции, а 10,0% за транспортни средства.

Размерът на преките чуждестранни инвестиции в област Велико Търново в периода 2007-2011 г. варира от 78,8 млн. евро (2007 г.) спада до 67,2млн. евро (2010 г.) и леко нарастват до 73,0 млн. евро (2011 г.). Привлекателността на областта за преките чуждестранни инвестиции в сравнение с останалите 4 области от Северния Централен район е най-ниска.

Предприемаческата активност в областта е по-ниска от средната за страната. Тя се измерва с броя на фирмите на 1000 д от населението (гъстота на фирмите). Към 2011 г. тя е 39,5 на 1000 души при средно равнище за страната – 47,6 на 1000. За 2011 г. спрямо 2007 г. се забелязва увеличение на общия брой фирмите от нефинансовия сектор (с 941 или 10,2%), което се дължи на увеличението на броя на микропредприятията.

Фигура III - 2: Основни икономически показатели на отчетените нефинансови предприятия към 31.12 за област Велико Търново

Източник: НСИ

По отношение на динамиката на основните икономически показатели за област Велико Търново в периода 2008-2011 се откроява трайната закономерност за намаляване на броя на зетите и

наетите лица. Стойността на наличните ДМА през четирите години остават стабилни, а през последните три години се наблюдава положителна тенденция за увеличаване на произведената продукция, приходите от дейността и нетните приходи от продажби.

Ш.2.5. Принос на общините в икономическото развитие на област Велико Търново

Данните показват, че водещо място в икономиката на област Велико Търново имат общините с по-голям икономически и териториален потенциал. Такива са общини Велико Търново, Горна Оряховица, Свищов. Към тях с по-малък принос за икономическото развитие на областта са още общини Павликени и Лясковец. През 2011 г. от *произведената продукция* в областта (2147,0 млн. лв.), община Велико Търново участва с 48,3%, община Горна Оряховица – с 16,5%, община Свищов – с 12,5%. Аналогичен е и приносът на общините и по отношение на втория основен икономически показател *“Приходи от дейност”*. От реализирани през 2011 г. в област Велико Търново приходи от дейност в размер на 3608,7 млн. лв. на община Велико Търново се падат 52,0%, на община Горна Оряховица – 15,7%, община Свищов – 11,9% и т.н.

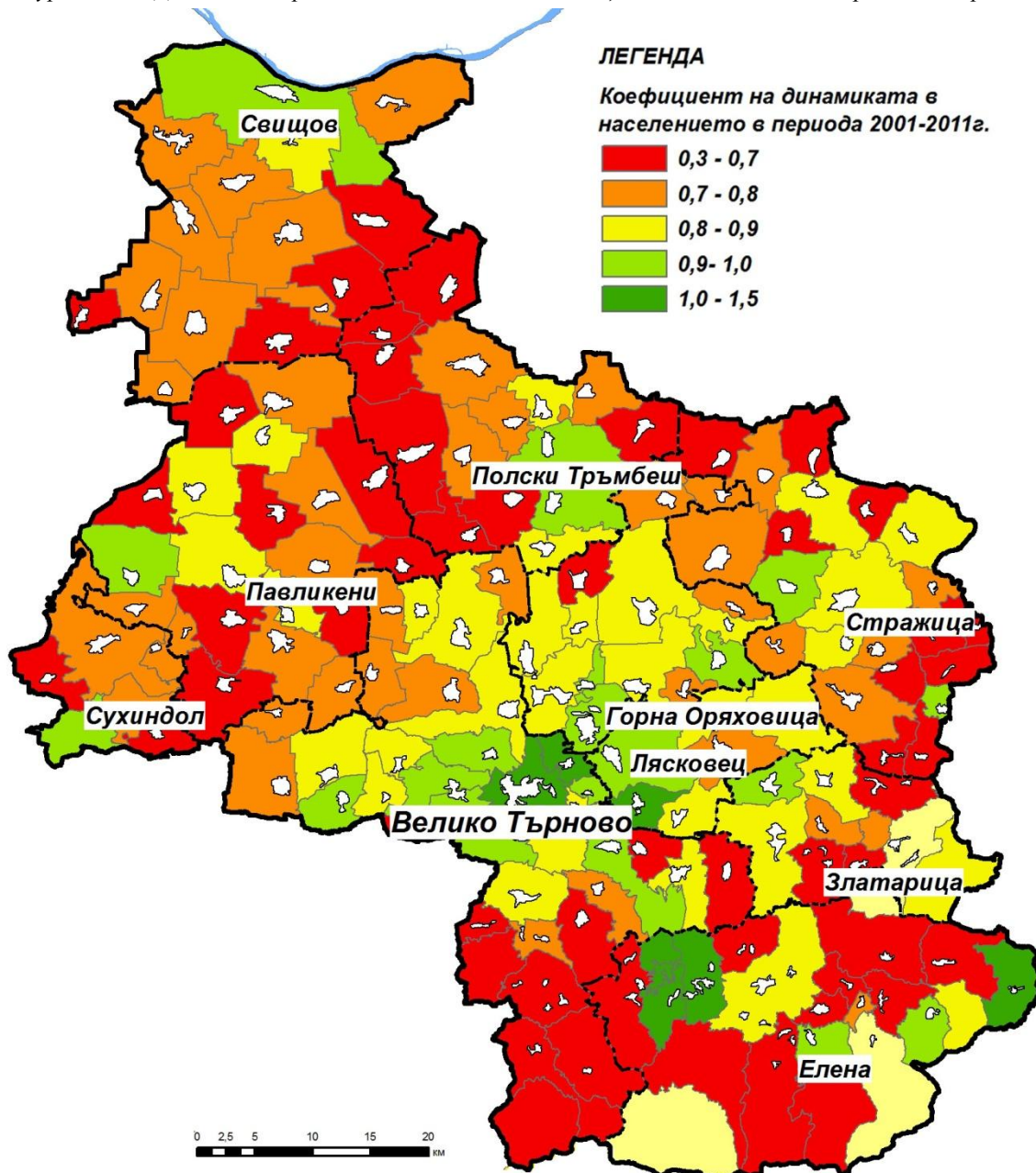
III.3. СОЦИАЛЕН КАПИТАЛ, СОЦИАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ И ВКЛЮЧВАНЕ

III.3.1. Демографско състояние и тенденции

Брой на населението

Като последица от продължаващата повече от две десетилетия демографска криза в страна се наблюдава тенденция на намаляване на броя на населението. Процесът на обезлюдяване на областта продължава и в периода 2007 – 2011 г., когато населението е намаляло с 20 270 д, или със 7,3%. В сравнение със съседните области от Северния централен район, обезлюдяването на област Велико Търново е по-слабо. Община Велико Търново е една от малкото общини в страната, която запазва броя на населението си. С нисък относителен дял на намаляващ брой на населението са община Лясковец (3,7%) и община Горна Оряховица (6,7%).

Фигура III - 3: Динамика в броя на населението по землища от област Велико Търново за периода 2001 -2011

Източник: Разработка на екипа по данни от НСИ- Преброяване на населението

Движение на населението

Коефициентът на раждаемост през 2011 г. е по-висок в сравнение с 2007 г. в повечето общини на областта (изключение са общините Павликени (7,3‰), Полски Тръмбеш (7,3‰) и Сухиндол (7,6‰). Едновременно с това, с високи коефициенти на смъртност са същите общини – съответно 24,4‰, 23,2‰ и 31,6‰. Естествения прираст е с отрицателни стойности за всички общини в областта, като с най-неблагоприятни отрицателни коефициенти са същите три общини. Община Велико Търново е с отрицателен коефициент за естествен прираст – 4,1‰, а община Свищов – 7,5‰.

Механичният прираст също е с отрицателни стойности. Общо за анализирания период броят на изселените лица е 29403 д., или средногодишно по 7350 д., а на заселените - 28123 д. или средногодишно по 7030 д.

Структури на населението

По отношение на *възрастовата структура*, към 2011г. с относително по-висок дял на населението в под трудоспособна възраст са общините Стражица (18,3%), Златарица (15,6%) и Елена (15,0%). От населението в трудоспособна възраст с най-висок дял към 2011 г. са общини Свищов, Велико Търново и Горна Оряховица – всичките с над 60%. С по-застаряло население (над 30%) са общините Сухиндол, Полски Тръмбеш и Павликени.

Образователната структура на населението в област Велико Търново показва положително развитие. Нараства броят и съответно относителния дял на населението с високо образование – висше и средно. С дял на населението с висше образование по-висок от средния за областта към 2011 г. са общините Велико Търново (26,7%), Горна Оряховица (18,0%) и Свищов (16,7%). Паралелно с това, висок остава делът на лицата с основна и по-ниска образователна степен. Независимо, че техният брой намалява през 2011 г. спрямо 2001 г., в някои общини той остава твърде висок – Стражица – 57,1%, Полски Тръмбеш – 53,6%, Златарица – 52,7%.

Етническата структура на населението показва, че преобладаваща етническа група е българската. Средно за област Велико Търново българите са 90,4% от всички лица, които са се самоопределили като етнос. В сравнение с 2001 г. през 2011 г. българската етническа група се увеличава като брой и като относителен дял. На второ място след българската етническа група се нарежда турската, а на трето – ромската.

Ш.3.2. Образование и инфраструктура на образователната система

Предмет на Областната стратегия за развитие (в сферата на образованието) са образователните дейности, които са с национално и регионално (надобщинско) значение. Предучилищното обучение е с подчертано местно (общинско) значение.

В следствие демографската криза, намаляването на броят на учениците, което води до реструктуриране на училищната мрежа. То се изразява в закриване на училища с малък брой ученици, които не могат да функционират нормално в условията на делегирани бюджети.

От общообразователните училища с регионално значение са *профилираните училища*. В тях е застъпена III (гимназиална) степен. На територията на област Велико Търново през учебната 2011/2012 година са функционирали общо 4 профилирани гимназии и едно спортно училище, всички разположени в гр. Велико Търново.

Мрежата от *професионални училища* обхваща 6 от общо 10-те общини в областта. С повече от 2 ПГ са общини Велико Търново - 8, от които 2 частни, Горна Оряховица (6 ПГ) и Свищов (3 ПГ), или 17 от общо 20 ПГ, в които през 2011 г. се обучават общо 5146 ученика, или 89,6% от всички ученици в професионалните училища в област В. Търново. Професионалните направления в ПГ са в различни отрасли на социално-икономическия комплекс – в сферата на леката промишленост (3 ПГ – в гр. Велико Търново и 1 в гр. Свищов), транспорта (2 ПГ – в гр. Горна Оряховица и гр. Стражица), селското стопанство (2 ПГ – в гр. Златарица и с. Крушето в община Горна Оряховица), по енергетика и електроника, строителство, туризъм и др.

Образователните потребности на ученици с физически и психически увреждания се реализират в две *специални (помощни) училища*. Те са за деца с умствена изостаналост - в гр. В. Търново и с. Ново село в община В. Търново. В тях се обучават общо 171 ученика от цялата област.

Висшето и колежанското образование в областта е развито в два университетски центрове - градовете Велико Търново и Свищов. В тях са разположени Великотърновски университет “Св. Св. Кирил и Методи“, Национален военен университет “Васил Левски” и Стопанска академия “Д.А. Ценов“.

III.3.3. Здравеопазване

Заболеваемостта на населението в област Велико Търново не се различава съществено от общата заболеваемост в страната. С висок относителен дял са болестите на органите на кръвообращението, злокачествените новообразувания, инфекциозните и паразитни болести, болестите на дихателната система, болести на пикочно-половата система и др.

Кадровата осигуреност на здравната система е устойчива само в големите общини от областта (триградията, Свищов, Павликени). В по-малките и особено за планинските общини се наблюдава увеличаване на незаети лекарски практики, особено в по-отдалечените райони. Спешната помощ е недостатъчна и не може да покрива райони с разпръснати населени места, отдалечени от общинския център, особено при зимни условия. Труден е достъпът до базови медицински услуги (лаборатория и краткосрочен стационар) за населението от откъснатите и отдалечени населени места.

Болнична помощ и болнична инфраструктура

Териториалното разположение на болничната инфраструктура е функция от броя на населението, според което се определя и капацитетът на отделните болници и района на обслужването им. С регионални функции е МБАЛ “Д-р Ст. Черкезов” АД в гр. Велико Търново, а с надобщинско значение са и МБАЛ “Св. Иван Рилски” ЕООД в Горна Оряховица и МБАЛ “Димитър Павлович” ЕООД – в гр. Свищов и “МБАЛ Павликени” ЕООД в гр. Павликени.

Специализираните болници (СБАЛ по кардиология – В. Търново” ЕАД, Държавна психиатрична болница в с. Церова кория) също са с регионални, а тези за рехабилитация (във Вонеща вода и с. Овча могила) са с национално значение. Към специализираните болници следва да бъдат отнесени и специализираните центрове със стационари - Комплексният онкологичен център – Велико Търново (с междуобластни функции) и Специализираният център (болница) за пневмо-фтизиатрични заболявания “Д-р Трейман” ЕООД – гр. Велико Търново.

Ш.3.4. Социална сигурност

Социални услуги

Специализираните институции за социални услуги в област Велико Търново към 2011 г. са общо 14 бр. с капацитет 843 места. От всичките специализирани институции към 2011 г. - 6 бр. са в община Велико Търново, а останалите 8 институции (основно Домове за стари хора и Домове за деца и възрастни с умствени увреждания) са в общини Горна Оряховица, Елена, Павликени, Свищов, Стражица и Сухиндол.

През последните 7 години в област Велико Търново се реализира Социален модел за деинституализация на социалните услуги и развитие на форми на социални услуги, предоставяни в обичайната среда. Социалните услуги, предоставяни в обичайната среда (в общността) са най-добре развити в общините Велико Търново, Горна Оряховица и Свищов, и малко по-слабо в Общини Елена, Лясковец, Павликени и Стражица.

Социално изключване

Бедността е един от факторите за *социалното изключване* на част от населението. Относителния дял на бедните преди социалните трансфери (социалните помощи) към 2010 г. е 44,6%. Друг показател, имащ отношение към социалното изключване на лица и групи лица, е *делът на хората, живеещи в материални лишения*. При среден за страната показател 43,6% (2010 г.) за област Велико Търново този дял също е много по-висок - 76,32%. Това е резултат от последиците от икономическата криза свързани с нарастване на безработицата, намаляване на трудовата заетост и спада в доходите в някои икономически дейности.

III.3.5. Трудов пазар и безработица

Заетост

След 2008 г. работната сила намалява своя брой и през 2010 г. вече е 108,7 хил. д., а коефициентът на икономическа активност на хората на 15 - 64 навършени години – 59.3%. Данните за 2011 г. показват, че е налице малък ръст в броя на работната сила. Коефициентът на икономическа активност през 2011 г. е 61.9%.

По отношение на *заетите лица* се наблюдават същите тенденции за периода 2007-2011 г., които са характерни и за работната сила. Броят на заетите бележи тенденция на спад от 109,2 хил. д. (2007 г.) до 97,4 хил. през 2011 г. Коефициентът на заетост на жителите на 15 - 64 навършени години варира от 57,5% (2007 г.) до 51,4% (2010) и през 2011 г. нараства до 54,6%.

Секторната структура на наетите е следната:

- Първичен сектор (селско, горско и рибно стопанство) – 3958 д., или 5,7% от всичко наетите лица;
- Вторичен сектор (промишленост и строителство) – 22764 д., или 32,9% от наетите;
- Третичен сектор (услуги) – 42493 д., т.е 61,4% от всичко наетите лица.

Териториалната структура на наетите лица показва водещото място на общини Велико Търново (общо 46,1% от заетите в областта и където делът на заетите в третичния сектор е 72,5%), Свищов (13,3% от заетите в областта) и Горна Оряховица (19,1% от заетите в областта, от които 40,2% са наети във вторичния сектор, а 17,2% в отрасла „Транспорт“), като важни места за приложение на труд. Броят на населите лица в тези и някои други общини е както следва. По-малките общини – Полски Тръмбеш, Стражица, Павликени и др. са с по-добре развит първичен сектор (относителен дял на наетите – над 15%, и по-слабо развитие на вторичния сектор.

Безработица

Броят на безработните лица (с изключение на няколко от малките общини) бележи тенденция на нарастване в разглеждания период. Това е резултат от последиците от икономическата криза, която се отрази директно и в пазара на труда. По отношение на равнището на безработица към 2011 г. в областта се очертават три зони:

- Зона с трайно високо равнище на безработица (над 15%), обхващаща общините в източната гранична част на областта - Елена (16,8%), Златарица (26,5%), Стражица (23,1%), Полски Тръмбеш (21,2%);
- Зона с равнище на безработица, около средното за областта, включваща общините в западната част на областта – Павликени (10,1%), Сухиндол (13,0%);

- Зона с по-ниско равнище на безработица, обхващаща общините в централната част на областта, около областния център - Велико Търново (6,7%), Лясковец (6,5%) и Горна Оряховица (8,7%).

Ш.3.6. Доходи

В периода 2007-2011 г. се наблюдават определени тенденции в доходите на населението, които са свързани с протичане на икономическите процеси, повлияни през последните години и от икономическата криза. Основната част от доходите на домакинствата се формира от работна заплата, а втори основен източник са пенсиите. Другите източници на доходи на домакинствата (от натурално стопанство, от предприемаческа дейност и др.) са с малък дял.

Средната годишна работна заплата на наетите в област Велико Търново към 2011 г. е 98,3% от тази в Северния централен район за планиране (6598 лв.) и 78,8% от средната за страната (8230 лв.). Отрасловата структура на работната заплата на наетите лица, показва, че в отрасловия социално-икономически комплекс с най-висок среден годишен размер на заплатата са отрасли “Финансови и застрахователни дейности” (18944 лв.) и “Производство и разпределение на електрическа и топлоенергия и газ” (11679 лв.), “Държавно управление” (10056 лв.). С най-ниски размери са заплатите в отрасли “Хотелиерство и ресторантьорство” (3720 лв.), “Търговия и ремонт на автомобили и мотоциклети (5215 лв.), “Строителство” (5888 лв.).

Ш.3.7. Култура

Комплексната читалищна дейност е с подчертан местен, общински характер.. Общият брой на регистрираните читалища е 142 и те са единствените културни средища в голяма част от населените места.

Професионалната театралната дейност е свързана с дейността на Музикално-драматичен театър “К. Кисимов” в гр. Велико Търново. Театърът е с регионални функции и разполага с добра материална база – 2 сцени и 2 театрални зали с общ капацитет 720 места.

Музейната дейност се осъществява в 10 специализирани музея, разполагащи с около 311 хил. експоната. Водещо място сред музеите в областта имат Регионалния исторически музей в гр. В. Търново (най-старият и най-голям извън столичен общоисторически музей) и Националният музей на българската архитектура също в гр. В. Търново. Освен в областния център, музеи има в община Свищов (Общински исторически музей в гр. Свищов и Военно-исторически музей в с. Горна Студена), община Елена (Музей на Възраждането „Иларион Макариополски”), община Павликени (Исторически музей) и община Горна Оряховица (Исторически музей).

Специализираната *библиотечната дейност* се свързва с Регионалната библиотека “П.Р. Славейков” в гр. Велико Търново” и общинските библиотеки в градовете Елена, Горна Оряховица и Свищов.

III. 4. ИНФРАСТРУКТУРНО РАЗВИТИЕ, СВЪРЗАНОСТ И ДОСТЪПНОСТ

III.4.1. Транспортна инфраструктура и достъпност

Транспортни коридори с национално и наднационално значение

Област Велико Търново се обслужва от два Пан-европейски транспортни коридори – ОЕТК № 7 (р. Дунав) и ОЕТК № 9. На територията на областта не са изградени автомагистрала и скоростни пътища, но трасето на бъдещата АМ “Хемус” /София-Варна/ през нея. От важно национално значение е доизграждането и модернизацията на крайдунавския крайбрежен път от Видин до Силистра, който е предвиден в Дунавската стратегия на Европейския съюз. През територията на областта преминават международните пътища:

- Първокласният път I-3 Русе – Бяла – Плевен – София (Е-83);
- Първокласният път I-4 Ябланица – Велико Търново - Шумен;
- Първокласният път I-5 Русе/Бяла – Велико Търново - Стара Загора –Кърджали -граница Гърция (Е-85) формиращ направление на ОЕТК №9.

Фигура III - 4: Транспортна инфраструктура на територията на област Велико Търново

Източник: Разработка на екипа по данни от АПИ и МРРБ, 2013 г.

Интермодален транспорт

Потенциал за развитие на интермодален транспорт в областта представлява летището в Горна Оряховица. Важно значение за международните комбинирани превози е и жп гара Горна Оряховица, част от железопътно-фериботните пунктове/пристанища, влизащи в състава на мрежата за международни комбинирани превози. Модернизираното Пристанище Свищов има възможност да се включи по-активно в тези превози, ако има по-съвременна жп връзка с жп линията София-Плевен-Горна Оряховица-Варна. Състоянието на инфраструктурата на българската жп мрежа не отговаря на съвременните изисквания за комбиниран транспорт. Координацията на връзките между жп транспорт и корабоплаването е незадоволителна.

Автомобилен транспорт и пътна инфраструктура

Общата дължина на републиканската пътна мрежа в Област Велико Търново е 937 км, като 153 км от тях са пътища I-ви клас, 141 км са пътища II-ри клас, а останалите 643 км- пътища III-ти клас. Относителният дял на първокласните пътища в областта е 16,33 %, което е по-висок от стойността на този показател в страната – 15,22%.

Най-голяма е дължината на републиканските пътища на територията на Община Велико Търново –197,78 км, съставляващи 21,11 % от пътната мрежа в областта. През територията на общините Елена, Златарица, Павликени и Сухиндол не преминават пътища от I клас. За тези общини определяща роля за транспортното обслужване и осигуряването на достъп до населените места имат пътищата втори и трети клас, което определя необходимостта от подобряване на експлоатационното им състояние.

Участък с висок риск и концентрация на ПТП е отсечката между Южен пътен възел Велико Търново и гр. Дебелец.

Пътната мрежа в Област Велико Търново не е свързана с пътната мрежа от румънската част, но преките трансгранични контакти се осъществяват посредством ферибота Свищов-Зимнич. На територията на областта има един ГКПП – Свищов.

Сериозни проблеми изпитват планинските общини от областта с поддръжката на много дългата общинска пътна мрежа. Особено тежко е осигуряването на снегочистването през зимния сезон в общините Елена, Златарица и от части, Велико Търново.

ЖП транспорт

Общата дължина на ж.п. линиите на територията на област Велико Търново е 236 км, които съставляват 37.64 % от ж.п. мрежата на СЦР и 5,80 % от ж.п. мрежата на страната. Общата дължина на удвоените жп линии е 82 км или 34,75 % от всички жп линии в областта. Дължината на електрифицираните жп линии е 159 км – 67,37 % и е над средното ниво на ЕС. Гъстотата на железопътната мрежа в областта е 48,64 % и сред най-високите показатели за страната. Област Велико Търново се обслужва от:

- II главна линия София- Плевен-Г. Оряховица-Варна ;
- IV главна линия Русе - Ст. Загора - Подкова - съставен елемент на ОЕТК №9;
- жп клон Левски-Свищов;
- нефункциониращата към момента жп линия Лясковец – Златарица – Елена, която предоставя възможности за повторното ѝ експлоатиране;

Воден транспорт

Водният транспорт по ОЕТК № 7 се обслужва от пристанището от национално значение “Свищов”. Намира се в най-южната точка от р. Дунав, като от тук е най-късият път от реката до старопланинските проходи, а от там за Турция, Гърция и Близкия Изток. Пристанището разполага с най-голямата митническа складова и логистична база в Централна северна България и необходимата техника за обработка на всички видове контейнери.

Въздушен транспорт

Летище Горна Оряховица е петото международно летище в страната. Центърът за управление на въздушните полети ръководи движението на самолетите над цяла Северна България. Летището е специализирано за карго полети и има потенциални възможности за увеличаване обема на своята дейност. Явява се основен пункт за износ на бързоразваляеми селскостопански продукти, живи животни и охладено месо от Северна България за ЕС, Русия и страните от Близкия и Далечен Изток. Пътническият терминал е в добро състояние, но е изграден и оборудван за обслужване на вътрешни полети. В момента летището в Горна Оряховица се използва за чартърни бизнес полети, за учебно-тренировъчна дейност на ВВС и гражданската авиация. Обслужва и селскостопанската авиация.

III.4.2. Енергийни мрежи и ВЕИ

Електроенергийни мрежи и съоръжения

Същинското електрозахранване на област Велико Търново се осъществява от районни подстанции 110/20 кВ, разположени в центровете на съсредоточия на товари /големи градове, центрове на общини/. Всички населени места от областта са електрифицирани. Като цяло електроразпределителната мрежа е реконструирана и поддържана на добро равнище, но има някои участъци с нарушени механични и електрически параметри.

От възобновяемите енергийни, източници област Велико Търново е с по-добри възможности за използване на енергията на водата, слънцето и по-слабо на ветровата и геотермалната енергия.

Газопреносна и газоснабдителна мрежа

През територията на област Велико Търново преминава Северният клон на националната газопроводна система. Въпреки че са газифицирани значителна част от общините в областта, относителният дял на газифицираните домакинства е много нисък (едва 1,86%). Предвиденият

за изграждане газопровод към северната част на областта - до Свищов все още не е изграден. На лице са добри условия за газифициране на градовете Стражица и Полски Тръмбеш. През територията на областта се предвижда да преминат и тръбите на двата големи транснационални газопровода – НАБУКО и Южен поток, които в този участък ще дублират северния разклон на магистралния газопровод.

III.4.3. Телекомуникации и широколентов достъп

Телекомуникации

През последните години, общата тенденция е намаляване на стационарните телефонни постове за сметка на мобилните услуги. Междуселищният фиксиран трафик в национален мащаб се осъществява от ЦАМТЦ В. Търново, която е част от националната транзитна цифрова мрежа.

Съобщения

За периода 2007-2011 г., пощенските, телеграфните и телефонните станции запазват своя брой от 154 на територията на областта. Едновременно с това, броят на пощенските агентства в нарастването над 6 пъти, което се дължи на все по-осезаемото навлизане в сектора на частни компании, които предлагат пощенски и куриерски услуги.

Инфраструктура и достъп до интернет

Част от южните планински и предпланински части на областта са неосигурени с широколентова връзка. Това са землищата на община Елена извън общинския център, южните части на община Велико Търново, източните части на община Златарица, източните и северните части на община Стражица, извън общинския център. Също така дигитална сянка се наблюдава в южните землища на община Свищов и части от землищата на територията на община Павликени.

През годините броят на домакинствата в област Велико Търново, които имат достъп до интернет, расте. През 2011 г. техният процент е с повече от 3 пъти по-висок от този през 2007 г., като областта изпреварва и средния темп на увеличени за страната. През наблюдавания период, относителният дял на лицата между 16 и 74 г., използващи регулярно интернет също расте, но с по бавни темпове (от 27.3% през 2007 г. до 46% през 2011 г.).

III.4.4. ВиК инфраструктура

Водопреносна и водоснабдителна мрежи

Водоснабдяването на населените места от областта се осигурява основно от хидровъзел „Йовковци” (общините В. Търново, Г. Оряховица, Лясковец, П. Тръмбеш, Стражица, Златарица и Елена), от водоснабдителна система „Росица” (общините Сухиндол и Павликени) и от местни водоизточници. Община Свищов се водоснабдява от подпочвените води, посредством кладенци тип “Раней” и шахтови кладенци. Язовир "Йовковци", изграден на територията на община Елена по поречието на р. Веселина, е с обем 92 млн.куб.м, а пречиствателната станция за

питейни води ПСПВ “Йовковци” е с проектен капацитет 2500 л./сек. ПСПВ е въведена в експлоатация през 1980 г., като е изграден само първият етап с 50% мощност от предвидената.

Населените места без централно водоснабдяване са 131 бр. с 954 жители, представляващи по-малко от 0,4% от общото население на областта.

Северните части на областта са по-бедни на водни ресурси и повечето населени места (община Полски Тръмбеш) се водоснабдяват от местни водоизточници или водохващания от съседни села. Водният потенциал на община Свищов е значителен, но поради липсата на изградена пречиствателна станция за питейни води се използват само два от четирите сондажни кладенци. Налице е нужда от разширение, реконструкция и изграждане на водоснабдителна инфраструктура и в общините Елена и Златарица.

Като изключително сериозен се очертава проблемът със загубите по преносната мрежа които през 2011 г. възлизат на 83% от общо добитата вода. Основната причина за огромните загуби е силно амортизираната водопреносна мрежа чиято рехабилитация е силно наложителна.

В някои населени места от областта (най-вече на територията на община Свищов) са регистрирани отклонения в качеството на питейните води.

Канализационна мрежа и пречистване на води

Средният дял на населението, обслужено с канализационна мрежа в област Велико Търново е едва 66,2%. Четиринадесет са населените места с изградена канализационна мрежа. Неизградеността на канализационни мрежи в района е причина за заустване на отпадъчните води директно в реки и дерета или отвеждане в септични ями.

На територията на Област Велико Търново има 5 населени места и агломерации с над 10 000 е.ж.. Функционират 3 пречиствателни станции за отпадъчни води: ПСОВ гр. Велико Търново; РПСОВ – Горна Оряховица, Лясковец, Долна Оряховица и ПСОВ гр. Стражица (няма изградено биологично стъпало). Изостава изграждането на ПСОВ за градовете Свищов и Павликени.

Част от големите предприятия (“Захарни заводи” АД, “Складова техника” АД, ЕТ “Стефмарк” и други) имат локални пречиствателни съоръжения, а предприятия като “Рекорд”, “Розаким”, “Металснаб”, Локомотивно и Вагонно депо са с ведомствени канали, които директно се заустват в р. Янтра. Отпадъчните води от жилищна зона „Б” и Западна промишлена зона гр. Велико Търново също се заустват в реката. Предвидено е включването им в колектор за отпадъчни води до ПСОВ.

III. 5. ЕКОЛОГИЧНО СЪСТОЯНИЕ И РИСКОВЕ

III.5.1. Обща характеристика.

Комплексната оценка на отделните групи фактори, влияещи върху качеството на средата показва, че област Велико Търново се характеризира с добро качество на околната среда.

По отношение на атмосферния въздух не са установени превишения над пределно допустимите концентрации на серен диоксид, азотен диоксид и озон. Единствено по показател фини прахови частици под 10 µm са установени превишения на средно-денонощните и средно-годишни стойности, като основната причина са транспортът и отоплението на твърдо гориво през зимата.

На територията на областта присъстват и трите категории води - първа - води, които се ползват за питейни нужди в хранителната и други промишлености, изискващи вода от същото качество; втора - води, които се ползват за водопой на животни, културни нужди, рибовъдство, воден спорт и др. и трета - води, които се ползват за напояване, за промишлеността и др. Водите на реките във водосбора на р. Янтра са първа и втора категория, а водите на р. Дунав - трета. Реките в басейна на р. Янтра са с добър кислороден режим и показатели, отговарящи на ПДК за проектната им категория. Критични участъци с води в лошо състояние са:

- р. Янтра при с. Новград – устие - нарушена хидроморфология, дигирание, дънни наноси
- р. Студена, преди вливане в Янтра - силно модифицирана и канализирана река, голям слой дънни наноси
- р. Росица след гр.Севлиево – замърсяване с води, незаустващи в ГПСОВ

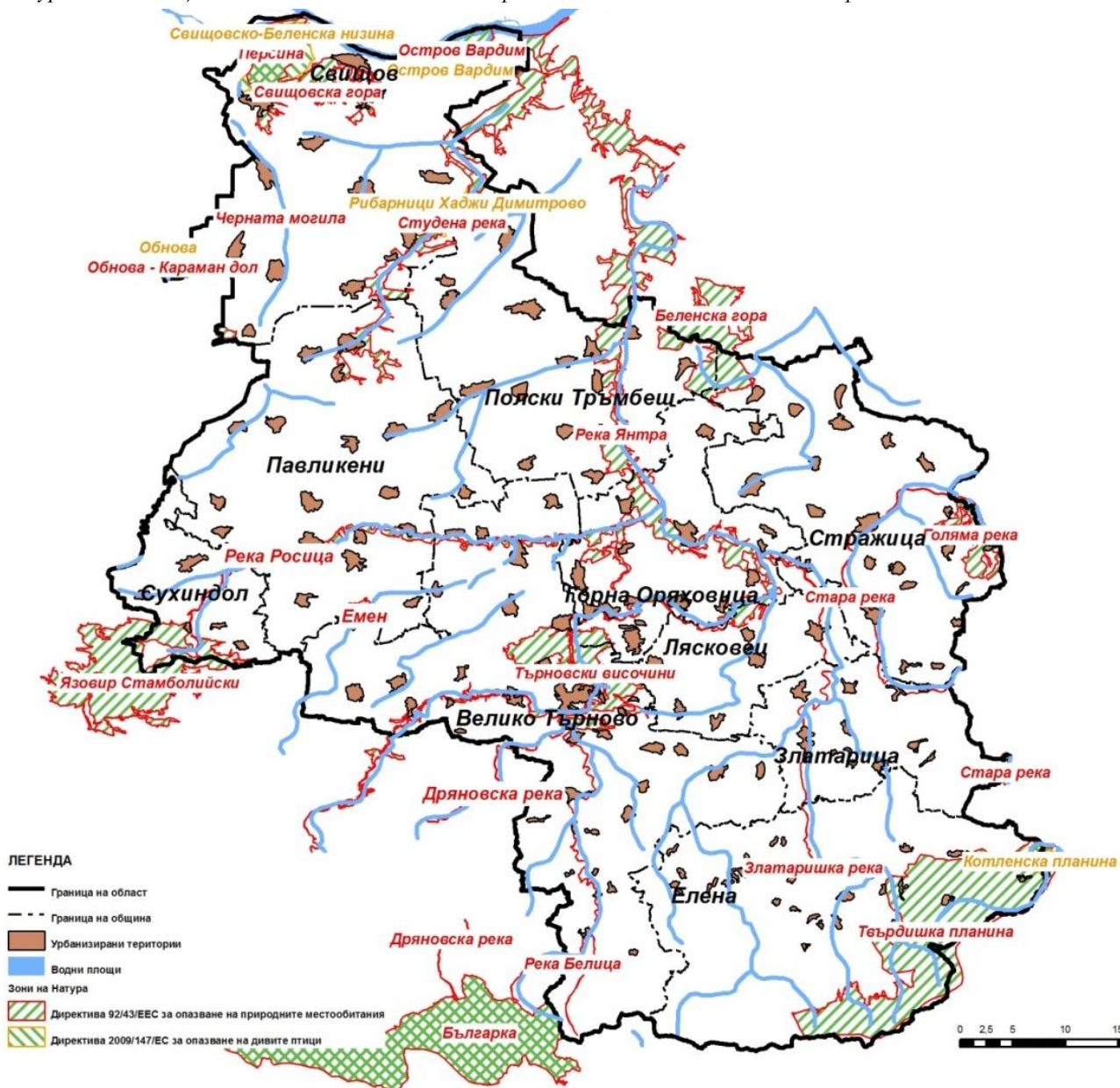
Анализът на качеството на заустваните отпадъчни води показва, че непречистените води от населените места са основните замърсители на водоприемниците в района. Мониторингът на подземните води показва, че на територията на Област Велико Търново в повечето от пунктовете има превишение по редица показатели.

На територията на Област Велико Търново не са установени земеделски земи, които да са трайно увредени, замърсени и негодни за селскостопанско производство - резултатите от извършените анализите на проби от почвата през 2011 г. показват, че няма наднормено съдържание на вредни вещества в почвата; няма замърсяване на почвата с УОЗ; не е налична вредна киселинност. Употребата на торове и пестициди е в границите на нормативите. Сериозен проблем представлява рекултивирането на изоставените варовикови кариери главно в северната ивица на Предбалкана (Драгижево, Русаля), като за 2011 г. на територията на областта няма рекултивирани площи. На територията на областта се наблюдават ветрова ерозия в равнинните ѝ и обезлесени части. Често явление са и свлачищните процеси.

Шумът като фактор на окръжаващата среда придобива все по-голяма актуалност, тъй като неговото постоянно и повсеместно действие създава опасност за физическото и психическото състояние на човека. В област Велико Търново в повечето от наблюдаваните пунктове измереното ниво на шума надхвърля допустимите хигиенни норми от 55- 60 децибела.

Защитените територии в Област Велико Търново заемат 0,61 % от общата територия на областта. Защитените зони по НАТУРА общо са 9,90 %, като НАТУРА – местообитания, заемат 9,70 %, а НАТУРА – птици – 0,92 %. В териториалния обхват на Областта попадат един Природен парк – «Персина»; един резерват; 2 поддържани резервата; 23 защитени местности, като последната е обявена през 2011 г. – «Находище на българската гърлица» в землището на с. Горна Студена, Община Свищов (Заповед № РД-831/14.11.2011 г.); 8 защитени местности. Изцяло на територията на областта са разположени 2 зони на НАТУРА 2000 – «Остров Вардим» и «Рибарниците Хаджи Димитрово».

Фигура III - 5: Защитени зони в област Велико Търново, включени в екологичната мрежа НАТУРА 2000

Източник: Разработка на екипа по данни от НАТУРА 2000, ИАОС

Област Велико Търново заема второ място по ниво на разходи за опазване и възстановяване на околната среда сред областите в Северен централен район за планиране, след Област Русе, като тенденцията на тези разходи за периода 2008 – 2010 г. е намаляваща, но през 2011 г. се наблюдава леко увеличение. Тази тенденция напълно съответства на същата за страната и Северен централен район за планиране. Основната причина са финансовата и икономическа криза. Делът на обслужваното население от организирани системи за сметосъбиране е почти 100% както за страната така и за Област Велико Търново. Само в Община Елена има близо 4% необхванато население, а в повечето общини делът достига 100%.

Сред общините в областта най-голямо количество отпадъци се генерира от Община Свищов, следвана от Община Велико Търново, като тенденцията и при двете е към увеличаване. Съществен проблем е воденето на коректна статистика относно количеството на отпадъците. Броят на депата значително намалява за периода 2008 – 2011 г. Изпълнява се проектът за изграждане на регионално депо за неопасни отпадъци и съоръжения за предварително третиране преди окончателно обезвреждане чрез депониране в гр. Велико Търново.

III.5.2. Територии с потенциален риск

Дунавското крайбрежие (в границите на областта), поради по-високия бряг не е застрашено от рязко повишаване нивото на р. Дунав. С риск от наводнения са и крайбрежните зони на реките в близост до населените места, на които не са извършени корекции на речните легла и не са изградени необходимите защитни брегови съоръжения – диги, насипи и др.

Област Велико Търново е една от двете областите в страната (заедно с област Плевен), в която има най-голям брой регистрирани свлачища (над 150) , в т.ч. не само активни, а и потенциални. Зони от територията на областта с по-висока концентрация на свлачища са общини Велико Търново, Златарица, Полски Тръмбеш и др. Срутищата най-осезаемо се проявяват в проломните и каньоновидни речни долини (Янтра, Росица, Златаришка река, Стара река).

III.5.3. Проблеми

- Замърсяване с фини прахови частици от транспорта и отопление на твърдо гориво.
- В област Велико Търново в повечето от наблюдаваните пунктове измереното ниво на шума надхвърля допустимите хигиенни норми от 55- 60 децибела.
- Замърсяване на водите от непречистените води от населените места. ГПСОВ гр. Стражица няма изградено биологично пречистване. Забавено е изграждането на ГПСОВ в гр. Свищов и гр. Павликени. Проектите се изпълняват.
- Сериозен проблем представляват рекултивирването на изоставените варовикови кариери главно в северната ивица на Предбалкана (Драгижево, Русаля), ветровата ерозия и свлачищата.

- Съществен проблем е воденето на коректна статистика относно количеството на отпадъците.

Ш.5.4. Препоръчителни мерки

- Поощряване използването на велосипеден транспорт.
- Поощряване преминаването към по-ефективни отоплителни системи.
- Развитие на газификацията в областта.
- Изграждане на необходимите ГПСОВ и съответната довеждаща инфраструктура.
- Рекултивиране на изоставени варовикови кариери.
- Мерки за борба с ерозията и свлачищата.
- Да се разработят мерки за намаляване на шумовото замърсяване.

III. 6. АДМИНИСТРАТИВЕН КАПАЦИТЕТ, КООРДИНАЦИЯ И СЪГЛАСУВАНOST НА ПОЛИТИКИТЕ

III.6.1. Общ капацитет на общинската и областните администрации

Координация и взаимодействие между стратегическите и планови документи

През отминаващия планов период 2007 – 2013 г. в област Велико Търново е разработен и прилаган пакет от стратегически и планови документи. Основният от тях е *Областна стратегия за развитие на област Велико Търново за периода 2005-2015* и нейната актуализация за периода 2011-2013 г.. Стратегията формулира стратегическите цели на развитието на областта за периода, приоритетите, маркира стратегическата рамка на общинските планове за развитие, механизмите и инструментите за съгласуване на регионалното развитие, определя институционалната рамка и принципите за приобщаване на всички заинтересовани към изпълнението на стратегията. Изграждането на партньорството е част от процеса на подготовка и изпълнение на стратегията, което ще осигури обществена подкрепа на стратегията не само на етапа на нейното изработване, но и при нейната реализация.

Разработената *Стратегия за развитие на социалните услуги в област Велико Търново от октомври 2010г.* предлага изчерпателен анализ на ситуацията и оценката на потребностите на рисковите групи област Велико Търново. Стратегията развива пълноценна програма за реализация на конкретни мерки за развитие на социалните услуги в областта.

Общи изводи

Сътрудничеството и координация

Сътрудничеството и координацията в рамките на администрацията все още не са на необходимото ниво. Липсва ефективна система за мониторинг на изпълнението на политиките. Необходимо е да се предприемат мерки за намаляване на бюрокрацията чрез създаване и използване на общи информационни бази данни и създаване на практика за обмен на информация и данни между областната и общинските администрации.

Проблеми в административното обслужване

Като цяло администрацията е достъпна за гражданите и бизнеса. Основен негов проблем е, че администрацията все още не предоставя интегрирани услуги, като не е наложена практиката да се използват налични информационни масиви на други администрации. Независимо от навлизането на информационните технологии в ежедневието, степента на интеграция на услугите и възможността за предоставяне им по електронен път не са задоволителни.

Проблеми в управлението на човешките ресурси

Администрацията трудно успява да задържи квалифицираните си служители и не е способна да привлече експерти от частния сектор. Основна причина е ниското заплащане, както и постепенното отнемане на различни социални придобивки. Предизвикателствата в

управлението на човешките ресурси са свързани с мотивирането на служителите да изпълняват по-добре своите задължения; обвързване на заплащането с постигнатите резултати; диференциране на заплащането с изпълняваните функции и задържане на квалифицираните служители.

Прилагане на законодателство и политики

Все още не са на необходимото ниво процесите на обществени консултации при разработването на нормативни актове и стратегически документи. Това, както и почти ежедневната спешност за вземане на решения в отделните структури, са основните причини за честите промени в нормативните актове. Лошите практики могат да бъдат сведени до минимум чрез прилагането на оценка на въздействието на нормативни актове, чрез която да се изследват всички възможни сценарии. Процесите на стратегическо планиране са слабо обвързани с бюджетните програми и прогнози, както и с планирането на необходимите човешки ресурси.

Ш.6.2. Капацитет за разработване и управление на проекти

За оценка на капацитета за разработване и управление на проекти, прави впечатление липсата на изпълнени или в процес на изпълнение проекти по ОП Транспорт, като липсата на проекти по тази програма показва изоставането в рехабилитацията на някои много важни за територията на цялата страна инфраструктурни направления.

Сравнение със средните показатели за други области

По отношение на обема на привлечените до момента инвестиции по оперативни програми, високи са общите и относителните стойности на договорите по ОПРР и ОПОС, които са двете основни програми, чиито проекти се управляват на общинско ниво. Много позитивна е и тенденцията за наличието много проекти, в рамките на ОПРКБИ, което говори за високата активност и добре развития капацитет на икономическите субекти от областта. Около средните стойности на глава от населението са инвестициите, привлечени по ОПРЧР.

III. 7. SWOT АНАЛИЗ

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Добро състояние на околната среда; ▪ Значителни водни ресурси – повърхностни в планинската част на областта, минерални, карстови и подпочвени; ▪ Забележително богатство на културното наследство и принадлежност към Източния трансбалкански културен коридор; ▪ Качествени поземлени ресурси за развитие на земеделие; ▪ Добри възможности за използване на енергията на водата и слънцето; ▪ Отлично транспортно-географско положение, наличие на важни транспортни коридори и транспортни възли; ▪ Налична добра инфраструктура за развитие на разнообразни културни дейности; ▪ Наличие на два важни университетски центъра и висок дял от населението с висше образование; ▪ Наличие на значими концентрации на икономическа активност и обслужващи функции – в триградието В. Търново-Г. Оряховица-Лясковец и в гр. Свищов; ▪ Висок ръст на БВП на човек и ръст на произведената в областта продукция; ▪ Силно развиваща се хранително-вкусова промишленост; ▪ Стабилен ръст на средната работна заплата; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Голям брой регистрирани свлачища; ▪ Високи шумови нива в наблюдаваните пунктове; ▪ Голям обем на генерираните отпадъци; ▪ Неизградеността на канализационни мрежи за битови и пром. нужди е основна причина за замърсяване на водите; ▪ Изоставане в изграждането на ПСОВ за градовете Свищов и Павликени; ▪ Необходимост от разширение, реконструкция и изграждане на водоснабдителна инфраструктура за ограничаване на високите загуби на вода; ▪ Недостатъчно развита РПМ, паралелно на река Дунав в направление Русе – Свищов – Никопол. ▪ Много нисък дял на газифицираните домакинства; ▪ Непълна осигуреност с широколенгова е-нет връзка; ▪ Недостиг на финансови ресурси за проучване, социализиране и популяризиране на КИИ; ▪ По-нисък БВП на лице от създадения средно за страната; ▪ Свиване на инвестициите, особено осезаемо по отношение на преработващата промишленост; ▪ Криза в машиностроителния отрасъл; ▪ Свиване в обема на животновъдната продукция; ▪ Силно ограничени площи, заети с трайни насаждения и зеленчукопроизводство; ▪ Непълноценно използване на някои сегменти от туристическия потенциал; ▪ Тенденция за обезлюдяване, особено силна в общините Сухиндол, Стражица и Златарица; ▪ Много на брой обезлюдени или много малки селища в планинските части на областта; ▪ Висок дял на неграмотните и нискообразованите; ▪ Висок дял на хора, живеещи в материални лишения; ▪ Много високи нива на безработица в общините Златарица, Стражица и Полски Тръмбеш; ▪ Осезаем спад в броя на заетите и коеф. на заетост;

ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Възможностите за обвързване на различни елементи от туристическия потенциал на областта, съобразно два признака – принадлежност към тема и разположение на общ коридор – позволява инициирането на партньорства между отделни общини от областта; ▪ По-широко използване на възможностите на европейските фондове (чрез добре обосновани и подготвени проекти) за подобряване на жизнената среда, качествата на човешкия ресурс, административния капацитет на публичните институции, конкурентоспособността на икономиката чрез подобряване на предприемачеството и иновации и др. ▪ Реализация на редица инфраструктурни проекти с надобщинско и регионално (междубластно) значение като: <ul style="list-style-type: none"> - Доизграждане на трасето на АМ “Хемус”; - Подобряване ж.п транспорта; - Развитие на летище „Г. Оряховица”. ▪ Използване на излаза на областта на р. Дунав като възможност за: <ul style="list-style-type: none"> - Стимулиране на икономическото и инфраструктурно развитие в интензивно партньорство; - Засилване на трансграничното сътрудничество в региона Свищов – Зимнич; ▪ Използване на изоставените сгради/терени; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Тенденцията за струпване на население в малкото по-привлекателни райони и градове и обезлюдяването на по-слабо развитите; ▪ Продължаване на демографската криза, изразяваща се с бързи темпове на обезлюдяване на областта и страната ▪ Продължаване на световната икономическа и финансова криза с произтичащите от това последици за страната и областта ▪ Поява на рискове от непредвидими природни и обществено-политически събития ▪ Продължаване на негативите тенденции свързани с изменение на климата; ▪ Запазване на високата “цена” (висока стойност) на инвестиционния капитал насочено към подобряване на базовата инфраструктура; ▪ Продължаваща изолация от двете страни на границата – р. Дунав между България и Румъния;

IV. ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЛАСТТА ЗА ПЕРИОДА 2014-2020 Г.

IV. 1. РАМКА ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА СТРАТЕГИЧЕСКАТА ЧАСТ НА ОСР

Настоящата стратегическа част на ОСР Велико Търново се стреми да се впише хармонично в предвижданията на документите, задаващи насоките в регионалната политика на европейско, национално и регионално ниво. Стратегията влиза в своите принципи постановките на Националната програма за развитие „България 2020”, Националната програма за реформи на РБ, секторните стратегии, НСРР, НКПР, РПР на СЗР и др., целите на Кохезионната политика на ЕС (новите регламенти за фондовете на ЕС), стратегическите документи на ЕС (стратегията Европа 2020, Териториалния дневен ред на ЕС 2020, Общата стратегическа рамка на ЕС до 2020 г), Стратегията на ЕС за развитие на Дунавския регион. Стратегическата част на ОСР продължава принципите заложи в актуализираната ОСР 2007-2013 г., актуализираните ОПР на общините от областта, както и докладите и оценките за изпълнението на тези документи от системата за планиране на регионалното развитие. В синхрон с развитието на регионалната политика в рамките на ЕС, стратегическата част на ОСР има силно териториално измерение, като всяка една от предложените интервенции се стреми главно към намаляване на регионалните различия.

Основните принципни постановки, залегнали в структурата и съдържанието на настоящата стратегия са:

- координация на отделните интервенции;
- ограничаване на приоритетите и концентрация на ресурсите;
- интегрираност на интервенциите (хоризонтална, вертикална и териториална);
- устойчивост на целите и приоритетите; и
- отчитане на общественото мнение.

Едновременно с това, стратегията се стреми да отговори на основните глобални предизвикателства пред които е изправена областта на прага на новия планов период: негативни демографски тенденции, климатични промени и засилваща се енергийна зависимост.

IV. 2. МЕТОДИЧЕСКИ ПОДХОД ПРИ РАЗРАБОТВАНЕТО НА СТРАТЕГИЯТА

Разработването на стратегическата част на настоящия документ се основава на класически подходи при планирането на регионалното развитие. По своята същност, стратегията представлява пресечна точка между няколко основни източника на информация.

При формулирането на целите и приоритетите на ОСР беше използвана събраната информация от основните източници, в следната логически обоснована последователност:

- Беше направена пълна инвентаризация на принципите, насоките, приоритетите, целите и проектите залегнали в секторните документи на национално и областно ниво и в стратегическите и планови документи за регионално развитие на национално, регионално и общинско ниво. Беше извършен пълноценен преглед на актуализирания документ за изпълнение на ОСР на област Велико Търново за периода 2007-2013 г. и бяха разгледани детайлно постиженията от изпълнението на стратегията до момента. След този първоначален преглед на стратегическата рамка и предистория, беше формулирана първоначалната чернова на структурата на стратегическата част на ОСР;
- Като втора стъпка, беше анализирана набраната в рамките на разширеното анкетно проучване сред администрацията, заинтересованите страни и гражданите информация. Анализът се фокусира върху идентифицираните от тях основни проблеми в развитието на областта и препоръчаните най-важни области на интервенции през предстоящите години (**Приложение 2**). В резултат, беше формулиран първият набор от приоритетни направления за интервенции в рамките на стратегическата част на ОСР. Разписаната на предходната стъпка структура беше редактирана и адаптирана по начин да отговаря максимално коректно на идентифицираните нужди;
- При следващия етап от формирането на стратегията, основен източник на информация беше разработеният целеви анализ (пълният текст на анализа е наличен в **Приложение 1**) и по-конкретно изводите и препоръките на анализа. Заключителната част от този материал, SWOT анализа, послужи като тестов модел за подготвената до момента стратегия. Предложените приоритетни направления бяха допълнени и доразработени на базата на идентифицираните силни и слаби страни в развитието на областта. Бяха съставени мерки, стремящи се към реализиране на потенциалите на област Велико Търново и неутрализиране на заплахите за нейното развитие;
- Информацията за приоритетните за реализация проекти на всяка една от съставните за областта общини послужи за окончателна проверка на достоверността и адекватността на стратегията (**Приложение 3**). Приоритетните проекти на общините бяха групирани и послужиха за разработване на допълнителен набор от мерки в приоритетните области;

Разписаната в тази последователност стратегия беше подложена на обсъждане със заинтересованите страни, като направените препоръки бяха отразени в окончателния проект на ОСР Велико Търново 2014-2020 г.

IV.3. ВИЗИЯ И СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ

IV.3.1. Визия на Областна стратегия за развитие на област Велико Търново 2014-2020 г.

Визията, заложена в сега действащата ОСР за областта има следната формулировка: *„Област Велико Търново – европейски регион с водеща роля на индустриален, транспортно-логистичен, туристически, културен и образователен център, привлекателна за инвеститори, население и туристи, постигаща устойчиво и балансирано развитие на територията и осигуряваща сигурност, чиста и хармонична околна среда и добър жизнен стандарт”*.

Основавайки се на това желано състояние на социално-икономическия и екологичен комплекс на областта, целите, които регионалният план поставя за развитието на СЦР в периода до 2020 г. и основните идентифицирани в анализа потенциали и необходими за подобряване общото състояние на областта, беше формулирана визията на областната стратегия:

Област Велико Търново е емблематичен за България и динамично развиващ се дунавски регион, в рамките на който се осъществяват разнообразни и взаимно допълващи се индустриални, транспортно-логистични, земеделски, туристически, културни и образователни дейности, привлекателни за инвеститори и туристи и осигуряващи високо качество на живота за жителите на областта.

IV.3.2. Стратегически цели на Областна стратегия за развитие на област Велико Търново 2014-2020 г.

Стратегическите цели са формулирани в реално измерими и ясни дефиниции, реализирането на които ще доведат до постигане на описаното във Визията желано социално-икономическо и екологично състояние на област Велико Търново. С обективната оценка на изпълнението на заложените цели, настоящата стратегия предлага и пакет от конкретни индикатори за проследяването на всяка една от четирите стратегически цели:

Стратегическа цел 1 „Икономически растеж с по-високи темпове от средните за страната“

Постигане на устойчив растеж, базиран на ефективно прилагане на иновативни подходи, технологии и взаимодействие между аграрния сектор, преработващата промишленост, туристическия бранш и научния потенциал за повишаване конкурентоспособността на икономиката в областта.

Стратегическа цел 2 „Социална сигурност, равнопоставеност и перспективност“

Подобряване на здравния, образователния и социалния статус на хората за постигане на значително по-високи показатели по отношение на икономическата активност, заетостта и производителността на труда на населението на областта.

Стратегическа цел 3 „Съвременни инфраструктури, висококачествени комунални услуги, уникално културно наследство и съхранена околна среда“

Осигуряване на транспортна, комуникационна и енергийна свързаност на областта като интегрална част от дунавското пространство и изява на уникалното историческо и културно наследство в хармонично единство със съхранена околна среда.

Стратегическа цел 4 „Добро планиране и управление, сътрудничество и междуобщинско коопериране“

Прилагане на принципите на солидарност, споделена отговорност, междуобщинско коопериране и активно сътрудничество между местните власти, бизнеса и гражданските организации за постигане на максимално ефективно използване на ресурсите и висока възвращаемост на вложените средства.

IV. 4. ПРИОРИТЕТИ ОБЛАСТИ НА ИНТЕРВЕНЦИЯ ЗА ОСР

Настоящата стратегия представя шест основни приоритетни области на интервенции, в които следва да бъдат фокусирани инвестиции и институционална подкрепа с оглед едновременното подчертаване на силните, ограничаване на слабите страни, развитие на потенциалите и неутрализиране на заплахите за развитието на областта:

Приоритетна област 1: Инвестиции за растеж и заетост

Приоритетна област 2: Устойчив туризъм

Приоритетна област 3: Наука, образование и иновации

Приоритетна област 4: Инфраструктура

Приоритетна област 5: Управление и услуги в помощ на населението и бизнеса

Приоритетна област 6: Околна среда

Всяка една от приоритетните области предлага специфични интервенции, насочени към изпълнение на поставените стратегически цели на ОСР. Приоритетните области не са групирани по принадлежност към дадена стратегическа цел. По този начин, всяка една от определените приоритетни области съдържа интервенции, насочени към изпълнението поне на една стратегическа цел. Едновременно с това, стратегическите цели са подкрепени от интервенции заложи в два или повече приоритета, което осигурява пълна обвързаност и кохерентност на стратегията и предотвратява възможността за ограничаване на стратегическата рамка по сектори. Предложената структура и обвързаност са и достатъчно гъвкави и предлагат добри възможности за бъдеща тяхна оптимизация. Отношенията между стратегическите цели и приоритетните области схематично могат да бъдат представени по следния начин:

Подробното описание на шестте приоритетни области съдържа няколко основни елемента. За всяка от тях е предложено кратко описание-обосновка на причините за нейния избор и формулировка. Всяка една от областите разполага с пакет от оперативни мерки, които поясняват желаните интервенции. В продължение, като конкретизация на мерките, са предложени набор от приоритетни за областта проекти. Когато такива конкретни проекти не са били идентифицирани, или те са много на брой сходни проекти, желаните интервенции са формулирани като дейности.

IV.4.1. Приоритетна област 1: Инвестиции за растеж и заетост

Борбата с безработицата и подобряване на пазара на труд, подкрепата и стимулирането на малкия и среден бизнес и повишаването на инвестиционната активност са най-често посочваните области с необходимост от интервенции в проведената анкета. На лице е разбирането от страна на заинтересованите страни, че развитието на икономическа активност е приоритет, в който следва да бъдат фокусирани сериозни усилия и ресурси от страна на администрацията, с оглед решаване на други национални проблеми в областта – високите нива на бедност и стабилните темпове на обезлюдяване. По този начин, настоящата приоритетна област допринася за постигането основно на две от стратегическите цели на ОСР - СЦ 1: „Икономически растеж с по-високи темпове от средните за страната” и СЦ 2: „Социална сигурност, равнопоставеност и перспективност”. Едновременно с това, предложените мерки защитават принципите, заложи в РПР на СЦР 2014-2020 г. и по-конкретно приоритетите „Развитие на устойчива конкурентоспособна икономика основана на знанието, иновациите и

новите технологии”, „Изграждане на устойчив и развит пазар на труда” и „Развитие на нисковъглеродна икономика, смекчаване на последствията и адаптиране към климатичните промени”. Приоритетната област се явява и пряко продължение на приоритетна цел 1 „Икономически динамизъм и регионална конкурентоспособност”, на актуализираната ОСР за периода 2011-2013 г.

Мярка 1.1: Развитие на индустриалните зони в областта:

- Осигуряване на подходящи инфраструктурни и административни условия за реализация на значими инвестиционни намерения в големите индустриални зони на областта – Велико Търново, Горна Оряховица, Свищов и Лясковец;
- Изграждане на съвременни индустриални зони в градовете Павликени, Елена, Полски Тръмбеш;
- Обособяване на нови индустриални зони в близост до пресичането на новото трасе на автомагистрала Хемус и трансевропейски коридор №9;
- Обособяване на нови индустриални зони/логистични бази и изграждане на интермодален терминал на терени бивши военни поделения в близост до Летище Горна Оряховица;
- Благоустрояване на съществуващи индустриални зони;

Мярка 1.2: Осигуряване на стимули за подкрепа на предприятия и реализация на инвестиционни намерения в преработващата и хранително-вкусовата промишленост:

- Осигуряване на административни стимули;
- Подкрепа за развитие на клъстери и браншови организации на производители. Създаване на мрежа на територията на областта от предприятия, работещи в тази сфера;
- Подкрепа за защита на географски означения на характерни регионални продукти;
- Насърчаване потреблението на регионалните продукти;
- Развитие на производства за уместно използване на отпадъчната продукция от земеделието;
- Работа в мрежа с организации, подкрепящи икономическото развитие на национално, регионално и местно равнище;
- Подкрепа за развитието на веригата на реализация на продуктите от хранително-вкусовата промишленост
- Подкрепа за развитието на производства с по-висока добавена стойност
- Подкрепа на предприемачеството в изостаналите райони на областта (районите за целенасочена подкрепа);

Мярка 1.3: Енергийна ефективност и ВЕИ за областната икономика

- Осигуряване на стимули за МСП, които изпълняват мерки за енергийна ефективност на производствата;

- Стимули за МСП, които въвеждат местни системи за добив и използване на енергия от възобновяеми енергийни източници (органичен отпадък, биогаз, геотермални източници и др.);
- Стимули за поставяне на мощности за добив на топлинна и електро енергия от слънцето на покривите на стопански сгради и съоръжения;
- Осигуряване на стимули за развитие на микро водноелектрически централи;

Мярка 1.4: Инвестиции за растеж в земеделието:

- Осигуряване на стимули за развитие на животновъдството;
- Подкрепа за развитие на местни групи и сдружения на производителите;
- Предоставяне на подходящи условия и стимули за развитие и стабилен ръст на зеленчукопроизводството;
- Създаване на регионален център за бизнес подкрепа и добри практики в областта на зеленчукопроизводството и биологичното земеделие в община Лясковец;
- Предоставяне на стимули за увеличаване и възстановяване на площите с трайни насаждения (лозя, овощни градини, декоративни растения);
- Фокусирана институционална и финансова подкрепа за създаване и развитие на кооперации на дребните земеделски производители;
- Подпомагане на част от полу-пазарни стопанства за достигане на нивото на пазарно-ориентирано производство;
- Прилагане на финансови стимули за установяване и развитие на биологични земеделски производства;
- Проучване и картиране на микрорайоните, подходящи за поливно земеделие по гравитачния метод; организационна помощ за доброволна комасация (чрез трансакции, арендуване или коопериране);
- Информационна, методическа и организационна помощ за създаване на сдружения за напояване;
- Подобряване на условията за местни производители да реализират своята продукция – осигуряване на инфраструктура, включително и тържища за селскостопанска продукция, специализирани събития;
- Развитие на добива на енергия от отпадъците в селскостопанския сектор;
- Предоставяне на подходящи условия и стимули за развитие и стабилен ръст в производството на технически култури;

Мярка 1.5: Борба с безработицата и подобряване пазара на труд

- Осигуряване на подкрепа за създаване и развитие на социални предприятия;

- Предлагане на институционална подкрепа за по-добро взаимодействие между бизнеса и професионалните училища и университетите с цел адаптиране на програмите им за обучение към търсенето на пазара на труда;
- Организиране на непрекъснато професионално обучение и професионална преориентация с оглед адаптивност към пазара на труда;
- Фокусирани действия за борба с безработицата в най-тежко засегнатите общини – Златарица, Стражица и Полски Тръмбеш, чрез предлагане на финансови стимули за работодателите при разкриване на работни места;
- Навлизане на младите хора на пазара на труда чрез обучение на работното място, практики и други форми на трудов опит;
- Прилагане на стимули за икономически субекти, които наемат служители на възраст над 55 години;
- Насърчаване на географската мобилност на работната сила посредством компенсации на разходите за транспорт, направени от работодатели и наети лица от населени места, различни от местата, в които работят;

IV.4.2. Приоритетна област 2: Устойчив туризъм

Туристическият потенциал на региона е силно изразен и за него говорят както експертните проучвания, развити в анализната част на стратегията, така и събраните мнения от заинтересованите страни. Реализацията на предвидените по-долу мерки също би довела до повишаване на икономическата активност в областта и до подобряване на жизнения статус на населението. Интегрирайки в себе си въпросите за културното наследство, приоритетната област предлага интервенции насочени едновременно към постигането на СЦ 1: „Икономически растеж с по-високи темпове от средните за страната” и СЦ 3: „Съвременни инфраструктури, висококачествени комунални услуги, уникално културно наследство и съхранена околна среда”. Тя е обоснована и от регионалния план на СЦР в неговата Специфична цел 1.1.5. „Развитие на силен туристически сектор, основан на богатото природно и културно наследство и стимулиране на специфични за района видове туризъм” на Приоритет 1.1. Приоритетната област се явява и пряко продължение на Приоритетна цел 4 „Устойчив туризъм” на действащата в момента ОСР.

Съдържанието на приоритетната област напълно съответства и на общата визия за развитие на регионите в България, очертана от НСРР и подчертаваща значението на туристическото развитие при разумно използване и съхраняване на историческите и природните дадености.

Основна задача за постигането на устойчив туризъм е обвързването на отделните исторически и природни забележителности в единна пространствена и информационна система. В тази връзка са формулирани множество мерки за разработването на туристическа мрежа от исторически и

природни пътища, свързващи отделни обекти, ресурсите и усилията на отделните общини. Устойчивите туристически дейности изискват и разнообразяване на туристическия продукт и стимулиране на компонентите му – рекреационен, културен, селски, представяне на традициите във винопроизводството на областта. Мерките се съобразяват със:

- Стратегическия план за развитието на културния туризъм, въвеждащ понятието ЛоКуС – локална културна система. Идеята на ЛоКуСите е да бъдат интегрирани разнообразните културни ресурси и инфраструктурни обекти в рамките на дадено пространство и така да се разработи съвместен туристически продукт. Голяма част от област Велико Търново попада в **ЛоКуС 3: Възрожденският град**, където е подчертано наследството на възрожденските български векове. Пълната дефиниция на ЛоКуСите е следната:
 - Система, базирана на историческа, културна, етническа и природна идентичност по места = МЕСТНА;
 - План за действия по привличане на туристи, проявяващи интерес към различни културни източници с цел обогатяване на собствени културни преживявания и потребности = КУЛТУРНА;
 - Съвкупна комбинация от ресурси, организирана и взаимосвързана в обща визия за специфичния район и развитието му, както и на целевия сегмент = СИСТЕМА.
- Концепцията за Културните коридори в Югоизточна Европа, следващи ясно разграничени исторически пътища и търсещи повече контакт и обмен между отделните обекти. Богатството на историческото наследство в областта се потвърждава от два от деветте културни коридора на европейския югоизток, преминаващи през нейната територия – Дунавския път и Източния трансбалкански път. Източният път впечатлява с разнообразието на датиращи от различни епохи исторически обекти и обвързва основните манастирски средища в източна Европа, а област Велико Търново е прекрасен израз на всички характеристики на пътя. Задължително условие за реализирането на концепцията е осъществяването на координация между общините в областта, разработването на общи маркетингови стратегии и осигуряване на адекватни транспортни връзки между тях и обектите им по коридорите. Освен двата основни коридора по продължението на Дунав и перпендикулярно на него (Русе-Велико Търново-Стара Загора), важно е и второстепенното направление към Златарица и Елена.
- Концепцията за културните коридори предоставя предпоставки за взаимодействието на съседни области – област Велико Търново може да обособи партньорство със съседните област Плевен, по линия на Дунавския път и римските селища в провинция Мизия; с област Русе заради пресичането на дунавския и източния коридор; с областите Габрово и Стара

Загора за разработването на Източния коридор и съвместното представяне на мястото на трите области в него.

Мярка 2.1: Проучване, физическо и смислово съхраняване на културното наследство на областта:

- Създаване на междуобщинска рамка за управление на културното наследство в областта;
- Инициране на проучвателни дейности за оценка на състоянието и значимостта на историческите обекти;
- Открояване на непознати исторически обекти и поставянето им под юридическа защита (регистрация като културна ценност);
- Физическо възстановяване, консервация, реставрация и реновиране на културните ценности (паметници), в съответствие с утвърдените международни и национални принципи;
- Въвеждане на регламенти за управление на културното наследство, определящи допустимите функции и рекламни дейности;
- Изтъкване и популяризиране на историческите, културни и природни ценности на областта чрез създаване на специализирана структура към областен управител;
- Дигитализиране на културното наследство;

Мярка 2.2: Социализиране, съвременна изява и популяризиране на културното наследство на областта:

- Изграждане на довеждаща транспортна и съпътстваща туристическа инфраструктура, включително изграждане на подходи за хора с увреждания /за всички групи/;
- Организиране на културни събития и дейности в обхвата на културните ценности;
- Приложение на съвременни форми за атрактивно и артистично визуално представяне на културните ценности;
- Използване на информационните технологии за популяризиране на наследството;
- Професионална промоция и реклама на туристически продукти;

Мярка 2.3: Развитие на слабо познати туристически атракции:

- Използване на ресурса от минерални извори, с който областта разполага;
- Популяризиране на възможностите за алтернативен туризъм /екстремни походи – възжени тролей, спускане с рапели над река и др./;
- Популяризиране на възможностите за зелени училища;
- Организиране на лагери за деца с чуждоезиково обучение;
- Популяризиране на възможностите за ски туризъм;
- Популяризиране на селския туризъм;
- Популяризиране на възможностите за конна езда;

- Създаване на регионален културен календар, в който да промоцират предварително ежемесечно събитията на територията на областта;
- Популяризиране на биологичното разнообразие и изграждане на екотуристическа инфраструктура;
- Стимулиране на туризма по река Дунав;
- Изграждане на яхтено пристанище в гр. Свищов;
- Изявяване на античното наследство на областта – римските Нове и Никополис ад Иструм – като основен ресурс за развитие на изследователска и туристическа дейност;
- Изграждане на нужните транспортни и обслужващи връзки между Златарица-Елена-Килифарево за развитие на направлението между Златарица и габровската община Дряново.
- Популяризиране на поклоннически и религиозен туризъм до църкви и манастири;
- Развитие на високопланинския туризъм;

Мярка 2.4: Разработване на комплексни регионални туристически продукти и маршрути, включващи едновременно и природните и културните ресурси на областта;

- Постигане на координация на областно равнище между частния туристически сектор, браншовите организации, публичните структури, научните и образователни институции, комисиите по туризъм, туристическата камара;
- Изработване и реализация на съвместни междуобщински проекти за съхраняване и социализация на културното наследство в областта, обединени около общи исторически теми и пътища, включително подходите на ЛоКуСите и културните коридори;
- Изтъкване и популяризиране на историческите, културни и природни ценности на областта като единна система, организирана около историческия център Велико Търново.
- Изграждане на Дунавска велоалея на територията на областта;
- Изграждане и популяризиране на еко маршрути, вело маршрути и еко пътеки;
- Свързване на рекреационните зони и ландшафти чрез развитие на система от културни и исторически маршрути;
- Формиране и представяне на „Пътища на виното” в областта, при активно взаимодействие между общините, бизнеса, производители на вино, енолози и туристическия бранш.
- Представяне на кулинарно-дегустационни програми за местни традиционни специалитети;

Мярка 2.5: Стимулиране на туристическите обекти:

- Стимули за местата за настаняване, които използват методи за строителство, водещи до намаляване потреблението на енергия и природни ресурси;
- Подпомагане на местата за настаняване, които въвеждат мерки за енергийна ефективност;
- Подпомагане на туристическите обекти, които внедряват системи за добив и използване на енергия от възобновяеми енергийни източници (поставяне на мощности за добив на енергия от слънцето на покривите, геотермални източници и др.);

IV.4.3. Приоритетна област 3: Наука, образование и иновации

Формирането на приоритетната област е силно повлияно едновременно от постановите на стратегията „Европа 2020” и по-конкретно заложената идея за интелигентен растеж, както и научния ресурс, с който разполага областта, а именно трите университета. Наличието на висши учебни заведения е изведено като сериозно конкурентно предимство от участвали в процеса на разработване на стратегията представители на заинтересованите страни. Предложените мерки се очаква да допринесат значително за постигане на СЦ 1: „Икономически растеж с по-високи темпове от средните за страната” и СЦ 2: „Социална сигурност, равнопоставеност и перспективност” на настоящата стратегия. Приоритетната област е добро продължение на идеите застъпени в Специфична цел 1.1.2. „Стимулиране на партньорства между научните институции, публичния и частния сектор от региона и извън него” и Специфична цел 1.1.3. „Повишаване конкурентоспособността на малкия и средния бизнес чрез стимулиране на въвеждането на нови технологии, иновативни практики и създаването на клъстери” от РПР на СЦР 2014-2020 г. Внасяйки елементи на иновативност, приоритетната област доразвива постановките на Мярка 1.6. „Развитие на потенциала на областта в трансфера на технологии в различни сектори на икономиката” на настоящата ОСР на област Велико Търново.

Мярка 3.1: Стимулиране на партньорства между научните институции, публичния и частния сектор за развитие на регионална иновационна инфраструктура:

- Разработване на регионална иновационна стратегия;
- Подобряване на взаимодействието между образователни институции изследователски и центрове за трансфер на технологии и иновации, създаване на партньорски мрежи и стимулиране на публично - частните партньорства.
- Осигуряване на база (сгради и инфраструктура) за разгръщане на взаимодействието;
- Подобряване на сътрудничеството между образователни институции изследователски и центрове за трансфер на технологии и иновации, създаване на партньорски мрежи и стимулиране на публично - частните партньорства;

- Създаване на благоприятна среда за възникване и развитие на иновативен бизнес, включително материална база;
- Реализиране на стимули за създаването на предприятия, основани на нови технологии;
- Р коопериране между предприятията и други организации, свързани с иновационния процес

Мярка 3.2: Подпомагане на образователния процес във висшите учебни заведения

- Подобряване на материалната база на висшите учебни заведения;
- Осигуряване на стипендии за студентите;

Мярка 3.3: Стимулиране партньорството между университетите в областен, национален и международен план;

- Инициативи за засилването на транснационалния изследователски и научен обмен;
- Създаване и развитие на съвместни изследователски центрове и учебни програми;
- Реализиране на проекти за подпомагане на сътрудничеството между висши учебни заведения и професионални училища;

Мярка 3.4: Повишаване образователното равнище на населението:

- Осигуряване на стипендии за ученици със значими постижения в областта на изкуството, науката и спорта;
- Реконструкция и подобряване състоянието на базата на образованието, включително внедряване мерки за енергийна ефективност и инсталации за ВЕИ и комплексното ѝ интегриране в селищната среда;
- Намиране, адаптиране, надграждане и разпространение на новаторски образователни решения (продукти) за сферата на професионалното образование и обучение;
- Подпомагане на чуждоезиковото обучение и лингвистичното разнообразие;
- Подпомагане на образованието на хора и групи в социален риск;

Мярка 3.5: Предоставяне на стимули за развитие и прилагане на иновациите в производството:

- Създаване на регионални мрежи за подкрепа на бизнеса и укрепване уменията на МСП за обмяна на добри практики;
- Насърчаване внедряването на технологиите и управлението на иновациите в МСП и подобряване връзките по между им;
- Насърчаване технологичния трансфер в подкрепа на междуфирмено сътрудничество;

IV.4.4. Приоритетна област 4: Инфраструктура

Тази е приоритетната област, в която представителите на местната власт и администрацията виждат най-голяма необходимост от реализиране на инвестиции. Значителна част от

заинтересованите страни също поставят акцент върху реализацията на важни инфраструктурни проекти. Тази област допринася най-вече за постигането на СЦ 3: „Съвременни инфраструктури, висококачествени комунални услуги, уникално културно наследство и съхранена околна среда” на настоящата стратегия. Тя провежда на по-ниско териториално ниво постановките на приоритети 3.1. „Изграждане на приоритетни инфраструктурни коридори и прилежащите им съоръжения” и 4.1. „Околна среда и ресурси – опазване и ефективност” от регионалния план, в които са фокусирани и основните финансови ресурси предвидени за реализацията му. Приоритетната област продължава и заложената в сега действащата ОСР, приоритетна цел 2: “Инфраструктура и околна среда”.

Мярка 4.1: Подобряване на водостопанската инфраструктура:

- Изграждане/доизграждане и реконструкция на канализационни мрежи за битови и промишлени нужди;
- Приоритетна реконструкция и изграждане на ПСОВ за агломерации с над 10 000 е.ж.;
- Реконструкция и изграждане на ПСОВ за агломерации с над 2 000 е.ж.;
- Въвеждане на областна система за оползотворяване на утайките от ПСОВ чрез използването им за нуждите на земеделието;
- Разширяване, реконструкция и изграждане на водоснабдителна инфраструктура за ограничаване на високите загуби на вода, включително свързване на нуждаещи се селища към водопроводната система на яз. „Йовковци” и доизграждане на ПСПВ „Йовковци”;

Мярка 4.2: Рехабилитация и доизграждане на транспортна инфраструктура

- Доразвитие и използване на пълния капацитет на летище „Горна Оряховица”. Търсене на възможно най-подходящия модел за концесиониране на летището;
- Разширяване на дейностите и пълноценно оползотворяване на капацитета на пристанище „Свищов”;
- Рехабилитация на линията Мездра – Плевен – Горна Оряховица – Варна (II главна линия) в частта ѝ на територията на областта;
- Рехабилитация на линията по направление на ОЕТК № 9 - IV главна линия Русе - Ст. Загора - Подкова;
- Електрифициране и рехабилитация на ж.п. клона Левски – Свищов;
- Изграждане на АМ „Хемус” в участъците Ябланица – Велико Търново и Велико Търново - Шумен;
- Изграждане на четири лентов скоростен път Русе – Бяла – Велико Търново – Габрово – Хасково – Кърджали - Маказа;

- Рехабилитация и доизграждане на Дунавски панорамен път и велоалея в участъка Русе – Свищов – Никопол (Път II-52 Новград-Свищов-Орещ, участъци от км 34+000 до км 51+650 и от км 63+700 до км 64+550);
- Рехабилитация на третокласни пътища по направление Дряново- Дебелец-Елена (Път III-551 Дебелец-Плаково-Елена, участък от км 00+000 до км 21+900);
- Рехабилитация на елементи от РПМ, довеждащи до основните направление на ТЕН-Т мрежата и разширената ТЕН-Т мрежа. Рехабилитация на отсечки, довеждащи до значими туристически обекти. (Според изискванията на Приоритетна ос 6 „Регионална пътна инфраструктура” на ОПРР 2014-2020 г.):
 - Път II-53 Поликраище-Елена, участъци от км 0+000 до км 6+700 и от км 16+700 до км 46+290;
 - Път III-407 Моравица-П.Тръмбеш, участък от км 19+800 до км 65+515;
 - Път III-405 Павликени-Г.Студена-Свищов, участък от км 22+800 до км 55+215;
 - Път III-4082 Чешма-Кесарево, участък от км 23+500 до км 40+650;
 - Път III-514 Г.Оряховица-В.Търново, участък от км 43+850 до км 48+500;
 - Път II-53 Бугово-Павликени-Пушево, участъци от км 19+200 до км 29+640, от км 34+500 до км 41+200 и от км 56+850 до км 63+000;
 - Път III-403 Сухиндол-Павликени, участък от км 26+685 до км 46+680;
- Изграждане на пътни връзки към бъдещото трасе на АМ „Хемус”;
- Рехабилитация на свързващи елементи на общинската пътна инфраструктура;
- Изграждане на мостове и съоръжения със свързващи функции;

Мярка 4.3: Развитие на газопреносната и газоснабдителната инфраструктура:

- Изграждане на преносен газопровод до Свищов;
- Газифициране на градовете Полски Тръмбеш и Стражица;
- Разширяване на газоснабдителната мрежа в селищата на територията на областта;

IV.4.5. Приоритетна област 5: Управление и услуги в помощ на населението и бизнеса

Приоритетната област обхваща широк спектър от необходими интервенции, идентифицирани в рамките на анализа и консултациите със заинтересованите страни, които се отнасят до базовите услуги, урбанизираната среда и развитието на партньорства. Реализацията на заложените мерки ще допринесе за постигането на СЦ 4: „Добро планиране и управление, сътрудничество и междуобщинско коопериране” на стратегията и в по-малка степен за постигането на СЦ 3: „Съвременни инфраструктури, висококачествени комунални услуги, уникално културно наследство и съхранена околна среда”. Поради своя многосекторен характер, приоритетната област провежда няколко от заложените в РПР приоритети на по-ниско ниво: Приоритет 2.2.

„Подобряване на човешкия капитал”, Приоритет 3.2. „Интегрирано и устойчиво развитие и укрепване на полицентричната мрежа от селища” и Приоритет 3.3. Подобряване на трансграничното сътрудничество. Много голяма част от постановките продължават идеите на Приоритетна цел 3: „Качество на живот” на сега действащата ОСР.

Мярка 5.1: Развитие на мрежата от културни институции в областта.

- Осигуряване на подкрепа за дейността на читалищата;
- Реконструкция на материалната база на читалищата;
- Реконструкция на материалната база на музеите;
- Установяване на културно-информационни и иновационни институти;
- Строителство, реконструкция, оборудване и обзавеждане на галерии, изложбени зали и др. обекти, свързани с културния живот;
- Внедряване на мерки за ЕЕ и въвеждане на инсталации за ВЕИ в сградите свързани с културния живот;

Мярка 5.2: Подобряване здравния статус на населението и социалната сигурност в областта:

- Модернизиране, реконструкция и изграждане на нова база за масов спорт, включително мерки за ЕЕ и инсталации за ВЕИ;
- Изготвяне на програми за развитие на детско-юношеския и ученически спорт;
- Провеждане на кампании за повишаване на здравната култура на населението на района;
- Изграждане на нови и реконструкция на съществуващи домове за възрастни хора;
- Реконструкция и подобряване на оборудването на болници;
- Доразвитие на мрежата от центрове, предлагащи на гражданите социални грижи в общността;
- Подобряване състоянието на инфраструктурата на социалните услуги;
- Изграждане на хосписи;
- Строителство, реконструкция, ремонт и разширение на социални жилища за уязвими групи;
- Предоставяне на подкрепящи социални услуги (или мрежа от такива) за възрастни хора и за хора с тежки увреждания, които са в невъзможност да се самообслужват и са зависими от грижата на близки;
- Подкрепа на инициативи за преодоляване на негативните стереотипи и дискриминацията на хора с увреждания с други уязвими групи;
- Реализация на програми за обществена подкрепа и социално включване за лица, напускащи специализираните институции;
- Подобряване и разширяване на системата за Спешна помощ;

Мярка 5.3: Оптимизиране на системата от услуги, предлагани в бързо обезлюдяващите се планински райони на областта:

- Доизграждане на липсваща инфраструктура и осигуряване достъп на населението до интернет;
- Стимулиране и гарантиране на активното включване на неправителствения и частния сектор при предоставяне на социални услуги в общността;

Мярка 5.4: Благоустрояване на урбанизираните територии:

- Реконструкция и обновяване на обществените сгради, включително мерки за енергийна ефективност и внедряване на местни системи за добив и използване на енергия от възобновяеми енергийни източници (поставяне на мощности за добив на енергия от слънцето на покривите, геотермални източници и др.);
- Рехабилитация и изграждане на обществени пространства, включително улици, тротоари, площади и пешеходни зони;
- Реконструкция и доизграждане на паркове и пространства за отдих;
- Внедряване на мерки за енергийна ефективност и въвеждане на инсталации за ВЕИ в многофамилни жилищни сгради;
- Създаване на достъпна архитектурна среда;

Мярка 5.5: Подобряване на услугите на общественя транспорт в големите урбанистични съсредоточия от областта;**Мярка 5.6: Реализиране на партньорски структури и партньорски проекти:**

- Разработване и прилагане на интегрирана стратегия за местно развитие за агломерацията Велико Търново – Горна Оряховица – Лясковец;
- Финансова подкрепа за Местните инициативни групи;
- Създаване на регионално звено за привличане на инвестиции в сферата на енергийната ефективност и ВЕИ чрез обединяване на сходни проекти в мащабни инвестиционни програми;
- Институционална подкрепа за партньорски проекти между общини;
- Формиране на партньорства за местно развитие между местната власт, бизнеса и неправителствения сектор в общини със сродни характеристики;
- Осигуряване на достъпни обществени услуги за гражданите чрез използване на възможности за ПЧП;
- Концесиониране на някои обекти на спорта и културата с оглед предлагане на по-добри и по-достъпни възможности за гражданите;
- Засилване на връзките Свищов – Зимнич, с акцент върху реализиране на мерки за изграждане на общ пазар на труда;

- Реализация на устойчиви партньорски инициативи по р. Дунав и с други региони в Европа;

Мярка 5.7: Осигуряване на планова основа за инвестиционни намерения:

- Разработване на общи устройствени планове за общините, за които няма разработени такива;
- Изготвяне на кадастрални карти, включително и за земеделски земи, подходящи за развитието на поливно земеделие;

Мярка 5.7: Подобряване на системите за електронно управление на областната и местните администрации:

- Въвеждане на нови и подобряване на съществуващите услуги, включително интегриране и електронизация;
- Развитие и надграждане на информационната инфраструктура;

IV.4.6. Приоритетна област 6: Околна среда

Приоритетната област продължава идеята за устойчивия растеж (стратегията „Европа 2020“) и по-широката дискусия за опазването на околната среда. Изпълнението на заложените мерки ще допринесат за постигането на СЦ 3: „Съвременни инфраструктури, висококачествени комунални услуги, уникално културно наследство и съхранена околна среда“. На по-високо ниво, предложените интервенции са подкрепени от Приоритет 4.1. „Околна среда и ресурси – опазване и ефективност“ на РПР на СЦР и се явяват продължение на интервенциите заложи в Приоритетна цел 2: „Инфраструктура и околна среда“ на сега действащата стратегия.

Мярка 6.1: Превенция на риска

- Проучване и стабилизиране на свлачища;
- Осигуряване на защита на населението и стопанството от високите води на р. Дунав и р. Янтра;
- Създаване и непрекъсната актуализация на база данни за рискови зони, замърсени участъци и участъци, използвани за съхранението на опасни вещества;
- Подпомагане на дейностите за борба с горските, полските пожари и пожарите в населените места, вкл. доставка на необходимо оборудване;
- Подпомагане обучението на населението за защита от бедствия аварии и катастрофи;

Мярка 6.2: Инфраструктура за опазване на околната среда

- Изграждане на регионална система за управление на отпадъците – регион Велико Търново;
- Изграждане на регионална система за управление на отпадъците в регион Левски-Никопол-Белене-Свищов-Павликени;

- Изграждане на регионална система за управление на отпадъците в регион Бяла-Борово-Полски Тръмбеш-Опака-Две Могили-Ценово;
- Закриване и рекултивация на бивши терени на сметища;
- Екологосъобразно обезвреждане на негодни за употреба пестициди и други препарати;
- Изграждане на местни / регионални системи за повторна употреба (рециклиране) на небиологични отпадъци;
- Въвеждане на икономически стимули за развитие производството и пазара на екологични брикети от отпадъчна биомаса;
- Изграждане на системи за компостиране / изгаряне на биологични отпадъци;
- Прилагане на принципите “отговорност на производителя” и “замърсителят плаща” при интегрирано управление на отпадъците;
- Изграждане на инсталации за предварително третиране на битови отпадъци;
- Изграждане на инсталации за оползотворяване на биогаза от общински депа;
- Залесяване на неземеделски земи;

Мярка 6.3: Намалване на замърсяването:

- Ограничаване на шумовото замърсяване на територията на по-големите селища от областта, включително чрез разработването на Стратегическа карта на шума за агломерацията Велико Търново – Горна Оряховица – Лясковец;
- Използване на програмите за заетост за решаване на екологични проблеми;
- Повишаване на екологичното съзнание на подрастващите в училищата;

Мярка 6.4: Съхраняване на биологичното разнообразие;

- Предоставяне на стимули за граждански инициативи за опазване на природата;
- Финансова подкрепа за проучване и опазване на биологичното разнообразие в областта.

V. ОБЩА ОЦЕНКА НА НЕОБХОДИМИТЕ РЕСУРСИ ЗА ПОСТИГАНЕ ЦЕЛИТЕ НА СТРАТЕГИЯТА

От ключово значение за постигане на целите, заложи в стратегическата част на ОСР, е ефективното използване на всички възможни източници на финансов ресурс. В условията на икономическа нестабилност, много важно е постигането на по-високи резултати при използването на по-малко средства. В този контекст, освен обичайно използваните източници на публични финанси, ОСР предлага оперативни възможности за въвлечане на частни инвеститори в партньорства с публичния сектор, както и подходящи модели за използване на различни финансови инструменти. Едновременно с това, финансовата рамка отчита по подходящ начин и нуждите и приоритетите на отделните общини.

Описаната многогодишна финансова рамка на областната стратегия, макар и индикативна, се стреми да отразява реалистично потенциално наличните ресурси за реализацията на ОСР. Идентифицираните стойности се основават едновременно на заложените такива в Регионалния план на Северен централен район и на експертните оценки за необходимите ресурси за реализация на заложените в настоящата стратегия дейности и проекти. Разпределението по приоритети е съобразено с предвижданията на РПР и с приоритетите, по отношение на неговата реализация на територията на област Велико Търново.

V. 1. ИЗТОЧНИЦИ НА ФИНАНСИРАНЕ И РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА РЕСУРСА ПО ПРИОРИТЕТИ

Финансовата таблица на ОСР посочва както очаквания публичен принос за реализацията на стратегията (европейски фондове за изпълнение на общата селскостопанска политика и кохезионната политика на ЕС, национален и местни бюджети, национални програми), така и очаквания частен принос и възможностите за финансиране, които предлагат различните финансови инструменти на ЕБВР, ЕИБ, МВФ, СБ, частните банкови институции. Според разпределението на разчета по конкретните източници за финансиране на стратегията, най-значим финансов ресурс се очаква да бъде осигурен по линия на фондовете на ЕС, като очакваната подкрепа от ЕФРР е оценена на 253 млн. лв., а тази от останалите програми на общо 347 млн. лв. Най-значителни средства по линия на ЕФРР се очакват за финансиране на проекти в рамките на Приоритетна област 5 „Управление и услуги в помощ на населението и бизнеса” (105 млн. лв.) и Приоритетна област 4 „Инфраструктура”, където ще бъдат фокусирани и основна част от средствата от другите фондове на ЕС (общо 170 млн. лв.). Очакванията са националният бюджет да допринесе за реализацията на стратегията чрез финансиране в размер на 120 млн. лв., а общинските бюджети с около 30 млн. лв., и в двата случая отново с фокус предимно в същите два приоритета. Значителни средства се очаква да бъдат привлечени и от

програмата на МОСВ ПУДООС, като те ще бъдат насочени към мероприятия за опазване на околната среда, развитие на екологична инфраструктура и изграждане на системи за отвеждане и третиране на отпадни води. Основна част от финансирането от страна на частния сектор ще бъде насочено към постигане на целите на Приоритетна област 1 „Инвестиции за растеж и заетост” (85 от общо 232 млн. лв.), както и в развитието на инфраструктура на принципа на ПЧП. Около 110 млн. лв. се очаква да бъдат привлечени и под формата на различни финансови инструменти, отново за развитие на значимата инфраструктура в областта.

Таблица V- 1. Индикативна финансова таблица за реализация на стратегията на ОСР на област Велико Търново (в хил. лв.)

Обща оценка	Обществен сектор								Частен сектор	Други финансови инструменти
	Общо	Участие на ЕС			Национално обществено участие					
		Общо	ЕФРР	Други фондове на ЕС	Общо	Централен бюджет	Местни бюджети	Други обществени фондове		
Приоритетна област 1: Инвестиции за растеж и заетост										
190 000	80 000	70 000	30 000	40 000 (КФ, ЕЗФРСР, ЕФМДР)	10 000	7 000	1 000	2 000 (Програми на МТСП)	85 000	25 000
Приоритетна област 2: Устойчив туризъм										
85 000	45 000	35 000	20 000	15 000 (ЕЗФРСР, ЕФМДР)	10 000	7 000	3 000	0	40 000	0
Приоритетна област 3: Наука, образование и иновации										
95 000	50 000	40 000	15 000	25 000 (КФ, ЕСФ)	10 000	5 000	5 000	0	25 000	20 000
Приоритетна област 4: Инфраструктура										
485 000	300 000	230 000	60 000	170 000 (КФ, ЕЗФРСР)	70 000	50 000	10 000	10 000 (ПУДООС, FLAG)	75 000	110 000
Приоритетна област 5: Управление и услуги в помощ на населението и бизнеса										
212 000	197 000	150 000	105 000	45 000 (КФ, ЕЗФРСР)	47 000	31 000	8 000	8 000 (FLAG)	5 000	10 000
Приоритетна област 6: Околна среда										
120 000	115 000	75 000	23 000	52 000 (КФ, ЕЗФРСР)	40 000	20 000	3 000	17 000 (ПУДООС, FLAG)	2 000	3 000
1 187 000	787 000	600 000	253 000	347 000	187 000	120 000	30 000	37 000	232 000	168 000

Разпределението на ресурса по приоритети отразява заявените национални приоритети за развитие на инфраструктурата в Северна България и постановките на РПР на СЦР. Общият предвиден финансов ресурс за инвестиции в Инфраструктурата е 485 млн. лв., което представлява почти 41% от общата рамка на настоящата стратегия. Сериозни средства се очаква да бъдат насочени и в две други приоритетни области, „Инвестиции за растеж и заетост (190 млн. лв.) и „Управление и услуги в помощ на населението и бизнеса” (212 млн. лв.). За реализацията на проекти в рамките на останалите три приоритета „Околна среда”, „Наука,

образование и иновации” и „Устойчив туризъм” предвиденото финансиране е съответно 120 млн. лв., 95 млн. лв. и 85 млн. лв.

V. 2. РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ФИНАНСОВИЯ РЕСУРС ПО ГОДИНИ

При индикативното годишно разпределение на ресурсите е използван опита от прилагането на сега действащите програми по линия на политиката на ЕС за сближаване, общата европейска селскостопанска политика и интегрираната морска политика на ЕС. Очертаната прогноза за периода 2014-2020 г. е умерено оптимистична, като предвижда по-бързата реализация на една значителна част от средствата, с оглед очакваната по-добра проектна готовност на голяма част от бенефициентите и по-доброто познаване на механизмите по които работят ОП и ПРСР. Очакванията са за достигане на най-висок процент на реализираните инвестиции в периода 2016-2018 г. Разпределението отчита и спецификата на всяка една от приоритетните области, като най-сериозен ресурс в началото на периода е отделен за финансиране на проекти в рамките на ПО 1 „Инвестиции за растеж и заетост”, ПО 2 „Устойчив туризъм” и ПО 6 „Околна среда”. Поради естеството на интервенциите, по-сериозно финансиране в рамките на ПО 4 „Инфраструктура” се очаква през втората половина на разглеждания период, докато инвестициите по ПО 3 „Наука, образование и иновации” и ПО 5 „Управление и услуги в помощ на населението и бизнеса” се очаква да бъдат приблизително равномерно разпределени през целия период на реализация на стратегията.

Таблица V- 2: Индикативно разпределение на финансовия ресурс по години 2014-2020 г. (в хил. лв.)

ОБЩО	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Приоритетна област 1: Инвестиции за растеж и заетост							
190 000	19 000	38 000	38 000	28 500	28 500	19 000	19 000
Приоритетна област 2: Устойчив туризъм							
85 000	9 000	17 000	17 000	12 500	12 500	8 500	8 500
Приоритетна област 3: Наука, образование и иновации							
95 000	13 000	15 000	15 000	15 000	13 000	13 000	11 000
Приоритетна област 4: Инфраструктура							
485 000	24 000	48 000	72 000	96 000	96 000	96 000	53 000
Приоритетна област 5: Управление и услуги в помощ на населението и бизнеса							
212 000	30 000	30 000	32 000	30 000	30 000	30 000	30 000
Приоритетна област 6: Околна среда							
120 000	12 000	24 000	24 000	24 000	18 000	12 000	6 000
1 187 000	107 000	172 000	198 000	206 000	198 000	178 500	127 500

VI. ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ НА РАЙОНИТЕ ЗА ЦЕЛЕНАСОЧЕНА ПОДКРЕПА

Определянето на райони за целенасочена подкрепа цели ефективна териториална концентрация на ресурсите за редуциране на вътрешнорегионалните различия. В обхвата на РЦП са включени общини с по-слабо развита икономика, по-ниски доходи на населението, по-високи нива на безработица, застаряващо население, по-ниска гъстота на населението, недостатъчно развита базова инфраструктура. За определените РЦП предстои да бъде разработена Национална програма за реализация на дейности, която ще представлява необходимия организационен и финансов инструмент за допълнителни възможности за уязвимите общини. Тези конкретни оперативни възможности, които ще бъдат предоставени на общините на национално ниво, не са обект на разработка на настоящата глава от ОСР на област Велико Търново. Нейната задача е да дефинира по определения в ЗРР обективен ред, районите (общините) подходящи за целенасочена подкрепа на територията на областта.

VI. 1. ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ВСЯКА ЕДНА ОТ СЪСТАВНИТЕ ЗА ОБЛАСТТА ОБЩИНИ, СПОРЕД ИЗИСКВАНИЯТА НА ЧЛ. 6 НА ЗРР

Съгласно постановките на чл. 6. От ЗРР, при определяне териториалния обхват на район за целенасочена подкрепа беше отчетено наличието на следните показатели:

1. нетни приходи от продажби на един жител под 70 на сто от средната стойност за страната за последните три години;
2. равнище на средната работна заплата, по-ниско от средната стойност за страната за последните три години;
3. средно равнище на безработица над 105 на сто от средната стойност за страната за последните три години;
4. коефициент на възрастова зависимост над 120 на сто от средната стойност за страната за последните три години;
5. гъстота на населението под 70 души на един квадратен километър;
6. над 30 на сто от населените места нямат изградена пътна връзка с асфалтово покритие помежду си или с общинския център;
7. над 30 на сто от населените места са без изградена канализационна мрежа;
8. над 30 на сто от населените места ползват питейна вода с отклонение от качеството, прието като стандарт за страната, или имат режим във водоснабдяването за последните три години.

За набиране на необходимата за определяне на РЦП точна и официална информация бяха използвани няколко основни източника. На първо място беше потърсена официална статистическа информация от НСИ (показателите нетни приходи от продажби на един жител,

равнище на средната работна заплата, коефициент на възрастова зависимост и гъстота на населението). За осигуряване на необходимите данни за средното равнище на безработица беше поискана и получена информация от Агенция по заетостта и по-конкретно от Регионалната служба по заетостта – Ловеч. Данни от общинските администрации бяха събрани по отношение на инфраструктурната осигуреност на селищата на тяхната територия.

Екипът, разработващ стратегията приложи допълнителен разрез на индикаторите, заложи в чл. 6 на ЗРР, с оглед по-детайлното разслоение на характеристиките за всяка една от разгледаните общини. Стремехът е, от експертна гледна точка, по-точно да се определи обхвата на района за целенасочена подкрепа в на територията на област Велико Търново. За тази цел, по отношение на всеки един от осемте индикатора, общините които отговарят на съответното изискване, заложено в закона, са разделени в две групи – такива, за които индикатора е в рамките на до 15 % от граничната стойност и такива, за които той надвишава граничната стойност с повече от 15%.

Таблица VI - 1: Показатели на индикаторите за определяне на райони за целенасочена подкрепа по общини на област Велико Търново

ИНДИКАТОРИ	по данни от НСИ		по данни от РСЗ Ловеч	по данни от НСИ		по данни от общинските администрации			
	Нетни приходи от продажби на един жигел (в % от средното за страната за периода 2009-2011)	Равнище на средната работна заплата (в % от средното за страната за периода 2009-2011)	Средно равнище на безработица (в % от средното за страната за периода 2010-2012)	Коефициент на възрастова зависимост (в % от средното за страната за периода 2009-2011)	Гъстота на насел. (жители/кв.км.)	Дял на населените места..			
						без изграде на пътна връзка с асфалтово покритие помежду си или с общинския център (в %)	без изграде на канализационна мрежа (в %)	, които ползват питейна вода с отклонение от качеството или имат режим във водоснабдяването за последните три години (в %)	
ОБЩИНИ	Велико Търново	78.61%	83.91%	67.89%	82.77%	99.87	0.00%	96.63%	0.00%
	Горна Оряховица	48.12%	76.99%	92.67%	98.58%	151.08	0.00%	78.57%	7.14%
	Елена	21.41%	63.28%	180.65%	120.20%	13.95	0.00%	99.19%	0.00%
	Златарница	10.38%	63.50%	295.59%	134.54%	17.07	0.00%	95.83%	8.33%
	Лясковец	70.83%	77.32%	85.26%	108.07%	74.83	0.00%	83.33%	0.00%
	Павликени	41.39%	74.97%	116.90%	137.75%	37.76	0.00%	95.00%	15.00%
	Полски Тръмбеш	17.81%	67.36%	232.25%	156.45%	30.79	0.00%	93.33%	20.00%
	Свищов	43.38%	75.29%	82.27%	80.41%	67.45	0.00%	93.75%	18.75%
	Стражица	29.36%	70.79%	260.18%	128.02%	24.29	0.00%	81.82%	36.36%
	Сухиндол	24.60%	57.57%	146.54%	155.99%	16.01	0.00%	83.33%	0.00%

Легенда:

 - отговаря на индикатора и превишава граничната стойност с повече от 15 %

 - отговаря на индикатора и не превишава граничната стойност с повече от 15 %

 - не отговаря на индикатора

При това допълнително разслоение, общините, които надвишават граничната стойност с повече от 15%, получават по две точки за съответния индикатор, а тези, които са в рамките на до 15% от нея – по една точка. Това точкуване дава по-добра представа за разликите във вътрешнотериториалното развитие на област Велико Търново:

Таблица VI - 2: Относителен брой точки, събрани от всяка община по разреза на показателите за определяне на РЦП

Позиция	Община	Сбор от точки
1	Полски Тръмбеш	12
2	Стражица	12
2	Сухиндол	12
3	Златарица	11
3	Елена	11
6	Павликени	10
7	Свищов	7
8	Горна Оряховица	6
9	Велико Търново	4
9	Лясковец	4

Проведеният подробен анализ показва категоричната принадлежност на общините Полски Тръмбеш, Стражица, Сухиндол, Елена, Златарица и Павликени към една обща група, в която се наблюдава много висока концентрация на неблагоприятни характеристики. Общините Свищов и Горна Оряховица са със средишно положение, докато общините Велико Търново и Лясковец са с подчертано благоприятни показатели.

VI. 2. КАТЕГОРИЗИРАНЕ НА ОБЩИНИТЕ ПО СТЕПЕН НА „УЯЗВИМОСТ”, В ЗАВИСИМОСТ ОТ ОБЩОТО ВЛИЯНИЕ НА ПОКАЗАТЕЛИТЕ

Събраните данни показаха, че една значителна част от общините отговарят на повече от два от разгледаните индикатори (общо осем от общините в областта), докато само общините Лясковец и Велико Търново отговарят на по два индикатора. Беше извършена категоризация, според броя на индикаторите, които са установени във всяка една от общините в територията на областта, според постановките, заложи в Програмата за реализация на дейности в районите за целенасочена подкрепа 2010-2013 г., които са индикативни и за бъдещата такава програма. По отношение на категоризацията, община Стражица беше определена като община от II-ра категория, а общините Полски Тръмбеш, Елена, Златарица, Павликени и Сухиндол – от III-та категория. По своята степен на уязвимост, всички тези общини могат да бъдат определени като високо уязвими. Общините Свищов (V-та категория) и Горна Оряховица (VI-та категория) са с умерена, а общините Велико Търново и Лясковец (и двете I-ра категория) са с ниска степен на уязвимост.

Таблица VI - 3: Категоризация по степен на уязвимост на общините на територията на област Велико Търново

Позиция	Община	Брой показатели на които отговаря	Категория	Степен на уязвимост
1	Стражица	7	II категория	Висока
2	Полски Тръмбеш	6	III категория	Висока
2	Елена	6	III категория	Висока
2	Златарица	6	III категория	Висока
2	Сухиндол	6	III категория	Висока
2	Павликени	6	III категория	Висока
7	Свищов	4	V категория	Умерена
8	Горна Оряховица	3	VI категория	Умерена
9	Велико Търново	2	VII категория	Ниска
9	Лясковец	2	VII категория	Ниска

На база описаната тук категоризация, основните постановки на Програмата за реализация на дейности в районите за целенасочена подкрепа 2010-2013 г. и приложения метод с разрез на стойностите на отделните индикатори, ОСР на област Велико Търново може да препоръча за включване в район за целенасочена подкрепа общините Стражица, Полски Тръмбеш, Елена, Златарица, Сухиндол и Павликени.

VII. КРИТЕРИИ ЗА ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА СТРАТЕГИЯТА

В рамките на тази глава са определени критерии за междинна, последваща и тематични оценки на реализацията на ОСР Велико Търново.

VII. 1. ЕЛЕМЕНТИ И ЕТАПИ НА ОЦЕНКАТА

Елементи на оценката:

Основните съставни елементи на оценката са:

- анализ и преценка на първоначалните резултати, организацията и качеството на прилагането;
- оценка на валидността на анализа на силните и слабите страни, възможностите и рисковете;
- оценка на продължаващата уместност и съгласуваност на стратегията;
- оценка на ефективността и ефикасността на изпълнението до момента и на очакваните въздействия съгласно определени критерии и показатели.

Специални анализи разглеждат обема и начина на разпределението на финансовите ресурси, мобилизирани в рамките на целите и приоритетите за развитие на съответните области по различни действащи програми и проекти. Оценките използват като основен източник на изходна информация данните, които получават от годишните доклади и потенциално изготвените оценки за изпълнението на ОПР на съставните за областта общини.

Етапи на оценката

Областният управител и областната администрация организират разработването на междинни и последваща оценки на стратегията и внасят за одобрение в областния съвет за развитие докладите на оценките. Евентуалните актуализации на стратегиите също се организират от областния управител и се приемат на областен съвет.

Междинната оценка на изпълнението на стратегията се извършва в средата на програмния период – втората половина на 2017 г. Тя следва да отчете постигнатия напредък по изпълнението на целите и приоритетите на ОСР, като включва оценка на първоначалните резултати от изпълнението, оценка на степента на постигане на съответните цели, оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси, изводи и препоръки за евентуална актуализация на документа.

Последващата оценка се извършва след края на програмния период. Тя включва оценка на степента на постигане целите и устойчивостта на резултатите, оценка на общото въздействие, оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси, изводи и препоръки относно провеждането на политиката за регионално и местно развитие.

ОСР следва да бъде *актуализирана* при актуализация на РПР на СЦР, при съществени промени в икономическите и социалните условия в област Велико Търново, в резултат на промени в свързаното национално законодателство или в законодателството на ЕС или на основата на резултатите от междинната или последващата оценка.

VII. 2. КАЧЕСТВЕНИ КРИТЕРИИ ЗА ОЦЕНКА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ОСР НА ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Областната стратегия за развитие се оценява, като се използват определени критерии за нейното изпълнение, които имат ключово значение за извършване на обективна междинна и последваща оценка на цялостното изпълнение на стратегията. Те са свързани с постигане на целите на ОСР и с проследяване реализацията на заложените в нея проекти и дейности:

- Доколко е налице нужда от подобряване съответствието с политиката за регионално развитие на по-високи нива на планиране;
- Доколко стратегията е реалистична и приложима по отношение състоянието и очакваните промени в социално-икономическия профил на областта;
- Каква е политическата и социална ангажираност за изпълнение на стратегията
- Какъв е капацитета на институциите и партньорите за реализация предвижданията на стратегията;
- Доколко ефективна е стратегията за постигането на желаните резултати и въздействие;
- Доколко ефикасно са използвани финансовите ресурси за постигане на целите и изпълнение на приоритетите на стратегията;
- Доколко постановките на стратегията осигуряват устойчивост на резултатите от нейното изпълнение;
- Доколко гъвкаво е разработена стратегията;
- До каква степен стратегията използва специфичните конкурентни предимства на областта;
- Как прилагането на стратегията спомага за намаляване на вътрешнорегионалните и междурегионалните неравенства в социалната и икономическа сфери;
- Доколко стратегията стимулира развитието на различни форми на териториално сътрудничество – трансгранично, транснационално, междурегионално, вътрешно регионално, както и сътрудничество между трите сектора – публичен, частен и неправителствен;

VII.3. КОЛИЧЕСТВЕНИ ИНДИКАТОРИ ЗА ОЦЕНКА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ОСР НА ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Формулираните до момента критерии са силно обвързани с отчитането на конкретни индикатори за резултат и въздействие от реализацията на стратегията. Част от тези индикатори са вече определени в документи от по-високо ниво, в които са зададени и техните изходни и целеви стойности. В допълнение към тези предварително дефинирани индикатори, стратегията определя пакет от общи индикатори, които проследяват постигането на нейните четири стратегически цели, както и конкретни индикатори за оценка изпълнението на заложените във всички приоритетни области мерки. Проследяването на заложените индикатори, според техните индикативни стойности, става при разработване на оценките за изпълнението на стратегията.

Изборът на индикаторите е направен на базата на новите тенденции за оценка на програмни и планови документи, към които ЕК ще се придържа в периода 2014-2020 г. при оценката на своята кохезионна политика¹. Индикаторите са фокусирани с цел да оценят резултата от прилаганите конкретни действия във всяко едно от идентифицираните приоритетни направления. Индикаторите за продукт и финансовите индикатори, които в периода 1999-2013 г. са основни инструменти за проследяване реализацията на кохезионната политика на ЕС отстъпват своето място на индикаторите за резултат които отчитат ефекта от реализацията на предприетите мерки.

VII.3.1. Източници на статистическа информация, периодичност на отчитане, срокове и отговорни органи

Основният източник на статистическа информация за проследяване на заложените индикатори е националната статистика. Други официални източници на информация също са включени в предложената тук система от индикатори за наблюдение и оценка, като Европейската статистическа служба, Европейската агенция по околна среда, Изпълнителната агенция по околна среда, Агенцията по геодезия, картография и кадастър, Агенция по заетостта, Агенция пътна инфраструктура, МРРБ, областна администрация, общински администрации, ИСУН, ПРСР, оперативните програми и програмите за териториално сътрудничество.

VII.3.2. Индикатори от по-високите нива на планиране

Глобални екологични индикатори

В стремеж да гарантира ефективна оценка относно степента на интегриране на глобалните проблеми, свързани с околната среда в планирането на регионалното развитие, в рамките на проект на ПРООН „Конвенциите от Рио” бе разработена система от седем стратегически

¹ EC RG REGIO, “DG REGIO C.4 D(2012) Results Indicators 2014+: Report on Pilot Tests in 12 Regions Across the EU”, Brussels, 2012

екологични индикатора. Индикаторите имат ясно изразено отношение към приоритетите, залегнали в ключовите конвенции на ООН, европейски стратегически документи и националните екологични цели, заложи в НСОС. Системата служи за проследяване на съществуващите екологични проблеми и справянето с тях на различни териториални нива. Пет от заложените седем индикатора не могат да бъдат проследявани на областно ниво поради липсата на официална статистическа информация (Емисии на парникови газове на жител от населението, Разходи за ДМА с екологично предназначение, Разходи за ДМА с екологично предназначение на човек от населението, Дял от територията с висок риск от ерозия – %, Разходи за енергийна ефективност и ВЕИ). Останалите два индикатора, които следва да бъдат проследявани в процеса на оценката на ОСР на област Велико Търново са поместени в таблица VII-1.

Принос към Стратегия „Европа 2020”

Една част от заложените в стратегията Европа 2020 индикатори също могат да бъдат проследени на областно ниво. Тези индикатори обективно измерват напредъка при реализацията на най-важния стратегически документ на ниво ЕС и до голяма степен отразяват и постигането на стратегическите цели на областната стратегия. Някои индикатори, поради липса на официална информация на областно ниво, не могат да бъдат отчитани. Това са целите 20/20/20 по отношение на промените в климата и енергията, както и дялът на хората под прага на бедност. Освен това НСИ проследява коефициента за заетост на областно ниво за възрастовата група между 15 и 64 г. включително, а не както е заложен в целите на стратегията, между 20 и 64 г.

Национален макроикономически пакет

Макроикономическите индикатори са заложи в НСРР и проследяват дългосрочните стратегически цели на политиката за регионално развитие.

Общи индикатори, които проследяват постигането на стратегическите цели на РПР на Северен централен район

Общите регионални индикатори проследяват постигането на стратегическите цели на регионалния план на СЦР.

Таблица VII - 1: Индикатори от по-високите нива на планиране

N	ГЛОБАЛНИ ЕКОЛОГИЧНИ ИНДИКАТОРИ	стойности обл. В. Търново			Източник на инфо
		Изходни (2010)	Междинни (2015)	Целеви (2020)	
1	Относителен дял на антропогенно натоварените територии (инфраструктура, селища, промишлени обекти, добив) – %	6,17%	<6,35%	<6,4%	CORINE
2	Съотношение между горските, земеделските и антропогенните територии - %/ %/ % ²	30,8/62,3/ 6,2%	30,8/62,15/ 6,35%	30,8/62,1/ 6,4%	CORINE

² Общият сбор на дяловете от трите вида територии е по-нисък от 100%, поради наличието на територията на областта на водни площи, които не са включени в съотношението.

N	ЦЕЛИ НА СТРАТЕГИЯТА „ЕВРОПА 2020“	стойности обл. В. Търново			Източник на инфо
		Изходни (2011)	Междинни (2015)	Целеви (2020)	
1	Заетост на населението на възраст 15-64 г. - %	54,6%	59,0%	64,0%	НСИ
2	Разходи за научни изследвания и развойна дейност в процент от БВП - % (2010)	0,97%	1,5%	1,8%	НСИ
4	Преждевременно напуснали образователната система - %	17,9%	15%	12,0%	НСИ
-	Дял на висшите на 30-34 г. - %	20,9%	27%	34,0%	НСИ
N	НАЦИОНАЛНИ МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ИНДИКАТОРИ	стойности обл. В. Търново			Източник на инфо
		Изходни (2011)	Междинни (2015)	Целеви (2020)	
1	БВП/човек – лева (2010 г.)	6548	7800	10300	НСИ
2	Равнище на безработица	11,5%	10,5%	8,5 %	АЗ
3	Коефициент на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години	48,2%	53%	57 %	НСИ
4	Общ доход средно на лице от домакинство в лв.	3883	4300	5000	НСИ
N	ОБЩИ РЕГИОНАЛНИ ИНДИКАТОРИ	стойности обл. В. Търново			Източник на инфо
		Изходни (2011)	Междинни (2015)	Целеви (2020)	
1	Брой общини, включени в райони за целенасочена подкрепа	6 (2013 г.)	5	2	НСИ
2	Население на областта - души	253 503	>248 000	>245 000	НСИ

VII.3.3. Общи и специфични индикатори на ОСР на област Велико Търново

Общи индикатори, проследяващи постигането на целите на ОСР

Общите индикатори на ОСР на област Велико Търново служат да зададат конкретни измерими стойности, които да опишат заложеното в стратегическите цели на документа. Благодарение на информационната осигуреност от официални статистически източници, тези индикатори са основния инструмент за оценка постижението на целите на стратегията. Тези от тях, които се проследяват от статистиката и на ниво община следва да залегнат като общи индикатори в общинските планове за развитие на общините от областта.

Таблица VII - 2: Общи индикатори за ОСР

N	ОБЩИ ИНДИКАТОРИ НА ОСР	стойности обл. В. Търново			Източник на инфо
		Изходни (2011)	Междинни (2015)	Целеви (2020)	
Стратегическа цел 1 „Икономически растеж с по-високи темпове от средните за страната“					
1	Нетни приходи от продажби на нефинансовите предприятия като дял от общите приходи за страната /%/	1,91%	2,20%	2,6%	НСИ
2	БВП/човек, като процент от средния за страната /%/ - 2009	63,46%	65%	67%	НСИ
Стратегическа цел 2 „Социална сигурност, равнопоставеност и перспективност“					
1	Коефициент на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години - 2012 г.	49,8%	53%	57 %	НСИ.
2	Относителен дял на населението в трудоспособна възраст	61,26%	>61%	>60%	НСИ.
3	Естествен прираст	-7,9‰	-6,9‰	-5,7‰	НСИ
4	Дял на населението на 7 и повече години със средно и по-високо образование	65,96%	-	75%	НСИ

N	ОБЩИ ИНДИКАТОРИ НА ОСР	стойности обл. В. Търново			Източник на инфо
		Изходни (2011)	Междинни (2015)	Целеви (2020)	
Стратегическа цел 3 „Съвременни инфраструктури, висококачествени комунални услуги, уникално културно наследство и съхранена околна среда“					
1	Относителен дял от населението, обслужвано от СПСОВ - %	43,9%	62%	75%	НСИ
2	Намаляване на емисиите на вредни вещества в атмосферата от индустриални горивни и производствени процеси:				
-	Серни оксиди (тонове)	8 303	< 7 500	< 7 000	ИАОС/НСИ
-	Въглероден диоксид (тонове)	869 682	<780 000	<700 000	ИАОС/НСИ
-	Неметанови летливи органични съединения (тонове)	1 556	<1 400	<1 250	ИАОС/НСИ
3	Брой инициативи за ПЧП между общини и бизнес с цел предоставяне на основни услуги за населението.	n/a	7	16	Общински администр.
Стратегическа цел 4 „Добро планиране и управление, сътрудничество и междуобщинско коопериране“					
1	Разработени актуални общи устройствени планове на общини (2013 г.)	1	4	10	Общински администр.
2	Дял от население обхванато от изпълнението на стратегии на МИГ, МИРГ и на инициативи за водено от общностите местно развитие или интегрирани стратегии за развитие на групи общини	n/a	50%	70%	Общински администр.

Индикатори за резултат проследяващи изпълнението на приоритетните области на ОСР

За нуждите на системата за оценка на ОСР бяха идентифицирани следните специфичните количествени индикатори за резултат, проследяващи изпълнението на приоритетите на стратегията.

Таблица VII - 3: Специфични индикатори за проследяване реализацията на стратегията

N	СПЕЦИФИЧНИ ИНДИКАТОРИ ЗА РЕЗУЛТАТ	стойности обл. В. Търново			Източник на инфо
		Изходни (2011)	Междинни (2015)	Целеви (2020)	
Приоритетна област 1: Инвестиции за растеж и заетост					
1	Приходи от дейността на МСП - млн. лв.	3 947	6 000	8 000	НСИ
2	ДМА на нефинансите предприятия от областта – млн. лв.	1 630	2 200	3 000	НСИ
3	Приходи от дейността на предприятията в селското, горското и рибното стопанство – млн. лв.	529	650	850	НСИ
4	Относителен дял на заетите в преработващата пром. в общините определени за целенасочена подкрепа	37,4%	39,0%	41,0%	НСИ
5	Безработица – 2012 г.	13,9%	10,5%	8,5 %	НСИ
6	Брой на ежедневните трудови мигранти, отчетени при преброяването на населението	17 832	-	24 000	преброяване на насел.
Приоритетна област 2: Устойчив туризъм					
1	Реализирани годишни приходи от ношувки в средствата за подслон и местата за настаняване в хил. лв. (2012 г.)	10 114	13 500	17 500	НСИ
2	Брой посетители в музеи в областта	406 952	480 00	600 000	НСИ
3	Брой пълноценно разработени и функциониращи регионални туристически маршрути	n/a	2	4	турист. сдружения
Приоритетна област 3: Наука, образование и иновации					
1	Персонал, зает с научноизследователска и развойна дейност (НИРД) (брой)	635	750	1200	НСИ
2	Дял на висшестите от населението на 7 и повече години	18,32%	26%	33%	НСИ
3	Брой студенти	25 374	26 500	27 500	НСИ

N	СПЕЦИФИЧНИ ИНДИКАТОРИ ЗА РЕЗУЛТАТ	стойности обл. В. Търново			Източник на инфо
		Изходни (2011)	Междинни (2015)	Целеви (2020)	
Приоритетна област 4: Инфраструктура					
1	Новоизградени и рехабилитирани пътища от РПМ	n/a	70	200	АПИ
2	Намаляване броя на убитите и ранените в ПТП на територията на областта	217	<170	<120	НСИ
3	Намаляване на загубите по водопреносната мрежа - %	83%	<60%	<40%	НСИ
4	Дял на населението свързано към обществена канализация	66,2%	73%	80%	НСИ
5	Дял на домакинствата свързани към газоразпределителната мрежа - %	1,86%	7%	14%	НСИ
Приоритетна област 5: Управление и услуги в помощ на населението и бизнеса					
1	Смъртност на населението	16,8‰	15‰	13‰	НСИ
2	Относителен дял на домакинствата с достъп до интернет	45%	60%	77%	НСИ
3	Брой реализирани трансгранични и транснационални проекти, фокусирани в приоритетните за ЕС направления – иновации, наука, климатична сигурност и ефективно използване на ресурсите	n/a	2	4	ПТГС Р-Б ПТРС ПТНС
Приоритетна област 6: Околна среда					
1	Брой проучени и стабилизирани активни свлачища (2010 г.)	27	55	80	Национален план за защита от бедствия
2	Население, обхванато от мерки за защита от наводнение	n/a	15 000	40 000	Общински администр.
3	Дял от населението, обхванато от системи за повторно използване на отпадъците и изгаряне / компостиране на биологичните отпадъци - %	1%	8%	30%	Общински администр.
4	Намаление в броя на пунктовете в които се наблюдава превишаване на шумовата норма от 58 dB	46/48 (95,8%)	70%	50%	НСИ

VIII. СТРАТЕГИЧЕСКИ НАСОКИ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА ЦЕЛИТЕ И ПРИОРИТЕТИТЕ НА ОБЩИНСКИТЕ ПЛАНОВЕ ЗА РАЗВИТИЕ

Общинските планове за развитие са най-важният планов елемент в йерархичната система от документи за стратегическо планиране и програмиране на регионалното развитие, регламентирани със Закона за регионалното развитие (обн. ДВ бр. 50/2008 г.). Те се разработват в съответствие с чл. 13 на ЗРР и определят средносрочните цели и приоритети за развитието на дадена общината в съответствие с областната стратегия за развитие. Стратегическите насоки за разработване на общинските планове за развитие имат за цел постигане на общите цели и приоритети, залегнали в стратегията за развитие на областта. С ОСР се идентифицират общи проблеми и потребности и се определят общи цели и приоритети за балансирано и устойчиво развитие на територията на областта, като общините следва по подходящ начин да отразят и да интегрират тези цели и приоритети в своите собствени планове за развитие. Освен с предвижданията на ОСР и другите документи на областно ниво, ОПР за периода 2014-2020 г. следва да са логично продължение на плановете от настоящия програмен период и да отразяват приоритетите на общинските секторни политики.

При разработването на плановете, ключов момент е обективното отразяване на основните конкурентни предимства на всяка една община и подчертаването на нейната идентичност. Всеки един от ОПР на общините от област Велико Търново трябва да развие своята стратегия, търсейки най-важните, според своята характеристика, области на интервенция, изведени в стратегическите документи на европейско (Стратегия „Европа 2020”, Териториален дневен ред на ЕС 2020 и др.), национално (Национална програма „България 2020”, НСРР 2012-2022 г., секторни стратегии и др.) и регионални (РПР на СЦР и ОСР на област Велико Търново) нива и подкрепени от политиката на сближаване на ЕС и националната политика за регионално развитие. Оперативният инструмент за изпълнение на ОПР (програмата за реализация на плана) трябва да мобилизира както външни ресурси, така и собствени общински и частни средства за постигане целите на плана, а чрез тях и постигане на целите на самата областна стратегия.

VIII. 1. ОБЩИ СТРАТЕГИЧЕСКИ НАСОКИ

В новата политика на сближаване на ЕС, акцент се поставя върху т. нар. принцип на „четирите К”, а именно: концентрация, координация, коопериране и кохезия. Това са и основните общи принципи, в рамките на които трябва да бъдат разработени плановете за развитие на общините от област Велико Търново:

- ОПР трябва да се фокусират върху ограничен брой цели и приоритетни области на интервенции, с оглед **концентрацията** на ресурс за пълноценното използване на силните страни и потенциалите на дадена община, ограничаване на слабите страни и неутрализиране

на заплахите за нейното развитие. Едновременно с това планът трябва да гарантира **концентрацията** по тези приоритети на ресурси от различно естество (финансови, административни) и с различен източник (кохезионна политика на ЕС, национални програми, общински бюджет, финансови инструменти частни инвестиции). За успешното изпълнение на стратегията е необходимо да бъде осигурена и пространствената **концентрация** на ресурсите в територии с много висок потенциал и/или сериозни проблеми;

- ОПР трябва да осигуряват едновременно **координация** на политиките между отделните общини и вътрешна за общините междусекторна **координация**;
- ОПР трябва да поставят акцент върху **кооперирането** едновременно между общините и между общините и частния и неправителствения сектори при реализацията на заложените в плановете проекти;
- ОПР трябва да са така разработени, че тяхната основна цел да е постигането на териториална, социална и икономическа **кохезия**, между отделните части на една община, между съставните за областта общини и да допринасят за **сближаването** на областта, като цяло, с другите териториални единици от същото ниво в България и ЕС.

VIII. 2. СПЕЦИФИЧНИ СТРАТЕГИЧЕСКИ НАСОКИ

Специфичните за всяка община насоки за разработване на целите и приоритетите на ОПР са развити, фокусирайки се върху следните основни принципи:

- мобилизиране на местния потенциал, активност и съдействие за постигане на целите на развитието;
- отчитане на спецификата на всяка отделна община и включване в съответствие с нея на въпроси от общоевропейски интерес и значение;
- съобразяване с приоритетите и тенденциите в развитието на европейско, национално и регионално ниво;
- подобряване координацията за по-ефективно използване на европейските фондове и увеличаване на добавената стойност;
- прилагане на интегрирания подход и преодоляване на секторната изолираност.

VIII.2.1. Стратегически насоки за разработване на ОПР на община Велико Търново

Характеристики

Общината е най-многобройната от съставните на област Велико Търново общини (и единствена за която не се наблюдава намаляване на населението между 2007 и 2011 г.), най-голямата по територия и втора по общ брой населени места (след община Елена), с общо 89 селища. Общинският център, град Велико Търново е административен, икономически, туристически, културен и обслужващ център за областта. През територията на общината преминават важни транспортни направления – ОЕТК 9, комбиниращ ж.п. и автотранспорт, републиканският път I-4 Ябланица – Велико Търново – Варна, а бъдещото трасе на АМ „Хемус” се очаква да премине през нейните крайни северни части. Гр. Велико Търново е национално значим образователен център, в който са разположени два от трите университета в областта – ВТУ „Св. Св. Кирил и Методи” и НВУ „Васил Левски”. Общината и градът са много богати на културни ценности с национално значение – римският град Никополис ад Иструм, останките от средновековната българска столица около и на хълмовете Царевец и Трапезица, манастирите от Търновската *огърлица*, архитектурният резерват Арбанаси, възрожденските архитектурни постижения и ансамбъл на гр. Велико Търново, заедно с много други впечатляващи обекти, разказващи за историята на общината, но и на цяла България.

По отношение на общинската икономика, общината е безспорен лидер в областта, фокусирайки в себе си основната част от сектора на услугите и значителна част от промишленото производство на областта. Населението на общината има най-високото образователно равнище и коефициентът на възрастовата му зависимост е най-нисък. Гр. Велико Търново е и здравен център на областта със своите 3 специализирани и 1 многопрофилна болници.

По отношение на инфраструктурната изграденост, голяма част от жилищата на общината са свързани към канализационна мрежа и ПСОВ. Известни проблеми създава заустването на отпадни води от някои предприятия директно в р. Янтра, което създава заплахи за разположената в общината защитена зона „Търновски височини”. Предизвикателство е и намаляването на шумовите нива в гр. Велико Търново.

Насоки

Основавайки се на тези ключови характеристики на общината и отчитайки рамката определена от настоящата стратегия, ОСР може да дефинира следните ключови мерки, върху които да се фокусира ОПР на община Велико Търново:

- да предложи ефективни мерки за подкрепа и развитие на промишленото производство в общината;

- да предложи инвестиции за осигуряване на качествена инфраструктура в големите промишлени зони на общината;
- да предложи инструменти за подкрепа и растеж на малки предприятия;
- да осигури устойчива основа за засилване на връзките в триградието Велико Търново – Горна Оряховица – Лясковец, с цел пълноценното функциониране на агломерацията като единен организъм;
- да се фокусира върху пълноценното използване на туристическия ресурс на общината;
- да развие културното наследство на общината, като фокус за развитието на културна мрежа и туристически продукт, обхващащ територията на цялата област;
- да предложи решения на проблемите свързани с директното изхвърляне на отпадни води от индустриалните процеси в р. Янтра;
- да фокусира усилия върху развитието на икономически дейности съпътстващи транспорта по важните международни и национални направления;
- да подобри здравните услуги;
- да предложи мерки за оптимизиране на системата от услуги предлагани в обезлюдяващите се планински райони на общината;
- да акцентира върху интегрираното развитие на местната икономика и университетите, осигурявайки условия за изграждане на ефективни партньорски структури;
- да стимулира иновациите, чрез финансово осигуряване на развойната дейност на университетите и съвместната им работа с изследователски звена на частни компании;
- да осигури подобряването на материалната база на културните институции;

VIII.2.2. Стратегически насоки за разработване на ОПР на община Горна Оряховица

Характеристики

Община Горна Оряховица е втората по брой на населението община в областта и транспортен център от наднационално значение. В общината функционира международно летище, което се използва предимно за карго полети, а гара Горна Оряховица е най-натовареният ж.п. възел в Северна България. През територията на общината преминават направлението на комбиниран транспорт ОЕТК 9, както и трасетата на втори главен ж.п. клон София – Плевен – Горна Оряховица – Варна и първокласния автомобилен път I-4 Ябланица – Велико Търново – Варна. През територията на общината предстои да премине и бъдещото трасе на АМ „Хемус“.

Община Горна Оряховица е вторият по значимост индустриален център в областта, а икономиката ѝ е фокусирана предимно в преработващата промишленост. През последните години (2009 – 2011 г.) се забелязва леко отстъпление на общината по отношение на традиционно високите нива на привлечените инвестиции. Едновременно с това, общината се характеризира и с добра образователна структура на населението и добре развита система от професионални училища, които обслужват и жители на съседните общини от областта. Равнището на безработица през последните години е по-ниско от средното за страната.

Инфраструктурно, градовете Горна Оряховица и Долна Оряховица са осигурени с канализационна мрежа, а отпадните води се отвеждат и пречистват в РПСОВ. Наблюдават се известни проблеми с качеството на питейните води, доставяни до населението в част от селищата в общината. По отношение на шумовото замърсяване, наблюдават се превишения на санитарно-хигиенните норми в някои от наблюдаваните пунктове в гр. Горна Оряховица.

Насоки

Описаните до момента основни характеристики в развитието на общината и развитите постановки на областната стратегия, дават основание за формиране на следните насоки за формулиране на цели и ключови приоритети на бъдещия ОПР на община Горна Оряховица:

- пълноценно трябва да бъдат използвани възможностите за развитие на интермодални възли, използвайки ядрата на територията на общината – летище „Горна Оряховица”, ж.п. гара „Горна Оряховица”, пресичането на бъдещата магистрала „Хемус” с ОЕТК 9;
- да бъдат фокусирани усилия за приоритетно развитие на икономически дейности, съпътстващи развитието на транспортните възли;
- необходимо е да се осигури устойчива основа за засилване на връзките в триградието Велико Търново – Горна Оряховица – Лясковец, с цел пълноценното функциониране на агломерацията като единен организъм;
- нужни са фокусирани усилия за привличане на инвестиции в индустрията в общината;
- необходими са инвестиции за осигуряване на качествена инфраструктура в големите промишлени зони на общината;
- следва да бъдат развити инструменти за подкрепа на растежа на малките предприятия;

VIII.2.3. Стратегически насоки за разработване на ОПР на община Елена

Характеристики

Община Елена е втората по площ за областта и характерна със своя планински и предпланински релеф. Броят на селищата в общината е най-голям в сравнение с останалите общини в състава на област Велико Търново, но по-голямата част от тези селища са почти напълно обезлюдени

или с малко на брой постоянни жители – 90 от селата в общината са с население до 200 души. Общината се характеризира и с богати горски и водни ресурси, като на нейната територия се намира и основният източник на питейни води за преобладаваща част от населението на областта – язовир Йовковци, притежаващ и ПСПВ. През Елена преминава една от важните връзки между северна и южна България – проходът Елена – Твърдица по направлението на третокласния път III-662. Общината е и една от богатите на културно наследство със забележителни свидетелства за епохата на националното Възраждане, като през последните години се наблюдава все по-засилващ се туристически интерес към културните ѝ ресурси.

Икономическата активност в община Елена е слаба, като основни отрасли са хранително-вкусовата промишленост, дърводобива и животновъдството, а равнището на безработицата е над средното за страната. Ниски са приходите от дейността на предприятията, както и средните заплати на заетите. Населението на общината рязко намалява в периода 2007-2011 г. (с 11.2%). Професионалното образование не е развито, а болницата в гр. Елена бе закрыта през 2012 г.

По отношение на инфраструктурната осигуреност на общината, поради характера на релефа, една значителна част от селищата на нейната територия са без осигурена широколентова връзка с интернет. Общината не е свързана към газопреносната мрежа на страната и няма лиценз за развитие на газоразпределителна такава. На лице са и проблеми по отношение на осигуряването на водоснабдяването на една част от селищата. Няма изградена пречиствателна станция за отпадни води, а канализационната мрежа е развита частично само в общинския център. Въпреки това, състоянието на компонентите на околната среда е много добро, а на територията на общината се намира най-голямата защитена зона в областта, Твърдишка планина.

Насоки

Основавайки се на посочените характеристики на общината и отчитайки рамката, определена от настоящата стратегия, ОСР може да дефинира следните ключови приоритетни области, върху които да се фокусира ОПР на община Елена:

- насърчаване на партньорствата между: местна власт и производители; производители и производители; производители и потребители; други, с цел създаване и защита на единна местна търговска марка и слоган, обхващащи територията на община Елена;
- насърчаване развитието на преработващата промишленост и селското стопанство с цел затваряне на производствения цикъл и добавяне на стойност;
- въвеждане на ефективни мерки за подкрепа за развитие на животновъдството;
- изграждане, доизграждане и рехабилитация на необходимата инфраструктура за довеждане на питейни и пречистване на отпадни води;

- приоритетно развитие на довеждащата транспортна и съпътстваща туристическа инфраструктура, даваща тласък за устойчиво развитие на туризма. Инфраструктурата да върви в тясна връзка с туризма т.е изграждане на необходимата допълваща инфраструктура към районите с доказан, изследван и проучен туристически потенциал;
- реновиране, социализиране и адаптиране на културно историческо наследство на общината и разработване на нови туристически продукти;
- насърчаване на ПЧП с цел възобновяване и съхраняване (реконструкция, адаптация и социализация) на туристическите обекти в т. ч и паметниците на културата;
- мерки за насърчаване възобновяване на площите с трайни насаждения вкл. насърчаване на биологичното земеделие;
- установяване на сътрудничество с образователни институции - университети, училища не само от областта, за организиране на тематични пленери на територията на общината, с цел популяризиране на туризма и превръщането ѝ в място подходящо за провеждането на научни и културни дейности и мероприятия;
- сътрудничество със съседни общини в областта (Златарица, Велико Търново) и извън нея (Дряново, Трявна, Твърдица) за развитие на туризма и разработване на общи проекти;
- опазване и подобряване на околната среда, необходимо условие за здравословен живот и удобство в средата на обитаване, в тясна връзка с необходимостта от подобряване или изграждане на нова инфраструктура;
- стимулиране изграждането на нови енергийно ефективни системи и източници;
- създаване на условия за организиране и провеждането на конкурси и събори в областта на народно - битовите обичаи, както и в областта на художествените дейности;
- изследване, описване и картографиране на районите с опасност от свлачища и екологични проблеми, с цел превантивна защита;
- стимулиране създаването на “зелен кадастър” в рамките на населените места в Община Елена;

VIII.2.4. Стратегически насоки за разработване на ОПР на община Златарица

Характеристики

Община Златарица се характеризира с планински и полупланински релеф и богатство на водните и горски ресурси. Тя е една от трите най-малки по площ общини на територията на област Велико Търново. Тя е и втората най-малка по население с едва 3991 жители към 2011 г., а 9 от общо 24те селища в общината са напълно обезлюдени. Общината разполага с ресурс за

развитие на културния и селския туризъм – паметници от епохата на Възраждането и добри природни дадености.

Община Златарица показва най-слабите показатели по отношение на икономическата активност в сравнение с останалите съставни общини от областта. Приходите на предприятията и средната работна заплата са много ниски, а безработицата много висока. Населението на общината намалява с изключително бързи темпове, като за периода 2007-2011 г., то се е свило с цели 16.2%, а образователната му структура е една от най-неблагоприятните за областта. Известно предимство е наличието на професионална гимназия по селско стопанство в общинския център.

По отношение на инфраструктурната осигуреност, общината не е включена в газоразпределителен район. Едновременно с това се наблюдават известни проблеми по отношение на качеството на питейните води и режима на водоподаване. Канализационна мрежа има изградена само в общинския център, няма ПСОВ, като това не оказва тежко влияние на компонентите на околната среда, които са с много добри показатели.

Насоки

Основавайки се на тези характеристики и отчитайки стратегическата рамка на ОСР бяха дефинирани следните ключови приоритетни области, върху които да се фокусира бъдещият ОПР на община Златарица:

- да предложи ефективни мерки за финансова и институционална подкрепа за развитие на животновъдството и зеленчукопроизводството;
- да се фокусира върху пълноценното използване на туристическия ресурс на общината в тясна връзка с развитието на туристическия център на областта – гр. Велико Търново;
- да предложи мерки за оптимизиране на системата от услуги предлагани в по-малките селища на общината;
- да подобри инфраструктурата за снабдяване, отвеждане и пречистване на отпадните води;
- да постави акцент върху съхраняването на природния ресурс на общината;

VIII.2.5. Стратегически насоки за разработване на ОПР на община Лясковец

Характеристики

Община Лясковец е втората най-малка по територия община в областта и едновременно с това пълноценна част от формираната агломерация в района на триградията Велико Търново – Горна Оряховица – Лясковец. През територията на общината преминават важните транспортни направления, републиканският път I-4 Велико Търново – Варна и ж.п. линията Горна Оряховица – Варна.

По отношение на икономическото си развитие, гр. Лясковец е един от важните центрове за областта, най-вече със силно развития си машиностроителен отрасъл, като в промишленото производство са ангажирани почти 72% от заетите в общината. В допълнение, районът има и много сериозни традиции в областта на зеленчукопроизводството, благодарение на които може да бъде доразвит непълноценно експлоатираният й към момента потенциал. Приходите от продажби на предприятията на един зает са сравнително по-високи от тези за областта, безработицата в общината е почти два пъти по-ниска от средната за страната. Това е и основната причина в периода между 2007 и 2011 г., населението на общината да е намаляло едва с 3,7%. Поради близостта си до другите два големи центъра – Велико Търново и Горна Оряховица където са съсредоточени основна част от услугите в областта, общинският център не разполага с многопрофилна болница или професионална гимназия.

Инфраструктурно общината е добре осигурена, а по отношение на компонентите на околната среда, известни проблеми създават само шумовото и праховото замърсяване.

Насоки

Основавайки се на тези ключови характеристики, биха могли да бъдат формулирани следните препоръки за съдържанието на стратегията на бъдещия ОПР на община Лясковец :

- необходимо е да се осигури устойчива основа за засилване на връзките в триградието Велико Търново – Горна Оряховица – Лясковец, с цел пълноценното функциониране на агломерацията като единен организъм;
- нужни са фокусирани усилия за задържане на наличните и привличане на нови инвестиции в индустрията в общината;
- необходими са инвестиции за подобряване качеството на инфраструктурата в големите промишлени зони на общината;
- следва да бъдат развити инструменти за подкрепа на растежа на малките и средните предприятия в общината;
- необходимо е да се предложат ефективни мерки и конкретни инструменти за стимулиране на зеленчукопроизводството, сдружаването и партньорството между производителите и маркетинга и брендирането на техните продукти;

VIII.2.6. Стратегически насоки за разработване на ОПР на община Павликени

Характеристики

Община Павликени е разположена в централната равнинна и равнинно-хълмиста част на област Велико Търново, като през нея и през общинския център преминава главната ж.п. линия Мездра – Плевен – Горна Оряховица – Варна. В непосредствена близост до гр. Павликени се очаква да

премине и трасето на АМ „Хемус“. На територията на общината са разположени едни от най-интересните археологически паметници в област Велико Търново, сред които са и останките на римска фабрика за керамика (тухли).

Павликени е един от важните икономически центрове на областта, заради наличието на силен селскостопански сектор, хранително-вкусова, шивашка, машиностроителна и полимерна промишленост. Впечатление прави стабилният ръст на инвестициите в производства от последните години. Въпреки значителната икономическа активност, в общината се наблюдава сериозно намаляване на населението, което само за четири години до 2011 г. се е свило с 13,5%. Тази тенденция се дължи основно на много лошия естествен прираст (-16,2‰ през 2011 г.), но и на устойчивата тенденция за миграция на населението. Едновременно с това, възрастовата структура на населението също се влошава и е една от най-неблагоприятните в цялата област. Със своите 2 професионални гимназии и многопрофилната си болница, общинският център представлява обслужващ център с подчертано надобщинско значение.

По отношение на инфраструктурната осигуреност, потенциални стимули за развитие на община Павликени са предстоящото изграждане на АМ „Хемус“ и възможността за осигуряване на пряка връзка между трасето на магистралата и пристанище Свищов. Въпреки почти пълната осигуреност на населението в общинския център с канализация, трябва да бъде отбелязана като притеснителна липсата на изградена ПСОВ.

Насоки

Основавайки се на тези ключови характеристики на общината и отчитайки рамката, определена от настоящата стратегия, ОСР може да дефинира следните ключови приоритетни области, върху които да се фокусира ОПР на община Павликени:

- изграждане на липсващата инфраструктура за пречистване на отпадните води;
- фокусиране на усилия за приоритетно развитие на икономически дейности, съпътстващи развитието важните транспортни направления в общината;
- фокус на усилия за привличане на инвестиции в индустрията на общината;
- необходими инвестиции за подобряване качеството на инфраструктурата в промишлените зони на общината;
- разработване на ефективни инструменти за подкрепа на растежа на малките предприятия;
- фокусиране на финансов ресурс и експертиза за възстановяване на поливното земеделие;
- финансова и институционална подкрепа за засаждане и поддържане на трайни насаждения;
- фокус върху пълноценното използване на туристическия ресурс на общината в тясна връзка с развитието на туристическия център на областта – гр. Велико Търново;

VIII.2.7. Стратегически насоки за разработване на ОПР на община Полски Тръмбеш

Характеристики

Община Полски Тръмбеш е разположена в централната равнинна част на област Велико Търново и включва богатото на биологично разнообразие средно течение на р. Янтра. През общината преминава ОЕТК 9 едновременно със своето шосейно и ж.п. направление, а бъдещото трасе на АМ „Хемус”, по всяка вероятност, ще тангира южно общинската територия.

Икономическата активност в общината е относително ниска, а икономическият ѝ профил се характеризира с голям дял на селското стопанство и най-вече зърнопроизводството като водещ отрасъл. Сериозен потенциал за развитие на икономически дейности ще бъде бъдещото пресичане на АМ „Хемус” с ОЕТК 9. По отношение на демографските тенденции в общината притеснителен е много високият отрицателен естествен прираст в общината достигнал -17.5% през 2007 г. В следствие на тази и други негативни тенденции, коефициентът на възрастова зависимост расте стабилно и е на едно от първите две места в областта. Едновременно с това, образователната структура на населението е неблагоприятна, една от вероятните причини за което е липсата на професионално училище в общината. Друг негативен показател е много високото ниво на безработица в общината, превишаващо почти два пъти средните стойности за страната.

На територията на община Полски Тръмбеш се наблюдават известни проблеми с недостига на доставяната питейна вода за населението, а общинският център все още не разполага с ПСОВ.

Насоки

Посочените характеристики дават основание за дефиниране на следните ключови приоритетни области, върху които да се фокусира ОПР на община Полски Тръмбеш:

- доизграждане на необходимата инфраструктура за довеждане на питейни и пречистване на отпадни води;
- фокус на усилия за привличане на инвестиции в преработващата селскостопанска продукция промишленост;
- разработване на ефективни инструменти за подкрепа на растежа на малките предприятия;
- фокусиране на финансов ресурс и експертиза за развитие и възстановяване на поливното земеделие;
- финансова и институционална подкрепа за развитие на зеленчукопроизводството;
- опазване на речните екосистеми и биологичното разнообразие в общината;

VIII.2.8. Стратегически насоки за разработване на ОПР на община Свищов

Характеристики

Община Свищов е единствената съставна община на област Велико Търново с излаз на р. Дунав. В гр. Свищов се намира и едно от най-важните български пристанища по реката, като и фериботният терминал за връзка с Румъния. С престижната си Стопанска академия „Д. А. Ценов“, градът се нарежда и сред 14^{те} университетски центъра на България. Свищов представлява балансър на триградието Велико Търново – Горна Оряховица – Лясковец, по отношение на пространствената структура на областта, създавайки вторичен полюс на растеж в нейната северна част. Градът и общината разполагат и с богато културно наследство и паметници от различните епохи – античността, Възраждането, освободителната война, периода след освобождението.

Гр. Свищов е икономически, образователен, културен, туристически и обслужващ център на северната част на област Велико Търново. Икономическият профил на общината е разнообразен, като основен дял в него се заема от услугите, но едновременно с това, добре развити са както вторичния, така и първичния сектори. Сред отраслите, най-добре развити са транспорта, образованието, преработвателната промишленост, зърнопроизводството и производството на маслодайни култури. През последните години се наблюдават значителни по обем инвестиции в ДМА на територията на общината, които през 2011 г. превишават дори инвестициите реализирани в община Велико Търново. Безработицата в общината е сравнително ниска.

Въпреки положителните показатели и тенденции в развитието на местната икономика, в общината се наблюдава значително намаляване на населението. През 2011 г., в сравнение с 2007 г., в община Свищов живеят 13% по-малко хора. Въпреки това, коефициентът на възрастова зависимост в общината е сред най-ниските в страната, основна причина за което е миграцията на млади хора от цялата страна в общинския център с цел придобиване на висше образование. Това, в комбинация с наличието на три професионални гимназии в общината, са причина и за сравнително високото образователно равнище на населението. Град Свищов, с двете си болници, е и медицински център с надобщинско значение.

Инфраструктурната осигуреност на общината показва някои значителни слабости. Тя не е присъединена към националната газопреносна мрежа, а някои части от нея не са осигурени с широколентова интернет връзка. Наблюдават се и известни проблеми с осигуряването на питейна вода за битовите потребители без отклонение от нормите за качество, а ПСОВ на гр. Свищов все още не е изградена. Това е основна причина за замърсяването в района на общинския център, който се намира на брега на р. Дунав, в близост до голям природен парк и

множество защитени зони. Известно нарушаване на околната среда представлява и шумовото замърсяване в гр. Свищов.

Насоки

Основавайки се на тези ключови характеристики, биха могли да бъдат формулирани следните препоръки за съдържанието на стратегията на бъдещия ОПР на община Свищов:

- осигуряване на условия за развитие на комбинирания транспортен възел Свищов – речен, ж.п. и шосеен транспорт;
- ефективни мерки за подкрепа и развитие на промишленото производство в общината;
- инвестиции за осигуряване на качествена инфраструктура в големите промишлени зони на общината;
- инструменти за подкрепа на малки предприятия за техния растеж;
- развитие на културното наследство на общината и обвързването му в интегрирани туристически продукти – на цялата област и по поречието на р. Дунав;
- подобряване на здравните услуги;
- акцент върху интегрираното развитие на местната икономика и университета, осигурявайки условия за изграждане на ефективни партньорски структури;
- изграждане на център за иновации, в който да бъде осигурена база и инфраструктура за стартиращи предприятия на завършващи своето образование младежи;
- финансова подкрепа за развойната дейност на университета и съвместната му работа с изследователски звена на частни компании;
- изграждане на липсващата инфраструктура за пречистване на отпадните води;
- решаване на проблемите в общината с качеството на питейните води;
- развитие на газоразпределителната мрежа в общината на база предстоящото изграждане на газова връзка със северния клон на националната газопреносна мрежа;

VIII.2.9. Стратегически насоки за разработване на ОПР на община Стражица

Характеристики

Община Стражица заема най-източните части на областта. През територията ѝ преминават важни транспортни направления, републиканският път I-4 Велико Търново – Варна и ж.п. линията Горна Оряховица – Варна, обслужвана от гара в общинския център.

По отношение на своята икономика, общината е слабо развита, като водещи отрасли са преработващата промишленост и селското стопанство (отглеждане на маслодайни култури,

животновъдство, зеленчукопроизводство). През последните години се наблюдава ръст в инвестиционната активност в общината. Въпреки това, безработицата през 2011 г. е на нива два пъти по-високи от средните за страната. Това е и една от причините за изключително рязкото намаляване на населението на общината (с 16,4% за периода от 2007 до 2011 г.), чиято възрастова структура, обаче, е най-благоприятна в сравнение с останалите съставни за областта общини. Едновременно с това, въпреки наличието на професионална гимназия в града, образователната структура на населението в Стражица е най-неблагоприятна, а делът на малцинствените групи достига 10%. Известен проблем за обслужването на населението създава липсата на болнично заведение на територията на общината, като населението е обслужено от отдалечените на повече от 30 км. болници в Горна Оряховица и Велико Търново.

По отношение на инфраструктурата, части от общината все още не са осигурени с ширококолов достъп до интернет, наблюдават се сериозни проблеми с доставките на питейна вода, а ПСОВ се нуждае от реконструкция и изграждане на биологично стъпало.

Насоки

Основните препоръки, които ОСР може да даде за развитието на стратегическата част на ОПР на община Стражица са следните:

- да бъде осигурена финансова и институционална подкрепа за развитие на зеленчукопроизводството;
- да бъде осигурен приоритетно финансов ресурс и експертиза за възстановяване и развитие на поливното земеделие;
- фокус на усилия да бъде насочен към привличане на инвестиции в преработващата селскостопанска продукция промишленост;
- да се подобри инфраструктурата за доставка на питейни води и да бъдат разрешени проблемите по отношение на качеството и режима на водоподаването;
- да бъде реконструирана ПСОВ Стражица и да бъде изградено биологично стъпало;
- осигуряване на ефективно обслужване на населението с болничните услуги, предоставяни в съседните общини;

VIII.2.10. Стратегически насоки за разработване на ОПР на община Сухиндол

Характеристики

Община Сухиндол е най-малката по население и площ община от област Велико Търново, разположена в най-западната част на областта. Благодарение на подходящите климатични, релефни и почвени дадености, Сухиндол е регион известен с производството на много качествено грозде и вино. В общината са разположени части от богатата на биологично

разнообразия защитена зона „Язовир Стамболийски”, както и защитената местност „Богданов дол”.

Въпреки ценния ресурс, с който общината разполага, приходите на предприятията и заплатите са много ниски. Едновременно с това, демографските тенденции също са тревожни, показвайки много висок коефициент на възрастова зависимост и изключително бърз темп на свиване на населението, дължащ се предимно на силно негативния естествен прираст през последните години.

Насоки

Основните характеристики и общите постановки на стратегията на ОСР Велико Търново, дават основание за формиране на следните важни препоръки към стратегията на бъдещия ОПР на община Сухиндол:

- да бъдат предложени ефективни стимули (финансови и институционални) за подкрепа за развитието на лозарството и другите многогодишни култури;
- фокус на усилия да бъде насочен към привличане на инвестиции в преработващата селскостопанска продукция промишленост;
- да се развие туристически продукт основан на природния ресурс и репутацията на общината като винопроизводителен център, силно обвързан с туристическото предлагане в областта и по-специално с туристическия център от наднационално значение – гр. Велико Търново;

IX. НЕОБХОДИМИ ДЕЙСТВИЯ ЗА ПРИЛАГАНЕ ПРИНЦИПА НА ПАРТНЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ

Ефективното планиране и успешното устойчиво и интегрирано развитие се основават на отворен и прозрачен процес с широко включване на заинтересованите страни във всичките му етапи. Целта е да се приложат най-подходящите инструменти за въвличане и стимулиране на участието на всички партньори, както в процеса на подготовка, така и в процеса на реализация на областната стратегия за развитие на област Велико Търново.

IX. 1. ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПА НА ПАРТНЬОРСТВО В ПРОЦЕСА НА РАЗРАБОТВАНЕ НА СТРАТЕГИЯТА

Съгласно Закона за регионално развитие, ОСР се приема от Областния съвет за развитие по предложение на областния управител. В процеса на разработване на стратегията, бяха проведени две отворени срещи със заинтересованите страни и членовете на областния съвет за развитие. На срещите бяха поканени представители на общинските администрации от областта, кметове, представители на областната администрация, бизнеса, браншовите организации, НПО, образователните институции, областните звена на министерства и агенции. Първата от срещите целеше представяне на подхода за разработване на ОСР, като едновременно с това беше проведено и анкетно проучване, а общинските администрации бяха помолени да подадат информация за приоритетите на общините за периода 2014-2020 г.

За втората отворена среща, освен изпратените покани до заинтересованите страни, беше публикувана и покана до всички граждани на сайта на областната администрация. На нея бяха обсъдени анализната част, стратегическата част и предложението за обхват на районите за целенасочена подкрепа, включени в областната стратегия. Материалите за срещата бяха предварително разпратени до поканените и бяха публикувани на уеб сайта на областната администрация.

Като следваща стъпка, процесът на разработване на ОСР навлезе във формални обсъждания. Предварителният проект беше обсъден на областен съвет за развитие в разширен формат с поканени заинтересовани страни и беше съгласуван на регионален съвет. В последствие, беше разработен окончателният проект на стратегията, който беше обсъден и приет на заседание на областния съвет. В процеса на разработване на ОСР на област Велико Търново беше осъществено ползотворно партньорство със заинтересованите страни, като на всеки етап от обсъжданията техните препоръки бяха своевременно отразявани.

IX. 2. ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПА НА ПАРТНЬОРСТВО В ПРОЦЕСА НА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА СТРАТЕГИЯТА

Основните инструменти за осигуряване на информация и публичност в процеса на изпълнение на ОСР на област Велико Търново са докладите на междинната и окончателната оценки на изпълнението на стратегията. Изготвянето им се организира от областния управител, а областният съвет ги обсъжда и одобрява.

Междинната и окончателната оценка за изпълнението на ОСР трябва да бъдат изготвени и обсъдени при спазване и изпълнение на основните форми на взаимодействие за осъществяване на партньорства и осигуряване на публичност: информиране, консултиране, съгласуваност и активно участие на всички заинтересовани страни. Следва да бъдат запазени и доразвити механизмите на съвместна работа, застъпени в процеса на разработване на стратегията. При идентифицирана необходимост в доклада на междинната оценка, ще бъде разработена актуализация на документа в същия режим на партньорство със заинтересованите страни. За осигуряване на пълна публичност на изпълнението, оценката и актуализацията, поканите за обсъжданията на документите ще бъдат публикувани на сайта на областна администрация Велико Търново, където ще бъдат помествани и всички официални и работни материали по ОСР.

За процеса на реализация на ОСР трябва да се търси широко публично участие и формиране на широки междусекторни, междуобщински и външни за областта партньорства, включително реализация на инициативи основани върху принципа за водено от общностите местно развитие и публично-частни партньорства.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1: АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО И СОЦИАЛНОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО

СЪДЪРЖАНИЕ:

I.	ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА / ПРОФИЛ НА ОБЛАСТТА	105
I.1.	ОБЩИ СВЕДЕНИЯ ЗА ОБЛАСТТА.....	105
I.2.	ТЕРИТОРИАЛНО РАЗВИТИЕ	109
I.3.	КУЛТУРНО И ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО.....	113
II.	ИКОНОМИКА И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ	125
II.1.	ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА	125
II.2.	СТРУКТУРА НА ИКОНОМИКАТА	125
II.3.	СТРУКТУРА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА	130
II.4.	КАПИТАЛИЗАЦИЯ И ИКОНОМИЧЕСКА АКТИВНОСТ. ИНВЕСТИЦИИ	130
II.5.	ПРИХОДИ, ЗАЕТИ, НАЕТИ И НАЛИЧНИ ДМА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА	134
II.6.	ПРИНОС НА ОБЩИНИТЕ В ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО.....	135
III.	СОЦИАЛЕН КАПИТАЛ, СОЦИАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ И ВКЛЮЧВАНЕ	137
III.1.	ДЕМОГРАФСКО СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ	137
III.2.	ОБРАЗОВАНИЕ	144
III.3.	ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ	147
III.4.	СОЦИАЛНИ УСЛУГИ	149
III.5.	ТРУДОВ ПАЗАР И БЕЗРАБОТИЦА.....	151
III.6.	ДОХОДИ	155
III.7.	РАЗХОДИ НА ДОМАКИНСТВОТА.....	157
III.8.	КУЛТУРА.....	158
IV.	ИНФРАСТРУКТУРНО РАЗВИТИЕ, СВЪРЗАНОСТ И ДОСТЪПНОСТ	159
IV.1.	ТРАНСПОРТНА ИНФРАСТРУКТУРА И ДОСТЪПНОСТ	159
IV.2.	ЕНЕРГИЙНИ МРЕЖИ И ВЕИ.....	164
IV.3.	ТЕЛЕКОМУНИКАЦИИ И ШИРОКОЛЕНТОВ ДОСТЪП	167
IV.4.	ВИК ИНФРАСТРУКТУРА.....	169
V.	ЕКОЛОГИЧНО СЪСТОЯНИЕ И РИСКОВЕ.....	175
V.1.	СЪСТОЯНИЕ НА КОМПОНЕНТИТЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА	175
V.2.	ТЕРИТОРИИ С ПОТЕНЦИАЛЕН РИСК.....	180
V.3.	БИОЛОГИЧНО РАЗНООБРАЗИЕ.....	181
V.4.	ИНВЕСТИЦИИ ЗА ОПАЗВАНЕ И ПОДОБРЯВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА ..	183
V.5.	УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИТЕ	184
V.6.	ИЗВОДИ ОТ ГЛАВА ЕКОЛОГИЧНО СЪСТОЯНИЕ И РИСКОВЕ.....	186
VI.	АДМИНИСТРАТИВЕН КАПАЦИТЕТ, КООРДИНАЦИЯ И СЪГЛАСУВАНОСТ НА ПОЛИТИКИТЕ	188
VI.1.	ОБЩ КАПАЦИТЕТ НА АДМИНИСТРАЦИИТЕ	188
VI.2.	КАПАЦИТЕТ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ И УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТИ	190

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА / ПРОФИЛ НА ОБЛАСТТА

I.1. Общи сведения за областта

Оценка на местоположението

Област Велико Търново е разположена в централната част на Северна България и западната част на Северния централен район. На север (чрез р. Дунав) граничи с Р. Румъния, на североизток с област Русе, на изток – с област Търговище. На юг съседни области са Сливен и Ст. Загора, а на запад – Габрово, Ловеч и Плевен. В посочените граници е с площ 4 662,6 km² (4,2% от територията на страната) и 31,1 % от Северния централен район.

Областта е с изгодното транспортно-географско положение, което е фактор за отвореността ѝ към съседните области в страната. Граничното положение на област Велико Търново и принадлежността ѝ към Българското Дунавско крайбрежие също е благоприятен фактор за осъществяване на трансграничното сътрудничество с крайдунавските региони от поречието на р. Дунав.

През територията на областта преминават важни отсечки от националната транспортна пътна и железопътна инфраструктура. На нейната територия е един от важните национални ж.п. възли – Горна Оряховица. Тук се пресичат участъци от главната ж.п. линия София-Варна и ж.п. линията Русе-Стара Загора-Подкова. През областта преминават и участъци от републиканските първокласни пътища Е-85 (Русе - Велико Търново – Казанлък – Димитровград – Момчилград – Маказа - граница Гърция) и Е -772 (Жоритна - Български Извор – Микре - Севлиево-Велико Търново- Омуртаг- Търговище- (Разград - Шумен). С регионално (надобластно значение) са и второкласните пътища II.-49, II-51, II-52; II-53 и II – 54. Преминаването на тези важни транспортни пътища през територията на областта дават възможност за нейното “отваряне” както към съседните региони, така и за транспортното обвързване на общините вътре в областта. На територията на областта са и летище Горна Оряховица, използвано за чартърни полети със статут на международно и пристанище Свищов.

Позициониране на област Велико Търново сред останалите четири области в Северния централен район по отношение на:

- Размер на територията – първо място ;
- Брой на населението - първо място;
- Дял на населението с висше образование – първо място;
- Гъстота на селищната мрежа – първо място;
- БВП на човек – трето място;
- Коефициент на заетост – второ място;
- Равнище на безработица – трето място
- Дял на населението осигурено с обществено водоснабдяване – трето място;

- Дял на населението, осигурено с обществена канализация – трето място;

В област Велико Търново са и два от общо 14-те университетски центрове в България – градовете Велико Търново и Свищов.

От общо 10 общини в областта, 6 са с малък брой на населението. Центровете на някои от общините, които са много малки градове (Сухиндол, Златарица, Стражица), на практика не оказват съществено организиращо влияние в развитието на съответните общини.

Място на общините в икономическия и социален профил на областта.

Важна роля в социално-икономическото и инфраструктурното развитие на област Велико Търново играят общините, включени в нейния обхват, които са с най-големи потенциали и с осигурените условия за тяхното използване. Това са три от най-големите общини – Велико Търново, Горна Оряховица и Свищов, в които са концентрирани преобладаващата част от икономическите дейности, квалифицираната работна сила структуриращи обекти на социалната и техническата инфраструктура. Към тези общини са ориентирани и основната част от инвестициите.

Общините – Велико Търново, Горна Оряховица и Свищов, до голяма степен и Павликени са и с най-добре развитите обслужващи функции. В техните центрове се намират обекти на социалната инфраструктура, които са с надобщински функции:

- болнични заведения (концентрация от 93,8% от болничните легла), чийто капацитет е оразмерен и за потребностите на съседните по-малки общини;
- профилирани и професионални средни училища;
- музеи;
- обекти на съдебната система и на правоохранителните институции и др.

Двата университетски центъра – градовете Велико Търново и Свищов са и с национални функции в сферата на висшето образование.

Природни ресурси

Природните дадености на област Велико Търново са твърде разнообразни. Това се отнася за почти всички природни компоненти. Разнообразието в природните ресурси е потенциал, който се използва за целите на икономическото, селищното и инфраструктурното развитие.

Релефът в северната част е низинно-равнинен (части от Беленската и Вардимската крайдунавски низини и части от Дунавската равнина), а на юг – хълмисто-платовиден и планински (Сухиндолски базалтови могили, Беляковското и Арбанашкото плато, Елено-Твърдишката пл.). От гледна точка на релефа на територията на област Велико Търново могат да бъдат обособени три зони:

- Низинно-равнинна, включваща северозападните части на областта;

- Равнинно-хълмиста, включваща средните части на областта;
- Планинско-котловинна, в която попадат южните старопланински части от територията.

Минерално-суровинните източници (полезни изкопаеми) са с неруден характер (глини, мергели, базалт и др.). Със стопанско значение са многобройните находища на качествени глини (Бугово, Овча могила, гр. Полски Тръмбеш, гр. Горна Оряховица и гр. Стражица), предназначени за битова и строителна керамика. Открити са и находища (с ограничени запаси) от черни въглища в Старопланинската част на областта (с. Палици, Средни колиби и др.).

Климатът е умерено-континентален, като в южните части на областта, попадащи в Старопланинската климатична област той е с черти на планински климат. Средногодишната температура на въздуха варира от 11,5°C за Велико Търново и Горна Оряховица до 5°C в планинската част. Пролетта е топла и мека, лятото – горещо. Количеството на валежите е недостатъчно и варира от 540 мм при Свищов до около 900 мм в планинската част на областта. Снежната покривка се задържа около 50 до 80 дни. Ветровият режим (с малки изключение по старопланинското било) не е подходящ за добив на енергия чрез ветрогенератор. Слънчевото греене е с показатели около средните за страната, а слънчевата радиация по южните склонове на Предбалкана и в равнинните части е подходяща за производство на соларна енергия.

Речната мрежа в областта е добре развита. Реките са притоци главно на р. Янтра и р. Росица. Освен от тях, територията на областта се отводнява и от по-малките Джулюнишка, Бебрешка, Дряновска река, Студена, Елийска, Лефеджа, Стара река, Златаришка река, Веселина, Бреговица и Голяма река и др. Към водните ресурси на областта се отнасят още минералните води (Овча могила, Вонеща вода, Обединение, Павликени, бившето ДЗС - Свищов), подпочвените води и карстовите извори (Мусински, Раковец, Каябунар и др.). От минералните извори с най-голяма значимост е този в с. Вонеща вода (дебит 9–10 л/сек. и температура 13°C). Повърхностно течащите води, особено в планинските части на областта са с потенциали за използване на енергийния им потенциал.

Почвената и растителната покривка са разнообразни. Преобладават черноземите, наносните, сивите и кафявите горски, хумусно-карбонатни (рендзини) и алувиални почви. Горската растителност е от широколистни видове, като в ограничени участъци в Елено-Твърдишката планина се срещат и насаждения от иглолистни видове

Функционално разпределение на територията

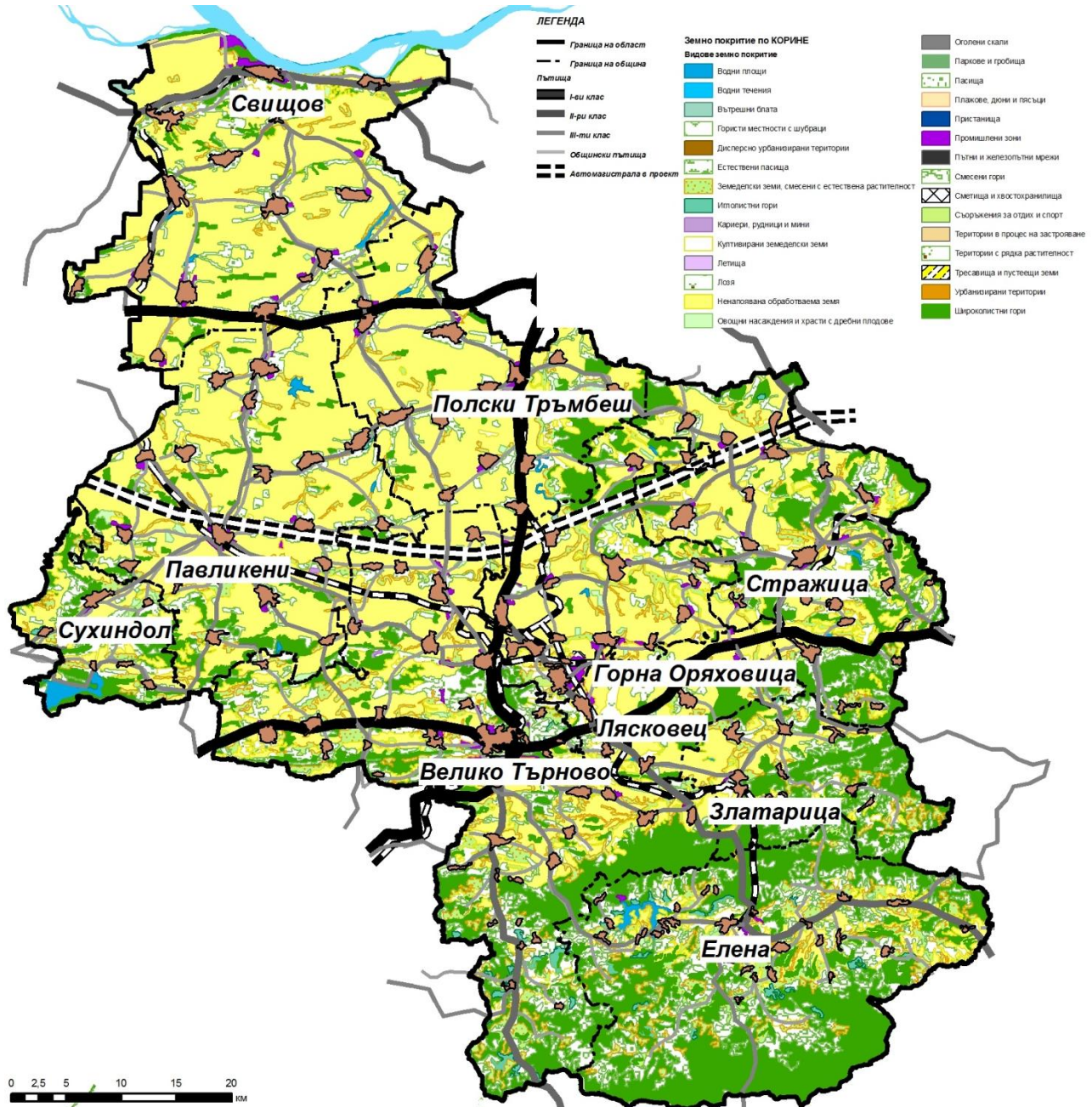
Функционалното разпределение на територията е представено чрез нейния баланс. От общия размер на територията с най-големи площи са земеделските територии, следвани от горските, от урбанизираните територии и т.н., което е представено чрез следните данни:

Обща площ – 4661,6 хил. дка:

- Земеделски територии 3088,8 хил. дка;

- Горски територии - 1172,3 хил. дка;
- Урбанизирани територии – 221,6 хил. дка;
- Водни течения и водни площи - 94,0 хил. дка;
- Добив на полезни изкопаеми - 51,3 хил. дка;
- Транспорт и инфраструктура – 33,6 хил. дка.

Фигура А I - 1: Земно покритие по CORINE

Източник: ЕЕА / CORINE

Земеделските земи са с висок относителен дял в северните, и равнинните части на областта. Те преобладават в общините северно от Предбалкана. С над 80% дял на земеделските земи от общия размер на територията са общини Полски Тръмбеш (84,6%), Свищов (82,6%), Павликени (81,0%).

Горските територии преобладават в общините, разположени в южните, планински части на областта. С горски територии над 45% от общия размер на територията са само общини Елена (57,0%) и Златарица(45,8%) С относително по-висок дял на горските територии (над 25%) са и общини Велико Търново, Стражица и Сухиндол.

1.2. Териториално развитие

Селищна мрежа

Таблица А I - 1: Функционална категоризация на населените места в общините на област В. Търново – 2011 г

Община	Брой населени места по функционална категория								
	1	2	3	4	5	6	7	8	Общо
Велико Търново	1	2	5	6	29	37	60	196	336
Велико Търново	1	-	-	3	5	10	12	57	89
Г. Оряховица	-	1	-	1	5	3	4	-	14
Елена	-	-	1	-	1	1	6	113	126
Златарица	-	-	-	1	-	-	3	20	24
Лясковец			1	-	3	2	-	-	6
Павликени	-	-	1	-	3	6	10	-	20
Полски Тръмбеш	-	-	1	-	3	6	5	-	15
Свищов	-	1	-	-	7	4	7	-	16
Стражица			1		2	5	9	5	22
Сухиндол	-	-	-	1	-	-	4	1	6

Източник: НКПР 2013-2025 г.

Данните показват, че 49,4% от населените места в областта са от типа “малолюдни”, т.е. с население до 200 д. В аналитичните разчети не са включени 58 населени места, които през 2001 г. са без население, но не са изключени от Списъка на населените места в Р. България. Селищата без население са в три общини от областта, които са разположени в южните, планински части – община Велико Търново (21 селища без население), община Елена (21 безлюдни селища) и община Златарица (9 населени места без население).

Таблица А I - 2: Агломерация на населените места в общините от област Велико Търново според броя на населението им – 2011 г.

Общини	Брой населени места според числеността на населението им				
	До 200 д.	201-500 д.	500-1000 д.	Над 1000 д.	Без население
Велико Търново	166	35	43	34	58
Велико Търново	44	11	8	5	21
Г. Оряховица	2	2	4	6	-
Елена	90	2	4	6	28
Златарица	12	-	2	1	9
Лясковец	-	-	4	2	-
Павликени	1	7	7	5	-
Полски Тръмбеш	2	3	7	3	-
Свищов	2	3	3	8	-
Стражица	9	6	4	3	-
Сухиндол	4	1	-	1	-

Източник: НКПР 2013-2025 г.

Населените места с население над 1000 д. са общо 34 бр. В тази категория са включени 14 града, повечето от които са общински центрове. Градовете Велико Търново, Горна Оряховица и

Свищов попадат в категорията на средните градове (с население от 30 до 100 хил. д.), град Павликени е в категорията на малките градове (с население от 10 до 30 хил. д.), а 10 града принадлежат на категорията на много малките градове (с население до 10 хил.). Много малки градове са общинските центрове Елена, Златарица, Лясковец, Полски Тръмбеш, Стражица и Сухиндол, както и Дебелец, Килифарево (община Велико Търново), Долна Оряховица (община Горна Оряховица), Бяла черква (община Павликени).

По отношение на числеността на населението в отделните населени места, в територията на област Велико Търново се обособяват две зони:

- Зона със селища, попадащи в категорията “по-добре населени”, с по-голям брой население, характеризиращи ги като по-жизнени. Броят на населението на преобладаващата част населени места дава основание в тях да функционират обслужващи обекти за първично обслужване на населението – основни училища, детски градини, амбулатории за извън болнична лечебна помощ, читалища и др. Тази зона включва общините в северната, равнинна част на област Велико Търново;
- Зона със селища от т.нар. “пръснат тип” (бивши махали и колибарски селища) в планинските части на областта. Този тип селища са малолюдни, с население под 100, дори под 50 д. В селищната мрежа в общини Велико Търново, Елена и Златарица попадат и населени места без население към 2001 г. Последните все още се отчитат като селища и не са изключени от Списъка на населените места в Р. България. В категорията на “много малките села”, вкл. и такива без население попадат 93,7% от населените места в община Елена, Велико Търново, 87,5% от населените места в община Златарица и 73,1% от селищата в община Велико Търново. Малкият брой на населението в по-голямата част от селищата в планинските части на област Велико Търново, създава сериозни проблеми с обслужването на населението и с използване на териториалните им ресурси.

Териториалната диспропорция в броя на населените места в общините от равнинната и от планинската част на областта дава отражение и върху гъстотата на селищната мрежа. За трите общини, които включват части от планинските масиви гъстотата на селищната мрежа е над 10 селища на 100 км² площ - община Елена (18,47 селища на 100 км²), Златарица (10,31 селища на 100 км²) и община Велико Търново (10,05 селища на 100 км²).

Таблица А I - 3: Площ, населени места и гъстота на селищната мрежа – 2011 г.

	площ	нас. места	градове	села	гъст.н.м./100 км
Велико Търново	4 661,6	336	14	322	7,21
Велико Търново	885,3	89	3	86	10,05
Горна Оряховица	305,2	14	2	12	4,59
Елена	671,4	124	1	123	18,47
Златарица	232,7	24	1	23	10,31

Лясковец	177,4	6	1	5	3,38
Павликени	622,7	20	2	18	3,21
Полски Тръмбеш	463,7	15	1	14	3,24
Свищов	625,3	16	1	15	2,56
Стражица	521,0	22	1	21	4,22
Сухиндол	157,0	6	1	5	3,82

Източник: НСИ

Селищната мрежа в първата зона (в северните, равнинни части) е с по-ниска гъстота - в рамките на 3-4 населени места на 100 км² територия. Тук селищната мрежа е по-добре балансирана като териториална локализация, населените места са от категорията на средните села.

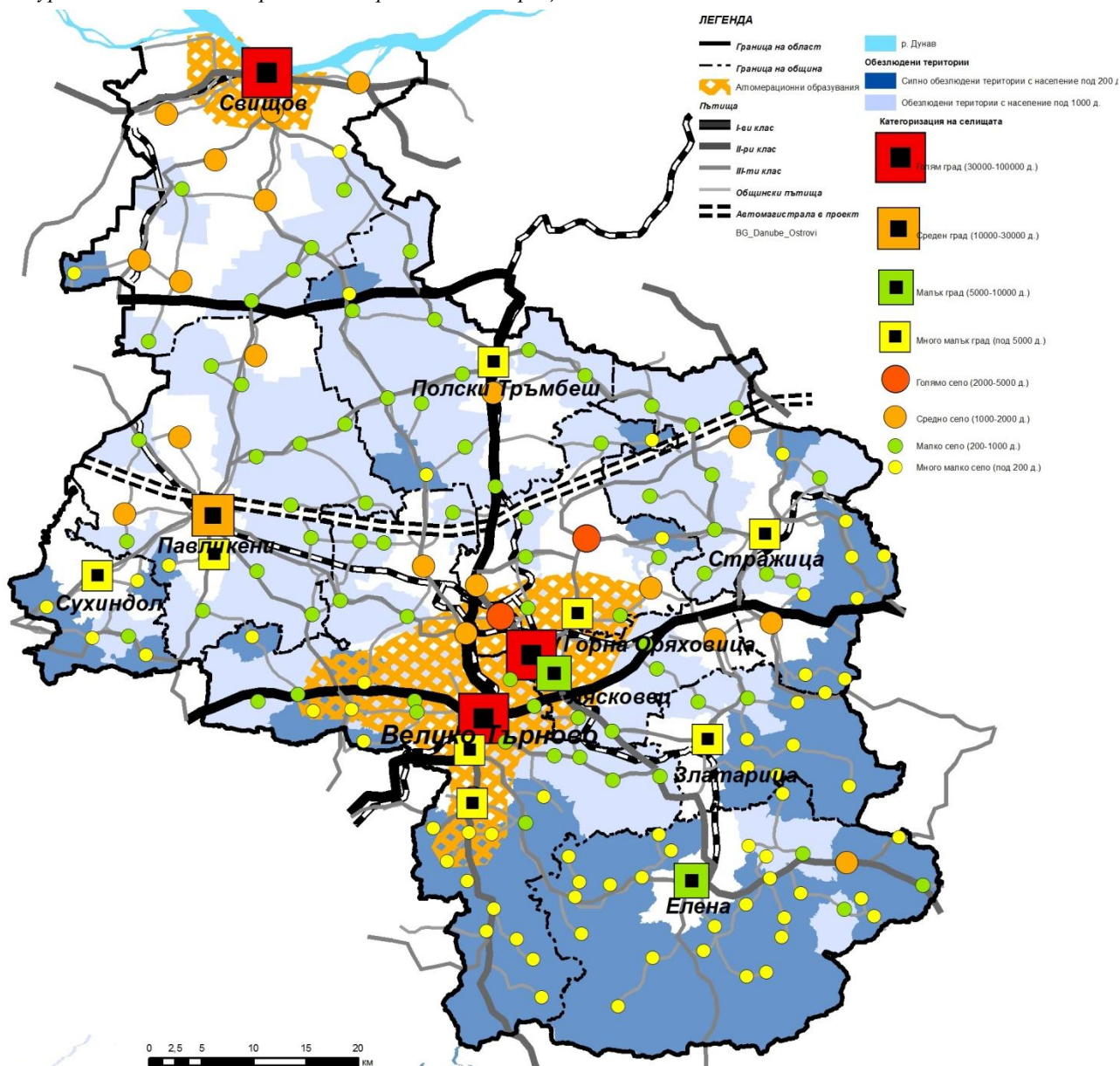
Центрове и оси на развитие

Основните градивни елементи на макро-пространствената структура са полюсите на растеж - урбанистичните центрове от различен ранг в полицентричната урбанистична мрежа на страната. Между тях се развиват линейните връзки, представени чрез транспортните и инфраструктурните коридори, културните коридори, био-коридорите и "сините" коридори по поречията на големите реки, важни за опазване на биологичното разнообразие.

В анализната част на НКПР, експертният екип е определил 7 категории, по които са класифицирани центрове в България по вид и значимост: административно-обслужващи, центрове на медицинското обслужване, образователни, културни, транспортни, икономически и туристически центрове. Системата от полюси на растежа в областта се представя от следните йерархични нива:

- **Трето ниво - центрове с регионално значение** - За областта това са Велико Търново (който е определен с потенциал за развитие до второ ниво), Горна Оряховица и Свищов;
- **Четвърто ниво – с микрорегионално значение** – в територията на групи общини: За област Велико Търново това са Елена, Лясковец и Павликени. Тези градове са бивши околийски центрове с относително стабилно развитие и имат важни обслужващи функции за съседните малки общини;
- **Пето ниво – много малки градове и села, центрове на общини.** На територията на област Велико Търново това са Златарица, Полски Тръмбеж, Сухиндол и Стражица. Тези селища са административни, стопански и обслужващи центрове за населението на местно ниво.

Фигура А I - 2: Полюси на растеж и градски агломерации

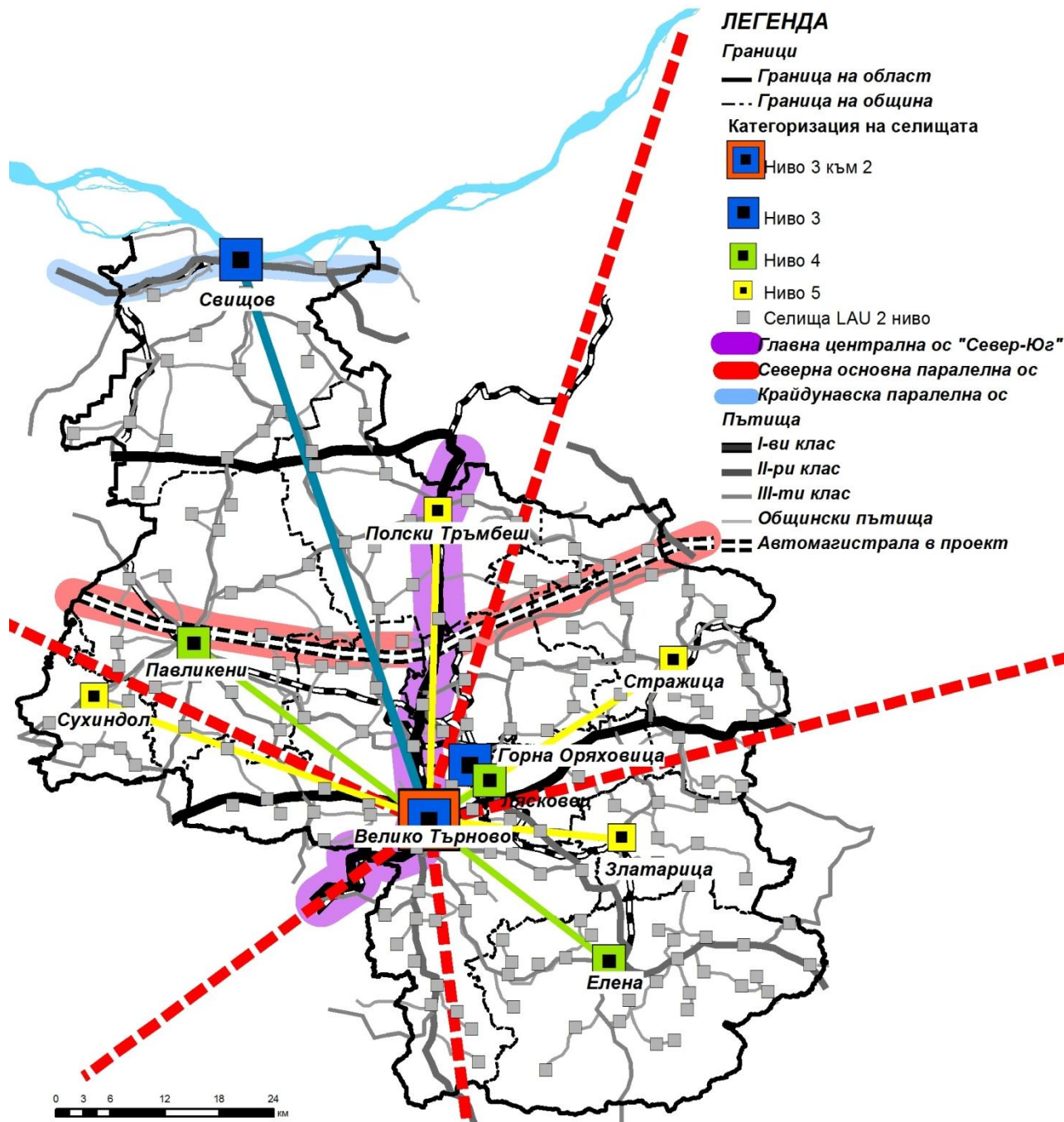
Източник: НКПР 2013-2025, НСРР 2012-2022

Съобразявайки се с НСРР 2012-2022 г. и НКПР , основните и второстепенните оси на развитие на територията на областта се формират по транспортните направления на коридорите от транс европейската транспортна мрежа и на други транспортни мрежи от национално значение. Те осигуряват връзките между урбанистичните центрове в националната територия, както и връзките им с другите европейски центрове. Осите, заложили в НКПР, които имат отношение към урбанистичното развитие на областта, са:

- **Средна основна меридионална ос** - Русе–Велико Търново–Габрово–Стара Загора–Хасково–Кърджали–Маказа, част от общоевропейски транспортен коридор № 9 и свързващ страната с Румъния и Гърция.
- **Северна основна паралелна ос** – София – Плевен – Русе и отклонението София–Ловеч–Велико Търново–Шумен–Варна (АМ „Хемус“), които свързват столицата с градовете от северна България и през Русе със столицата на Румъния – Букурещ.

- **Крайдунавска паралелна ос**, която свързва селищата по Дунавското крайбрежие. Тази важна ос е формулирана като второстепенна, но с възможност в бъдеще да прерасне в главна ос.
- Второстепенна ос на развитие свързваща селищата Свищов и Велико Търново.

Фигура А I - 3: Центрове и оси на развитие на територията на област Велико Търново

Източник: НКПР 2013-2025, НСРР 2012-2022

1.3. Културно и историческо наследство

Обхват на културното наследство

Съвременната област Велико Търново се основава на преплитането на разграничени епохи, съпътствани от характерно пространствено развитие и културни модели. Настоящото на областта представлява и наследство на миналото, източник на вдъхновение и познание за

днешното и бъдещо развитие. През последните десетилетия културното наследство се припознава и като фактор за икономическо развитие. Подобна нематериална и материална значимост превръща съхраняването и изявата на културното наследство в предизвикателство пред разработваните стратегически документи в Европа. Предизвикателството е особено подчертано в рамките на област Велико Търново, притежаваща значими исторически дадености, разпознати като символи на българската идентичност.

Коректното определяне на обхват на културното наследство е условие без което не може да се осъществи неговото съхраняване и обвързване със съвременния живот. Съобразно Закона за културното наследство, *„културното наследство обхваща материалното и нематериалното движимо и недвижимо наследство като съвкупност на културни ценности, които са носители на историческа памет, национална идентичност и имат научна или културна стойност”*. Луис Нистрьом интерпретира културното измерение като съчетание на недвижимото културно наследство, ежедневните културни практики на местните хора и творческата изява на човека /Nystrom, 1998:13/. И двата подхода отразяват разширяващите се смисъл и обхват на културното наследство, надхвърлящи материалните исторически обекти и присъединяващи разнообразните културни модели, формирали се във времето. Необходимо е и разбиране, че наследството излиза извън рамката на нормативно дефинираните културни ценности, тоест обектите, поставени под юридическа защита. Подобен подход осигурява по-цялостното възприемане на наследството, като съвкупност на разнообразните исторически дадености, елементи на развитието от различни епохи.

Значение на културното наследство

Идентифицирани са четири основни значения на културното наследство, аргументиращи нуждата от опазване на наследството и подсказващи връзката му с другите сектори.

- Историческите дадености разкриват закономерностите в развитието на съответната област и прилежащите ѝ градове. Историята представя традиционните оси на развитие в областта, основните урбанистични концентрации, характерните аграрни територии, присъщите и утвърдени в областта икономически дейности. Анализът на културното наследство, като част от структурата на областната стратегия, позволява да се формират изводи за областта, които могат да се използват като направляващи идеи при разработването на стратегическата част.
- Културното наследство създава идентичността на мястото. Историческите следи придават специфичните черти от образа на мястото и позволяват то да бъде разграничено от другите – мястото придобива идентичност.

- Историята притежава символични значения, като обозначава разнообразни идеологии, културни модели, творения и противоречия, и така провокира паметта и мисленето на обществото.
- Актуална е темата за икономическата значимост на културното наследство, разглеждано като предпоставка за развитието на туризъм. Привлекателността на културните ценности, в съчетание с адекватно планирана и изградена прилежаща среда, създава туристически продукт с високо качество. развитието на необходимите инфраструктури следва да не застрашава културните ценности, а да обезпечава тяхната пълноценна изява и представяне /Кръстев, 2007:2/.

Подход

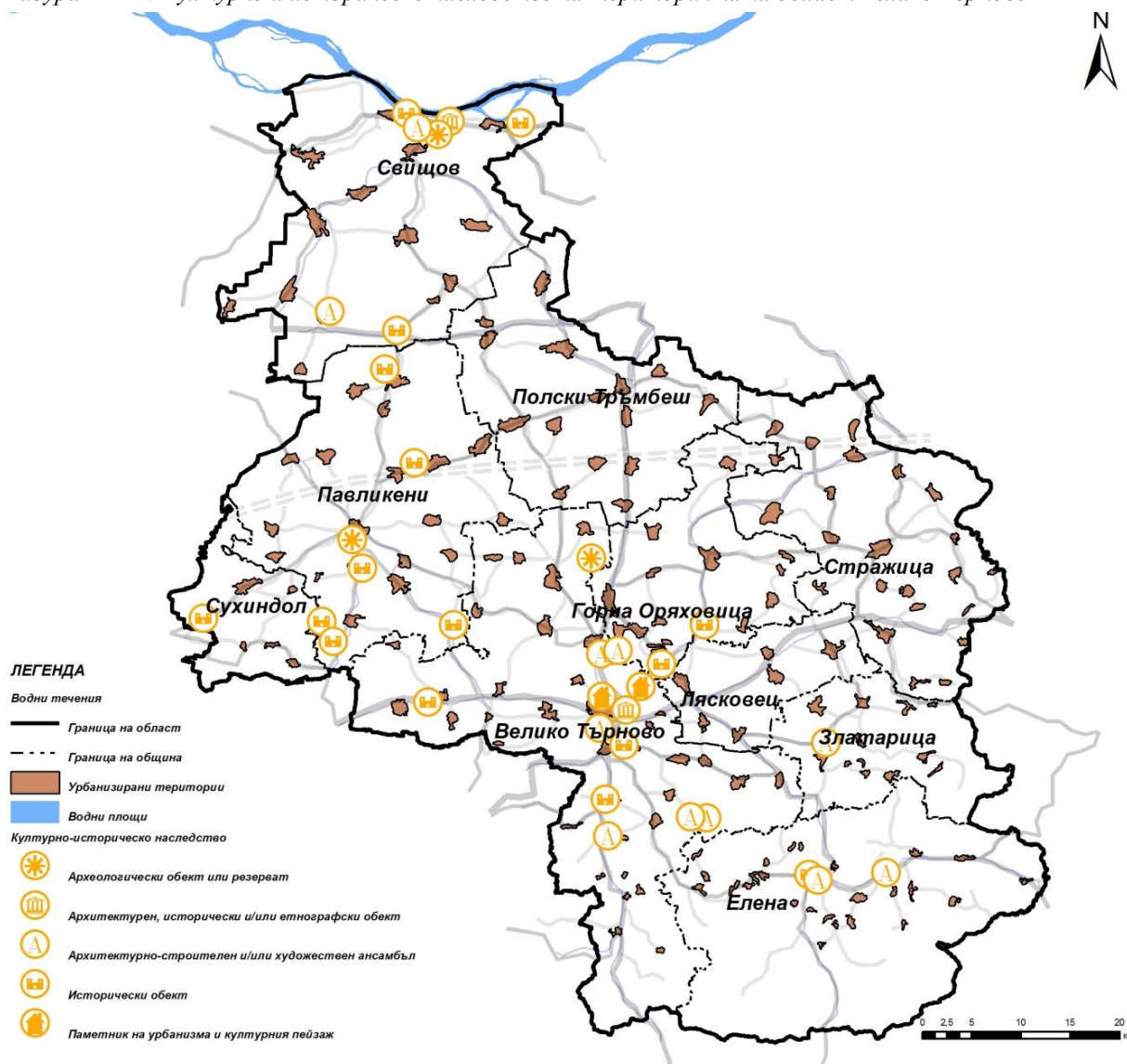
Подходът на стратегията към културното наследство се основава на няколко основни принципи. Вече беше представен стремежа за коректно разбиране на културното наследство и възприемането му в неговата цялост. Открояването на значенията на историята и използването им като рамка на предложенията за съвременното развитие е следващ съществен принцип. Екипът се съобразява и с утвърдените институции и документи, инициращи и регламентиращи дейностите по опазването на културното наследство.

Разработването на стратегията съответства на:

- Закона за културното наследство. Законодателната рамка е основен инструмент за опазване на културното наследство в България. Законът установява формите на юридическа защита, видовете устройствени схеми и планове на защитени територии за опазване на културното наследство, необходимите действия за физическа защита.
- Философията на ЮНЕСКО, организирана около опазване на материалното и нематериалното наследство по света, при равнопоставено отношение към различните култури;
- Дейността на Международния комитет за паметници на културата и забележителни места /ИКОМОС/, призвана да разпространява общи принципи и методи за опазването на археологическите и архитектурни ценности, осигуряващи съхраняване на автентичността им. Принципите и методите на организацията се основават на Международната харта за консервация и реставрация на паметниците и забележителните места – Венецианската харта.
- Концепцията за Културните коридори на югоизточна Европа, формално признати и от Съвета на Европа, като част от мрежата на Културните маршрути на континента /Георгиева, 2007:6/. Културните коридори следват традиционни пътища, свързващи отделни исторически места и осигуряващи движение, контакт и обмен между тях. Съвременната концепция е предизвикана от желанието за съвместно действие на актьори от различни

пространствени равнища за създаването на единна „мрежа от културно-туристически продукти“ /Кръстев, 2007:5/. През област Велико Търново преминават два от деветте основни коридора на европейския югоизток – Дунавския път и Източния трансбалкански път, отличаващ се с уникалното съчетание културни пластове от античността, средновековието, възрожденската епоха, възстановяването на българската държава след 1878 г. Източният път е и основна ос на манастирските средища на Югоизточна Европа, голяма част от които са съсредоточени именно в област Велико Търново – т. нар. „Търновската Света гора“. Характерни са и второстепенните пътища, насочени от областния център към градовете Търговище, Сливен и София.

Фигура А I - 4: Културно и историческо наследство на територията на област Велико Търново

Източник: Собствени проучвания на културното наследство в областта

Представяне на културното наследство във Велико Търново

Историята на област Велико Търново споделя приемственост и противопоставяне в преходите между отделните епохи, отвели до трайността, но и нетрайността, до съхраняването, но и загубата и замяната на различните исторически елементи. Подобно динамично историческо развитие е превърнало областта и нейния открояващ се фокус – град Велико Търново в

несравнимо съчетание от специфични черти, включително урбанистични структури, архитектурни образци и традиционни дейности. Те се изразяват от разнообразни по принадлежност към епоха, смисъл, пространствена изява и степен на съхраненост културни ценности. Те ще бъдат класифицирани и проследени съобразно принадлежността им към различните идентифицирани епохи, които за целите на настоящия анализ са общо четири – Античност, Средновековие, Възрожденските векове и Времето след Освобождението.

Античност

Северните територии на област Велико Търново са изпълнявали функцията на Долнодунавската граница на Рим /*Limes Romanus*/, което обяснява строителството на множество крепости /*castellum*/, заедно с големия римски военен лагер /*castrum romanum*/ – Нове /*Novae*/, разположен в непосредствена близост до Свищов и разгърнал се през последните векове от античността до голям град. Заедно с известния лагер се откроява и забележителния град Никополис ад Иструм /*Nicopolis ad Istrum*/, чиято локация е в близост до село Никюп и град Велико Търново. Двете римски структури са уникални ценности, представляващи цялостни урбанистични системи и средство за проследяване и разбиране на римската градоустройствена, архитектурна и строителна традиция.

Нове отстои на четири километра източно от град Свищов. Още през I век на мястото на бъдещия Нове е установен временен лагер на VIII Августов легион, като подобно разположение е неслучайно – именно там брегът на Дунав е нисък, а коритото му е тясно. Впоследствие се изгражда постоянен лагер, усъвършенстван в края на II век с изграждането на каменна крепостна стена. Нове от този период придобива задължителното устройство за римските военни лагери. Разгърнат на близо 18 ха, лагерът се е организирал около две главни улици, пресичащи се при щабът на легиона /*principiat*/, където са се пазели знамената и символите на Рим. В границите на лагера са построени и лазарет, терми, каса, както и всички необходими сгради и съоръжения за обитаване. Значимостта на лагера и неговата локация се изразяват и от неформално възникналите около лагера две цивилни селища, предоставящи условия за търговия и останалите дейности, надхвърлящи задължителния модел на лагера. В края на III век Нове се разширява с близо 10 ха и постепенно придобива градски характер. Нове се превръща и в основно християнско средище, като поетапно се построяват християнски базилики, епископски център и приют за богомолци – следваща отличителна черта на Нове и обект на изследователски интерес.

Никополис ад Иструм се превежда като град на победата към Дунав – градът е посветен на победата на император Траян над Даките в началото на II век. Разположен е при вливането на реките Росица и Янтра, където днес съществува село Никюп. Античното население на града се е отличавало с разнообразие на етноси и професионални общности, закономерно следствие на

локацията на Никополис като пресечна точка на съществени пътища от римската транспортна система в провинциите Мизия и Тракия. При града са се срещали главните пътища Одесус /Варна/ - Мелта /Ловеч/ и Нове – Августа Траяна /Стара Загора/. Така Никополис неизбежно се формира като център на прилежащия си ареал, където са открити множество малки селища, крайградски вили, гарнизонни крепости като Ряховец край Горна Оряховица и особено керамични центрове и тържище около днешно Павликени. Градът притежава традиционната урбанистична структура и архитектура, обединяваща функционалност и представителност, характерни за римския свят. Централният площад /forum/ на града включвал магазини, а части от прилежащите му улици били рамкирани от покрити колонади, сред които са били разположени търговски обекти. Към форумът са били ориентирани сграда на градския съвет и покрит театър /одеон/. Отличителна черта на Никополис е уникална огромна постройка, предназначена за търговия и социална изява на закрито. След V век градът е разширен с 6 ха и постепенно е застроен с множество раннохристиянски базилики. По време на разкопките в града са намерени ценни произведения на изкуството, част от които са представени в РИМ Велико Търново.

Преходът към средновековната епоха е свързан с безвъзвратната загуба на ценни антични елементи, но и създаването на средновековната култура, включително и наследството на българската средновековна държава.

Средновековие

Най-забележителното наследство от средновековната епоха е съхранено в град Велико Търново. Именно Търново е столица на Втората българска държава и символ на нейната политическа и културна значимост. След възстановяването на българската държава през 1186 г., разгласено в църквата „Св. Димитър Солунски”, градът се развива и утвърждава като европейски център за производство, строителство, разнообразни занаяти и особено културна дейност. Неслучайно е заслужил да бъде наречен „...втори на думи и дела след Цариград”. Средновековно Търново се е разгръщало на хълмовете Царевец, Трапезица, Момина Крепост, както и по протежението на река Янтра. Археологическите проучвания са разкрили множество монументални жилищни и църковни сгради, заедно с обширния дворецов комплекс, разказващи за архитектурните постижения на българското средновековие. Най-забележителните културни ценности от периода са изградената наново през XX век църква „Св. Димитър Солунски”, където е оповестено въстанието на Петър и Асен, реставрираната църква „Св. 40 мъченици”, за която се предполага, че е построена в чест на победата на Иван Асен II срещу Епир и Теодор Комнин, Св. Св. Петър и Павел” и „Св. Георги”. Хълмът Царевец обединява най-важните сгради на средновековна България, изразяващи величието на българската власт и църква. Доминиращи са царския дворец и патриаршеския храм, обект на интервенции за възстановяване на оригиналния им образ. Извършените реставрационни мероприятия обаче провокират множество критични

реакции, свързани с достоверността и автентичността на постигнатите резултати. Хълмът Трапезица приветява множество църковни сгради, обект на актуални проучвателни и консервационни дейности.

През този период важна роля в северния отбранителен пръстен на престолния град Търново играе крепостта Ряховец, отстояща на 3 км западно от днешна Горна Оряховица. Именно през Средновековието е апогеят в нейното развитие, когато тя се превръща в един от значимите български крепостни градове. Според археологическите проучвания крепостта е имала три порти – югоизточна (главна), северна и западна. От север стените са били подсилени с кули, тъй като от тази посока са концентрирани най-опасните вражески нахлувания към столицата. Последните направени разкопки на Ряховец формират предположението, че там се е намирала и монетарницата на Второто българско царство, заради спецификата на откритите монетни находки.

Възрожденските XVIII-XIX век

Краят на XVIII и XIX век се отъждествяват с възраждането на българския дух и познание. Материалната изява на процеса е активното строителство на български църкви, читалища и училища, заедно с формирането на занаятчийски и търговски улици, изграждането на множество жилищни сгради, отличаващи се с разнообразни архитектурни образи и характерно съчетание на цветове и строителни материали, архитектура и изобразително изкуство. В област Велико Търново са разположени множество селища, емблематични примери за възрожденската архитектура.

Велико Търново е символ на българската съпротива срещу османските завоеватели след 1396 г. В града са организирани и осъществени множество въстания през следващите пет века. Търново неминуемо се обособява като основен център на българското просвещение. Преоткриват се старите средновековни занаяти, включително абаджийство, бояджийство, копринарство, куюмджийство, постепенно се създават и някои от първите фабрики сред българските земи. Търново е средище на българските традиции и познание, утвърждавани в построените църкви, училища и читалища. Културният и икономически прогрес се изявяват чрез динамично развитие на строителството, архитектурата и изкуствата, заедно с техния синтез. Търново придобива специфичните си черти, очертани от впечатляващото единство на природно и човешко. Присъщият за Търново релеф, заедно с тесните улици, разнообразните и контрастиращи на правоъгълните форми квартали, изпълнени с многообразието на жилищните и църковни сгради превръщат града в уникално творение. Творение, за което разграничим принос има и големият български строител и архитект Уста Кольо Фичето, създал множество църкви като „Св. Богородица”, „Св. Св. Константин и Елена”, „Св. Кирил” и „Св. Спас”, заедно с турския конак, освободен след 1878 г. от негативните си функция и значения и използван като

сграда на Учредителното събрание, където през 1879 г. се утвърждава Търновската конституция. Прекрасно описание на Търново ни предлага Стефан Стамов със следното изречение: *Отделните малки къщи с техните бели фасади, общият силует на улиците, по-мощабните улици с вертикални акценти на църквите създават уникален силует, типичен само за исторически град като Велико Търново.*

Динамичното развитие на Арбанаси започва още през XVI век и е свързано с формално признатия му статут на дервенджийско селище. Охраняването на близко разположения проход местното население е освободено от множество задължения и заедно с това получава привилегии. Привлекателното положение на селището непрекъснато привлича нови заселници и постепенно се разгръщат активни занаятчийски и търговски дейности, подсилени и от подходящото му разположение. Още през XVII и XVIII век Арбанаси придобива специфичния си урбанистичен модел, основаващ се на неортогонални улици, обградени от високи каменни зидове и прикриващи масивни жилищни сгради, обичайно разположени сред обширни дворове. Изградени и обновени са множество църкви през XVII век – “Св. Архангели Михил и Гавраил”. През същия век и по време на следващия XVIII са построени и емблематичните арбанашки къщи – Попоянковата, Хаджикостовата, Стефан Личевата и Кандиларовата къща. Забележителни са Констанцалиевата къща, за която е характерно нетипичното за Арбанаси разположение на уличната линия и Хаджиилиевата къща, която, обратно, е ситуирана в средата на големия ѝ прилежащ двор. Арбанашките къщи притежават специфичен архитектурен модел, отличаващ се с функционалност и рационалност на решенията, предоставящи удобство и сигурност на обитателите. Присъща черта е организирането на сградите около два основни елемента – приземен етаж, издигнат със солидни каменни стени и използван основно за стопански цели, както и втори етаж, изграден преобладаващо от дървен материал и предназначен за обитаване.

Горна Оряховица подобно на Арбанаси също успява да получи значителни граждански, търговски и данъчни привилегии чрез специален султански ферман от 1538 г. Това до голяма степен помага на селището да се превърне в притегателно място за населението от околните села и да придобие славата на голям пазарен и занаятчийски център. През XVIII и XIX век Горна Оряховица е известна и като Куру скеле (Сухо пристанище) заради славата на нейните седем пазара, събиращи търговци и стока от пределите на цялата тогавашна Османска империя. Най-известен от тях е т.нар. Сър пазар или Пазар за добитък, заради уменията на горнооряховчани в отглеждането и търговията с тези животни, както и в създаването на месни деликатеси. От този период до наши дни датира производството на един от емблематичните продукти за българската трапеза – горнооряховския суджук. Икономическият просперитет на Горна Оряховица допринася за възстановяването и изграждането на седем училища, пет църкви и един манастир. За изграждането и изографисването на своите храмове горнооряховчани канят

най-известните майстори на своето време – Уста Колю Фичето (църква „Св.Никола”), неговия ученик Уста Георги Колев (църквите „Св.Атанасий”, „Св. Богородица” и „Св. Троица”) и зографи от тревненската иконописна школа. По-късно, през бунтовната 1876 г., градът става средище на подготовката за Априлското въстание в Първи революционен окръг. Сведения за тези събития се съхраняват в експозициите на Исторически музей-Горна Оряховица.

Елена е следващ прекрасен пример за градското развитие през българското възраждане. Елена е средище на възраждащите се българска култура и място където са родени и извършващи дейността си Иларион Макариополски, Стоян Михайловски, Йосиф Брадати и др. Потвърждение на просвещенската роля на града е създаването на килийни училища още през края на XVII и началото на XVIII век, заедно с първото училище за учители в България [Даскалоливницата], завършена през 1844 г. Съвременната роля на сградата е музей за историята на Елена.

Успоредно с това Елена се оформя като занаятчийски и търговски център. Икономическият просперитет отвежда до построяването на жилищни сгради и училища, а акцент на града и символ на неговия прогрес се превръща часовниковата кула от 1812 г.

Заслужават да се изтъкнат и издигнатите през първата половина църквите „Св. Никола”, „Успение на пресвета Богородица”, къщата на Иларион Макариополски и Попниколовата къща – рядък пример за триетажна постройка от началото на XIX век.

Епохата след Освобождението

Епохата след Освобождението присъединява и годините непосредствено преди 1878 г., осигурили възстановяването на българската държава. Значимостта на Велико Търново след 1878 г. вече беше подсказана от факта, че именно в Търново е изработена и приета първата конституция на възродената държава. Към това събитие се присъединяват и избирането на Александър Батемберг за княз на българското царство от страна на Първото велико народно събрание, заедно с обявяването на българската независимост през 1908 г.

След 1878 г. се преминава към нов социален и културен модел, предприемат се и последователни инициативи за радикална промяна на средата във всички български градове, изработват се първите кадастрални планове, въвеждат се нормативи за устройство и застрояване. В областните градове и особено в областния център могат да се наблюдават творенията на българската архитектура от края на XIX и началото на XX век, провокиращи спомена за ентузиазма на освободена България. Забележителни ценности от този период са железопътната гара, модерният театър, сметната палата, множество жилищни и комерсиални сгради, с различно предназначение, поддържащи стопанския просперитет на младата държава. Горна Оряховица се превръща в значим транспортен и търговски център. Откриването на

железопътната гара в Горна Оряховица, част от линията София-Варна, през 1899 г. отваря града и региона към нови възможности, капитали и идеи. През 1925 г. започва своята дейност и горнооряховското аеропристанище (летище). От 1922 г. Горна Оряховица е домакин на Първия български мострен панаир, прераснал в международен от 1925 до 1932 г. В него участват фирми от цяла Европа и САЩ, най-известните сред които /Круп, Сименс, Филипс, Форд, Фиат и др./ уреждат постоянни представителни павилиони, където излагат новостите на своето производство.

Изводи

Анализирането на културното наследство в Област Велико Търново позволява да се посочат няколко основни заключения, разделени на два вида – потенциали и проблеми.

Потенциали

- Област Велико Търново, възприета като пространство на традиционни селища и поддържани връзки между тях, съществува от древността и съчетава исторически следи от четири основни епохи. Могат да се изтъкнат античния град Никополис ад Иструм и големият военен лагер Нове, към който се прибавят и други антични структури. Средновековното наследство на старопрестолния Търновград впечатлява с археологическото си наследство, разгърнато се основно на хълмовете Царевец и Трапезица, заедно с поречието на река Янтра. Забележителна е и вдъхновението на XVIII и XIX век, изразено от преоткриването на българските дух и знание и създаването на неповторимия градоустройствен и архитектурен образ на Град Велико Търново, град Елена и село Арбанаси, а град Горна Оряховица съхранява и днес своите възрожденски храмове, кулинарни традиции и история. Град Велико Търново притежава и изразителни символи на възстановяването и утвърждаването на третата българска държава, където е приета първата българска конституция и е оповестена независимостта на държавата. По подобен начин извяването на културно наследство на областта може да се организира около няколко акцента – Античност, Средновековие, Българско възраждане и Възстановена България, заедно с присъщата тема за църквите на различните епохи. Изброените акценти обединяват отделни ценности и съвместно привличат научен и туристически интерес, и са организирани около безспорния си център – град Велико Търново.
- Последователността на различните епохи символизира досегашната трайност във времето на областта и е основание за бъдещо развитие, следващо исторически закономерности и притежаващо разграничима идентичност. Подобно разсъждение може да се използва като основно послание при съвременното управление и развитие на областта, изправена пред множество предизвикателства. Историческите закономерности представят традиционни и активни контакт и обмен между отделните селища и подчертана връзка с Велико Търново.

Градът е безспорен център на прилежащата област, обхващаща останалите градове, както и села, множество църкви, манастири, фрагменти от различни епохи, при него се пресичат основните направления на областта. Присъщи за областта са и развитите производствени, транспортни и търговски дейности.

- Старите областни пътища, основния от които следва национална ос север-юг, обвързваща Русе, Велико Търново, Габрово, Стара Загора и Златоград, заедно с поредица от разнообразни природни и исторически дадености, както и направленията към Ловеч, Търговище и Елена, се събират при областния център. Изброените са идентифицирани и от концепцията Културните коридори на Югоизточна Европа, представляват потенциал за последователно и непрекъснато представяне на културните ценности в областта. Интегрирането на отделните елементи е предпоставка за създаването на завършен туристически продукт, надминаващ стойността на отделните обекти.
- Възможностите за обвързване на различни елементи съобразно два признака – принадлежност към тема и разположение на общ коридор – позволява иницирането на партньорства между отделни общини от областта. Подобна практика би могла да осигури по-ефективното управление на културното наследство, но и да провокира последващо междуобщинско сътрудничество и в други сектори.
- Отличително за областта е многообразието на манастирите и църквите, принадлежащи на различна епоха и възникнали при различни обстоятелства и с различни призвания – храмовете на античността, за да утвърждават християнството; на средновековието, за да създават българската православна култура; на възрожденските векове, за да преоткрият българските дух и идентичност; на свободна България, за да символизират нейното ентузиазизирано развитие.
- Аудио-визуалният спектакъл „Звук и светлина”, който чрез съвременните технологии преоткрива и интерпретира българската история и ролята на Търново и Царевец в нея, е уникален пример за съчетаването на история и съвременно изкуство – историята като източник на вдъхновение и изкуството като средство за представяне и разказване на историята.

Проблеми

- Основните проблеми са свързани с недостига на финансови ресурси за проучването на културното наследство, открояването на нови исторически обекти и поставянето им под юридическа защита. Недостатъчни са инициативите за физическото съхраняване на обекти, провеждането на консервационни и реставрационни мероприятия. Липсва и разнообразие на проектите за социализация и съвременна изява на културните ценности.

- Актуален е проблемът за информационното представяне и популяризиране на културното наследство на областта, включително и чрез приложението на съвременните технологии.
- Съвременната интерпретация на културните ценности чрез придаването на нова функция, обвързвана с различни културни дейности и създаване на изкуство, остава ограничена.
- Откроява се липсата на съвместно действие на общините, стремящо се да изтъкне историята и наследството на областта, чрез изработването на споделени проекти, организирани около специфична тема или исторически път.
- Проследява се фокусирането на туристическия интерес към определени дестинации и пренебрегването на други – неразработена представа за единството на културното наследство в областта.

Препоръчителни мерки

- Създаване на междуобщинска рамка за управление на културното наследство в областта.
- Изработване и реализация на съвместни проекти за съхраняване и социализация на културното наследство в областта, обединени около общи исторически теми и пътища.
- Изтъкване и популяризиране на историческите, културни и природни ценности на областта като единна система, организирана около историческия център Велико Търново.
- Въвеждане на подходи за съвременна интерпретация на исторически обекти при съчетаването на историята с култура, изкуство и подходящи форми на туризма.

II. ИКОНОМИКА И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ

II.1. Обща характеристика

Данните показват, че към 2011 г. област Велико Търново е с по-нисък БВП на лице от създадения средно за страната и е съизмерим със средния за Северния Централен район. Към 2011 г. при среден БВП на лице за страната - 9359 лв. и за Северния Централен район - 6139 лв., за област Велико Търново размерът на създадения БВП е 4821 лв. В сравнение с останалите 4 области, включени в обхвата на Северния Централен район, област Велико Търново е с по-нисък БВП на лице от населението от области Габрово и Русе и с по-висок размер от области Разград и Силистра.

Независимо, че към 2011 г. областта е с по-ниски показатели за произведен БВП на човек от средните за района, по отношение на постигнатия ръст по този показател за периода 2006-2011 г. тя е водеща. При среден за страната ръст от 139,1% и за Северния Централен район 130,1% за област Велико Търново същия е 134,3%. Останалите 4 области в района са с по-нисък ръст.

Другият основен икономически показател е “размер на произведената продукция” в стойностно изражение. Към 2011 г. в областта е произведена продукция на стойност 2520466 хил. лв., което е със 744448 хил. лв. повече от тази, произведена през 2007 г. За целия анализиран период се наблюдава относително стабилен ръст по показателя “размер на произведената продукция”. Тази положителна тенденция е резултат от стабилното развитие на някои отрасли на областната икономика.

По отношение на размера на показателя “Четни приходи от продажби” област Велико Търново е на второ място сред останалите области в Северния Централен район (след област Русе) - с размер – 3606012 хил. лв., което е 28,0% от общия размер за Северния Централен район.

II.2. Структура на икономиката

За анализите и оценките на секторната структура на областната икономика се използват показателите “Брутна добавена стойност” (БДС), брой и структура на предприятията, брой и структура на наетите лица и др.

Динамиката в размера на БДС за периода 2007-2011 г. показва, че икономическата криза дава отражение върху размера на анализирувания показател. При реализирана БДС в размер на 1053,9 млн. лв. (2007 г.) през 2010 г. същия е 1255,1 млн. лв., т.е. налице е ръст с едва 11,9%.

Секторната структура на Брутната добавена стойност и измененията в същата са показани в таблица А II – 1.

Таблица А II - 1: Динамика в секторната структура на Брутната добавена стойност в област Велико Търново за периода 2007-2011 г.

Икономически сектори	2007 г.		2011	
	Размер (млн. лв.)	%	Размер (млн. лв.)	%
Общ размер БДС	1053,9	100	1444,4	100
В т.ч. първичен сектор	108,2	10,3	91,7	7,3
Вторичен сектор	319,9	30,4	428,0	34,1
Третичен сектор	625,8	59,4	924,7	73,6

Източник: НСИ.

Развитието на сектора на услугите, което в годините на прехода е за сметка на по-слабото развитие на останалите два сектора дава отражение и върху секторната структура на Брутната добавена стойност. Относителният дял на БДС в отделните сектори на икономиката показва, че водещо място има третичния сектор (услуги). През 2007 г. в третичния сектор е създаден 59,4% от общия размер на БДС в областта, а през 2011 г. този дял нараства на 73,6%. При оценките на ръста на БДС в третичния сектор (както в абсолютен размер, така и в относителния дял) следва да се посочат основните причини за това. Срива в дейността на някои от икономическите дейности (отрасли) във вторичния сектор преориентира част от инвеститорите към отрасли от третичния сектор. Развитите обслужващи функции на някои от по-големите общини също е фактор за по-високия размер на БДС от третичния сектор.

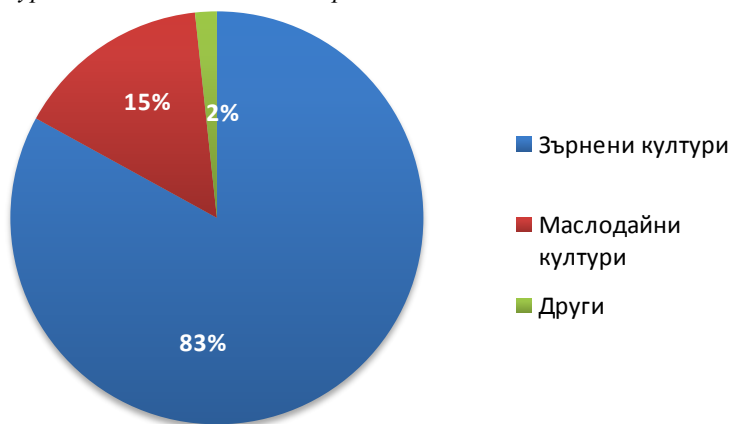
При първичния сектор (селско, горско стопанство и рибовъдство) се забелязва тенденция на намаляване на относителният дял на БДС. Това е основно за сметка на животновъдството, което в по-голяма степен изпитва последиците от икономическата криза. При вторичния – има определен ръст в реализираната брутна добавена стойност.

В основата на *първичния сектор* е селското и горското стопанство. В по-голямата част от общините в областта селското стопанство определя облика на икономиката им. Аграрният сектор е с подчертана растениевъдно - животновъдна насоченост в общини Павликени, Полски Тръмбеш, Лясковец, Сухиндол. В община Елена животновъдството е с по-добри икономически параметри от растениевъдството.

Растениевъдството се развива на основата на качествените поземлени ресурси, традициите и опита в отглеждането основно на зърнени култури. Пазарните отношения в сектора също оказват стимулиращо въздействие за развитието на този подотрасъл. Основните култури са зърнените, допълвани с маслодайни. От общия размер на използваните земеделски площи 83,0% са за зърнени култури, а 15,3% за маслодайни култури. Трайните насаждения са само 0,6% от използваните земеделски площи, а за зеленчукопроизводство се използват едва 0,3% от обработваемите земи. Основна култура от зърнените е пшеницата. В периода 2007 -2012 г. размерът на засетите площи с пшеница е стабилен, с леко увеличение и през 2012 г. достига 664,9 хил. дка. Най-големи площи с пшеница са в общините Павликени, Свищов, Полски Тръмбеш. Втора по значимост култура е царевицата - заетите площи през 2012 г. 292,4 хил. дка

и са малко повече от засетите през 2007 г. 269,9 хил. дка. От маслодайните култури основна е слънчогледът, допълван от рапицата. Териториално тези култури заемат най-големи площи в общини Павликени, Стражица, Свищов.

Фигура А II - 1: Ползване на обработваемите земеделски земи според вида култура, 2011 г.

Източник: НСИ

Като зеленчукопроизводствени райони в област Велико Търново са утвърдени общини Лясковец и Стражица. Кортофопроизводството е застъпено в общини Велико Търново, Елена, Стражица.

Животновъдството бележи тенденция на спад както в броя на някои от групите селскостопански животни, така и в произведената животновъдна продукция. То постепенно губи от позициите си, които има в миналото.

Говедовъдството е основно с млечно направление. Неблагоприятната тенденция на намаляване броя на говедата, характерна за страната се наблюдава и в област Велико Търново. За анализирания 5 годишен период (2007-2011 г.) броят на говедата е намалял от 23,2 хил. глави на 20,7 хил. Изключение от тази тенденция са общини Елена, Стражица, Сухиндол и Златарица, където е налице ръст в броя на говедата. Той е най-голям в община Елена, като броят на животните е нараснал от 711 глави (2007 г.) на 1480 глави (2011 г.). В останалите общини този ръст е по-малък. С най-голям брой говеда са двете най-големи общини – Велико Търново и Горна Оряховица (общо 27,5% от общия брой говеда в областта). Независимо от тенденцията на намаляване броя на говедата (характерна и за броя на кравите) количествата събрано краве мляко нараства – от 23114,1 хил. л. (2007 г.) то достига 30950,5 хил. л. (2011 г.). През 2011 г. събраното мляко е 70,8% от цялото количество произведено мляко.

Свиневъдството в областта също е в криза. Броят на свинете намалява от 50064 (2007 г.) на 26235 (2011 г.), т.е. с 47,6%. В същото време количествата произведено червено свинско месо през 2011 г. (2016,9 т.) , или с 40% повече от тези през 2007 г. (1431,4 т.). По-малки са произведените количества птиче месо, агнешко месо. Събраното и преработено краве мляко е

7781 хил. л. и е с 37% по-малко от количествата в 2007 г. – 12012 хил.л. Очевидно е, че млечното животновъдство в областта е в криза.

Овцевъдството в областта е в криза. Броят на овците също бележи трайна тенденция на намаление – от 74,9 хил. (2007 г.) на 59,2 хил. (2011 г.). Това дава отражение и върху количествата произведено овче мляко, на настрига на вълна и др. Единствената община, в която броят на овците нараства също е Елена.

Горското стопанство в областта е с подчинено значение в първичния сектор. Причината за това е в по-слабата представеност на горския фонд (25,1% от територията на областта), а в някои от общините – тя е под 10% (Павликени, Полски Тръмбеш). Горския фонд в областта се стопанисва основно от четири горски стопанства – ДГС Елена, ДГС Горна Оряховица, ДГС Свищов и ДГС Велико Търново. През 2011 г. са произведени 177,7 хил. м³ необработен дървен материал, в т.ч. 28,9 хил. м³ от иглолистни дървесни видове и 78,5 м³ от широколистни дървесни видове.

Промислеността, анализирана и оценявана като вторичен сектор в икономическата структура на област Велико Търново, в сравнение с третичния сектор губи от своето значение като основен сектор на областната икономика. Данните за размера на произведената продукция показват, че за периода 2007-2011 г. се наблюдава определен ръст – от 1135,1 млн. лв. (2007 г.) на 1238,0 млн. лв. (2011 г.), или 9,1%. С най-висок размер и съответно – относителен дял от общия размер на произведената промишлена продукция през 2011 г. са отрасли “Производство на храни и напитки и тютюневи изделия” (36,9% от произведената през 2011 г. продукция от всички промишлени отрасли), “Производство на дървен материал, хартия и картон” (14,0%), “Металообработване” (10,2%) и др. Действащи предприятия на хранително-вкусовия бранш функционират във всички общини на областта. Най-големите от тях са в общини Велико Търново, Павликени, Свищов, Горна Оряховица. Промислеността е водещ отрасъл в община Лясковец. В този сектор на общината са ангажирани 71,9% от общия брой на наетите лица в общината. Това се дължи основно на дейността на “Аркус” АД, което е с регионално и национално значение.

Таблица А II - 2: Произведена продукция на промишлените предприятия за Област Велико Търново, по икономически подсектори и по години 2009 – 2011 година (в хил. лв.)

Икономически дейности	Произведена продукция		
	2009	2010	2011
В добивна промишленост	..	6908	2802
Са производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия	513356	519365	456352
Сб производство на текстил, облекло, обувки и други изделия от обработени кожи без косъм; обработка на кожи	50372	53151	58793
Сс производство на дървен материал, хартия, картон и изделия от тях (без мебели); печатна дейност	67843	172427	173378
Се производство на химични продукти	41507	39035	84357
Сф производство на лекарствени вещества и продукти
Сг производство на изделия от каучук, пластмаси и други неметални минерални	95230	102342	112476

суровини			
Сh производство на основни метали и метални изделия, без машини и оборудване	123527	148324	125922
Сi производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти	12778	6448	8948
Сj производство на електрически съоръжения	36478	38668	52194
Сk производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение	32704	49328	58144
Сl производство на превозни средства
Сm производство, неклассифицирано другаде; ремонт и инсталиране на машини и оборудване	16353	14746	17367
Д производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	..	60986	42795
Е доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	27163	27732	44522

Легенда:

Най-голям обем на произведената продукция

Най-малък обем на произведената продукция

Източник: НСИ

Преобладаващи са положително развиващите се отрасли, отчитащи ръст в стойността на произведената си продукция между 2009 и 2011 година. Най-динамично прогресиращ е отрасъл „Производство на дървен материал, хартия, картон и изделия от тях”, увеличил обема на продукцията си със 155%. Успешно се развиват и производството на химичните продукти, на машините с общо и специално предназначение, както и на електрическите съоръжения. Обратно, наблюдава се намаление в обема на продукцията в отраслите „Производството на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти” (-29%) и „Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия” (-11%). Отчетената нестабилност в хранително-вкусовата промишленост е притеснителна заради нейната водеща роля в икономиката на областта и следва да се предприемат мерки за нейното възстановяване.

Най-незначителен принос към произведената продукция в областта, имат „Добивната промишленост” и „Производството на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти”. Ниският относителен дял на продукцията от комуникационната техника, в съчетание с отчетения сериозен спад в нейната продукция между 2009 и 2011 г., определят този отрасъл като застрашен от изключване от икономиката на област Велико Търново.

Строителството, като икономическа дейност от вторичния сектор изпитва най-силно последиците от икономическата криза в периода 2007-2010 г. След строителния “бум” през 2006-2007 г. в 2009-2011 г. е налице определено свиване на строително-монтажните дейности. същите проблеми в развитието си, характерни и за останалите икономически отрасли. Реализираните приходи от строително-монтажни дейности през 2011 г. възлизат на 145,2 млн.лв., което е с 66,7 млн. лв. по-малко от обема реализиран през 2007 г. – 211, 9 млн. лв. Основната част от реализираните приходи е от ново строителство – 86,0%. През 2011 г. общият брой на жилищата в област Велико Търново е 144,2 хил., от които 98,0 % са частни. Общият размер на жилищната площ е 8105,6 хил. м².

Туризмът в област Велико Търново отдавна се е утвърдил като важен отрасъл от третичния сектор на областната икономика, който се развива относително стабилно. Независимо от това, туристическите ресурси и потенциали на областта за развитието на туризма (разглеждан и като икономическа дейност) не са използвани напълно. През 2011 г. броят на местата за настаняване и местата за подслон (с капацитет над 10 легла) е 107, а броят на леглата в тях – 5360. Това е 46,5% от всички легла в средствата за подслон в Северния Централен район. Приходите от дейност – от ношувки също са незначителни – едва 9 329,4 хил. лв., или 41,0% от тези в СЦР. Показателите за 2007 г. са почти идентични. Основна туристическа дестинация е гр. гр. Велико Търново и околностите му. Други важни туристически дестинации са общини Елена и Свищов. В тях е локализирана съответно 14,0% и 14,1% от легловата база в средствата за подслон в област Велико Търново.

III.3. Структура на предприятията

Към 2011 г. на територията на област Велико Търново са функционирали общо 10221 предприятия от нефинансовия сектор. По брой на заетите в тях лица, преобладаващата част от тях са от типа “микро” и “малки”. Това личи от данните в таблица №.III.2.3.1.

Таблица А II - 3: Промени в структурата на предприятията в област Велико Търново по брой на заетите лица за периода 2007 – 2011 година

Предприятия по брой на заетите	Относителен дял предприятия (%) по години				
	2007	2008	2009	2010	2011
До 9 заети	89.2	90.7	90.8	91.1	91.1
От 10 до 49 заети лица	8.6	7.4	7.4	7.1	7.2
От 50 до 249 заети лица	2.0	1.6	1.6	1.5	1.5
Над 250 заети лица	0.3	0.3	0.3	0.3	0.2

Източник: НСИ. Текуща статистика.

Средните и големите предприятия са малко на брой. Техният относителен дял е едва 1,5% от общия им брой. Това са производствени единици както от вторичния сектор, така и от третичния (учебни заведения – университети, болнични заведения, търговски обекти и др.). За анализирания период не се наблюдават съществени различия в структура на предприятията – налице е лек ръст на “микро” предприятията (с брой на заетите до 9 д.) – от 89,2% (2007 г.) до 91,1%. Средните и големи предприятия са в отрасли “Производство на храни, напитки и тютюневи изделия”

III.4. Капитализация и икономическа активност. Инвестиции

Размерът и структурата на дълготрайните материални активи (ДМА) определят степента на капитализация на територията. Общият размер на разходите, които са разходвани за придобиване на нови ДМА през 2011 г. в областта възлизат на 374,6 млн. лв., което е със 101,4 млн. лв. по-малко в сравнение с размера им през 2007 г. (476,1 млн. лв.). Този спад е последица от икономическата криза, проявила се през анализирания период. От общия размер на разходите за ДМА, 91,8% са в частния сектор. Секторната структура на разходите за ДМА

показва, че към 2011 г. от общия размер на разходите за ДМА 41,4% са в първичния сектор, а 31,1% - във вторичния. От икономическите дейности от третичния сектор с най-висок обем на разходите за дълготрайни материални активи са търговия и ремонт на автомобили и мотоциклети, хотели и ресторантьорство, транспорт, складиране и пощи – с общо 61,7 млн. лв., или 16,5% от общия им размер. В сравнение с 2007 г. се наблюдава определено пренасочване на средствата за ДМА от едни сектори в други.

Таблица А II - 4: Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи по икономически дейности (КИД - 2008) - област В.Търново (в хил. лв.)

Икономически дейности (А10)	2009	2010	2011
Общо	283855	267898	390400
Селско, горско и рибно стопанство	46536	50673	159504
Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги, управление на опадъци и възстановяване	100115	88198	112636
Строителство	32662	24773	16642
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство	56352	59626	64189
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	..	3025	2409
Финансови и застрахователни дейности	..	93	295
Операции с недвижими имоти	17000	11310	15876
Професионални дейности и научни изследвания; административни и спомагателни дейности	4822	4817	5463
Държавно управление; образование; хуманно здравеопазване и социална дейност	18284	22788	11034
Други услуги	3959	2595	2352

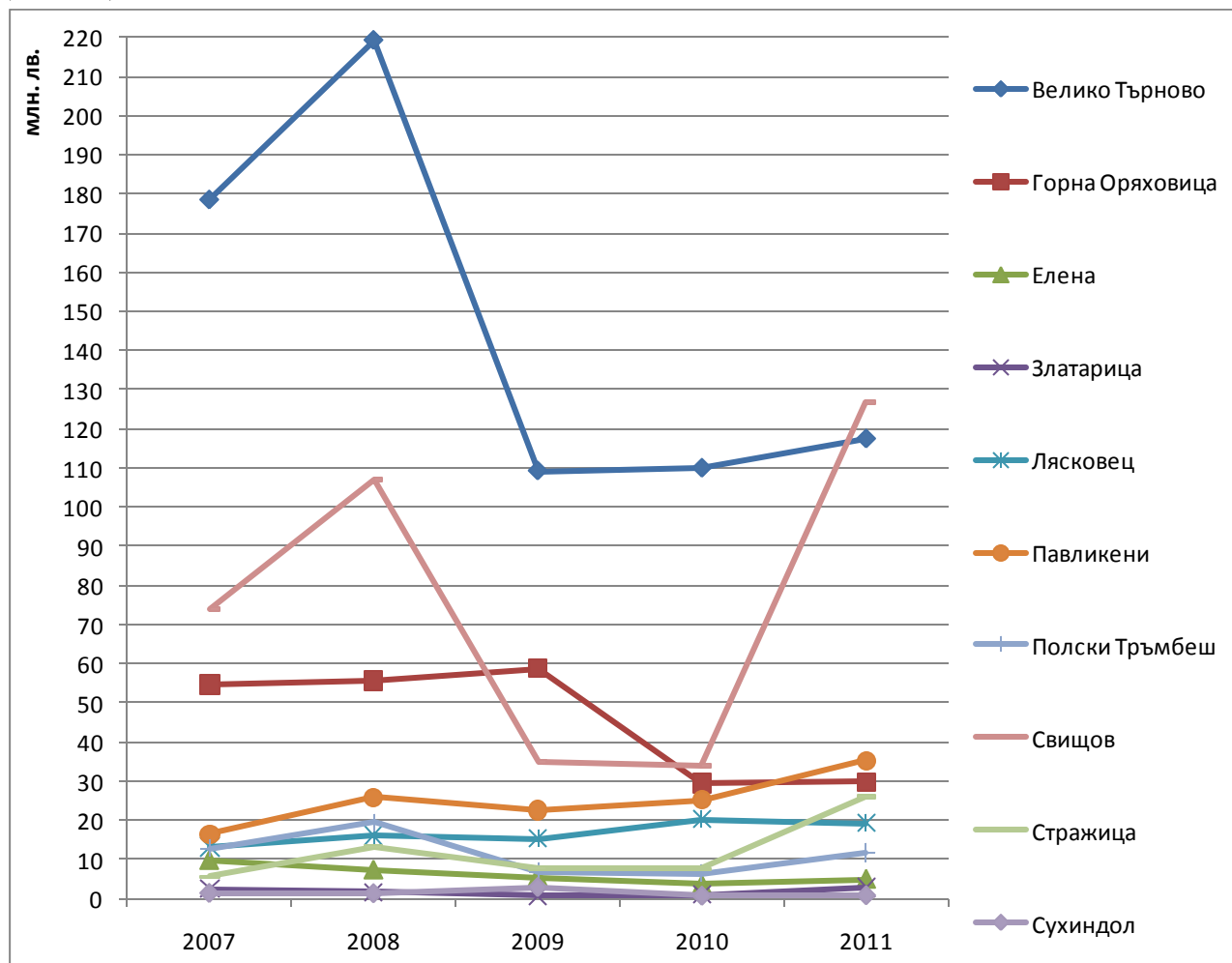
Легенда: Най-високи разходи за придобиване на ДМА Най-ниски разходи за придобиване на ДМА

Източник: НСИ. Текуща статистика.

През 2007 г. основната част от разходите за ДМА са били насочени към вторичния сектор - 53,0% от общия им размер, а в първичния – само 5,3%. Очевидна е една тенденция за пренебрегване на повишаване на размера на ДМА в преработващата промишленост. Техният размер в промишлеността, отнесен към броя на заетите показва ниска фондовъоръженост на 1 зает, което дава отражение и върху конкурентоспособността на този сектор.

В структурата на разходите за придобиване на дълготрайни материални активи, основната част е насочена за машини и оборудване. От общия им размер за 2011 г. 32,4% са за машини и оборудване, 25,7% - за сгради, строителни съоръжения и конструкции, 10,0% за транспортни средства и 31,9% за други дълготрайни материални активи.

Фигура А II - 2: Придобити дълготрайни материални активи по общини от област Велико Търново 2007-2011 г. (в млн. лв.)

Източник: НСИ. Текуща статистика.

Проследяването на разходите за придобиване на ДМА от отделните общини в периода 2007-2011 показва значителни различия между разглежданите години в най-големите общини на областта – Велико Търново, Горна Оряховица и Свищов. В останалите общини се наблюдава преобладаваща стабилност с изразена тенденция за нарастване на разходите за ДМА. През наблюдавания период най-много разходи за ДМА са отчетени в община Велико Търново, до 2011 г., когато със 130 млн. лв. и ръст от приблизително 100 млн. лв. спрямо предходната година, община Свищов формира най-голямата част от придобитите ДМА в областта.

Размерът на преките чуждестранни инвестиции в област Велико Търново в периода 2007-2011 г. варира от 78,8 млн. евро (2007 г.) спада до 67,2 млн. евро (2010 г.) и леко нарастват до 73,0 млн. евро (2011 г.). Привлекателността на областта за преките чуждестранни инвестиции в сравнение с останалите 4 области от Северния Централен район е най-ниска. От общия размер на преките чуждестранни инвестиции в СЦР в област Велико Търново са насочени едва 9,1%. Областта е на последно място сред останалите 4 области в района по размер на чуждестранните инвестиции през 2011 г. Областта през целия анализиран период е с нисък относителен дял на преките чуждестранни инвестиции от общия им размер за СЦР. Това показват и данните за

относителния им дял от общите за района през 2007 г. когато 10,7% от общия им размер са ориентирани към област Велико Търново, като през 2011 г. те са с малко по-нисък дял- 9,1%.

Таблица А II - 5: Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор с натрупване към 31.12. по икономически дейности за област Велико Търново

Икономически дейности (А38)	2008	2009	2010	2011
Общо за областта	84888.8	68836.4	67211.5	73033.8
Селско, горско и рибно стопанство	5564.5	5894.0	5801.6	..
Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия	1406.2	1334.0	1034.1	2061.0
Производство на текстил, облекло, обувки и други изделия от обработени кожи без косъм; обработка на кожи	1128.7	1121.6	-1265.4	705.4
Производство на дървен материал, хартия, картон и изделия от тях (без мебели); печатна дейност	4195.8	..	3056.5	3271.9
Производство на химични продукти
Производство на изделия от каучук, пластмаси и други неметални минерални суровини
Производство на основни метали и метални изделия, без машини и оборудване
Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти
Производство на електрически съоръжения
Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение	..	2792.4	2793.9	2839.1
Производство на превозни средства	..	924.4
Производство, неklasифицирано другаде; ремонт и инсталиране на машини и оборудване
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива
Строителство	7328.7	1218.0	6876.2	1494.9
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	4008.5	15991.6	11029.4	10708.6
Транспорт, складиране и пощи	324.5	479.6	1809.1	1246.3
Хотелиерство и ресторантьорство	13923.3	6389.4	7414.2	8961.6
Далекосъобщения
Дейности в областта на информационните технологии и информационни услуги	129.8	187.6	..	118.1
Операции с недвижими имоти	26090.2	15018.4	14331.2	14630.4
Юридически, счетоводни, архитектурни и инженерни дейности, технически изпитания и анализи; консултантски дейности по управление	20188.9
Рекламна и ветеринарномедицинска дейност; други професионални дейности	-112.6
Административни и спомагателни дейности	100.1	91.2	108.9	189.1
Образование
Хуманно здравеопазване
Култура, спорт и развлечения	85.9
Други дейности, неklasифицирани другаде	..	11.6	..	42.2

Легенда: Най-голям обем на инвестициите

Най-малък обем на инвестициите

Източник: НСИ. Текуща статистика.

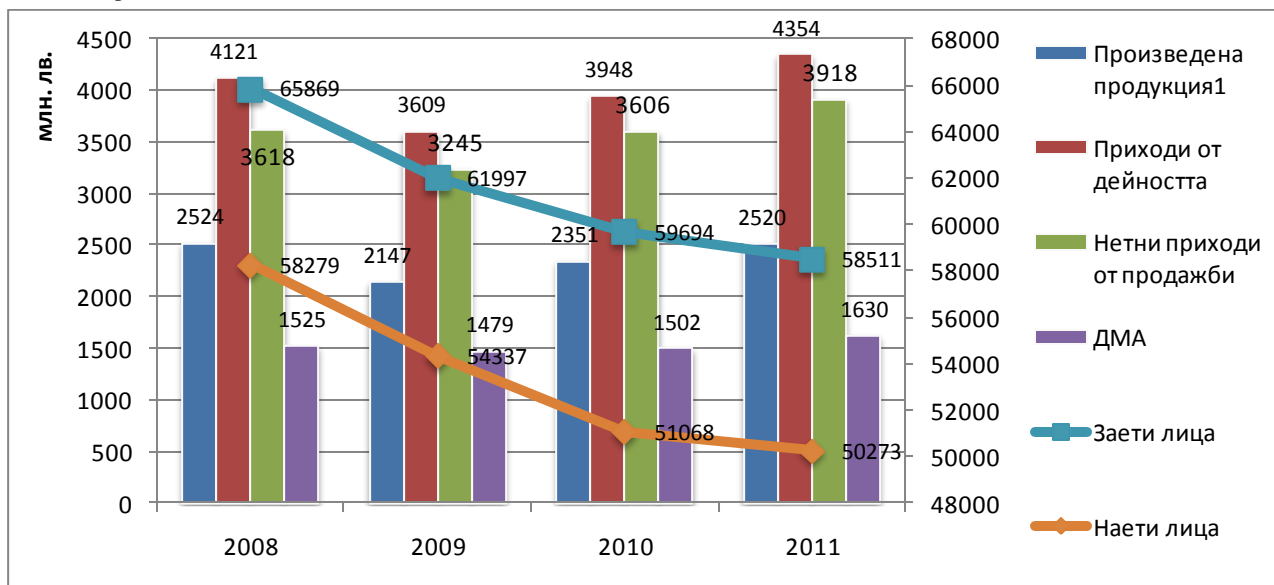
От наличните данни може да се обобщи, че най-много преки чуждестранни инвестиции са привлечени за развитието на юридически, счетоводни, архитектурни и инженерни дейности, технически изпитания и анализи; консултантски дейности по управление, последвани от операциите с недвижими имоти и търговията, отчетливи са по-ниските стойности на инвестициите в сферата на производствения сектор. Най-съществена разлика в обема на инвестициите между 2008 и 2011 г. се наблюдава в сектор „Транспорт, складиране и пощи” (увеличение от 284%), което е подсказва потенциала и атрактивността на областта за развитието на транспортни и логистични дейности. Обратно, в сектор „Строителство” са измерени близо 80% по-малко чужди инвестиции, което напълно съответства на общата ситуация в страната и необходимостта от ограничаване на зависимостта на икономиката от строителния бранш. Отдръпване на чуждестранни инвестиции има и в текстилната промишленост (-37%), заедно с „Производство на дървен материал, хартия, картон и изделия от тях” (-22%), като втората закономерност следва да се отчете при стратегическите предложения, поради важността на сектора за икономическото представяне на областта.

Предприемаческата активност в областта е по-ниска от средната за страната. Тя се измерва с броя на фирмите на 1000 д от населението (гъстота на фирмите). Към 2011 г. тя е 39,5 на 1000 души при средно равнище за страната – 47,6 на 1000. За 2011 г. спрямо 2007 г. се забелязва увеличение на общия брой фирмите от нефинансовия сектор с 941 или 10,2%), което се дължи на увеличението на броя на микропредприятията.

II.5. Приходи, заети, наети и налични ДМА на предприятията

Динамиката на основните икономически показатели за област Велико Търново в периода 2008-2011 разкрива няколко основни тенденции. На първо място се откроява трайната закономерност за намаляване на броя на заетите и наетите лица. Заетите лица през 2011 г. са с със 11% по-малко от 2008 г., докато наетите намаляват със близо 14% за същия период. Стойността на наличните ДМА през четирите години остават стабилни, а през последните три години се наблюдава положителна тенденция за увеличаване на произведената продукция, приходите от дейността и нетните приходи от продажби.

Фигура А II - 3: Основни икономически показатели на отчетените нефинансови предприятия към 31.12 за област Велико Търново

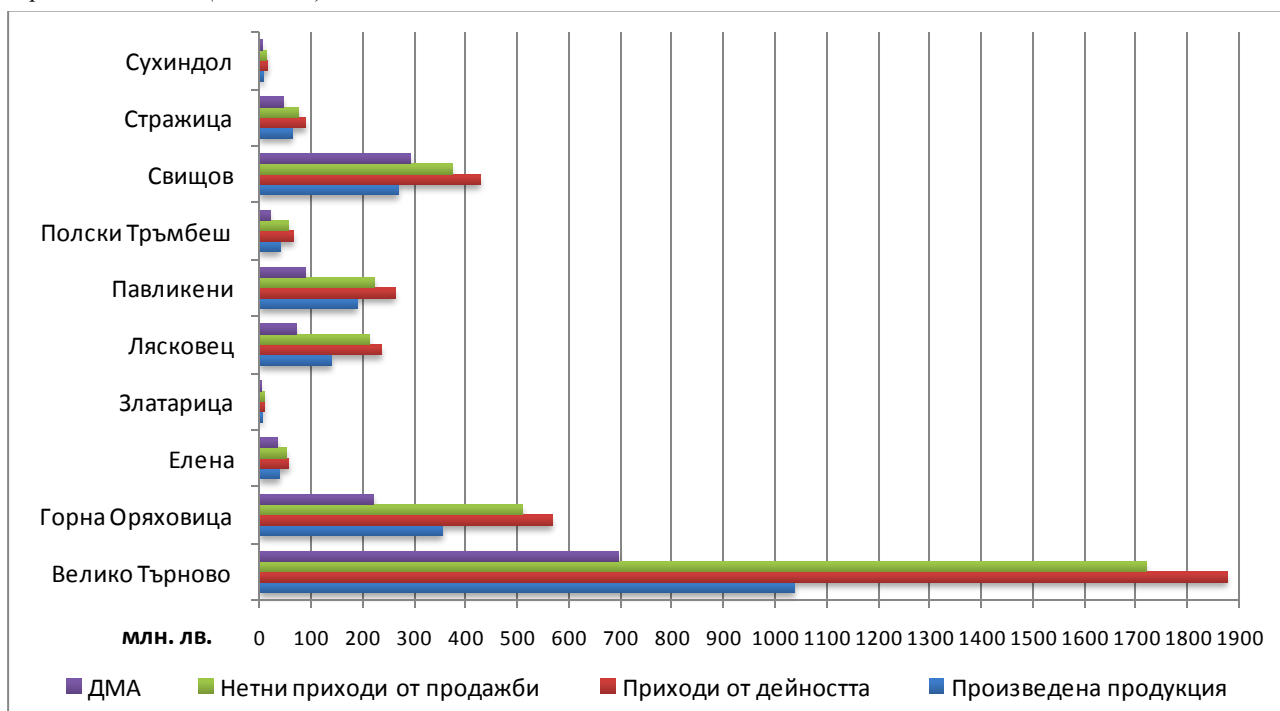
Източник: НСИ

II.6. Принос на общините в икономическото развитие на област Велико Търново

Развитието на социално-икономическия комплекс на област Велико Търново се реализира в отделните общини от областта. Някои от тях имат по-голям, а други по-малък принос за комплексното икономическо развитие на областта. Това е в зависимост от потенциала на отделните общини и създадените възможности за неговото използване.

Участието на отделните общини в икономическото развитие на областната икономика се измерва с параметрите на няколко основни икономически показатели, които се съдържат във Фигура А II - 4.

Фигура А II - 4: Териториална структура на някои основни икономически показатели по общини в област Велико Търново – 2011 г. (в млн. лв.)

Източник: НСИ

Данните показват, че водещо място в икономиката на област Велико Търново имат общините с по-голям икономически и териториален потенциал. Такива са общини Велико Търново, Горна Оряховица, Свищов. Към тях с по-малък принос за икономическото развитие на областта са още общини Павликени и Лясковец.

През 2011 г. от *произведената продукция* в областта (2147,0 млн. лв.), община Велико Търново участва с 48,3%, община Горна Оряховица – с 16,5%, община Свищов – с 12,5%.

Аналогичен е и приносът на общините и по отношение на втория основен икономически показател *“Приходи от дейност”*. От реализирани през 2011 г. в област Велико Търново приходи от дейност в размер на 3608,7 млн. лв. на община Велико Търново се падат 52,0%, на община Горна Оряховица – 15,7%, община Свищов – 11,9% и т.н.

Капитализацията на територията, изразена чрез размера на Дълготрайните материални активи (ДМА) показва, че отново водещо място заемат общини Велико Търново, Горна Оряховица, Свищов, Павликени, Лясковец

III. СОЦИАЛЕН КАПИТАЛ, СОЦИАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ И ВКЛЮЧВАНЕ

III.1. Демографско състояние и тенденции

Брой на населението

От демографските показатели основен е този за броя на населението. Той дава представа за количествените параметри на населението. Броят на населението, отнесен към размера на площта на териториалните единици дава представа за степента на населеност на територията.

Като последица от продължаващата повече от две десетилетия демографска криза в страна се наблюдава тенденция на намаляване на броя на населението. Тя е валидна и за област Велико Търново. Процесът на обезлюдяване на областта продължава и в периода 2007 – 2011 г. Това е видно и от данните в таблица А III – 1.

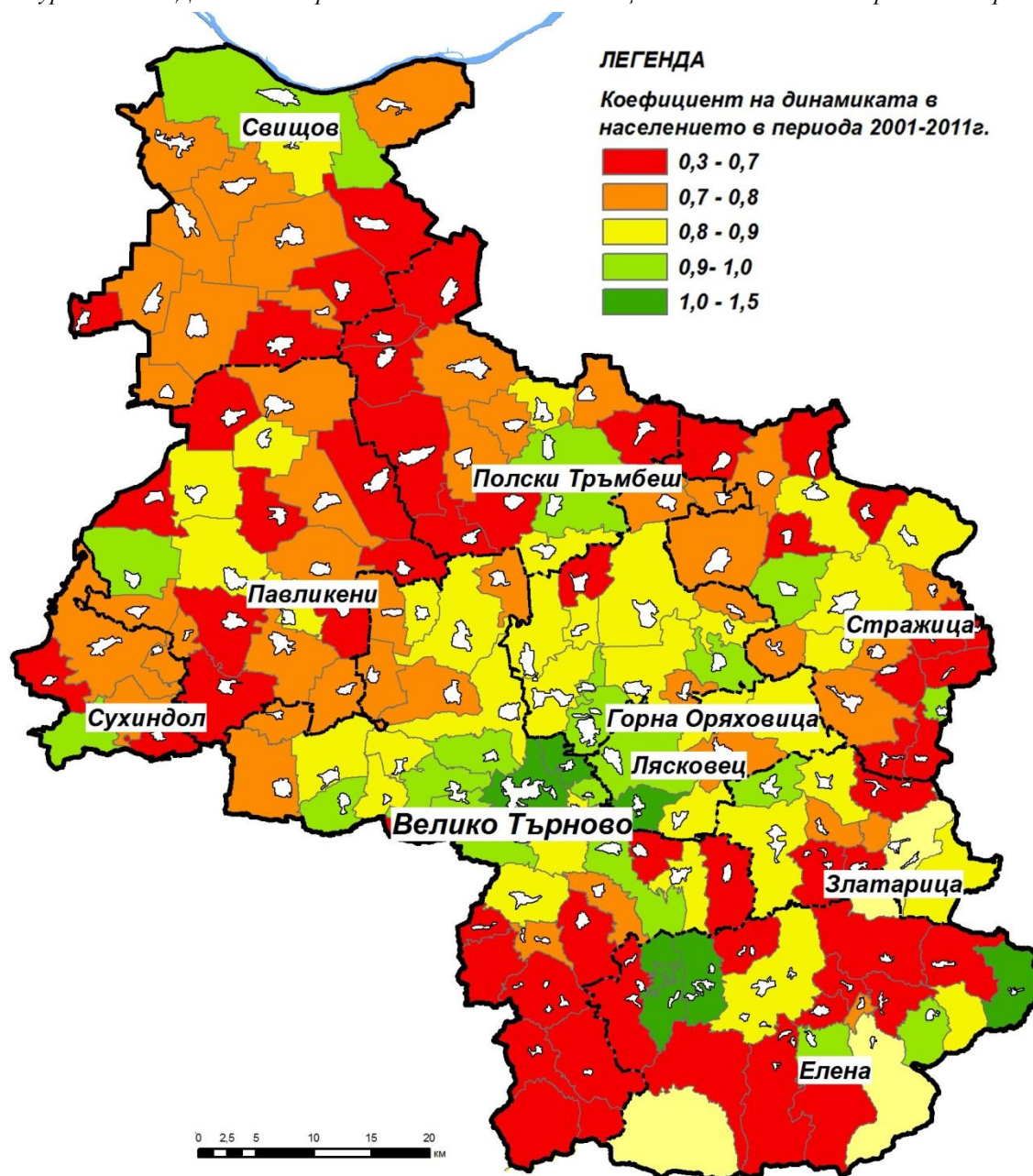
Таблица А III - 1: Динамика в броя на населението в общините от област Велико Търново за периода 2007 -2011 г.

Общини	Брой на населението към:			Ръст 2011/2007 година
	2007 г.	2009 г.	2011 г.	
Велико Търново	88661	88724	88670	0,0
Горна Оряховица	49707	48695	46685	-6,1
Елена	10621	10407	9434	-11,2
Златарица	4760	4636	3991	-16,2
Лясковец	13915	13677	13397	-3,7
Павликени	27592	26342	23869	-13,5
Полски Тръмбеш	16002	15309	14451	-9,7
Свищов	49114	49817	42734	-13,0
Стражица	15214	14742	12721	-16,4
Сухиндол	3178	3046	2542	-20,0
Обл. Велико Търново	278764	275395	258494	-7,3

Източник: НСИ- Текуща демографска статистика

За анализирания петгодишен период населението на област Велико Търново е намаляло с 20270 д, или със 7,3%. В сравнение със съседните области от Северния централен район, обезлюдяването на област Велико Търново е по-слабо. Обезлюдяването на отделните общини в област Велико Търново за посочения петгодишен период протича с различна интензивност. С най-голямо намаление в броя на населението (%) са общини Сухиндол (20,0%), Стражица (16,4%) и Златарица (16,2%). Община Велико Търново е една от малкото общини в страната, която запазва броя на населението си. С нисък относителен дял на намаляващ брой на населението са община Лясковец (3,7%) и община Горна Оряховица (6,7%).

Фигура А III - 1: Динамика в броя на населението по землища от област Велико Търново за периода 2001 -2011

Източник: НСИ- Преброяване на населението

Движение на населението

Броят на населението е резултативна величина от неговото естествено и механично движение. Намаляващата раждаемост и нарастващата смъртност на населението, превишаващия брой на изселените над този на заселените лица формират отрицателни стойности на естествения и на механичния прираст.

Числовите стойности на показателите за *естественото движение* на населението в област Велико Търново, в т.ч. по общини са показани в таблица А III – 2.

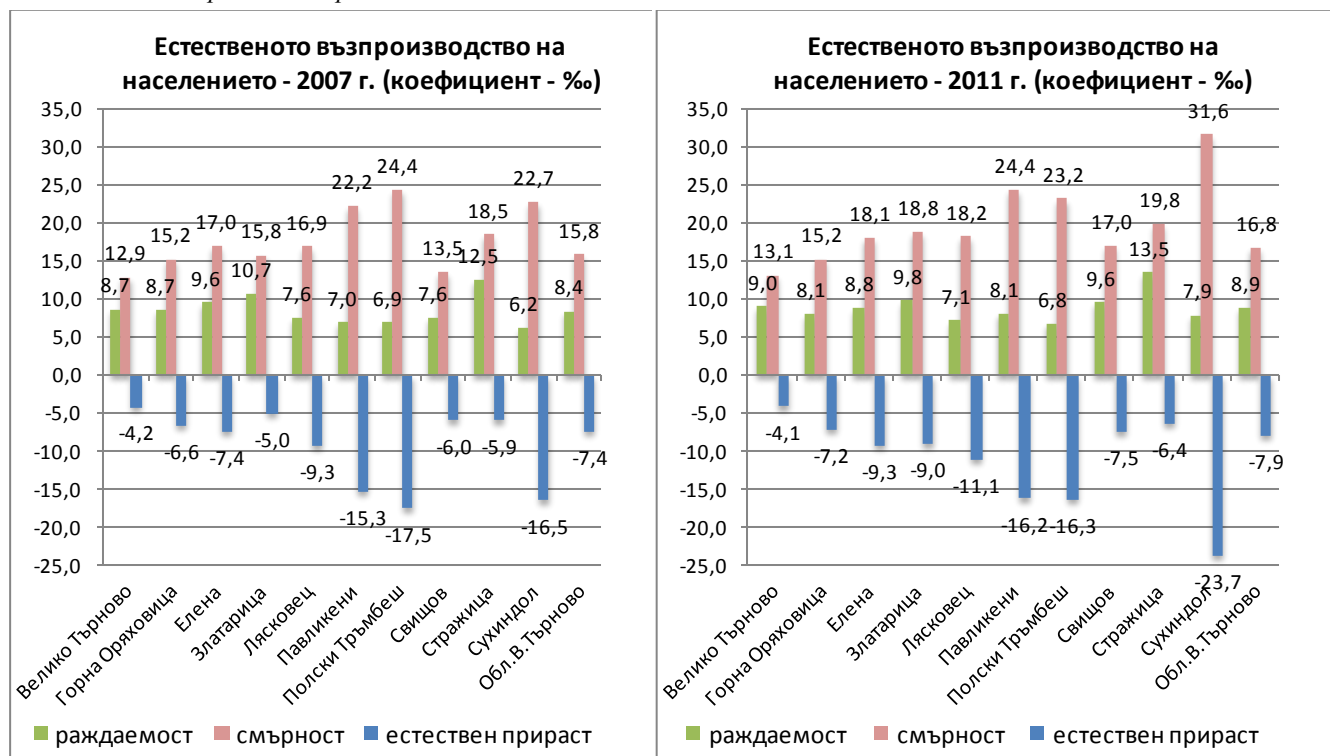
Таблица А III - 2: Динамика в показателите на естественото възпроизводство на населението от общините в област Велико Търново за периода 2007 -2011 г.

Общини	Показатели (брой)					
	Родени		Умрели		Естествен прираст	
	2007	2011	2007	2011	2007	2011
Велико Търново	770	800	1141	1164	-371	-364
Горна Оряховица	433	374	763	707	-330	-333
Елена	102	83	181	170	-79	-87
Златарица	51	39	75	75	-24	-36
Лясковец	106	95	236	243	-130	-148
Павликени	194	193	620	578	-426	-385
Полски Тръмбеш	111	98	394	333	-283	-235
Свищов	373	407	666	724	-293	-317
Стражица	192	171	283	252	-91	-81
Сухиндол	20	20	73	80	-53	-60
Обл.В.Търново	2352	2280	4432	4326	-2080	-2046

Източник: НСИ- Текуща демографска статистика

Броя на родените в отделните общини в периода 2007 -2011 г. показва, че за областта бележи леко нарастване. По общини то е по-осезателно за община Свищов (48 повече родени в 2011 г. спрямо 2007 г.), в община Велико Търново родените в повече са 30. В останалите общини ражданията бележат спад. Коефициентът на раждаемост (в ‰) през 2011 г. е по-висок в сравнение с 2007 г. в повечето общини на областта, поради намаления общ брой на населението, към който се отнасят броя раждания. От всичките 10 общини в областта през 2011 г. с по-нисък коефициент на раждаемост спрямо 2007 г. са само общини Павликени (7,3‰), Полски Тръмбеш (7,3‰) и Сухиндол (7,6‰). Във всички останали общини коефициентът на раждаемост е по-висок.

Фигура А III - 2: Динамика в коефициентите на естественото възпроизводство на населението от общините в област Велико Търново за периода 2007 -2011 г..

Източник: НСИ - Текуща демографска статистика

Отрицателните стойности на естествения прираст се формират от нарастващата смъртност на населението, която превишава раждаемостта. С високи коефициенти на смъртност (2011 г.) са общини Сухиндол (31,6‰), Павликени (24,4‰) и Полски Тръмбеш (23,2‰). Във всички общини коефициентът на смъртност е със стойности по-високи от тези за раждаемостта. Така естествения прираст е с отрицателни стойности за всички общини в областта, като с най-неблагоприятни отрицателни коефициенти са общини Сухиндол (-23,7‰), Полски Тръмбеш (-16,3‰) и Павликени(-16,2‰). Община Велико Търново е с отрицателен коефициент за естествен прираст – 4,1‰, а община Свищов – 7,5‰.

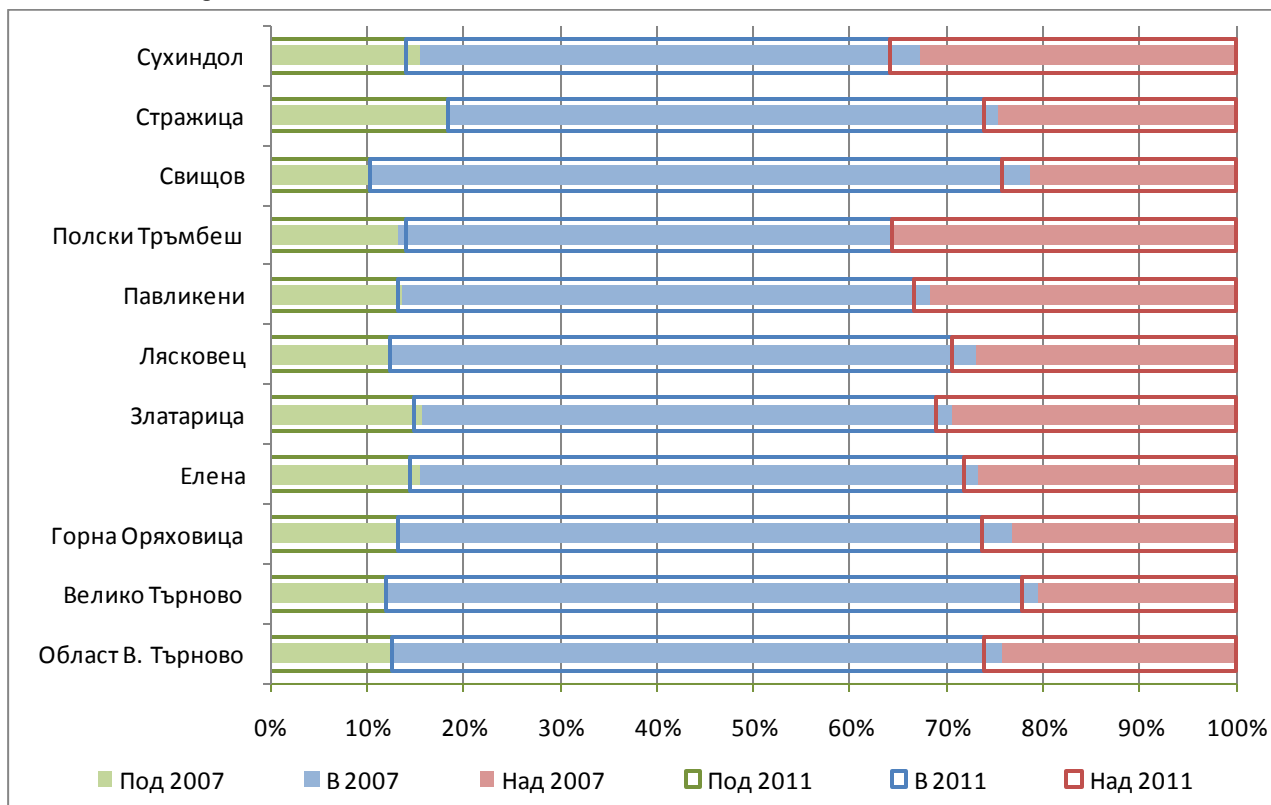
Механичния прираст също е с отрицателни стойности, което се дължи на по-високия брой на изселените лица от този на заселените. Общо за анализирания период броят на изселените лица е 29403 д., или средногодишно по 7350 д., а на заселените - 28123 д. или средногодишно по 7030 д.

Структури на населението

Различните видове структура на населението дават представа за качествените му характеристики. От структурите на населението се анализирани възрастовата, образователната и етническата.

Възрастовата структура е с практическо значение за състоянието на икономически активното население, за оразмеряване на капацитета на редица социални обекти (детски заведения, училища, социални обекти и др. Възрастовата структура по общини (като относителен дял на населението в трите стандартни възрастови групи) показва, че към 2011 г. с относително по-висок дял на населението в под трудоспособна възраст са общини Стражица (18,3%), Златарица (15,6%) и Елена (15,0%). От населението в трудоспособна възраст с най-висок дял към 2011 г. са общини Свищов, Велико Търново и Горна Оряховица – всичките с над 60% от общия брой на населението. С по-застаряло население (над 30%) са общините Сухиндол, Полски Тръмбеш и Павликени и Златарица.

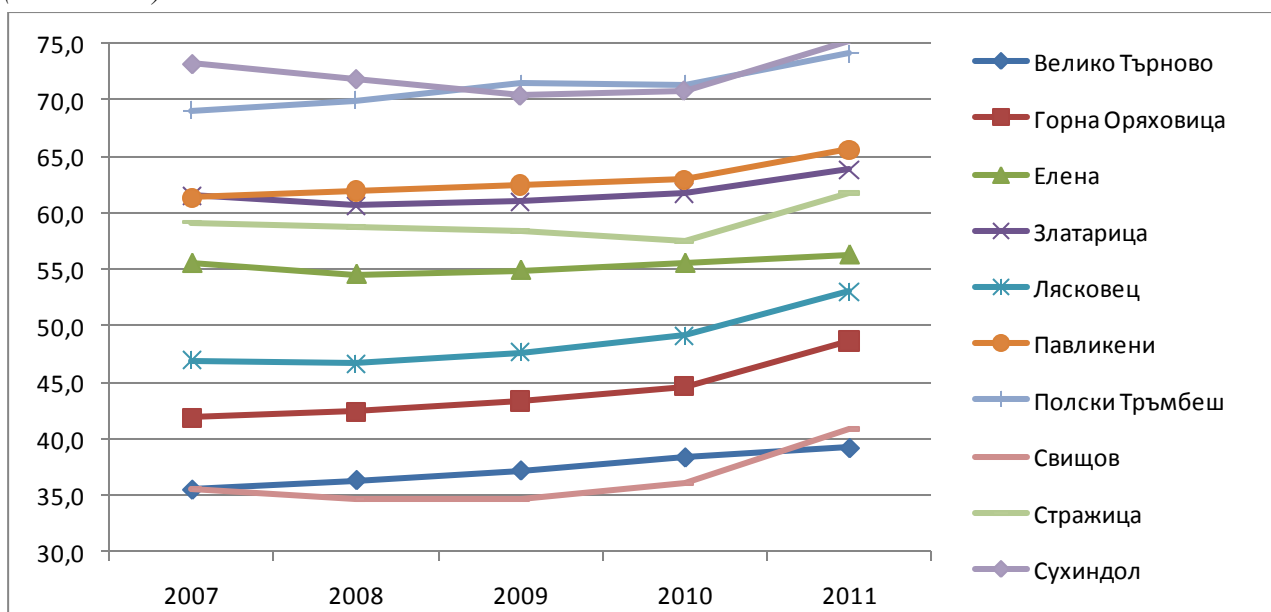
Фигура А III - 3: Възрастова структура (под и над трудоспособна възраст) през 2007 и 2011 г. по общини за област Велико Търново

Източник: НСИ

Коефициентът на възрастовата зависимост показва общия брой на лицата в под трудоспособна и над трудоспособна възраст на 100 души от населението от 15 до 64 г – броя на лицата от „зависимото“ население на 100 души от „независимото“ население. Така в големите общини Свищов и Велико Търново през 2011 г. на 100 лица в независимата възрастова група се падат приблизително 35 лица в зависима възраст, докато в Сухиндол и Полски Тръмбеш – близо 75 лица.

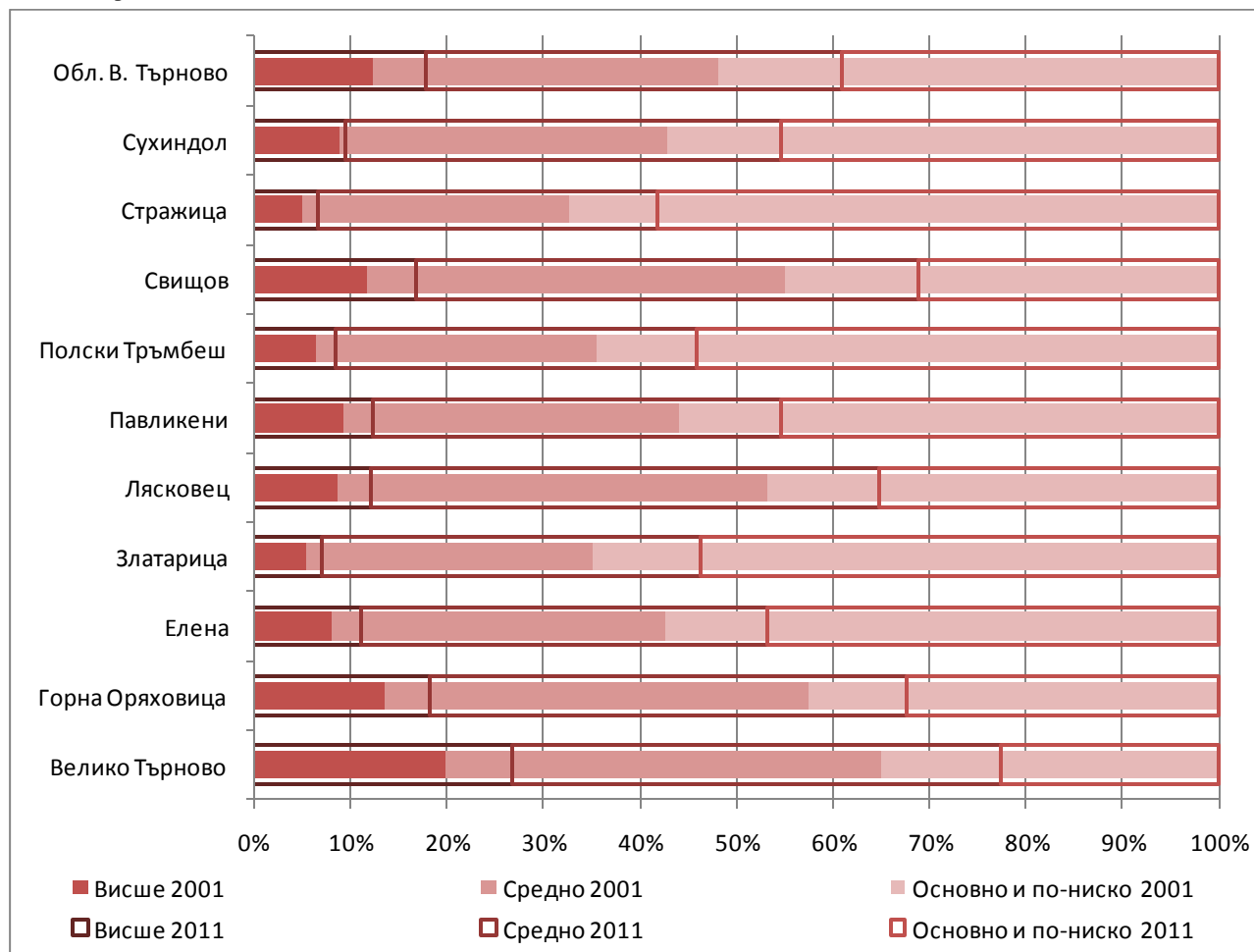
Фигура А III - 4: Коефициент на възрастова зависимост по общини на територията на област Велико Търново (2007-2011 г.)

Източник: НСИ

Образователната структура на населението в област Велико Търново е представена в таблица А III – 5. Данните са периода от 2001 до 2011 г., тъй като наблюденията за образователната структура се извършват по време на преброяванията на населението и на жилищния фонд.

Фигура А III - 5: Промени в образователната структура на населението по общини (2001 и 2011 г.) за област Велико Търново

Източник: НСИ – Преброяване на населението

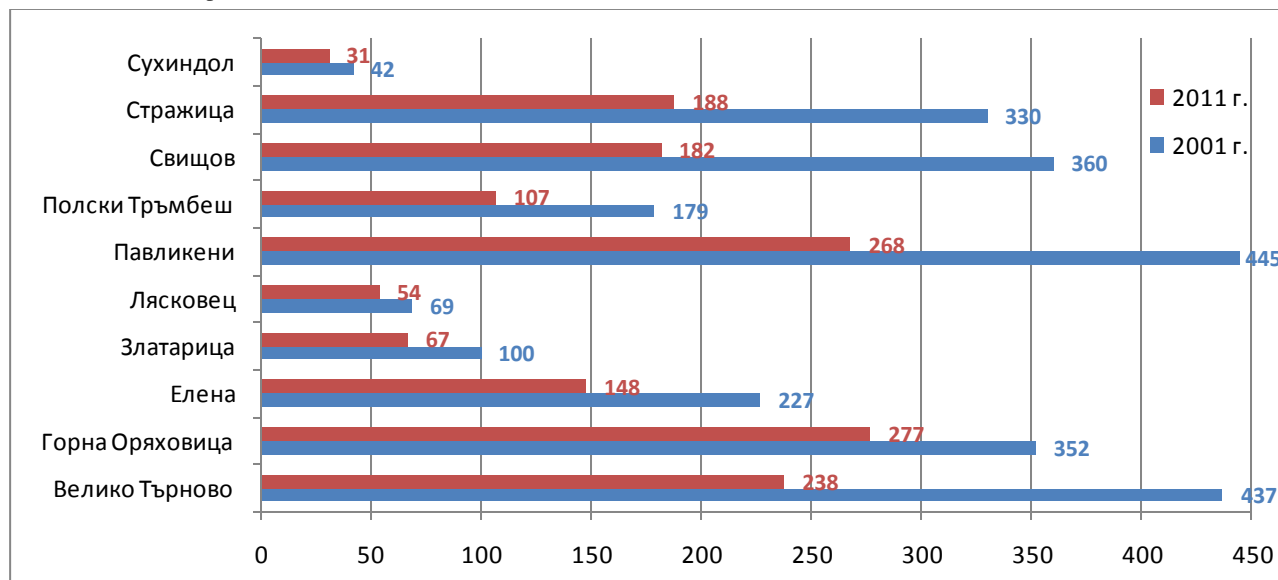
За анализирания период се очертава една положителна промяна в образователното равнище на населението от област Велико Търново. Нараства броят и съответно относителния дял на населението с високо образование – висше и средно. Това е характерно за всички общини в областта. Делът на населението в висше образование средно за областта нараства от 10,7 на 15,1%, а на населението със средно образование – от 31,1 на 36,9%. С дял на населението с висше образование по-висок от средния за областта към 2011 г. са общини Велико Търново (26,7%), Горна Оряховица (18,0%) и Свищов (16,7%).

Паралелно с нарастване на броя и на относителния дял на населението с висше образование, висок е делът на по-ниско образованите лица – с основна и по-ниска образователна степен. Независимо, че лицата с по-ниско образование през 2011 г. са по-малко от броят им през 2001

г., в някои общини той е твърде висок – над 50% (Стражица – 57,1%, Полски Тръмбеш – 53,6%, Златарица – 52,7%).

Проблем на образователното равнище на населението е и немалкия брой неграмотни лица. Независимо, че през 2011 г. техният брой (1560 д. общо за област Велико Търново) е по-малък от този през 2001 г. (2541 лица), в някои от малките общини броят им е все още твърде висок – Павликени – 268 д., Стражица – 188 д., Елена 148 д., и др.

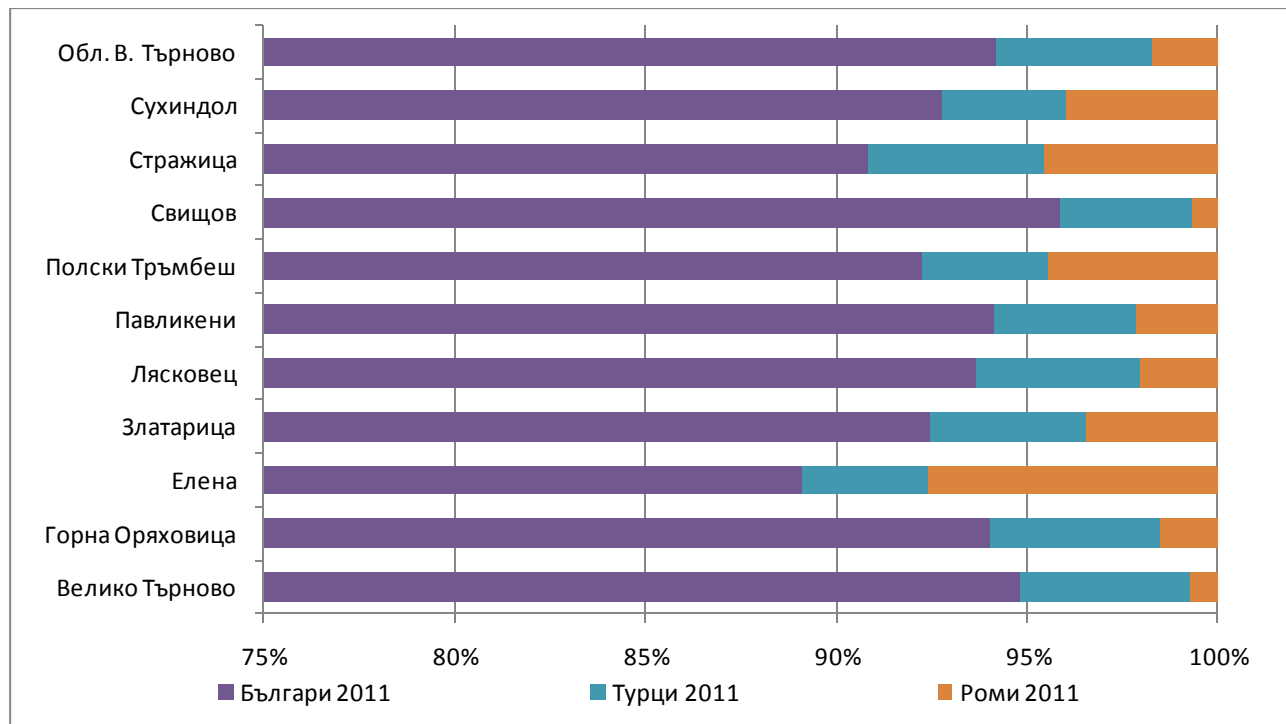
Фигура А III - 6: Брой на неграмотните по общини според преброяванията на населението (2001 и 2011 г.) за област Велико Търново

Източник: НСИ

Етническата структура на населението показва, че преобладаваща етническа група е българската. Средно за област Велико Търново българите са 90,4% от всички лица, които са се пожелали да определят своята етническа принадлежност. В сравнение с 2001 г., през 2011 г. българската етническа група преобладава като брой и като относителен дял. На второ място след българската етническа група се нарежда турската, а на трето – ромската. Към 2011 г. българската етническа група е под 90% от самоопределилите се по етнически принцип лица само в община Елена. В общините Елена и Полски Тръмбеш ромите са над 5%. С относително по-висок дял е турската етническа група в общините Велико Търново, Горна Оряховица, Стражица и Лясковец.

Фигура А III - 7: Етническа структура през 2011 г. по общини за област Велико Търново

Източник: НСИ

III.2. Образование

Образованието в област Велико Търново е представено в пълния си функционален обхват – от предучилищното обучение до висшето образование. Предмет на Областната стратегия за развитие (в сферата на образованието) са образователните дейности, които са с национално и регионално (надобщинско) значение. От общото образование такива са специалните училища и профилираните гимназии, които са с надобщински характер. От професионалното образование с регионално значение са Професионалните гимназии. Колежите и университетите са с регионално и национално значение и като такива са обект на ОСР на област Велико Търново.

Предучилищното обучение

Предучилищното обучение е с подчертано местно (общинско) значение. То е ангажимент на местните власти. Броят и капацитетът на детските заведения в общините на областта са резултат от броя на децата от 3 до 6 годишна възраст и тяхното териториално разпределение по населени места. Броят на детските градини за периода 2007-2011 г. бележи тенденция на намаляване, а броят на обхванатите в тях деца бележи ръст. При 114 бр. детски заведения и 7069 деца, обучавани в тях (2007 г.) през 2011 г. този брой е съответно 92 детски заведения и 7190 обучавани деца. Тази тенденция е характерна за всички общини в областта.

Общото образование

Общото образование разполага с най-добре развита мрежа от училища – начални, основни, профилирани, Средни общообразователни (СОУ). Общото образование също търпи последици от демографската криза. Намаляването на броя на учениците води до определено

преструктуриране на училищната мрежа. То се изразява в закриване на училища с малък брой ученици, които не могат да функционират нормално в условията на делегирани бюджети. Тази неблагоприятна тенденция се подкрепя от следните данни:

- 2007 г.
 - Общ брой общообразователни училища в областта – 95
 - Общ брой ученици в общообразователните училища в областта - 21918.
- 2011 г.
 - Общ брой общообразователни училища в областта – 79
 - Общ брой ученици в общообразователните училища в областта – 19746.

От общообразователните училища с регионално значение са *профилираните училища*. В тях е застъпена III (гимназиална) степен. Същите са профилирани като езикови, хуманитарни, природо-математически гимназии, спортни училища и др. В тях се обучават ученици от всички общини в областта.

На територията на област Велико Търново през учебната 2011/2012 година са функционирали общо 4 профилирани гимназии и едно спортно училище, всички разположени в гр. Велико Търново, а именно:

- Хуманитарна гимназия “Св.св. Кирил и Методи” с 218 ученика;
- Природо-математическа гимназия “Васил Друмев” със 740 ученика;
- Езикова гимназия “Проф. д-р Ас. Златаров” с 627 ученика;
- Спортно училище – гр. Велико Търново със 102 ученика.

Професионалното образование

Професионалното образование също е с регионално значение. В професионалните гимназии (ПГ) в област Велико Търново се обучават ученици от всички общини, т.е. те също са с надобщински функции. Териториалното разположение на професионалните училища в област Велико Търново е отразено в таблица № III.3.2.1.

Таблица А III - 3: Промени в броя на професионалните училища и на учениците в тях, в общините на област Велико Търново – 2007-2011 г.

Общини	Брой професионални училища към:		Брой ученици към:	
	2007 г.	2011 г.	2007 г.	2011 г.
Област Велико Търново	22	20	6746	5741
Велико Търново	8	8	2594	2223
Горна Оряховица	6	6	2130	2016
Елена	-	-	-	-
Златарица	1	1	114	115
Лясковец	-	-	-	-
Павликени	2	1	450	354
Полски Тръмбеш	-	-	-	-

Свищов	3	3	1184	907
Стражица	2	1	274	126
Сухиндол	-	-	-	-

Източник: НСИ. Районите, областите и общините в Р. България. 2007.2011 г.

Мрежата от професионални училища обхваща 6 от общо 10-те общини в областта. С повече от 2 ПГ са общини Велико Търново - 8, от които 2 частни, Горна Оряховица (6 ПГ) и Свищов (3 ПГ). Центровете на трите най-големи общини в областта – Велико Търново, Горна Оряховица и Свищов са утвърдени центрове на професионалното образование в областта. В тях през 2011 г. са разположени 17 от общо 20 ПГ, в които се обучават общо 5146 ученика, или 89,6% от всички ученици в професионалните училища в област В. Търново.

Професионалните направления в ПГ са в различни отрасли на социално-икономическия комплекс на област Велико Търново – в сферата на леката промишленост (3 ПГ – в гр. Велико Търново, 2 в Горна Оряховица и 1 в гр. Свищов), транспорта (2 ПГ – в гр. Горна Оряховица и гр. Стражица), селското стопанство (2 ПГ – в гр. Златарица и с. Крушето в община Горна Оряховица), по енергетика и електроника, строителство, туризъм и др.

Образователните потребности на ученици с физически и психически увреждания се реализират в *специални училища*. Те също са с над общинско значение. На територията на областта през учебната 2011/2012 г. има две такива (помощни) училища. Те са за деца с умствена изостаналост и са в гр. Велико Търново и с. Ново село в община В. Търново. В тях се обучават общо 171 ученика от цялата област.

Висшето и колежанското образование

Висшето и колежанското образование в областта е развито в два от общо 15 университетски центъра в страната. В област Велико Търново университетски центрове са градовете Велико Търново и Свищов. В тях са разположени следните висши училища:

- Гр. Велико Търново
 - Великотърновски университет “Св. Св. Кирил и Методи“;
 - Национален военен университет “Васил Левски”
- Гр. Свищов
 - Стопанска академия “Д.А. Ценов “

През учебната 2011/2012 г. общият брой на студентите в трите висши училища в област Велико Търново е 25 772 д., от които 14 404 д. в гр. Велико Търново и 11 368 д. в гр. Свищов. Това е 9,2 % от всички студенти в страната. В броя на студентите от НВУ “В. Левски” са включени и студентите от факултетите извън областта.

III.3. Здравеопазване

Основните фактори за развитието на здравеопазването са характера на заболяемостта на населението, осигуреността на системата с висококвалифицирани кадри (лекари, стоматолози, медицински персонал с колежанско образование), изградена инфраструктура на здравеопазването и броя на здравно осигурените лица.

Заболеваемост

Заболеваемостта на населението в област Велико Търново не се различава съществено от общата заболеваемост в страната. С висок относителен дял са болестите на органите на кръвообращението, злокачествените новообразувания, инфекциозните и паразитни болести, болестите на дихателната система, болести на пикочно-половата система и др.

Кадрова осигуреност

През разглежданите години не се наблюдават големи различия в броя на практикуващите лекари и стоматолози, а именно:

- 2007 г.
 - Общ брой лекари в областта – 826;
 В т.ч. общопрактикуващи - 161;
 - Общ стоматолози в областта – 194;
 - Общ брой медицински специалисти с колежанско образование – 1615.
- 2011 г.
 - Общ брой лекари в областта – 823;
 В т.ч. общопрактикуващи - 161;
 - Общ стоматолози в областта – 199;
 - Общ брой медицински специалисти с колежанско образование – 1540.

Осигуреността на населението с лекари и стоматолози (бр. лекари и бр. стоматолози на 1000 д. от населението) е както следва:

- 2007 г.
 - лекари/1000 д. от населението- 2,9
 - стоматолози/1000 д. от населението – 0,7
- 2011 г.
 - лекари/1000 д. от населението- 3,2
 - стоматолози/1000 д. от населението – 0,8
 - Здравната система в област Велико Търново включва две основни групи дейности:
 - Извънболнична лечебна дейност;
 - Болнична лечебна дейност.

Въпреки това, кадровата осигуреност на здравната система е устойчива само в големите общини от областта (триградието, Свищов, Павликени). В по-малките и особено за планинските общини се наблюдава увеличаване на незаети лекарски практики, особено в по-отдалечените райони. Спешната помощ е недостатъчна и не може да покрива райони с разпръснати населени места, отдалечени от общинския център, особено при зимни условия. Труден е достъпът до базови медицински услуги (лаборатория и краткосрочен стационар) за населението от откъснатите и отдалечени населени места.

Извънболничната лечебна дейност

Извънболничната лечебна дейност е с подчертан местен характер, тя е най-близко до населението. Тя се извършва от общопрактикуващи лекари и денталисти и от лекари и денталисти специалисти. Броят на амбулаториите за извънболнична лечебна помощ, оглавявани от общопрактикуващи лекари и денталисти, от лекари специалисти се определя чрез Областните здравни карти.

Болнична помощ и болнична инфраструктура

Болничната лечебна помощ е с *надобщинско значение* и е предмет на Областната стратегия за развитие. Териториалното разположение на болничната инфраструктура е функция от броя на населението, според което се определя и капацитетът на отделните болници и района на обслужването им.

Таблица А III - 4: Динамика в броя и капацитета на болничните лечебни заведения в област Велико Търново за периода 2007-2011 г.

Общини	Многопрофилни болници				Специализирани болници			
	2007 г.		2011 г.		2007 г.		2011 г.	
	Брой обекти	Брой легла	Брой обекти	Брой легла	Брой обекти	Брой легла	Брой обекти	Брой легла
Обл. . Търново	6	1 142	5	919	6	691	4	404
Велико Търново	1	395	1	358	5	531	3	244
Горна Оряховица	1	284	1	252	-	-	-	-
Елена	1	54	1	60	-	-	-	-
Златарица	-	-	-	-	-	-	-	-
Лясковец	-	-	-	-	-	-	-	-
Павликени	1	150	1	115	-	-	-	-
Полски Тръмбеш	1	50	-	-	-	-	-	-
Свищов	1	209	1	134	1	180	1	160
Стражица	-	-	-	-	-	-	-	-
Сухиндол	-	-	-	-	-	-	-	-

Източник: НСИ. Районите, областите и общините в Р. България. 2007.2011.

Мрежата от многопрофилни болници за периода 2007 - 2011 г. се редуцира незначително (закрита е болницата в гр. Полски Тръмбеш), като се очертава тенденция за намаляване броя на болничните легла с 223 бр., което е за сметка на МБАЛ в градовете Павликени и Свищов и закритата МБАЛ в гр. Полски Тръмбеш. През 2012 г. е закрыта МБАЛ в гр. Елена.

С регионални функции е МБАЛ “Д-р Ст. Черкезов” АД в гр. Велико Търново. С надобщинско значение са и МБАЛ “Св. Иван Рилски” ЕООД в Горна Оряховица и МБАЛ “Димитър Павлович” ЕООД – в гр. Свищов и “МБАЛ Павликени” ЕООД в гр. Павликени.

Специализираните болници (СБАЛ по кардиология – В. Търново” ЕАД, Държавна психиатрична болница в с. Церова кория) също са с регионални, а тези за рехабилитация (във Вонеща вода и с. Овча могила) са с национално значение. Към специализираните болници следва да бъдат отнесени и бившите диспансери, трансформирани в специализирани центрове със стационари, а именно:

- Комплексен онкологичен център – Велико Търново с капацитет 206 легла. Същият е с междуобластни функции;
- Специализиран център (болница) за пневмо-фтизиатрични заболявания “Д-р Трейман” ЕООД – гр. Велико Търново, с капацитет 75 легла;
- Център за психично здраве – Велико Търново” ЕООД, гр. Велико Търново, с капацитет 85 легла;
- Център за кожно-венерически заболявания – Велико Търново” ЕООД, гр. Велико Търново – капацитет 15 легла.

Основни селищни центрове, в които са разположени болнични заведения с надобщински функции са градовете Велико Търново, Горна Оряховица, Свищов и Павликени. Специализираните болници за рехабилитация са разположени до източници на лечебни минерални извори във Вонеща вода и Овча могила.

Ш.4. Социални услуги

Специализираните институции за социални услуги в област Велико Търново към 2011 г. са общо 14 бр. с капацитет 843 места. В сравнение с 2007 г. броят на специализираните институции е намален с 4 бр. От всичките специализирани институции към 2011 г. - 6 бр. са в община Велико Търново, а останалите 8 институции (основно Домове за стари хора и Домове за деца и възрастни с умствени увреждания) са в общини Горна Оряховица, Елена, Павликени, Свищов, Стражица и Сухиндол. Специализираните социални заведения за лица с умствена изостаналост са разкрити в села от посочените общини.

През последните 7 години в област Велико Търново се реализира Социален модел за деинституализация на социалните услуги и развитие на форми на социални услуги, предоставяни в обичайната среда. Сред тях основно място заемат дневните центрове, защитени и преходни жилища, центрове за социална рехабилитация и Центрове за обществена подкрепа.

Социалните услуги, предоставяни в обичайната среда (в общността) са най-добре развити в следните общини:

- *Община Велико Търново* – 3 Дневни центъра; 6 Защитени жилища и 1 Преходно жилище; 6 Центъра за настаняване от семеен тип; Кризисен център; 2 Центъра за социална рехабилитация и интеграция за възрастни и на деца др.;
- *Община Горна Оряховица* - Дневен център за възрастни хора с увреждания- гр. Горна Оряховица, Дневен център за деца с увреждания- гр. Горна Оряховица, Домашен социален патронаж- гр. Горна Оряховица, Мобилен център за работа с деца лишени от родителска грижа- община Горна Оряховица, област В.Търново, Център за социална рехабилитация и интеграция на жертви на домашно насилие над 18год. - гр. Горна Оряховица, Център за обществена подкрепа - гр. Горна Оряховица, Защитено жилище и др.
- *Община Свищов* - 1 Дневен център за деца с увреждания, 1 Социален учебно-професионален център; 1 Център за обществена подкрепа;
- *Общини Елена, Лясковец, Павликени, Стражица* - Дневни центрове за възрастни, Центрове за обществена подкрепа, Защитени жилища и др.

Социалните услуги, предоставяни в общността са ориентирани към определена целева група от лицата в неравностойно положение. С тяхното развитие постепенно се ограничават функциите на специализираните институции, които са свързани със социалното изключване на ползващите ги лица с различни увреждания.

Социално изключване/включване

Бедността е един от факторите за **социалното изключване** на част от населението (категории лица като безработните и особено продължително безработните, пенсионерите с ниски доходи, многодетни семейства и др.). Към социално изключване са податливи и лица с физически и умствени увреждания.

Нивото на бедност се измерва с официално приети субективни индикатори за измерване на материални лишения, прилагани от всички държави. Относителния дял на бедните в област Велико Търново преди социалните трансфери (социалните помощи) към 2011 г. е 44,6%, а ако се включат и пенсиите – 29,2%.

Официалните статистически данни показват, че област Велико Търново е с показатели за ниво на бедност съизмеримо с това на съседните области – Габрово и Разград и по-неблагоприятно от това на област Русе.

Друг показател, имащ отношение към социалното изключване на лица и групи лица, е *делът на хората, живеещи в материални лишения*. При среден за страната показател 43,6% (2011 г.) за област Велико Търново този дял също е много по-висок -76,32%. Това е резултат от

последниците от икономическата криза свързани с нарастване на безработицата, намаляване на трудовата заетост и спада в доходите в някои икономически дейности.

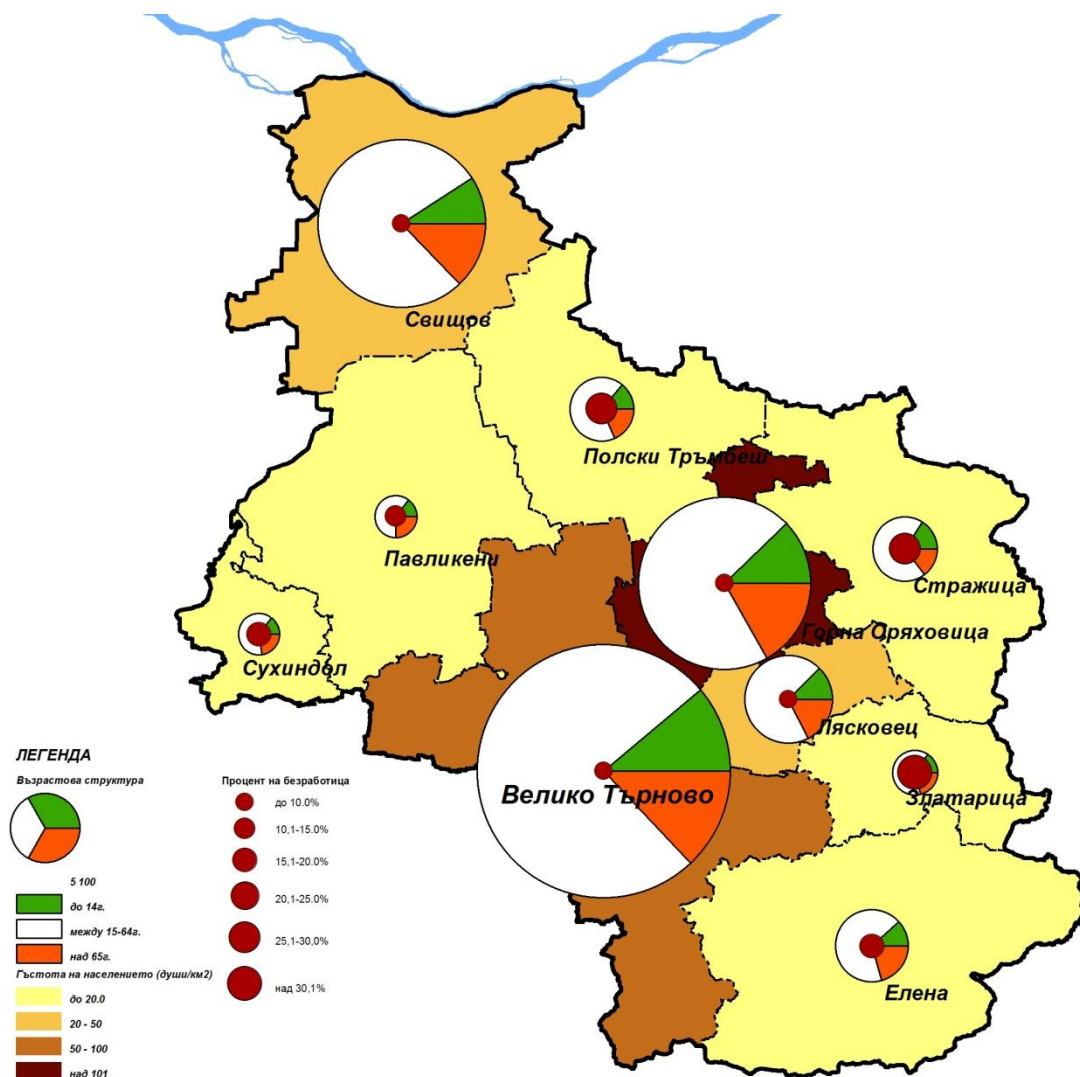
Социално включване. Проблемът за социалното включване е приоритетно ориентиран към *лица с физически и психически увреждания*, които формират социално уязвими групи. Социалното включване се изразява в преодоляване на основните бариери, които са от различен характер - психологически, културни, образователни, финансови, архитектурни и др. Социалната интеграция, освен посочените категории лица е насочена и към лица от ромската етническа група и по-конкретно към лицата в “училищна” възраст, тъй като е преценено че повишаването на образователното равнище на децата от този етнос е една от приоритетните мерки на политиката за тяхното интегриране. Във връзка с решаване на проблемите на социалното изключване с цел създаване на условия за социално включване в общините от областта се реализират редица проекти. Основната част от тях се финансират по действащите Оперативни програми.

III.5. Трудов пазар и безработица

Заетост

В условията на криза, след 2007-2008 г. данните за работната сила и за заетите лица показват наличие на низходяща тенденция на спад. През 2007 г. *работната сила* (заетите и безработни) в област Велико Търново възлиза на 117,8 хил. д., а коефициентът на икономическа активност (съотношението между работната сила и населението на 15 и повече навършени години) - 47,7%. През 2008 г. почти няма промяна в посочените два показателя. След 2008 г. работната сила намалява своя брой и през 2010 г. вече е 108,7 хил. д., а коефициентът на икономическа активност – 44,8%. Данните за 2011 г. показват, че е налице малък ръст в броя на работната сила. Той е с 3,2 хил. д. повече в сравнение с 2010 г, като това дава положително отражение и върху коефициента на икономическа активност през 2011 г. – 46,9%. По отношение на коефициента на икономическа активност област Велико Търново е с по-ниски числови стойности от средните за Северния централен район.

Фигура А III - 8: Заетост и безработица по общини в област Велико Търново, 2011 г.

Източник: НСИ

Основната част от работната сила са **заетите лица**. И по отношение на заетите се наблюдават същите тенденции за периода 2007-2011 г., които са характерни и за работната сила. Броят на заетите бележи тенденция на спад от 109,2 хил. д. (2007 г.) до 94,5 хил. д. (2010 г.) и леко нарастване до 97,4 хил. през 2011 г. Коефициентът на заетост варира в границите от 44,6% (2007 г.) до 38,9% (2010) и през 2011 г. нараства до 54,0%.

Наличната статистическа информация за *секторно-отрасловата структура* и *териториалното разпределение* е по показателя **“наети лица”** и е с данни за 2011 г. В броя на наетите не се включват самонаетите и работодателите. Данните показват, че през 2011 г. наетите лица в област Велико Търново са 69215 д., или около 70,5% от броя на заетите. От наетите лица 70,6% са в частния сектор. Секторната структура на наетите е следната:

- Първичен сектор (селско, горско и рибно стопанство) – 3958 д., или 5,7% от всичко наетите лица;
- Вторичен сектор (промишленост и строителство) – 22764 д., или 32,9% от наетите;
- Третичен сектор (услуги) – 42493 д., т.е 61,4% от всичко наетите лица.

Фигура А III - 9: Заетост по сектори в област Велико Търново, 2011 г.

Източник: НСИ

По-високият относителен дял на наетите в *отраслите от третичния сектор* (58,5%) е критерий за съвременен социално-икономически комплекс. От отраслите от третичния сектор с по-висок брой (съответно относителен дял) на наетите са отрасли като “Търговия и ремонт на моторни превозни средства и услуги за личността” – 15,5% от всичко наетите лица; отрасъл “Образование” (10,2%); отрасъл Транспортна дейност, складиране и пощи” (6,5%); отрасъл “Хуманно здравеопазване и социални дейности (6,2%).

Териториалната структура на наетите лица показва водещото място на общини Велико Търново, Свищов и Горна Оряховица, като важни места за приложение на труд. Броят на населите лица в тези и някои други общини е както следва:

- *Община Велико Търново* – общ брой на наетите – 34428 д, или 46,1% от всичко наетите в областта. От тях в първичния сектор са наети само 613 д, във вторичния - 11392 д. (25,7% от наетите в общината), а делът на наетите в третичния сектор е 72,5%. В отрасъл “Строителство” в община Велико Търново са заети 2872 д, което е 57,8% от всичко наетите в строителството в областта. Високият относителен дял на наетите в отраслите от третичния сектор се дължи на добре развитите обслужващи функции на областния център в сферата на образованието, здравеопазването, финансово-кредитния сектор, управлението и др.;
- *Община Горна Оряховица* – общ брой на наетите -14262 д., или 19,1% от всичко наетите в областта. Във вторичния сектор са наети 40,2% от общия им брой. От третичния сектор с водещо място е отрасъл “Транспорт” (17,2%), което е естествено като се отчитат транспортните функции на гр. Горна Оряховица (център на регионално ж.п. управление);
- *Община Свищов*, където броят на наетите е 9936 д, или 13,3% от общия им брой за областта. Третичният сектор също е с най-голям относителен дял. В него с водещи са отрасли “Търговия, ремонт на моторни превозни средства и услуги за личността” (13,7%) и “Образование” (13,1%), което е резултат от това, че гр. Свищов е университетски център.
- По-малките общини – *Полски Тръмбеш, Стражица, Павликени и др.* са с по-добре развит първичен сектор (относителен дял на наетите – над 15%, и по-слабо развитие на вторичния

сектор. Третичния сектор също е с по-малък брой на насетите лица. Общини *Лясковец* и *Елена* са с относително висок дял на наетите във вторичния сектор – над 30%.

Безработица

Вторият основен елемент на работната сила засяга безработните лица. Промените в заетостта се отразяват пряко върху безработицата. Промените в броя на безработните и равнището на безработица са посочени в *таблица А III - 5*.

Таблица А III - 5: Динамика в броя на безработните и в равнището на безработица в общините от област Велико Търново за периода 2007-2011 г.

Общини	Брой безработни към:			Равнище на безработица към		
	2007 г.	2009 г.	2011 г.	2007 г.	2009 г.	2011 г.
Обл. Велико Търново	11445	10988	11289	8,45	8,11	9,57
Велико Търново	1929	2297	2928	4,39	5,22	6,71
Горна Оряховица	1895	1845	1984	7,18	6,99	8,72
Елена	767	717	694	14,77	13,81	16,81
Златарица	433	374	402	20,6	17,80	26,49
Лясковец	654	590	425	8,57	7,74	6,52
Павликени	1337	1089	1045	9,79	7,98	10,14
Полски Тръмбеш	1641	938	1170	21,57	12,33	21,20
Свищов	1069	1100	1288	5,28	5,43	7,46
Стражица	1550	1243	1221	21,31	17,09	23,05
Сухиндол	169	179	132	12,18	12,89	13,03

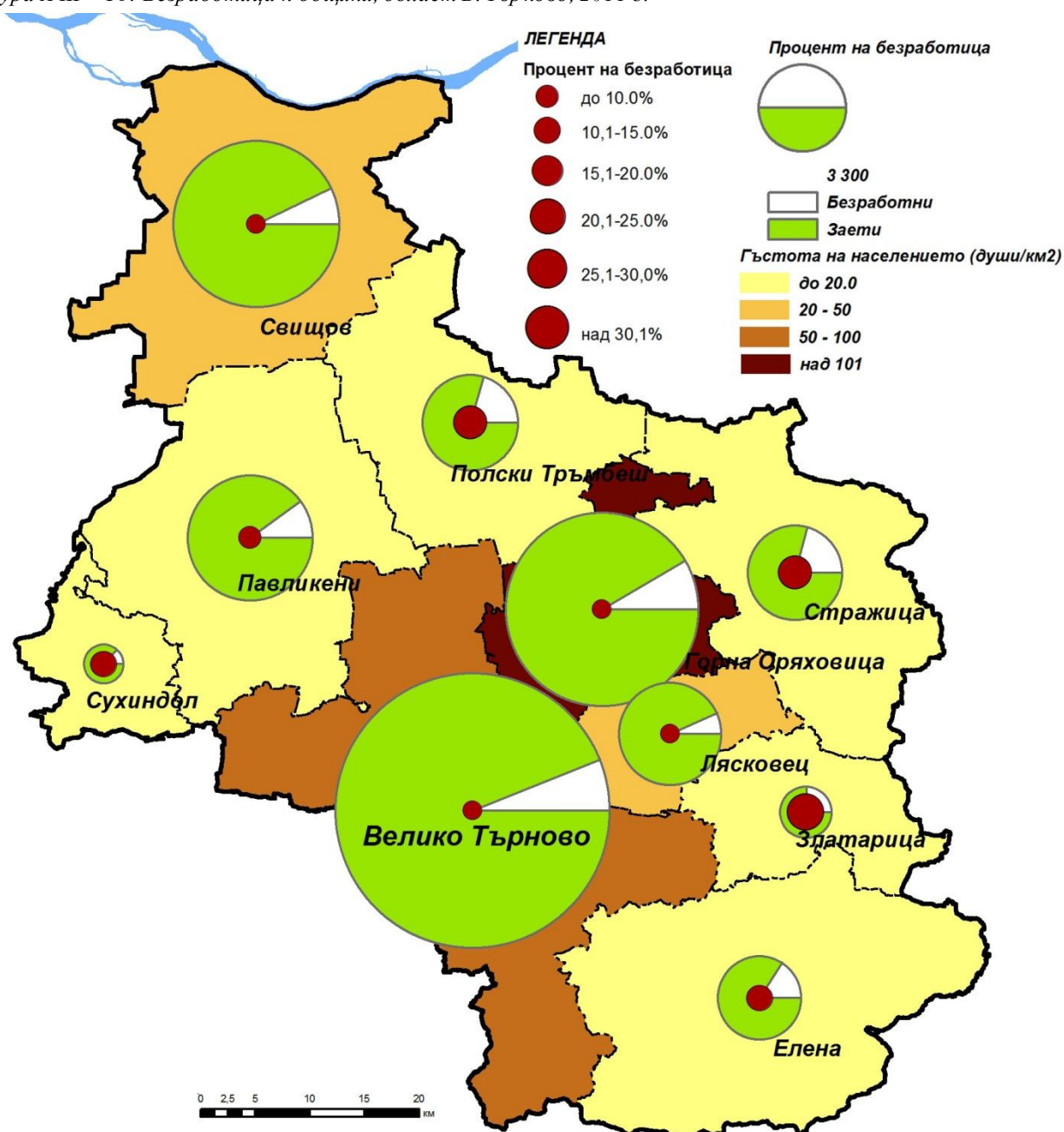
Източник: НСИ – текуща статистика за пазара на труда

Броят на безработните лица (с изключение на няколко от малките общини) бележи тенденция на нарастване в разглеждания период. Това е резултат от последиците от икономическата криза, която се отрази директно и в пазара на труда. Намалването на броя на заетите автоматично повишава броя на безработните лица. Този неблагоприятен процес засяга по-слабо общините с по-голям икономически потенциал – Велико Търново, Горна Оряховица, Свищов. В някои от малките общини, в които икономиката е в траен спад няма вече възможност да се освобождават повече заети лица. Това е и причината за запазвана или за леко намаляване на броя на безработните в общини Стражица, Елена, Сухиндол.

По отношение на равнището на безработица към 2011 г. в областта се очертават три зони:

- Зона с трайно високо равнище на безработица (над 15%), обхващаща общините в източната гранична част на областта - Елена (16,8%), Златарица (26,5%), Стражица (23,1%), Полски Тръмбеш (21,2%);
- Зона с равнище на безработица, около средното за областта, включваща общините в западната част на областта – Павликени (10,1%), Сухиндол (13,0%);
- Зона с по-ниско равнище на безработица, обхващаща общините в централната част на областта, около областния център - Велико Търново (6,7%), Лясковец (6,5%) и Горна Оряховица (8,7%).

Фигура А III - 10: Безработица п общини, област В. Търново, 2011 г.

Източник: НСИ – текуща статистика за пазара на труда

Ш.6. Доходи

Доходите на населението, както и техните конкретни размери се използват като един от индикаторите за оценка на условията на живот на населението, за определяне на покупателната му способност и др. Те заедно със заетостта на населението са едни от основните инструменти на социалната политика.

В периода 2007-2011 г. се наблюдават определени тенденции в доходите на населението, които са свързани с протичане на икономическите процеси, повлияни през последните години и от икономическата криза. Данните за динамиката на доходите на населението в област Велико Търново са показани в *таблица А III - 6*.

Таблица А III - 6: Динамика в средногодишните доходи домакинствата в област Велико Търново за периода 2007 - 2011 г. (по основни източници)

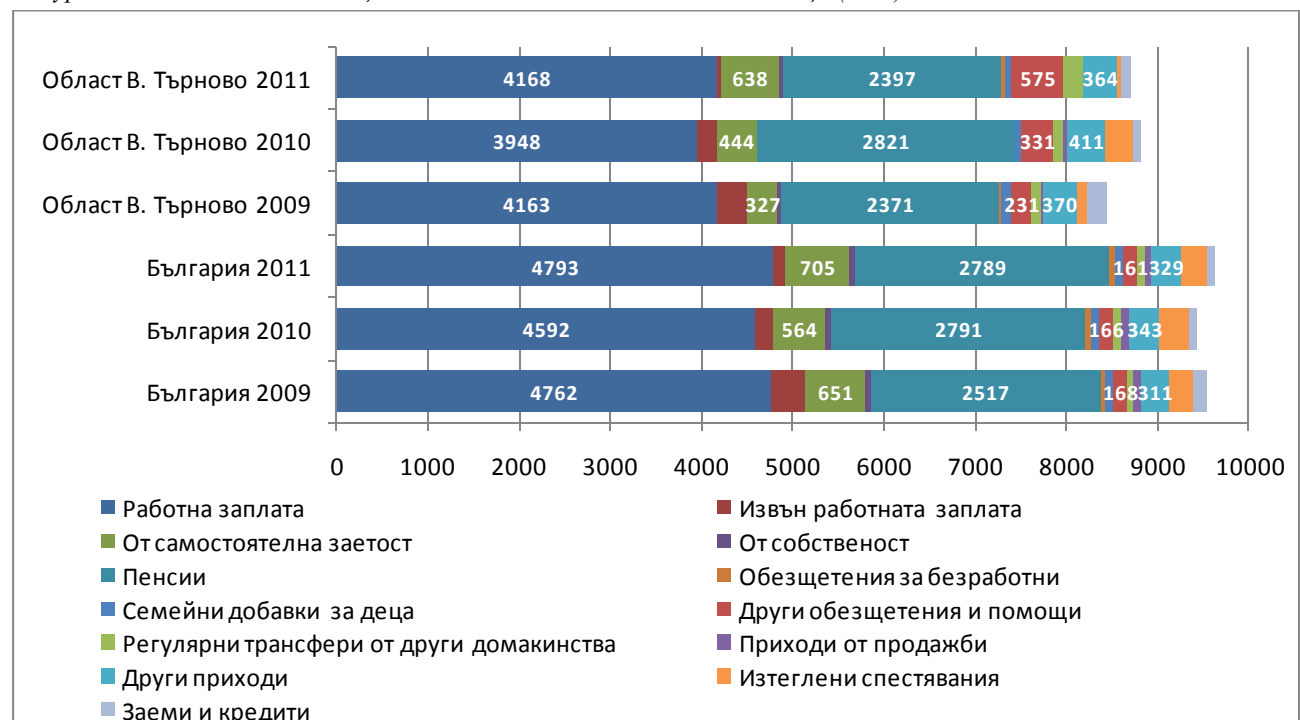
Показатели	2007	2008	2009	2010	2011
Общ доход (лв.)	6192	7866	8104	8420	8265
Доходи от заплати (лв.)	2581	3808	4163	3948	4168
Дял на заплатите от общия доход (%)	41,7	49,7	51,4	46,9	50,4
Доход от пенсии (лв.)	1534	1693	2371	2821	2397
Дял на пенсиите от общия доход (%)	24,9	21,5	29,3	33,5	29,0
Доход от други източници (лв.)	2068	2265	1570	1651	1700
Дял на доходите от други източници от общия доход (%)	33,4	28,8	19,4	19,6	20,6

Източник: НСИ

Основната част от доходите на домакинствата се формира от работна заплата, а втори основен източник са пенсиите. Другите източници на доходи на домакинствата (от натурално стопанство, от предприемаческа дейност и др. са с малък дял.

Данните за средната годишна заплата на наетите лица за анализирания 5 годишен период 2007-2011 г., показват че нейния размер бележи тенденция на нарастване. От 4157 лв. на 1 нает през 2007 г. тя стига до 6488 лв. през 2011 г., или ръста е 56,1%. Проблемът е, че доходите формирани от заплати на наетите се получават от намаляващ брой на наетите лица в областта.

Фигура А III - 11: Годишен общ доход на домакинствата по източници (в лв.)

Източник: НСИ

Средната годишна работна заплата на наетите в област Велико Търново към 2011 г. е 98,3% от тази в Северния централен район за планиране (6598 лв.) и 78,8% от средната за страната (8230 лв.). В сравнение с останалите области от СЦР област Велико Търново е съизмерима с област Разград и отстъпва на области Габрово и Русе.

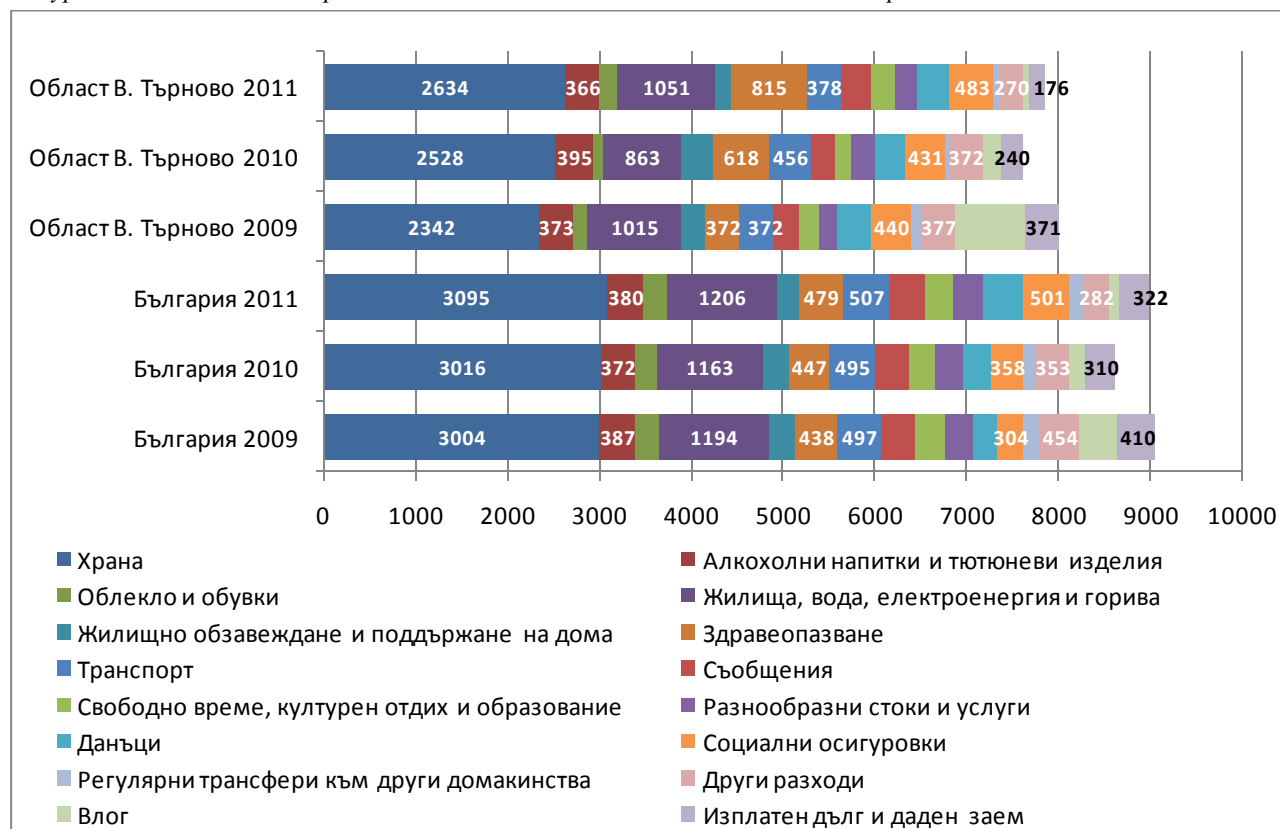
Отрасловата структура на работната заплата на наетите лица, показва, че в отрасловия социално-икономически комплекс с най-висок среден годишен размер на заплатата са отрасли

“Финансови и застрахователни дейности” (18944 лв.) и “Производство и разпределение на електрическа и топлоенергия и газ” (11679 лв.), “Държавно управление” (10056 лв.). С най-ниски размери са заплатите в отрасли “Хотелиерство и ресторантьорство” (3720 лв.), “Търговия и ремонт на автомобили и мотоциклети (5215 лв.), “Строителство” (5888 лв.).

III.7. Разходи на домакинствата

Разходите на домакинствата са представени средно на домакинство и като структура, на национално ниво и за област Велико Търново за наблюдаваните 2009, 2010 и 2011 г. Разходите са важен показател за определяне на жизнения стандарт и начин на живот на населението и дават информация за формиране на последващи мерки за подобряване на социалната сфера.

Фигура А III - 12: Годишни разходи на домакинствата от област Велико Търново по вид

Източник: НСИ

Измененията на средните разходи на домакинствата в областта през трите наблюдавани години – 2009, 2010 и 2011 – отразява националната тенденция за редуциране на разходите през 2010 и възвръщането на по-високите стойности от 2009 през 2011 г. Структурата на разходите и на национално и на областно ниво показват голям относителен дял на вложените средства за осигуряване на храна и поддръжка на жилището. В област Велико Търново прави впечатление значителното увеличение на разходите за здравеопазване (119%). Наблюдава се тенденция за запазване на отдалечеността на областта от следните разходи за страната, като средните разходи на домакинство през 2011 в областта са с повече от 1000 лв по-ниски от средните стойности за страната.

III.8. Култура

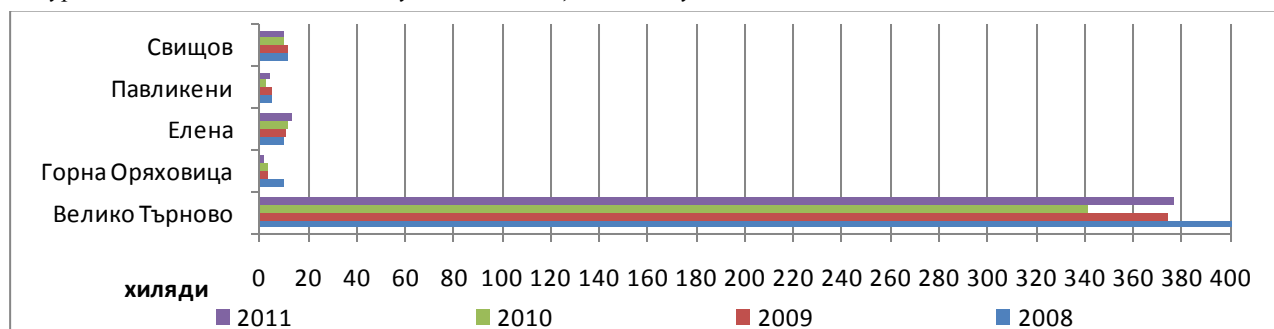
Една от присъщите характеристики на област Велико Търново е свързана с мястото ѝ в културния живот на региона, с добре развитата инфраструктура за развитие на разнообразни културни дейности. Освен градовете Велико Търново, Елена, Свищов, които са с развити функции в сферата на културата, тези функции са присъщи на всички общини от областта.

От специализираните културни дейности, осъществявани на територията на област Велико Търново с надобщинско, регионално значение са театралната, музейната, библиотечната, галерийната. Комплексната читалищна дейност е с подчертан местен, общински характер и тя не е обект на ОСР. Общият брой на регистрираните читалища е 142 и те са единствените културни средища в голяма част от населените места.

Професионалната театралната дейност е свързана с дейността на Музикално-драматичен театър “К. Кисимов” в гр. Велико Търново. Театърът е с регионални функции и разполага с добра материална база – 2 сцени и 2 театрални зали с общ капацитет 720 места. През 2011 г. броят на посещенията в театъра е бил 17 342, което е значително увеличение в сравнение с 12 597 посещения през 2007 г. Единственото кино на територията на областта е имало 96 909 броя посещения през 2011 г.

Музейната дейност се осъществява в 10 специализирани музея (намалели от 13 през 2007 г.), разполагащи с около 311 хил. експоната. Водещо място сред музеите в областта има Регионалният исторически музей в гр. Велико Търново. Това е най-старият и най-голям извънстоличен общоисторически музей в страната. Националният музей на българската архитектура също в гр. Велико Търново е единствен в страната и той е филиал на Националният политехнически музей. Освен в гр. Велико Търново музеи има в община Свищов (Общински исторически музей в гр. Свищов и Военно-исторически музей в с. Горна Студена), община Елена (Музей на Възраждането „Иларион Макариополски”), община Павликени (Исторически музей) и община Горна Оряховица (Исторически музей).

Фигура А III - 13: Посетители в музеите по общини между 2007 и 2011 година

Източник: НСИ

Специализираната *библиотечната дейност* се свързва с Регионалната библиотека “П.Р. Славейков” в гр. Велико Търново” и общинските библиотеки в градовете Елена, Горна Оряховица и Свищов, които към 2011 г. разполагат с 1358 хил. тома библиотечен фонд.

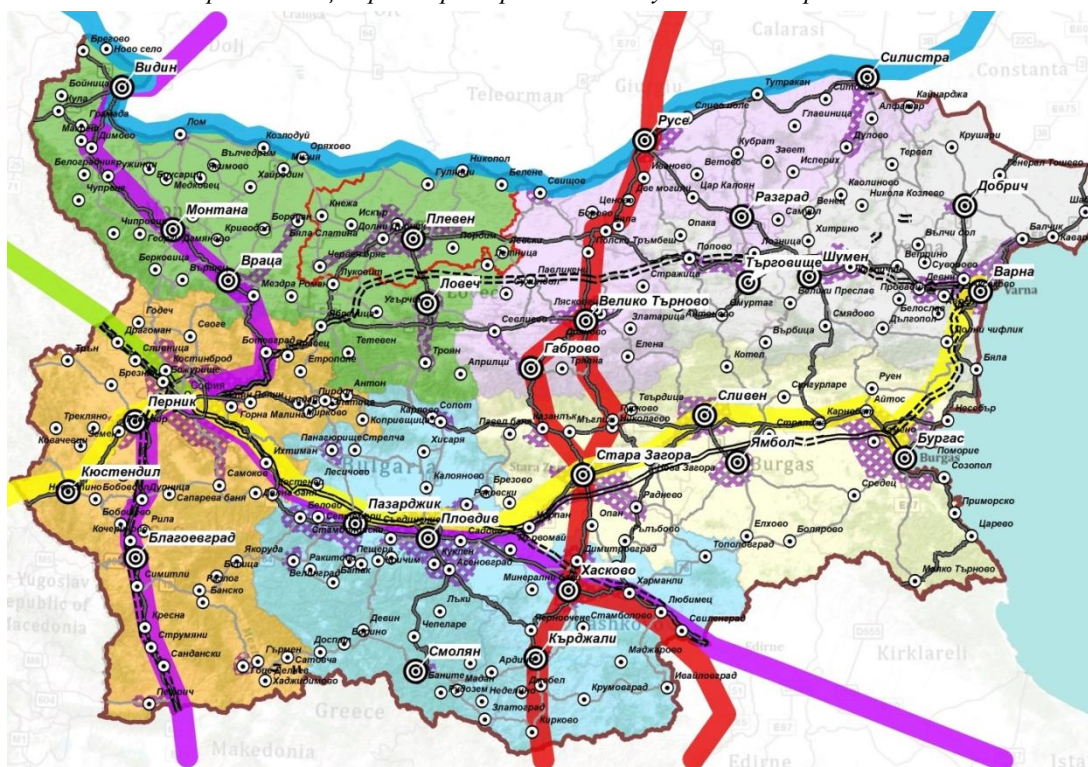
IV. ИНФРАСТРУКТУРНО РАЗВИТИЕ, СВЪРЗАНОСТ И ДОСТЪПНОСТ

IV.1. Транспортна инфраструктура и достъпност

Транспортни коридори с национално и наднационално значение

Област Велико Търново се обслужва от два Пан-европейски транспортни коридори – ОЕТК № 7 и ОЕТК № 9. Общоевропейският транспортен коридор №7 - р. Дунав е с дължина на българска територия 470 км и е естествена природна граница между Р.България и Р.Румъния. Общоевропейският транспортен коридор № 9 следва историческото трасе „Via Pontica“, което е един от най-важните културни коридори, свързващи културни ценности от различни епохи. Тази транспортна ос провежда международните потоци по направление Букурещ – Русе – Бяла – Велико Търново – Стара Загора (Е-85/ I-5), посредством моста над река Дунав при Русе. На територията на Област Велико Търново не са изградени автомагистрала и скоростни пътища, но трасето на бъдещата АМ “Хемус” /София-Варна/ като връзка между ОЕТК №4 и ОЕТК №9, преминава през територията на областта.

Фигура А IV - 1: ОЕТК на преминаващи през територията на Република България

Източник: НСРР 2012-2022 г.

От важно национално значение за балансираното развитие на системата от населени места в областта е доизграждането и модернизацията на крайдунавския крайбрежен път от Видин до Силистра, който е предвиден в Дунавската стратегия на Европейския съюз. Дунавският път е включен в НКПР като второстепенна транспортна ос, която ще спомогне за интегриране на областите и общините, разположени по крайбрежната територия и засилване на териториалното сътрудничество със съседните гранични райони. През територията на областта преминават и международните пътища:

- Първокласният път I-3 Русе – Бяла – Плевен – София (E-83) обслужващ територията на областта, като свързва столицата София с пристанищния град Русе;
- Първокласният път I-4 Ябланица – Велико Търново - Шумен;
- Първокласният път I-5 Русе/Бяла – Велико Търново - Стара Загора –Кърджали -граница Гърция (E-85) формиращ направлението на ОЕТК №9, който провежда международните потоци между България и Румъния през “Дунав мост – Русе”.

Интермодален транспорт

Потенциал за развитие на интермодален транспорт в областта представлява летището в Горна Оряховица. Важно значение за международните комбинирани превози е жп гара Горна Оряховица, част от железопътно-фериботните пунктове/пристанища, влизащи в състава на мрежата за международни комбинирани превози. Интермодалните превози при транзита през България се реализират изключително чрез жп транспорт през граничните жп гари по направленията:

- (Румъния)-Русе-Свиленград-(Турция);
- (Румъния)-Русе-София-Кулата-(Гърция),

През територията на Област Велико Търново преминават най-важните за страната направления за мултимодален транспорт. На базата на международни договорености и маркетингови анализи и проучвания, това са и приоритетните инфраструктурни направления на българска територия за развитието на комбинираните превози. Модернизираното Пристанище Свищов има възможност да се включи по-активно в тези превози, ако има по-съвременна жп връзка с жп линията София-Плевен-Горна Оряховица-Варна. Състоянието на инфраструктурата на българската железопътна мрежа не отговаря на съвременните изисквания за комбиниран транспорт. Координацията на връзките между железопътния транспорт и корабоплаването е незадоволителна. Подобряването на граничните връзки, чрез модернизиране на пристанищата и разширяването на инфраструктурата при транспортните възли ще улесни дейностите по трансграничното сътрудничество трансграничното сътрудничество с крайдунавските региони от поречието на р.Дунав.

Автомобилен транспорт и пътна инфраструктура

На територията на Област Велико Търново няма изградени участъци от автомагистрали. Общата дължина на републиканската пътна мрежа в Област Велико Търново е 937 км, като 153 км от тях са пътища I-ви клас, 141 км са пътища II-ри клас, а останалите 643 км- пътища III-ти клас.

Таблица А IV - 1: Дължина на републиканската пътна мрежа според класа на пътя към 31.01.2013 г.

Райони и области	РПМ - общо	Автомостри	Първокласни пътища	Второкласни Пътища	Третокласни пътища и пътни връзки при кръстовища и възли	Автомостри	Първокласни пътища	Второкласни пътища	Третокласни пътища и пътни връзки при кръстовища и възли
	Км					Отн. дял от общата дължина %			
България	19 512	458	2 970	4 030	12 054	2,34	15,22	20,65	61,56
Северен централен район	2 964	-	462	635	1 867	-	15,59	21,41	63,00
Област Велико Търново	937	-	153	141	643	-	16,33	15,12	68,55
Община Велико Търново	197,78	-	55,29	41,62	100,87	-	27,96	21,04	51,00
Община Горна Оряховица	71,53	-	10,29	12,70	48,54	-	14,39	17,75	67,86
Община Елена	83,03	-	-	34,85	48,18	-	-	41,97	58,03
Община Златарица	34,98	-	-	4,15	30,83	-	-	11,86	88,14
Община Лясковец	44,27	-	21,58	12,30	10,39	-	48,75	27,78	23,47
Община Павликени	113,04	-	-	-	113,04	-	-	-	100
Община Полски Тръмбеш	105,43	-	32,60	-	72,83	-	30,92	-	69,08
Община Свищов	123,64	-	16,09	34,68	72,87	-	13,01	28,05	58,94
Община Сухиндол	27,71	-	-	-	27,71	-	-	-	100
Община Стражица	113,27	-	16,00	-	97,27	-	14,13	-	85,87

Източник: АПИ, 2013 г.

Относителният дял на първокласните пътища в областта е 16,33 %, което е незначително повече от средните стойности на областите в СЦР –15,59 % и по-висок от стойността на този показател в страната – 15,22%. През територията на областта преминават следните важни пътища I-ви и II-ри клас:

- Първокласният път I-3 Русе – Бяла – Плевен – София (Е-83) обслужва територията на областта, като свързва столицата София с пристанищния град Русе.
- Първокласният път I-5 Русе/Бяла – Велико Търново - Стара Загора –Кърджали -граница Гърция (Е-85) формира направлението на ОЕТК №9, който провежда международните потоци между България и Румъния през “Дунав мост – Русе”
- Второкласният път II-52 Никопол-Свищов-Бяла /Русе-В.Търново/ обслужва северните, крайбрежни територии на областта.
- Второкласният път II-53 Г.Оряховица- Елена-проход “Вратник”-Сливен и
- Второкласният път II-55 Велико Търново -Гурково -Н.Загора-Свиленград, обслужват най-южните части на областта, свързвайки ги с Южна България, като трасето на II-55 е едно от възможните направления за тунелен пробив под Стара планина.

Фигура А IV - 2: Транспортна инфраструктура на територията на област Велико Търново

Източник: АПИ, 2013 г.

Най-голяма е дължината на републиканските пътища на територията на Община Велико Търново – 197,78 км, съставляващи 21,11 % от пътната мрежа в областта и приблизително 6,67 % от пътната мрежа в СЦР. През територията на общините Елена, Златарица, Павликени и Сухиндол не преминават пътища от I клас. За тези общини определяща роля за транспортното обслужване и осигуряването на достъп до населените места имат пътищата втори и трети клас, което определя необходимостта от подобряване на експлоатационното им състояние.

В същото време, относителният дял на второкласната пътна мрежа в Област Велико Търново 15,12 % е по-нисък от средната стойност за СЦР - 21,41% и от средната за страната - 20,65%. Относителният дял на третокласната пътна мрежа гравитира около средните стойности за СЦР и страната. Пътната мрежа в Област Велико Търново не е свързана с пътната мрежа от румънската част, но преките трансгранични контакти се осъществяват посредством ферибота Свищов-Зимнич, който е частна инвестиция от румънска страна. На територията на областта има един ГКПП – Свищов.

Недостатъчно са развити пътищата от РПМ, паралелно на река Дунав в направление Русе – Свищов – Никопол. Доизграждането им ще осъществи връзка между транспортни коридори № 4 и № 9 на територията на между пристанищата на р. Дунав в България.

Участък с висок риск и концентрация на ПТП е отсечката между Южен пътен възел Велико Търново и гр. Дебелец.

Сериозни проблеми изпитват планинските общини от областта с поддръжката на много дългата общинска пътна мрежа. Особено тежко е осигуряването на снегочистването през зимния сезон в общините Елена, Златарица и от части, Велико Търново.

ЖП транспорт

Общата дължина на ж.п. линиите на територията на област Велико Търново е 236 км, които съставляват 37.64 % от ж.п. мрежата на СЦР и 5,80 % от ж.п. мрежата на страната. Общата дължина на удвоените жп линии е 82 км или 34,75 % от всички жп линии в областта. Дължината на електрифицираните жп линии е 159 км – 67,37 % и е над средното ниво на ЕС. Гъстотата на железопътната мрежа в областта е 48,64 % и сред най-високите показатели за страната. Европейското споразумение за главните международни жп линии (AGC) включва жп линията, преминаваща през територията на областта: Е95 – Русе -Г.Оряховица-Ст. Загора - Подкова – IV главна ж.п. линия. Област Велико Търново се обслужва от две главни железопътни линии и един жп клон:

- II главна линия София- Плевен-Г. Оряховица-Варна ;
- IV главна линия Русе - Ст. Загора - Подкова - съставен елемент на ОЕТК №9, обслужва област Велико Търново като провежда транспортните потоци от р. Дунав към вътрешността на страната. Това е единственото жп направление със сухоземен достъп до Румъния посредством “Дунав мост - Русе-Гюргево”;
- жп клон Левски-Свищов.
- нефункциониращата към момента жп линия Ляковец – Златарица – Елена, която предоставя възможности за повторното ѝ експлоатиране;

Главните жп линии са електрифицирани, II главна е удвоена, а жп клоновете не са електрифицирани. Област Велико Търново е добре обслужена с жп транспорт, като тук се намира един от най-големите жп възли за Северна България-гара Горна Оряховица.

Воден транспорт

Българският участък на р. Дунав, който се намира в долното течение на реката, е единствения корабоплавателен вътрешен воден път на страната. Транспортната функция на река Дунав е много важна и е от определящо значение за прилежащите на реката територии. Важно значение за корабоплаването по р. Дунав имат нейните технически параметри, които се променят в

различните участъци от течението. Водният транспорт по транспортен коридор № 7 се обслужва от пристанището от национално значение - пристанище “Свищов”. Намира се на 554-ия километър от устието на р. Дунав и на 1825-ия километър от пристанище Регенсбург и е най-южната точка от българския участък на р. Дунав, като от тук е най-късият път от р. Дунав до старопланинските проходи, а от там за Турция, Гърция и Близкия Изток. Пристанището разполага с най-голямата митническа складова и логистична база в Централна и Северна България и необходимата техника за обработка на всички видове контейнери. Заимстваната от опита на големите европейски пристанища практика на "отворени врати", въведена в Пристанище Свищов, скъсява времето за обработка на товарите и заедно с новоизградените съоръжения и складове за съхранение на контейнери позволява развитието му като дистрибуторска отправна точка за стоки внасяни и изнасяни с евтиния воден транспорт по река Дунав. На територията на Област Велико Търново функционира ферибота „Свищов-Зимнич“.

Въздушен транспорт

Летище Горна Оряховица е създадено през 1925 г., от 1995 г. е петото международно летище в страната, оборудвано с нова, модерна техника. Центърът за управление на въздушните полети ръководи движението на самолетите над цяла Северна България.

Летището е специализирано за карго полети и има потенциални възможности за увеличаване обема на своята дейност чрез привличане и осигуряване вноса и износа на суровини и готова продукция. Явява се основен пункт за износ на бързоразваляеми селскостопански продукти, живи животни и охладено месо от Северна България за Европейския съюз, Русия и страните от Близкия и Далечен Изток.

Летището разполага с писта за излитане с дължина 2 450 m, една пътека за рулиране, пет самолетни стоянки и е оборудвано със светотехническа система I-ва категория за кацане и излитане нощем и денем при намалена видимост. Пътническият терминал е в добро състояние, но е изграден и оборудван за обслужване на вътрешни полети.

В момента летището в Горна Оряховица се използва за чартърни бизнес полети, за учебно-тренировъчна дейност на ВВС и гражданската авиация. Обслужва и селскостопанската авиация.

IV.2. Енергийни мрежи и ВЕИ

Електроенергийни мрежи и съоръжения

На територията на област Велико Търново функционират ТЕЦ “Свилоса” и ТЕЦ “Захарни заводи”, които са заводски и с предназначение за захранване на съответните промишлени предприятия. Изградените водноелектрически централи работят на 20 кв и задоволяват местни нужди.

Основен източник на електроенергия за областта е националната електроенергийна система, посредством ел. подстанция „Горна Оряховица” -220/110/20 кV. На територията на областта попада и Ел. подстанция “Царевец” - 400/220/110кV, която е с общосистемно значение и няма пряко отношение към захранването на общините. Същинското електрозахранване на област Велико Търново се осъществява от районни подстанции 110/20 кв, разположени в центровете на съсредоточия на товари /големи градове, центрове на общини/. Всяка от подстанциите 110/20 кв е включена двустранно в мрежата 110 кв, което повишава сигурността на захранването в аварийен режим.

Всички населени места от областта са електрифицирани, като селата се электроснабдяват от въздушни изводи 20 кв, а в градовете мрежата е кабелирана. Като цяло електроразпределителната мрежа е реконструирана и поддържана на добро равнище, но има участъци с нарушени механични и електрически параметри. Строителството на нови трафопостове решава потребностите от нарасналите товари.

Възобновяеми енергийни източници (ВЕИ).

От възобновяемите енергийни, източници област Велико Търново е с по-добри възможности за използване на енергията на водата, слънцето и по-слабо на ветровата и геотермалната енергия.

Потенциални територии за водна енергия. Повърхностно течещите речни води в планинските и хълмисти части на областта се характеризират с достатъчни водни количества и необходимите наклони, осигуряващи естествен пад – условия за изграждане на ВЕЦ (от типа микро и мини ВЕЦ) от 5 kW до 100 kW инсталирана мощност. Наред със съществуващите средни ВЕЦ в областта през последните няколко години са изградени още няколко нови мини ВЕЦ. Към 2012 г. на територията на областта работят следните ВЕЦ – “Росица-1”, “Росица -2” и “Росица -3” (общини Павликени и Сухиндол), ВЕЦ “Веселина” (община Елена), ВЕЦ “Синивир” и ВЕЦ “Леденик” (община Велико Търново), ВЕЦ “Надежда” (община Лясковец)

Потенциални територии за соларна енергия. Средногодишното количество на слънчево греене за България е около 2 150 часа, а средногодишния ресурс слънчева радиация е 1 517 kWh /m². Климатичните характеристики на територията на област Велико Търново, от гледна точка на средната сумарна годишна продължителност на слънчевото греене е в рамките на средното за страната. По южните склонове на Предбалкана и в Дунавската равнина е над средното за страната (2150 часа) и достига до около 2700 -3100 часа. Свързаната сумарното средно годишно слънчево греене *слънчева радиация* (измервана с kWh /m² годишно) е малко под средната за страната (1517 kWh /m²) като в южните хълмисти и планински части на областта при оптимален наклон на равнината тя е в рамките на 1490 -1550 kWh /m² (Велико Търново – 1489 kWh /m²) а в северните равнинни части е малко по-ниска (в района около гр. Свищов - 1474 kWh /m², на гр. Полски Тръмбеш – 1466 kWh /m²). Инвестиционния интерес свързан с

изграждане на соларни инсталации следва да бъде обоснован с конкретни проучвания на потенциала на територията за изграждане на соларни инсталации. Два големи фотоволтаични парка са разположени в близост до Самоводене (община Велико Търново) и Златарица, като те са съответно с мощност 21 и 25 MW.

Потенциални територии за ветрова енергия. Конкретни проучвания, извършени от инвеститори на ВЕИ показват, че териториите, в които се наблюдават ветрове с постоянство и умерена сила на вятъра (скорост минимум от 5 м/сек) са малко. Такива са крайните южни части от територията на община Елена, основно по билото на Стара планина. За използване на ветровата енергия в тези части от област Велико Търново се налага да се извършат съответните специфични климатични наблюдения за ветровия режим - посока, скорост и колебания и т.н.

Газопреносна и газоснабдителна мрежа

През територията на област Велико Търново преминава Северният клон на националната газопроводна система в страната. Въпреки това, областта дълго време не е получавала захранване с природен газ дори и за промишлени нужди. Газификацията на градовете Велико Търново, Горна Оряховица и Лясковец се реализира като се изгражда магистрален газопровод, отклонение от северния клон на националната газопреносна мрежа до АГРС Велико Търново и до АГРС Горна Оряховица. Въпреки че са газифицирани една значителна част от общините в областта, относителният дял на газифицираните домакинства е много нисък (едва 1,86%). Предвиденият за изграждане газопровод към северната част на областта - до Свищов все още не е изграден.

Общините, които разполагат с лиценз за газификация са:

- Сухиндол, която влиза в пределите на газоразпределителен район „Мизия”;
- Стражица и Полски Тръмбеш, които са част от гароразпределителен район „Дунав”;
- Велико Търново, Горна Оряховица, Павликени и Лясковец, които са лицензирани общини с лицензиант различен от лицензианта на района към който са причислени (район „Мизия”);

Без лиценз за газификация са общините Свищов, Златарица и Елена. На лице са добри условия за скорошно газифициране на градовете Стражица и Полски Тръмбеш.

През територията на областта се предвижда да премине транзитния поток от газ по направления на двата големи газови проекта, в които България участва, а именно – Южен поток и НАБУКО. Техните трасета ще дублира съществуващото трасе на северния магистрален газопровод и ще свързват българската газопреносна мрежа с румънската.

IV.3. Телекомуникации и широколентов достъп

Телекомуникации

През последните години, общата тенденция както за областта така и за цялата страна е намаляване на стационарните телефонни постове за сметка на мобилните услуги. На територията на област Велико Търново има 2 броя ЦАТЦ, 3 бр. RSU и 29 аналогови централи, като степента на цифровизация е 96,2%. Междуселищният трафик в национален мащаб се осъществява от Цифровата автоматична междуселищна телефонна централа /ЦАМТЦ/ В. Търново, която е част от националната транзитна цифрова мрежа. ЦАМТЦ осигурява цифров телефонен пренос до всички крайни АТЦ в общината, с което степента на цифровизация на междуселищните връзки е 100%.

Съобщения

Таблица А IV - 2: Състояние на средствата на пощенските съобщения към 31.12.

	Пощенски, телеграфни и телефонни станции					Пощенски агентства (офиси)				
	2007	2008	2009	2010	2011	2007	2008	2009	2010	2011
Общо за страната	2993	2981	3009	2981	2981	651	1104	1496	2135	2705
Област Велико Търново	154	154	155	154	154	15	26	45	64	95

Източник: НСИ

Двете основни групи средства на пощенските съобщения бележат осезаемо различно развитие през разглеждания период между 2007 и 2011 г. Пощенските, телеграфните и телефонните станции запазват своя брой от 154 на територията на областта, докато в национален мащаб бележат и слабо намаляване. Едновременно с това, броят на пощенските агентства в цялата страна нараства повече от четири пъти за 4 години, като за област Велико Търново нарастването е още по-драстично – над 6 пъти. Бързото нарастване в броя на пощенските офиси се дължи на все по-осезаемото навлизане в сектора на частни компании, които предлагат пощенски и куриерски услуги. По големият скок на областно ниво произтича от догонващите темпове с които предлагането на такива услуги са характеризират в сравнение с по-големите съсредоточия на икономическа активност на територията на страната. В допълнение, обоснованата нужда от по-голямо предлагане на тази услуга на територията на областта е свидетелство за развитието на бизнес услугите и за нарастване на активността на икономическите субекти.

ИКТ инфраструктура

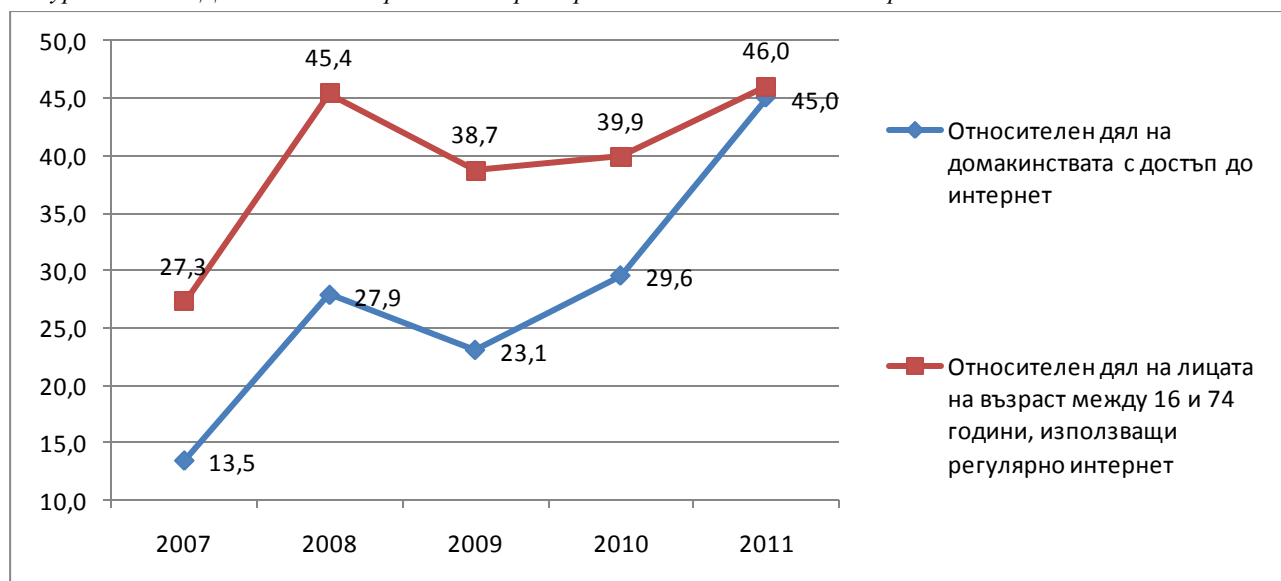
Кабелен достъп до Интернет е осигурен както в големите, така и в по-малките градски центрове на областта. По отношение на покритието на територията на областта с инфраструктура за широколентов достъп до интернет, се наблюдават няколко концентрации на територии в „дигитална сянка”. Част от южните планински и предпланински части на областта са неосигурени с широколентова връзка. Това са землищата на община Елена извън общинския център, южните части на община Велико Търново, източните части на община Златарица,

източните и северните части на община Стражица, извън общинския център, южните землища на община Свищов и части от землищата на територията на община Павликени. Развитието на ширококоловия достъп е в пряка връзка с темпа на цифровизацията, като се предлагат предимно xDSL технологии. На пазара много добре са представени кабелните оператори и LAN/WLAN операторите, което заедно с наличието на предлаганите от мобилните оператори услуги за пренос на данни практически прави възможен достъпа до интернет от всяка точка.

Достъп и използване на ИКТ услуги

В област Велико Търново достъпът до Интернет се предлага масово в седем от общо 10 общини, като в тях живеят над 90 % от жителите, като достъпът за домакинствата е равен на средния за страната през 2011 г. – 45%.

Фигура А IV - 3: Достъп до интернет на територията на област Велико Търново

Източник: НСИ

През годините броят на домакинствата в област Велико Търново, които имат достъп до интернет, расте. През 2011 г. техният процент е с повече от 3 пъти по-висок от този през 2007 г., като областта изпреварва и средния темп на увеличени за страната. През годините се наблюдават и колебания в тенденцията, като силен ръст е отбелязан между 2007 и 2008 г., както и между 2010 и 2011 г. Значително по-слаб е ръстът между 2009 и 2010 г., а между 2008 и 2009 г. се наблюдава и спад. През наблюдавания период, относителният дял на лицата между 16 и 74 г., използващи регулярно интернет също расте, но с по бавни темпове (от 27.3% през 2007 г. до 46% през 2011 г.). Тук отново се наблюдават колебания, като най-рязко е нарастването между 2007 и 2008 г., след което процентът леко намалява и отново се връща до нивата от 2008 г. Основната причина и за двата наблюдавани пада е ограничената покупателна способност на населението в следствие на икономическата криза, от която страната все още се опитва да излезе.

Наблюдават се съществени териториални различия по отношение на използването на информационни и комуникационни технологии (ИКТ), което се отразява и на местния потенциал за икономически растеж, конкурентоспособността на местната икономика и равните възможности за населението. В селата, където все още степента на оборудване на фирмите и домакинствата с компютри е твърде ниска, е необходимо изграждането на публични места за ползване на интернет, с цел преодоляване на регионалните различия и осигуряване на достъп от страна на широк максимално широк кръг жители.

Изводи: Телекомуникационната мрежа в областта е сравнително добре развита. Напредналото въвеждане на цифрова инфраструктура позволява разширение и модернизиране на предлаганите съобщителни услуги. Достъп до интернет се предлага в почти всички населени места, като проникването по домакинства е около средното ниво за страната.

IV.4. ВиК инфраструктура

Водопреносна и водоснабдителна мрежи

Водоснабдяването на населените места от областта се осигурява основно от хидровъзел „Йовковци” (общините В. Търново, Г. Оряховица, Лясковец, П. Тръмбеш, Стражица, Златарица и Елена) и от водоснабдителна система „Росица” (общините Сухиндол и Павликени), както и местни водоизточници. Община Свищов се водоснабдява от подпочвените води, акумулирани главно в Свищовско-Беленската и Вардимската низини, посредством кладенци тип “Раней” и шахтови кладенци.

Язовир "Йовковци", изграден на територията на община Елена по поречието на р. Веселина, е с обем 92 млн.куб.м, а пречиствателната станция за питейни води ПСПВ “Йовковци” е с проектен капацитет 2500 л./сек. ПСПВ е въведена в експлоатация през 1980 г., като е изграден само първият етап с 50% мощност от предвидената.

В областта са изградени 346 броя водохващания, 190 броя водоснабдителни помпени станции и 329 броя водоснабдителни резервоари, а водопроводната мрежа е с обща дължина 2 908 хил.м.

Населените места без централно водоснабдяване са 131 бр. с 954 жители, представляващи по-малко от 0,4% от общото население на областта.

Северните части на областта са по-бедни на водни ресурси и повечето населени места (община Полски Тръмбеш) се водоснабдяват от местни водоизточници или водохващания от съседни села. Водният потенциал на община Свищов е значителен, но поради липсата на изградена пречиствателна станция за питейни води се използват само два от четирите сондажни кладенци тип „Раней” по поречието на р.Дунав. Налице е нужда от разширение на водоснабдителна инфраструктура. Разширение, реконструкция и изграждане на водоснабдителна инфраструктура е необходима и в общините Елена и Златарица.

Таблица А IV - 3: Осигуреност на населението с обществено водоснабдяване и население на режим на водоснабдяване /в %/

	Население, свързано с обществено водоснабдяване		Население на режим на водоснабдяване	
	2007	2011	2007	2011
България	99.0	99.2	6.3	3.0
Северен централен район	99.5	99.8	8.7	4.2
Велико Търново	99.2	99.7	4.5	1.8

Източник: НСИ

По степен на изграденост на водоснабдителна мрежа в област Велико Търново е на едно от първите места в страната, тъй като делът на водоснабденото население е 99,7%, при среден показател за страната 99,2% (по данни на НСИ за 2011 г.). Основните проблеми по отношение водоснабдеността на населението са в планинските и предпланински общини на областта - Златарица и най-вече Елена, където 5,4% от населението не е водоснабдено. Пречистване на питейните води се прилага в цялата област. През 2011 г., 1.8% от населението й било с режим на водоподаването. За разглеждания период този дял значително намалява от 4.5% през 2007 г.

Таблица А IV - 4: Събиране, пречистване и доставяне на води - обществено водоснабдяване и напоителни системи по статистически райони и области през 2010 година (Хил. куб. м)

	Постъпила вода във водопреносната система (подадена вода) ²	Доставена вода			в това число за:		Загуби при транспорта на водата	Дял на загубите при транспорта на водата
		Общо	в т.ч. питейна		домакинства	напояване		
			Общо	в т.ч. третирана в пречиствателни и станции за питейни води				
		млн. куб.м/год.						%
Общо за страната	1688.92	715.91	363.11	149.83	264.35	280.73	973.01	57.6
СЦР	135.41	40.37	39.94	13.84	29.14	0.36	95.05	70.2
Велико Търново	73.66	12.55	12.46	8.54	8.72	0.04	61.12	83.0

Източник: НСИ

Като изключително сериозен се очертава проблемът със загубите по преносната мрежа които през 2011 г. възлизат на 83% от общо постъпилата във водопреносната мрежа вода, което е значително над средните за страната стойности (57.6%). С по-големи загуби по водопреносната мрежа през 2011 г. са били единствено областите Ямбол (90%) и Търговище (84.4%). Основната причина за огромните загуби е силно амортизираната водопреносна мрежа чиято рехабилитация е силно наложителна, с оглед ограничаването на загубите на ценния ресурс.

Изводи:

- Областта е богата на водни ресурси и преобладаващата част от населените места са централно водоснабдени, като основен водоизточник се явява яз. "Йовковци", а известен недостиг на водни ресурси има в община П. Тръмбеш.
- Г. Оряховица е един от малкото градове в страната, който има осигурено резервно водоснабдяване, което гарантира безаварийна водоподаване по всяко време.

- Изградеността на водопроводната мрежа е добра, с изключение на някои части от територията на общините Елена и Златарица, където има неводоснабдени населени места.
- Ограничения във водоползването се налагат в планинската част на областта, тъй като се наблюдава рязко покачване на консумацията през лятото (питейната вода се ползва за напояване) и затова се прилагат принудителни ограничения във водоподаването, с цел ограничаване на разхищенията.

Проблеми:

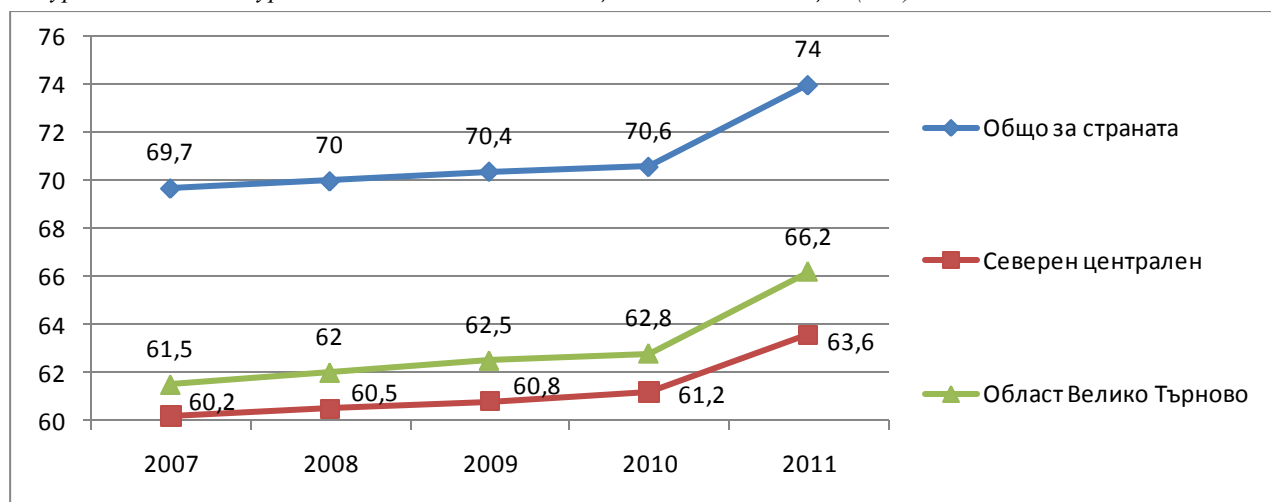
Основните проблеми във водоснабдяването произтичат предимно от силно амортизираните мрежи и съоръжения, в резултат на което загубите на вода достигат много високата стойност от 83% през 2011 г..

В редица населени места от областта са регистрирани отклонения в качеството на питейните води по съдържание на нитрати, резултат от наторяването на земеделски култури в пояс II на СОЗ на водоизточниците от страна на земеделски стопани и кооперации. В община Свищов се наблюдава съществено отклонение в стойностите на показателя “съдържание на манган”, което е причина за епизодични промени в органолептичните показатели на водата – цвят и мътност, както и за други характерни проблеми по експлоатацията. Започнато е строителство на пречиствателна станция за питейна вода в близост до водоизточниците в с. Вардим, но поради липса на средства, строителството е спряно.

Канализационна мрежа и пречистване на води

Средният дял на населението, обслужено с канализационна мрежа в България е 74 %, а за област Велико Търново, той е значително по-нисък - едва 66,2%. Тенденцията през годините между 2007 и 2011 е към нарастване на дела на обслуженото население, но тя се дължи най-вече на продължаващата концентрация на население в по-големите урбанистични ядра на територията на страната, които вече са добре обслужени от канализация. Четиринадесет са населените места с изградена канализационна мрежа на територията на РИОСВ Велико Търново, стопанисвана от водоснабдителните и канализационни дружества. Канализационна мрежа имат всички градове в областта. Неизградеността на канализационни мрежи в района е причина за заустване на отпадъчните води директно в реки и дерета или отвеждане в септични ями.

Фигура А IV - 4: Осигуреност на населението с обществена канализация (в %)

Източник: НСИ

Непречистените води от населените места са основните замърсители на водоприемниците в района. Изоставянето от другите Европейски страни е значително, поради което изграждането на канализационните системи и ГПСОВ е с голям приоритет. За населени места с над 10 000 еквивалент жители изграждането трябва да завърши до 2010 г., а от 2 000 до 10 000 еквивалент жители (е. ж.) – до 2014 г. На територията на Област Велико Търново има 5 населени места и агломерации с над 10 000 е.ж.. На територията на Област Велико Търново функционират 3 пречиствателни станции за отпадъчни води: гр. Велико Търново; РПСОВ – Горна Оряховица, Лясковец, Долна Оряховица и гр. Стражица. Изостава изграждането на ГПСОВ в градовете Свищов и Павликени, което трябва да бъде реализирано до края на 2010 г. Към настоящия момент всички населени места с над 10 000 е.ж. са кандидатствали за изграждане на ГПСОВ и проектите се изпълняват.

Пречиствателна станция за отпадъчни води Велико Търново (местонахождение – местност “Дервеня”) е в експлоатация от 1982г. С цел подобряване качеството и увеличаване капацитета на пречистените води е завършена реконструкцията и модернизацията - II етап на ГПСОВ–В.Търново. Тя работи по технологична схема за експлоатация с аеробна стабилизация и механично обезводняване на утайките реализирани на два етапа. Към момента утайките от станцията се депонират. Бъдещото устойчиво решаване на проблема с утайките от ПСОВ следва да се търси чрез въвеждане на система за тяхното оползотворяване в селското стопанство. Предвижда скоро да стартира проект за реконструкция на станцията, включващ изграждането на нов биобасейн за денитрификация и дефосфатизация, подмяна на аерационната система на биобасейните и др. Работещата в североизточния край на Велико Търново ГПСОВ поема само половината от отпадните битово-фекални и промишлени води. Голямата промишлена зона в квартал Дълга лъка зауства отпадните си води директно в р. Янтра.

Таблица А IV - 5: Осигуреност на населението с обществена канализация и ПСОВ към 31.12.2011 г. (в %)

	Население, свързано с обществена канализация	Пречиствателни станции за отпадъчни води		Население, свързано с обществена канализация без пречистване
		Общо	в т.ч. с поне вторично третиране	
Общо за страната	74.0	55.7	53.6	18.3
Северен централен	63.6	46.2	43.7	17.4
Област Велико Търново	66.2	43.9	42.2	22.3

Източник: НСИ

На 21.12.2007 г. новоизградената Регионална пречиствателна станция за отпадъчни води за гр. Горна Оряховица, гр. Ляковец и гр. Долна Оряховица получава разрешение за ползване. Станцията е на стойност 10 милиона евро и е финансирана от програма ИСПА. Със средства от Предприятието за управление на дейностите по опазване на околната среда (ПУДООС) към МОСВ е изграден довеждащият колектор до площадката на пречиствателната станция. Използваните технологични методи са механично пречистване, биологично пречистване и допречистване. РПСОВ е проектирана за 16 028 м³ /ден отпадъчни води, като през 2009 г. са постъпвали 10 649 м³ /ден.

В гр. Стражица има градска пречиствателна станция за отпадъчни води, която е изградена до етап механично стъпало и въведена в действие през 1999 година. „ВиК Йовковци“ ООД отказва да експлоатира станцията, защото няма изградено биологично стъпало за пречистване, което създава проблеми в района.

Част от големите предприятия („Захарни заводи“ АД, „Складова техника“ АД, ЕТ „Стефмарк“ и други) имат локални пречиствателни съоръжения, а предприятия като „Рекорд“, „Розахим“, „Металснаб“, Локомотивно и Вагонно депо са с ведомствени канали, които директно се заустват в р. Янтра. Отпадъчните води от жилищна зона „Б“ и Западна промишлена зона гр. Велико Търново също се заустват в реката. Предвидено е включването им в колектор за отпадъчни води до ПСОВ.

Няма изградена ПСОВ за гр. Свищов, който е с население 35 449 души или 12.7% от населението на областта. Състоянието на повърхностните и подпочвените води на областта е в пряка зависимост от отпадъчните води от населените места без градски пречиствателни станции за отпадъчни води.

Изводи:

- Изградена канализация има само в градовете.
- В някои села има частично изградени отводнителни системи.
- ПСОВ имат само градовете В. Търново, Г. Оряховица, Д. Оряховица, Ляковец и Стражица.
- За повечето от градовете има проекти за ПСОВ, проблем е финансирането.

Проблеми:

- Строителството на жилищни сгради, без съоръжения за пречистване на отпадните води в санитарно-охранната зона на яз. Йовковци и по поречието на р. Веселина е вероятната причина за замърсяване на водите на язовира;
- Размера на остарялата канализация и липсата на дъждовни колектори водят до недостатъчна проводимост на съществуващите канализационни клонове и връщане на отпадъчни води през съществуващите канализационните отклонения, най-вече при обилни валежи;
- Не са редки случаите на залпово изпускане на отпадъчни води със завишено съдържание на нефтопродукти, биологични замърсители и други в канализационната мрежа на гр. В.Търново от страна на недобросъвестни обществени абонати, което води до затрудняване работата на ПСОВ.

V. ЕКОЛОГИЧНО СЪСТОЯНИЕ И РИСКОВЕ

Комплексната оценка на отделните групи фактори, влияещи върху качеството на средата показва, че област Велико Търново се характеризира с добро качество на околната среда.

V.1. Състояние на компонентите на околната среда

Качество на атмосферния въздух

В Област Велико Търново контролът на основните показатели, характеризиращи качеството на атмосферния въздух в приземния слой се осъществява от пунктовете за мониторинг в градовете Велико Търново, Горна Оряховица и Свищов. В град Велико Търново пунктът е с ръчно пробовземане и последващ анализ, в град Горна Оряховица функционира автоматична измервателна станция (АИС), а в град Свищов е разположена автоматична станция на принципа на диференциалната оптична абсорбционна спектроскопия (ДОАС). Замърсителите, които се измерват в пунктовете за мониторинг на територията на РИОСВ - Велико Търново, са: азотен диоксид, ФПЧ₁₀, ФПЧ_{2,5}, серен диоксид, озон, азотен оксид, серовъглерод, сероводород. От направените замервания в трите пункта не са установени превишения над пределно допустимите концентрации на серен диоксид, азотен диоксид и озон. Единствено по показател фини прахови частици под 10 µm са установени превишения на средно-деноношните и средно-годишни стойности и за трите пункта. От представените данни за източниците и количеството емитирани фини прахови частици се установява, че най-голямо влияние върху качеството на въздуха в Област Велико Търново оказват пътният транспорт и битовото отопление, следват промишлените (точкови) източници, строителство, депа, кариери и насипища и земеделските дейности. Най-голям дял има транспорта – 70,8 %, следван от битовия сектор – 28,0%. Под един процент е делът на селското стопанство, промишлеността и строителство, и ремонт. Въз основа на така направените изводи са заложили мерки за намаляване емисиите на фини прахови частици именно от тези сектори, които имат най-съществено влияние върху нивата на този показател. Това са:

- Намаляване на емисиите от битовото отопление, чрез включване на нови домакинства към изградената газо-разпределителна мрежа, разширение на газо-разпределителната мрежа чрез изграждане на нови газопроводи и газопроводни отклонения, информационни кампании сред населението по отношение на замърсяване на въздуха с ФПЧ, за разясняване на предимствата при използване на качествени горива и за разясняване на правилата за енергийна ефективност.
- Намаляване емисиите от транспорта, чрез осъществяване на текущ и основен ремонт на пътната настилка на най-натоварените транспортни артерии, осъществяване на зимното снегочистване със специализирани препарати за третиране на снежната покривка и изготвяне и прилагане на нов план за организация на движението;

- Намаляване емисиите от неорганизиран източници, чрез увеличаване на уличното озеленяване, създаване на нови тревни площи за сметка на площи – потенциални източници на прах, контрол на строителни обекти, източници на неорганизиран прахови емисии и контрол по предоставяне, поддържане и възстановяване на тротоарна площ

Засилен е контролът на Общините за подобряване качеството на въздуха в гр. В.Търново, Г. Оряховица и гр. Свищов, чрез разработване и изпълнение на нови Общински програми за качеството на атмосферния въздух (КАВ) по реда на чл. 27 от ЗЧАВ. Постигнато е намаляване нивата на емисии на вредни вещества, изпускани в атмосферния въздух от обекти с неподвижни източници чрез постигане съответствието на работата на инсталациите с изискванията, поставени в законодателството по опазване чистотата на въздуха. Изводите от анализа за град Свищов показват, че бъдещата му газификация ще подобри значително качеството на атмосферния въздух в града. Най-големият промишлен горивен източник в град Г.Оряховица - ТЕЦ към "Захарни заводи" АД изгради пречиствателно съоръжение - електрофилтър за трите парогенератора и не превишава допустимите емисионни норми.

Води

Анализът на качеството на заустваните отпадъчни води показва, че непречистените води от населените места са основните замърсители на водоприемниците в района. Състоянието на повърхностните и подпочвените води на областта зависи от концентрацията на урбанистични единици и промишлените дейности, както и от степента на изграденост на канализационната и пречиствателната инфраструктура. Основни замърсители на повърхностните води са отпадъчните води от населените места без градски пречиствателни станции за отпадъчни води. До скоро, най-големият замърсител на р. Янтра с промишлени отпадъчни води беше "Захарни заводи" АД, гр. Горна Оряховица. С изпълнението на програмата за привеждане в съответствие с условията на издаденото комплексно разрешително, замърсяванията бяха преустановени.

Контролираните поречия в Област Велико Търново са р. Янтра и р. Дунав, в частите ѝ, попадащи във Великотърновска област. Общата водосборна област на р. Янтра има площ от 7892 кв. км. Дължина на основните реки в поречието са: р. Янтра 285 км, р. Росица - 164 км, р. Лефеджа - 92 км, р. Джулюница - 85 км, р. Дряновска - 60 км, р. Студена - 45 км, р. Елийска - 32 км и др. Водите, в зависимост от ползването им, се разделят на три категории: *първа* - води, които се ползват за питейни нужди в хранителната и други промишлености, изискващи вода от същото качество; *втора* - води, които се ползват за водопой на животни, културни нужди, рибовъдство, воден спорт и др. и *трета* - води, които се ползват за напояване, за промишлеността и др. В Област Велико Търново присъстват и трите категории води, както следва:

- **р. Дунав** - III категория

▪ Поречието р. Янтра:

- р. Янтра от изворите до кв. Ябълка - I категория;
- р. Янтра след кв. Ябълка до гр. Габрово - II категория;
- р. Янтра след Габрово до вливане на р. Дряновска - III категория;
- р. Янтра след вливане на р. Дряновска до Долна Оряховица - II категория;
- р. Янтра след Долна Оряховица до вливане в р. Дунав - III категория;
- р. Дряновска от изворите до първото населено място - I категория;
- р. Дряновска след първото населено място до вливане в р. Янтра - II категория;
- р. Лефеджа от изворите до първите населени места - I категория;
- р. Лефеджа от първите населени места до вливането ѝ в р. Янтра - II категория;
- р. Росица от изворите до първите населени места - I категория;
- р. Росица от първото населено място до вливането ѝ в р. Янтра - II категория.

Река Янтра заема важно място в националната мрежа за контрол на качеството на повърхностните води. Качественият състав на водите на р. Янтра и нейните притоци се следи чрез ежемесечен мониторинг от Националната система за екологичен мониторинг /НАСЕМ/. Анализът на получените резултати показва, че реките в басейна на р. Янтра са били с добър кислороден режим и показатели, отговарящи на ПДК за проектната им категория. Повърхностните води в наблюдаваните пунктове не са отговаряли на категориите си основно по следните показатели: нитритен азот – максимумът е през летните месеци, когато високите температури ускоряват процесите на нитрификация и денитрификация; фосфати и неразтворени вещества, поради директното заустване на битово-фекални води от населените места.

Фигура А V - 1: Екологично състояние на р. Янтра

Източник: РИОСВ Велико Търново

Както се вижда от представената диаграма в поречието преобладават водите в умерено състояние – 14 пункта, 56%. С еднакво процентно съотношение са представени водите с добро и лошо екологично състояние - по 4 от общия брой наблюдавани пунктове - 16%. За 1 пункт е

установено много добро състояние - р. Веселина преди вливане в яз. "Йовковци". Няма пунктове в много лошо състояние, т.е. не се наблюдават екологично поразени участъци.

Критични участъци с води в лошо състояние са следните:

- р. Янтра при с. Новград – устие - нарушена хидроморфология, дигиране, дънни наноси
- р. Студена, преди вливане в Янтра - силно модифицирана и канализирана река, голям слой дънни наноси
- р. Росица след гр. Севлиево – замърсяване с води, незаустващи се в ГПСОВ

Непречистените води от населените места са основните замърсители на водоприемниците в района. Изоставянето от другите Европейски страни е значително, поради което изграждането на канализационните системи и ГПСОВ е с голям приоритет. Четиринадесет са населените места с изградена канализационна мрежа на територията на РИОСВ Велико Търново, стопанисвана от водоснабдителните и канализационни дружества.

Състояние на подземните води през 2011 г.

В Басейнова дирекция за управление на водите Дунавски район е заложен мониторинг на 50 подземни водни тела с прилежащи към тях 99 мониторингови пункта. През 2011 г. е извършен мониторинг в 97 пункта, разпределени в 49 подземни водни тела. В едно от подземните водни тела не е извършен мониторинг поради недостъпност на пункта. На това тяло предстои определянето на нов наблюдателен пункт. От взетите проби са извършени анализи по показатели за мониторинг на подземните води съгласно Заповед № РД-715/2010 г. на Министъра на околната среда и водите където показателите са разпределени в следните групи:

1. Физико-химични показатели

I-ва група – основни физико-химични показатели - разтворен кислород, активна реакция, електропроводимост, нитрати, амониеви йони, температура на водата, перманганатна окисляемост, обща твърдост, калций, магнезий, хлориди, натрий и калий, сулфати, хидрогенкарбонати, карбонати и сух остатък.

II-ра група – допълнителни физико-химични показатели - нитрити, фосфати, общо желязо, манган.

2. Специфични замърсители

I-ва група – метали и металоиди – олово, кадмий, арсен, живак, мед, цинк, никел, общ хром, хром три и шествалентен, стронций, обща алфа и бета активност.

II-ра група – органични вещества - трихлоретилен, тетрачлоретилен, алдрин, диелдрин, ендрин, атразин, симазин, пропазин, ендосулфан, метоксихлор, хептахлор, хлордан, DDT/DDD/DDE, HCH – съединения, ацетохлор, пендиметалин, флутриафлор, триадименол, манкоцеб, алахлор, циперметрин.

Резултатите от анализите са сравнявани със стандарти за качество, съгласно Приложение №1 на Наредба №1 /2007 г. за проучване, ползване и опазване на подземните води. По-голямата част от изследваните пунктове на територията на Област Велико Търново показват превишения по различни показатели: манган, желязо, магнезий, хром, нитрати, калций, карбонати, обща твърдост.

Почви

На територията на Област Велико Търново не са установени земеделски земи, които да са трайно увредени, замърсени и негодни за селскостопанско производство - резултатите от извършените анализите на проби от почвата през 2011 г. показват, че няма наднормено съдържание на вредни вещества в почвата; няма замърсяване на почвата с УОЗ; не е налична вредна киселинност.

На територията на областта през 2011 г. няма рекултивирани площи.

Употребата на торове и пестициди е в границите на нормативите. Изградени са централизирани складове по общини за екологосъобразното съхраняване на залежали и негодни за употреба растителнозащитни препарати (пестициди). Ежегодно се извършват проверки и се следи състоянието на складовете и съхраняваните в тях негодни пестициди. Като потенциално опасни обекти, складовете за забранени и залежали пестициди са под непрекъснатия контрол на специалистите от РИОСВ, Областно управление пожарна безопасност и защита на населението /ОУПБЗН/ и общините. Временното и контролирано съхраняване на старите и излезли от употреба пестициди на територията на общините ще продължи до намиране на подходящ начин за тяхното крайно обезвреждане или изнасяне извън страната, съгласно Национална програма за управление на дейностите по отпадъците /НПУДО/.

В някои участъци на реките Росица, Янтра, Дунав има значително изземване на чакъл и пясък, вследствие на което се образуват различни по размер котловани.

За района на Великотърновска област на ветрова ерозия са подложени земите, предимно в равнинната и обезлесените части на Свищовска, Павликенска и Полскотъръмбешка общини. Обикновено на 4-5 години веднъж през пролетта силни ветрове и суховеи отнасят стотици тонове плодородна почва, което довежда до загуби на хумус, торове и засети култури. В полупланинската част на региона на наклонени терени, водната ерозия е в по-малка степен изразена поради естественото затревяване и самозалесяване на земите, които не се обработват.

Свладищните процеси са често явление на територията на областта - предпоставка за тях е значителното разпространение на мергели, особено в югоизточната част. Специално внимание заслужава крайдунавският Свищовски макросклон с около 30 броя свладищни участъци. В местната програма за борба със свладищата още по-голямо внимание трябва да се обърне на

превантивните мерки. На територията на областта най-значимото срутище е при Преображенския манастир (със сериозни материални щети).

През последните години все повече се налага тенденцията за намаляване замърсяването на земите и почвите. Пестеливото използване на пестициди и торове в земеделието, програмите за екологично земеделие и животновъдство, въведения контрол за ограничаване на емисионното замърсяване по отношение на въздуха, водите и управлението на отпадъците, технологичното обновление в производствените процеси са дейности, които водят до намаляване на деградацията на земите и почвите.

Шум

Таблица А V - 1: Регистрирани шумови нива по области и градове през 2011 година

Области Градове	Наблюдавани пунктове - брой	Разпределение на наблюдаваните пунктове според регистрираните шумови нива - дБ				
		под 58	58-62	63-67	68-72	73-77
Област - Велико Търново	48	2	10	17	18	1
Горна Оряховица	15	-	4	7	4	-
Свищов	15	1	2	7	4	1
Велико Търново	18	1	4	3	10	-

Източник: НСИ

Шумът като фактор на окръжаващата среда придобива все по-голяма актуалност, тъй като неговото постоянно и повсеместно действие създава опасност за физическото и психическото състояние на човека. Неблагоприятната акустична обстановка в градовете, край оживени пътища и магистрали се формира от нарастващия трафик на МПС, неудачните градоустройствени решения без предвидена самозащита на населението, недостатъчната пропускателна способност на използваната транспортна мрежа. В област Велико Търново наблюдаваните пунктове за измерване на нивото на шума са 48, позиционирани в градовете Велико Търново, Горна Оряховица и Свищов. Отчетените данни показват, че в болшинството от наблюдаваните пунктове измереното ниво на шума надхвърля допустимите хигиенни норми от 55- 60 децибела.

V.2. Територии с потенциален риск

Територията на област Велико Търново, подобно на останалите части от страната, е подложена на неблагоприятното влияние на природни и други бедствия. По същество те са с потенциален характер, т.е. възможно е да се проявят при определени условия. Сред тях с висока вероятност са териториите с потенциален риск от наводнения, от свлачища и срутища и др.

Риск от наводнения. Териториите с потенциален риск от наводнения са разположени в близост до реките, пресичащи област Велико Търново. Дунавското крайбрежие (в границите на областта, поради по-високия бряг не е застрашено от рязко повишаване нивото на р. Дунав. С риск от наводнения са и крайбрежните зони на реките в близост до населените места, на които не са извършени корекции на речните легла и не са изградени необходимите защитни брегови

съоръжения – диги, насипи и др. В риск от наводнение е ул. „Крайбрежна”, гр. Велико Търново, породен от изоставеното съоръжение при „Баш хамам”.

Риск от свлачища и срутища. Област Велико Търново е една от двете областите в страната (заедно с област Плевен), в която има най-голям брой регистрирани свлачища (над 150), в т.ч. не само активни, а и потенциални. По данни от Националния план за защита от бедствия (2010 г.) в областта са регистрирани общо 156 свлачища, от които 86 активни, 43 потенциални и 27 стабилизирани. Голяма част от свлачищата са в недостатъчна степен проучени, което крие съответните рискове. Добре проучени са само 29 свлачища.

Зони от територията на областта с по-висока концентрация на свлачища са общини Велико Търново, Златарица, Полски Тръмбеш и др.

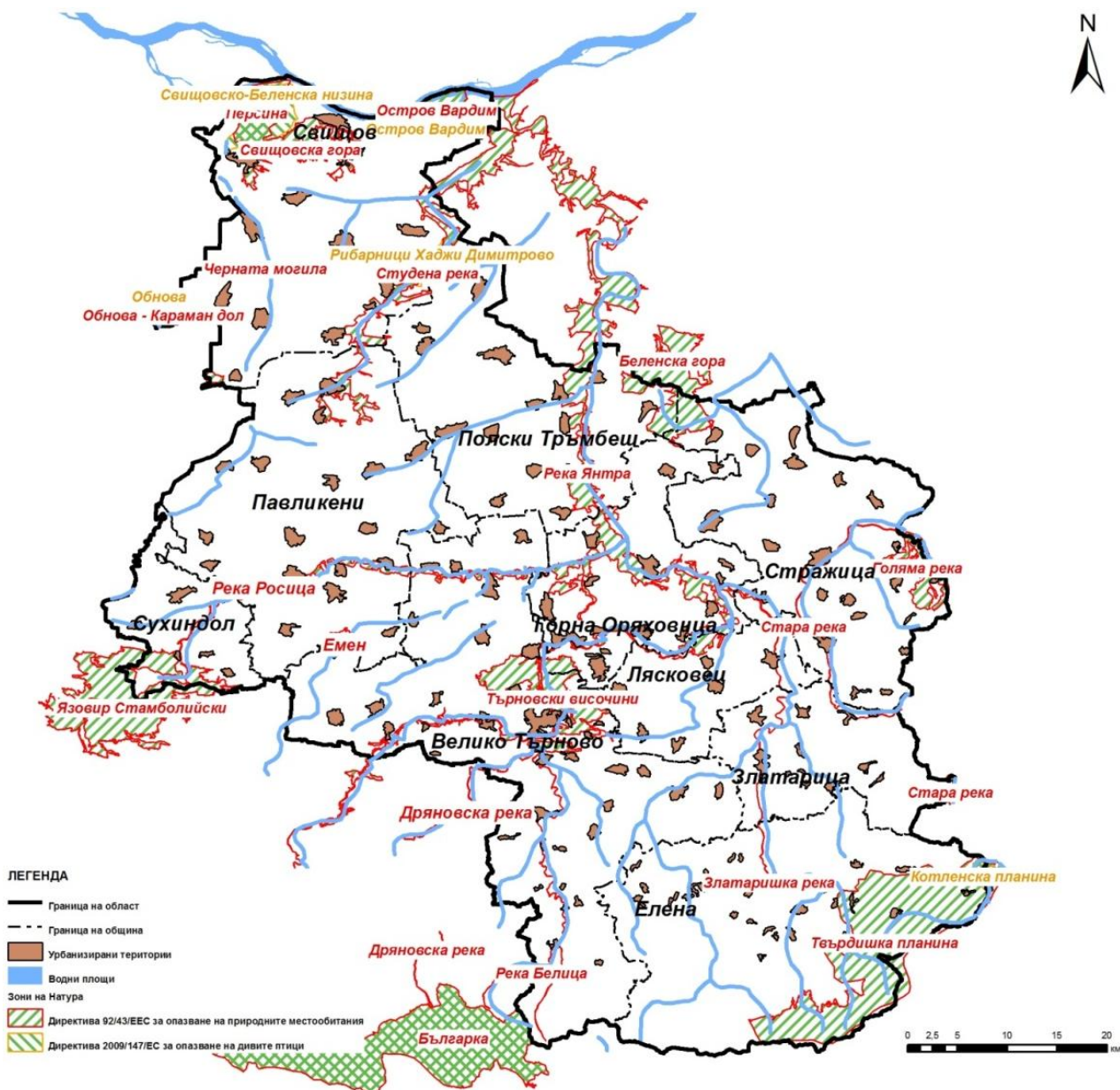
Срутищата най-осезаемо се проявяват в проломните и каньоновидни речни долини (Янтра, Росица, Златаришка река, Стара река). На територията на областта най-значимото срутище от последните години е при Преображенския манастир.

V.3. Биологично разнообразие

Защитените територии в Област Велико Търново заемат 0,61 % от общата територия на областта. Защитените зони по НАТУРА общо са 9,90 %, като НАТУРА – местообитания, заемат 9,70 %, а НАТУРА – птици – 0,92 %.

В териториалния обхват на Областта попадат един Природен парк – «Персина»; един резерват; 2 поддържани резервата; 23 защитени местности, като последната е обявена през 2011 г. – «Находище на българската гърлица» в землището на с. Горна Студена, Община Свищов (Заповед № РД-831/14.11.2011 г.); 8 защитени местности. Изцяло на територията на областта са разположени 2 зони на НАТУРА 2000 – «Остров Вардим» и «Рибарниците Хаджи Димитрово». Защитената зона **“Остров Вардим”** е разположена на площ 1167,98 ха и включва защитена местност “Стария дъб”. Срещат се 75 вида птици, като 31 са включени в Червената книга на България, 21 са от европейско значение. Под защита са големия кormоран, нощната чапла, лопатарката и др.

Фигура А V - 2: Защитени зони в област Велико Търново, включени в екологичната мрежа НАТУРА 2000

Източник: НАТУРА 2000, ИАОС

Защитената зона “Рибарници Хаджи Димитрово” заема 446,5 ха. Срещат се 116 вида птици, като 33 са включени в Червената книга на България, 53 са от европейско значение. Под защита са белооката потапница, белобузата рибарка, черната рибарка, нощната чапла и др.

Девет са защитените зони за опазване на дивите птици и около 20 защитени зони за опазване на природните местообитания и дивата флора и фауна.

Един проект е регистриран и очакващ финансиране от Програма „Околна среда” в сферата на биоразнообразието – „Устройство и управление на резерват "Бяла крава" и поддържани резервати "Хайдушки чукар" и "Савчов чаир"” на РИОСВ – Велико Търново.

Фигура А V - 3: Защитени зони в област Велико Търново

Източник: ИАОС

V.4. Инвестиции за опазване и подобряване на околната среда

Два са приключилите проекта в Областта в сферата на водите по Програма „Околна среда” с бенефициент Община Горна Оряховица. Три проекта са прекратени /един на Община Горна Оряховица и два на община Стражица/ и един временно спрян /на Община Елена/. В процес на реализация са: един проект на Община Велико Търново, един на сдружението от общини за управление на отпадъците в регион Велико Търново, един на Община Горна Оряховица, един на Община Павликени и един на Община Свищов.

Таблица А V - 2: Разходи за опазване и възстановяване на околната среда по статистически райони и области (в хил лв.)

Статистически райони и области	Общо разходи за опазване на околната среда			
	2008	2009	2010	2011
България	1700329	1280563	1273777	1438165
Северен централен	112665	68271	64137	66708
Велико Търново	31754	22353	20320	24453
Габрово	5144	3266	4146	3818
Разград	11406	7128	9670	7936
Русе	41979	19995	19210	20232
Силистра	22382	15529	10791	10269

1 Разходите за опазване и възстановяване на околната среда включват разходи за придобиване и разходи за поддържане

Включени са и разходите за апаратура за мониторинг и контрол

2 От 2005 г. разходите за амортизация не са включени към разходите за околна среда

Област Велико Търново заема второ място по ниво на разходи за опазване и възстановяване на околната среда сред областите в Северен централен район за планиране, след Област Русе. В Област Велико Търново тенденцията на тези разходи за периода 2008 – 2010 г. е намаляваща, като през 2011 се наблюдава леко увеличение. Тази тенденция напълно съответства на същата за страната и Северен централен район за планиране. Основната причина са финансовата и икономическа криза. Предвижданията, обаче, са за постоянен стабилен ръст в инвестициите за опазване и възстановяване на околната среда през предстоящите го дини. Подобна прогноза се аргументира от общата европейска стратегия за развитие „Европа 2020”, формулираща три основни приоритета, сред които се откроява темата за „Устойчивия растеж” или балансирането на екологичните и икономическите цели. Множество европейски директиви, намерили своето отражение и в националното законодателство, въвеждат задължителни изисквания към управлението на околната среда, като например условието за изграждане на системи за събиране, третиране и отвеждане на отпадъчни води в населените места с население над 2000 е.ж. И през следващия програмен период, оперативна програма „Околна среда” ще бъде основен инструмент за покриване на нужните разходи за опазването и възстановяването на околната среда.

V.5. Управление на отпадъците

Постоянно се покачва делът на обслужваното население от организирани системи за сметосъбиране, като в момента той 99,8% за Област Велико Търново. Само в Община Елена има близо 3,9% необхванато население, а в повечето общини делът достига 100%.

По официални статистически данни, област Велико Търново генерира най-голямо количество отпадъци от областите в Северен централен район, като тенденцията е на леко увеличение. Сред общините в областта най-голямо количество отпадъци се генерира от Община Свищов, следвана от Община Велико Търново, като тенденцията и при двете е на увеличаване. Община

Павликени значително намалява отпадъците си за периода. Въпреки че това са данните от официалната статистика, съществуват притеснения, че методът на регистриране на отпадъците, а именно, обемът на заплатените за извозване отпадъци, не е достатъчно обективен и надежден. По мнение на експертите на екипа разработващ стратегията, данните за някои от общините се влияят много силно от тази несъвършена методика и не могат да бъдат приети като надеждни.

Таблица А V - 3: Общо образувани битови отпадъци и събрани битови отпадъци на човек от обслуженото население за периода 2008-2010 г.

Общо за страната, райони, области, общини	Общо образувани битови отпадъци - тонове			Събрани битови отпадъци на човек от обслужваното население- кг/чов/год		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Общо за страната	3615269	3561351	3091146	467	467	404
Северен централен район	441600	405485	359322	440	441	396
Велико Търново	142585	147854	145878	500	535	534
Велико Търново	37095	39949	41034	418	450	463
Горна Оряховица	13945	24313	26723	282	496	552
Елена	4219	3515	3071	400	336	298
Златарица	2464	2535	1674	523	545	363
Лясковец	5046	5712	6262	364	415	461
Павликени	19307	9594	5381	708	360	206
Полски Тръмбеш	7812	7376	7692	494	477	509
Свищов	48635	51011	49586	984	1025	1010
Стражица	2661	2985	3702	176	201	253
Сухиндол	1400	865	753	446	281	250
Габрово	46339	48971	47464	350	374	368
Разград	75263	55478	29075	545	415	221
Русе	94341	101195	100066	375	404	404
Силистра	83073	51987	36838	451	405	291

Източник: НСИ

Събраните битови отпадъци на човек от обслужваното население за Област Велико Търново надскоча средното за страната и тенденцията е увеличаваща се. Основните фактори са Общините Свищов и Велико Търново. Тази характеристика е неблагоприятна, но се счита, че основната причина е трудността при събирането на точна статистика.

Таблица А V - 4: Брой депа за битови отпадъци по общини

Статистически зони, статистически райони, области, общини	Брой депа за битови отпадъци		
	2008	2009	2010
Общо за страната	349	278	172
Северен централен район	91	82	22
Велико Търново	30	27	12
Велико Търново	19	17	3
Горна Оряховица	1	1	1
Елена	1	1	1
Златарица	1	1	1
Лясковец	3	3	2
Павликени	1	1	1
Полски Тръмбеш	1	1	1
Свищов	1	1	1
Стражица	1	1	1
Сухиндол	1	0	0
Габрово	3	3	3
Разград	20	20	2

Русе	34	28	3
Силистра	4	4	2

Източник: НСИ

В Северен централен район за планиране е имало най-много депа от всички райони в страната през 2008 г., през 2010 броят значително е намален. В Област Велико Търново депата намаляват от 30 депа през 2008 г. до 12 през 2010 г. През 2010 г. най-много депа има в Община Велико Търново – 3 броя. Проектът на Община Стражица - „Техническа помощ на инвестиционен проект “Рекултивация на общинско депо за битови отпадъци - гр. Стражица”, по Програма „Околна среда” е спрял. Изпълнява се проектът за изграждане на регионално депо за неопасни отпадъци и съоръжения за предварително третиране преди окончателно обезвреждане чрез депониране в гр. Велико Търново

Таблица А V - 5: Събрани строителни отпадъци на депа за битови отпадъци по общини, тонове

Статистически зони, статистически райони, области, общини	Събрани строителни отпадъци на депа за битови отпадъци по общини		
	2008	2009	2010
Общо за страната	410017	395936	379949
Северен централен район	91793	95651	48252
Велико Търново	23764	33489	21712
Велико Търново	669	2067	2110
Горна Оряховица	14479	22990	9392
Елена	1100	800	600
Златарица	200
Лясковец	4499	799	6193
Павликени	2590	5167	1943
Полски Тръмбеш	...	1436	576
Свищов	94	210	860
Стражица	133	20	38
Сухиндол
Габрово	6697	6591	6289
Разград	10354	8316	46
Русе	53891	42999	24260
Силистра	1586	5055	2138

Източник: НСИ, общинска администрация Лясковец

В Югоизточен и Северен централен райони за планиране се събират най-големите количества строителни отпадъци на депа за битови отпадъци през 2008 г., но това значително се променя към 2010 г., когато количествата значително намаляват и районът се нарежда сред тези с най-малки количества. Област Велико Търново е на второ място по събрани строителни отпадъци на депа за битови отпадъци след Област Русе, но количествата са значително по-малки от тези в Русе. Сред общините в Областта най-много строителни отпадъци на депа за битови отпадъци се събират в Община Горна Оряховица – 60%. Количествата намаляват за периода 2008-2010 г., но остават значителни. В Община Велико Търново количествата събрани строителни отпадъци на депа за битови отпадъци нарастват за периода 2008-2010 г. от 669 т до 2110 т.

V.6. Изводи от глава Екологично състояние и рискове

- Комплексната оценка на отделните групи фактори, влияещи върху качеството на средата показва, че област Велико Търново се характеризира с добро качество на околната среда

- Качеството на атмосферния въздух в областта е добро. Превишения има по показател фини прахови частици. Основната причина е транспорта и отоплението на твърдо гориво през зимата.
- Анализът на получените резултати показва, че реките в басейна на р. Янтра са с добър кислороден режим и показатели, отговарящи на ПДК за проектната им категория. Критични участъци с води в лошо състояние са следните:
 - р. Янтра при с. Новград – устие - нарушена хидроморфология, дигиране, дънни наноси
 - р. Студена, преди вливане в Янтра - силно модифицирана и канализирана река, голям слой дънни наноси
 - р. Росица след гр.Севлиево – замърсяване с води, незаустващи в ГПСОВ
- Непречистените води от населените места са основните замърсители на водоприемниците
- На територията на Област Велико Търново не са установени земеделски земи, които да са трайно увредени, замърсени и негодни за селскостопанско производство. Резултатите от извършените анализите на проби от почвата през 2011 г. показват, че няма наднормено съдържание на вредни вещества в почвата; няма замърсяване на почвата с УОЗ; не е налична вредна киселинност. Сериозен проблем представлява рекултивирането на изоставените варовикови кариери главно в северната ивица на Предбалкана (Драгижево, Русаля). Почвите във Великотърновска област са подложени на ветрова ерозия. Свлачищните процеси са често явление.
- В болшинството от наблюдаваните пунктове измереното ниво на шума надхвърля допустимите хигиенни норми от 55- 60 децибела
- Областта не се характеризира с богато биологично разнообразие. ЗЗ по НАТУРА 2000 общо са 9,90%. Част от ПП „Персина” се намира на територията на областта.
- Разходите за околна среда намаляват и по размер са след тези на Област Русе.
- Почти цялото население е обхванато от организирана система на сметосъбиране. Област Велико Търново генерира най-голямо количество отпадъци от областите в Северен централен район за планиране, като тенденцията е на леко увеличение. Сред общините в областта най-голямо количество отпадъци се генерира от Община Свищов, следвана от Община Велико Търново, като тенденцията и при двете е на увеличаване. Съществен проблем е воденето на коректна статистика относно количеството на отпадъците.

VI. АДМИНИСТРАТИВЕН КАПАЦИТЕТ, КООРДИНАЦИЯ И СЪГЛАСУВАНОСТ НА ПОЛИТИКИТЕ

VI.1. Общ капацитет на администрациите

Област с административен център – Велико Търново е създадена през 1999 година. Областна администрация е юридическо лице на бюджетна издръжка. Тя подпомага Областния управител при осъществяване на правомощията му, осигурява технически работата му и извършва дейности по административното обслужване на гражданите и юридическите лица. Съгласно Устройствения правилник, областната администрация се ръководи и управлява от Областния управител, който взаимодейства с органите на местно самоуправление на територията на областта, с органите на изпълнителната власт и с други институции, невключени в системата на изпълнителната власт.

Координация и взаимодействие между стратегическите и планови документи на областта

През отминаващия планов период 2007 – 2013 г. в област Велико Търново е разработен и прилаган пакет от стратегически и планови документи. Основният от тях е *Областна стратегия за развитие на област Велико Търново за периода 2005-2015* и нейната актуализация за периода 2011-2013 г.. Стратегията формулира стратегическите цели на развитието на областта за периода, приоритетите, маркира стратегическата рамка на общинските планове за развитие, механизмите и инструментите за съгласуване на регионалното развитие, определя институционалната рамка и принципите за приобщаване на всички заинтересовани към изпълнението на стратегията. Изграждането на партньорството е част от процеса на подготовка и изпълнение на стратегията, което ще осигури обществена подкрепа на стратегията не само на етапа на нейното изработване, но и при нейната реализация. Областната стратегия за развитие мултиплицира целите и приоритетите на НСРР в съответствие с конкретните условия на Великотърновска област.

Разработени са също:

Стратегия за развитие на социалните услуги в област Велико Търново от октомври 2010г.

Анализът на ситуацията и оценката на потребностите на рисковите групи област Велико Търново е етап от процеса на стратегическо планиране на социалните услуги на областно ниво и разработване на Областна стратегия за развитие на социалните услуги за периода 2011-2015 г. Анализът е разработен въз основа на анализ на потребностите от социални услуги във всяка община на област Велико Търново.

Междинна оценка на стратегия за развитие на област Велико Търново, доклад 2010 г.

Областна стратегия за подобряване безопасността на движението по пътищата в област Велико Търново за периода 2011 - 2020 г.

Общи изводи

Сътрудничеството и координация

Сътрудничеството и координацията в рамките на администрацията все още не са на необходимото ниво. Не са изградени механизми за съвместно изпълнение на стратегически цели, като разработват отделни документи, проекти и инициативи. Липсва ефективна система за мониторинг на изпълнението на политиките и прилагането на законодателството. Вътрешната структура на администрацията остава бюрокраична и комуникацията между отделните звена е незадоволителна. Необходимо е да се предприемат мерки за намаляване на бюрокрацията чрез създаване и използване на общи информационни бази данни и създаване на практика за обмен на информация и данни между областната и общинските администрации.

Проблеми в административното обслужване

Като цяло администрацията е достъпна за гражданите и бизнеса. Въпреки това административното обслужване не е на необходимото ниво. Основният проблем е, че администрацията все още не предоставя интегрирани услуги. Не е наложена практиката да се използват налични информационни масиви на други администрации. Гражданите и бизнесът са принудени да представят документи, които администрацията вече има или може да си осигури по служебен път. Независимо от навлизането на информационните технологии в ежедневието, степента на интеграция на услугите и възможността за предоставяне им по електронен път са ниски. Основното предизвикателство пред администрацията е свързано с предоставяне на интегрирани административни услуги, осигуряването на оперативна съвместимост между съществуващите системи в администрациите, които са изградени самостоятелно и в слаба координация, служебен обмен на информация и документация.

Проблеми в управлението на човешките ресурси

Администрацията трудно успява да задържи квалифицираните си служители и не е способна да привлече експерти от частния сектор. Основна причина е ниското заплащане, както и постепенното отнемане на различни социални придобивки. Липсва ясен единен регламент за определяне и изменение на индивидуалните основни месечни заплати на служителите, а заплащането не е обвързано с постигнатите цели и резултати на организациите и с индивидуалния принос на служителите. Съществен проблем е, че процентът за прослужено време не отразява приноса на служителите. В администрацията има ясно изразена тенденция общата възраст на служителите в администрацията да се увеличава. Предизвикателствата в управлението на човешките ресурси са свързани с мотивирането на служителите да изпълняват по-добре своите задължения; обвързване на заплащането с постигнатите резултати; диференциране на заплащането с изпълняваните функции и задържане на квалифицираните служители.

Прилагане на законодателство и политики

Основно предизвикателство пред администрацията е свързано с ефективното прилагане на законодателство и политиките. Не са изградени механизми, които да гарантират устойчивост на нормативните актове и политики. Законите претърпяват множество изменения, дори в рамките на една календарна година, а това води до несигурност във водените политики и е потенциална предпоставка за влошаване на бизнес средата. Все още не са на необходимото ниво процесите на обществени консултации при разработването на нормативни актове и стратегически документи. Това, както и почти ежедневната спешност за вземане на решения в отделните структури, са основните причини за честите промени в нормативните актове. Лошите практики могат да бъдат сведени до минимум чрез прилагането на оценка на въздействието на нормативни актове, чрез която да се изследват всички възможни сценарии. Процесите на стратегическо планиране са слабо обвързани с бюджетните програми и прогнози, както и с планирането на необходимите човешки ресурси. Недостатъчен е капацитетът на общинско и областно ниво за разработване и прилагане на политики. Тяхното участие при формиране на националните политики е незначително.

VI.2. Капацитет за разработване и управление на проекти

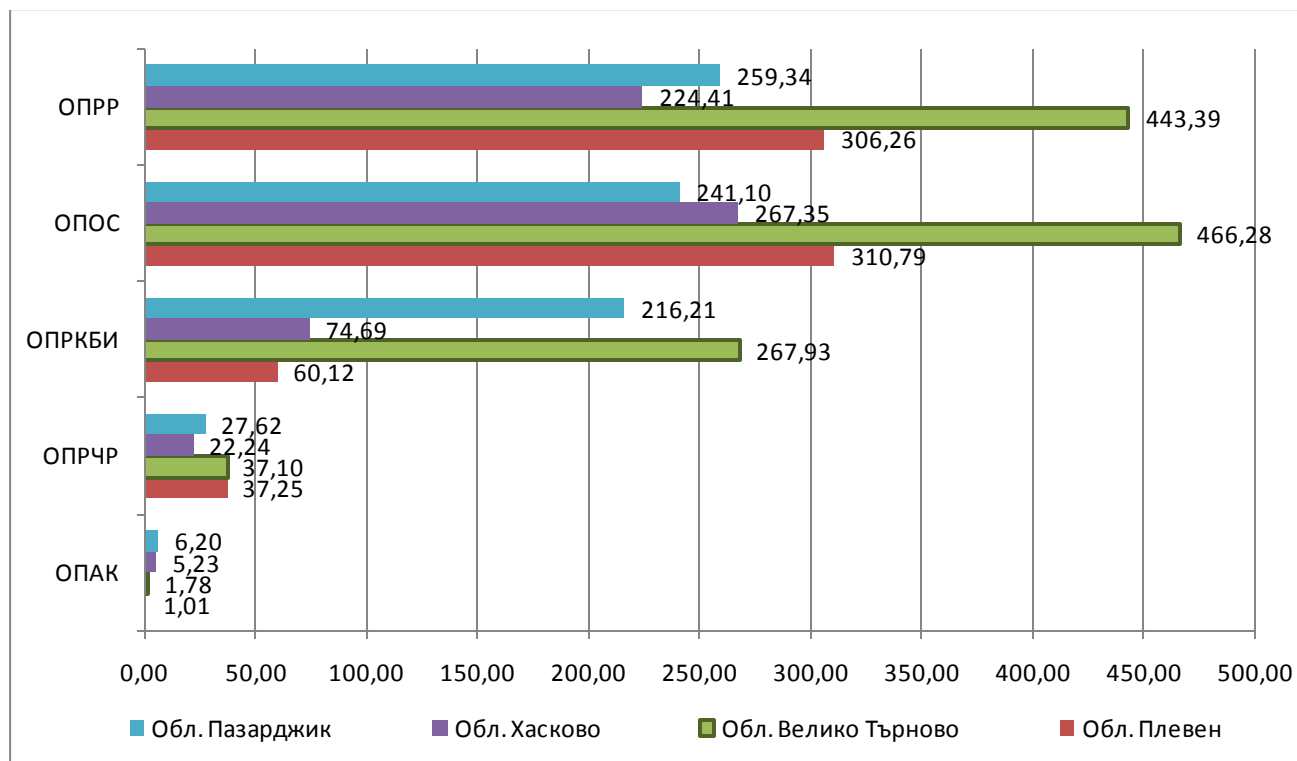
За оценка на капацитета за разработване и управление на проекти са използвани данните от ИСУН за подписаните договори на територията на областта. Разгледани са всички оперативни програми с изключение на ОП Техническа помощ. Прави впечатление липсата на изпълнени или в процес на изпълнение проекти по ОП Транспорт, тенденция която не е в пряка зависимост от административния капацитет на областно или общинско ниво. Естеството на програмата е такова, че тя финансира изключително и само големи инфраструктурни проекти, които се изпълняват предимно от Агенция „Пътна инфраструктура” и НКЖИ. Въпреки това, липсата на проекти по тази програма показва изоставането в рехабилитацията на някои много важни за територията на цялата страна инфраструктурни направления, едно от които е ж.п. линията Мездра – Плевен – Горна Оряховица – Варна, както и ж.п. линията и шосейният път по направлението на ОЕТК №9. Очакването е тези направления, както и доизграждането на АМ „Хемус”, да бъдат реализирани в периода 2014-2020 г.

Сравнение със средните показатели за други области

По отношение на обема на привлечените до момента инвестиции по оперативни програми, беше изготвено сравнение между състоянието за област Велико Търново и средните показатели за областите Велико Търново, Хасково и Пазарджик. Изборът на областите, с които е сравнена областта е направен на базата на две основни характеристики, а именно населението на тези области е приблизително равно на населението на област Велико Търново и във всяка една от тях е налице голямо урбанистично съсредоточие, подобно на агломерацията Велико Търново –

Горна Оряховица - Лясковец (в област Плевен – гр. Плевен; в област Хасково – съградието Хасково – Димитровград; в област Пазарджик – гр. Пазарджик).

Фигура А VI - 1: Привлечени инвестиции на глава от населението (подписани договори) по основните оперативни програми към 04.03.2013 г. (в лв.)

Източник: ИСУН

Проведеното сравнение показва няколко основни тенденции, а именно:

- Силен позитивен факт е доброто привличане на инвестиции по ОП Развитие на конкурентоспособността на българската икономика. В сравнение между разгледаните области, за област Велико Търново стойността е най-висока (267,93 лв. на човек – повече от шест пъти по-висока от средната за област Плевен). Този показател говори само косвено за административния капацитет в областта, но едновременно с това показва добрия капацитет на икономическите субекти да разработват и управляват проекти. Стойността на показателя е и свидетелство за сравнително по-сериозната инвестиционна активност на територията на областта;
- По отношение на привлечените средства по ОП Околна среда, област Велико Търново (466,28 лв на човек) отново е лидер, като обемът на подписаните договори е между 1,5 и 2 пъти по-голям в сравнение с останалите области. От гледна точка на административния капацитет на общинската администрация, която е основен бенефициент по програмата, нивата на усвояемост показват високо ниво на успешна работа при разработването и управлението на проекти;
- Наличните данни показват лидерство на област Велико Търново (443, 39 лв. на човек) и по отношение на ОП Регионално развитие. Тук отново, статистиката показва предимно

капацитета на местната администрация и говори за много добра успеваемост при разработването и управлението на проекти.

- ОП Развитие на човешките ресурси, областите показват приблизително еднаква усвояемост на средства на глава от на селението. С леко преимущество пред останалите две са областите Велико Търново (37,10 лв/човек) и Плевен;
- По ОП Административен капацитет стойностите на подписаните договори на територията на област Велико Търново е значително по-нисък (1,78 лв/човек), в сравнение с този в областите Пазарджик и Хасково;

Таблица А VI - 1: Привлечени инвестиции и брой подписани договори по основните оперативни програми към 04.03.2013 г. (в лв.)

	ОПРЧР		ОПРКБИ		ОПОС		ОПРР	
	Дог.	Финанс. (лв.)	Дог.	Финанс. (лв.)	Дог.	Финанс. (лв.)	Дог.	Финанс. (лв.)
България	2 768	2 095 794 607	2 306	2 556 395 961	499	5 465 749 626	1 058	3 003 766 491
Плевен	86	10 047 152	41	16 217 363	11	83 835 962	33	82 613 941
Велико Търново	85	9 591 175	61	69 259 047	11	120 531 550	44	114 614 041
Хасково	59	5 476 692	33	18 391 202	11	65 831 672	30	55 258 341
Пазарджик	71	7 611 560	54	59 575 526	15	66 434 631	44	71 459 373

Източник: ИСУН

По отношение на общия обем привлечени инвестиции и броя подписани договори, в сравнението са разгледани същите ОП, с изключение на ОПАК, за която броят подписани договори е много ограничен. Сравнението потвърждава изводите от направения по-горе анализ, като подчертава лидерството на областта по отношение на обема привлечени инвестиции, при работата по всички ОП, с изключение на ОПРЧР (85 проекта и 9 591 175 лв. привлечени инвестиции, което я нарежда близо на второ място след област Плевен). По отношение на останалите три ОП, лидерството на областта е осезаемо. В рамките на ОПРКБИ са реализирани най-много проекти (61) на най-голяма стойност (69 259 047 лв. – което е около 4 пъти повече от привлеченото финансиране в Плевен и Хасково). По отношение на ОПРР, областта отново е водач, както по привлечени средства (с 114 614 041 лв.), така и по брой проекти (44 – колкото има и в област Пазарджик). По ОПОС в областта са привлечени най-много средства (120 531 550) по 11 проекта (колкото има и в областите Плевен и Хасково). Лидер по брой проекти тук е област Пазарджик – с 15.

ПРИЛОЖЕНИЕ 2: РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРОВЕДЕНА АНКЕТА

МОЛЯ, ОТГОВОРЕТЕ НА ПОМЕСТЕНИТЕ ПО-ДОЛУ ВЪПРОСИ:

1. Кой според Вас е най-големият ресурс на областта? Кои са забележителните местности, обекти и селища?

Възможности за развитие на туризъм на базата на КИН (Царевец и Трапезица – 7, Никополис ад Иструм - 6, с. Арбанаси – 5, Римски акведукти, гр. Елена, Манастир „Св.св. Петър и Павел)

(15 отговора)

Наличие на ВУЗ-ове

(4 отговора)

Човешки ресурси

(2 отговора)

Наличие на минерални извори

(2 отговора)

Земеделие и селско стопанство

(1 отговор)

Възможности за развитие на винарски туризъм и еко туризъм

(1 отговор)

Наличие на междуна родно летище

(1 отговор)

2. Кои са структуроопределящите (големите) работодатели за областта?

Производство на целулоза, захар и спирт (Престиж АД – 3)

(8 отговора)

Производители на пластмасови изделия (Екстрапак – 3, Мегапорт- 2)

(6 отговор)

Оръжейна индустрия (Аркус АД-Лясковец - 5)

(5 отговора)

Пивоварство (Болярка АД - 2)

(3 отговора)

Селско стопанство

(2 отговора)

Шивашка индустрия (Аполон 95 ЕООД – 2)

(2 отговора)

Хотели и ресторантьори

(2 отговора)

Производители на млечни изделия

(1 отговор)

Производители на местни изделия

(1 отговор)

Образователни институции

(1 отговор)

Строителни фирми

(1 отговор)

Други: (Елмонт АД)

3. Кои са според Вас основните проблеми (ограничители), които пречат за успешното развитие на Вашата община в момента? (Моля, посочете не повече от 4 отговора)

- Местна данъчна политика, ограничени финансови ресурси на местната власт
(2 отговора)
- Ограничени финансови ресурси на местната власт
(7 отговора)
- Отсъствие на ясна визия и стратегия за развитие на региона
(3 отговора)
- Липса на добро управление в общината
(1 отговор)
- Слабо взаимодействие м/у местна власт, бизнес, неправителствен сектор, граждани
(7 отговора)
- Слабо развити неправителствен сектор и граждански инициативи
(2 отговора)
- Конфликти в общността (етнически, на социална основа и др.)
-
- Слаба инвестиционна активност
(9 отговора)
- Липса на стимули за създаването на нови малки и средни предприятия
(12 отговора)
- Не добре развита социална сфера и сектор на социалните услуги
-
- Не добро състояние на околната и урбанизираната среда
(2 отговора)
- Не добро състояние на инфраструктурата
(9 отговора)
- Лоша транспортна достъпност (недобра «свързаност» на града с други регионални центрове, липса на достатъчно редовни автобусни и ж.п. линии)
(5 отговора)
- Безработица
(10 отговора)
- Лоша демографска ситуация и липса на политика за развитие на човешките ресурси
(8 отговора)
- Слаба интеграция на малцинствата
(1 отговор)
- Ниско качество на медицинското обслужване
(2 отговора)

- Ниското образователно равнище на населението
-
- Друго.: Състояние на плановата основа

4. Моля посочете областите на интервенции, които според Вас следва да са приоритетни за Вашата община: (Моля, посочете не повече от 4 отговора)

- Подкрепа и стимулиране на малкия и среден бизнес
(13 отговора)
- Повишаване на инвестиционната активност в общината
(8 отговора)
- Подобряване на качеството на човешкия ресурс и производителността на труда
(7 отговора)
- Борба с безработицата и подобряване на пазара на труд
(14 отговора)
- Борба с дискриминацията, социално включване и създаване на равни възможности
-
- Подобряване на качеството на предлаганите здравни и медицински услуги
(3 отговора)
- Намаляване нивата на замърсяване
(1 отговор)
- Създаване на нови озеленени зони за отдих и спорт
(5 отговора)
- Подобряване на енергийната ефективност на сградите и производствата
(6 отговора)
- Подобряване на техническата инфраструктура
(9 отговора)
- Реконструкция на проблемни територии
(1 отговор)
- Подобряване на жилищния сектор
-
- По-добра «свързаност» на града и туристическите забележителности с други регионални центрове и столицата - автобусен и ж.п. транспорт
(5 отговора)
- Подобряване на управлението на общината
(1 отговор)
- Подобряване на административните услуги за населението и бизнеса
(1 отговор)
- Засилване ролята на НПО и стимулиране на гражданското участие в управлението
(2 отговора)
- Подкрепа за развитие на научна и развойна дейност
(2 отговора)

- Развитие на селското стопанство
(7 отговора)
- Друго: Изработване на нова кадастрална карта и ОУП-ове

ПРИЛОЖЕНИЕ 3: ПРИОРИТЕТНИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ ПРОЕКТИ НА СЪСТАВНИТЕ ЗА ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО ОБЩИНИ

Посочените от общините приоритетни проекти бяха отнесени към определен сектор на интервенции. След което в зависимост от броя проекти във всеки един от секторите и вътрешната междупроектна приоритетност, бяха точкувани секторите. По този начин най-приоритетните сектори общо за общините от областта получиха най-много точки, а тези с по-нисък приоритет, по-малко. Като лидер се очертаха планираните инвестиции в базова техническа инфраструктура. Много бяха и идентифицираните приоритетни проекти в секторите Благоустройство, Култура, Туризм, Социални и здравни услуги, Спорт и зелена система, Индустриални терени.

№	сектор	ТОЧКИ
1	ВиК инфраструктура	38
2	Транспортна инфраструктура и транспортен сектор	25
3	Благоустройство	13
4	Култура	13
5	Туризм	12
6	Социални и здравни услуги	10
7	Спорт и зелена система	10
8	Индустриални терени	9
9	Енергийна ефективност	5
10	Бизнес и земеделие	4
11	ВЕИ	4
12	Планиране	3
13	Добро управление	3
14	Екологична инфраструктура и превенция на риска	2

ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

1. **Георгиева, Доника.** *Европейски културни маршрути/Програма на съвета на Европа*, 2007
2. **Европейска комисия.** *ЕВРОПА 2020: Стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж*, 2010
3. **Европейска комисия.** *РАБОТЕН ДОКУМЕНТ НА СЛУЖБИТЕ НА КОМИСИЯТА: Елементи за обща стратегическа рамка за периода 2014 — 2020 г. за Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд, Кохезионния фонд, Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и Европейския фонд за морско дело и рибарство*, 2012
4. **Европейска комисия.** *РЕГЛАМЕНТ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА за определяне на общоприложими разпоредби за Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд, Кохезионния фонд, Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и Европейския фонд за морско дело и рибарство, обхванати от общата стратегическа рамка, и за определяне на общи разпоредби за Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд и Кохезионния фонд и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1083/2006*, 2011
5. **Европейска комисия.** *Стратегия на Европейския съюз за региона на река Дунав*, 2010
6. **Европейска комисия.** *Териториалния дневен ред на ЕС 2020*, 2011
7. **Кръстев, Тодор.** *Източният трансбалкански път в мрежата на културните коридори на югоизточна Европа: Стратегия и реализация*, 2007
8. **Министерски съвет на Република България.** *Националната програма за развитие България 2020*, 2012
9. **Министерски съвет на Република България.** *Правилник за прилагане на Закона за регионалното развитие*, 2008
10. **Министерство на регионалното развитие и благоустройството.** *Методически указания за разработване на Национална стратегия за регионално развитие на Република България (2012-2022), Регионални планове за развитие на районите от ниво 2 (2014-2020), Областни стратегии за развитие (2014-2020) и Общински планове за развитие (2014-2020)*, 2011 г.
11. **Министерство на регионалното развитие и благоустройството.** *Национална концепция за пространствено развитие на Република България, 2013-2025 г.*, 2012
12. **Министерство на регионалното развитие и благоустройството.** *Национална стратегия за регионално развитие на Република България, 2012-2022 г.*, 2012
13. **Министерство на финансите.** *Европа 2020: Национална програма за реформи*, 2012
14. **Народно събрание на Република България.** *Закон за регионалното развитие*, 2008
15. **НСИ.** *Районите, областите и общините в Република България – 2007*, 2009
16. **НСИ.** *Районите, областите и общините в Република България – 2008*, 2010
17. **НСИ.** *Районите, областите и общините в Република България – 2010*, 2012
18. **НСИ.** *Районите, областите и общините в Република България – 2011*, 2013
19. **Областна администрация Велико Търново.** *Актуализиран документ за изпълнение на стратегията за развитие на област Велико Търново 2011 – 2013*, 2011

20. **Областна администрация Велико Търново.** *Междинна оценка на стратегия за развитие на област Велико Търново*, 2010
21. **Областна администрация Велико Търново.** *Стратегия за развитие на област Велико Търново, 2005-2015 г.*, 2005
22. **Областна администрация Велико Търново.** *Стратегия за развитие на социалните услуги в област Велико Търново (2011-2015 г.). Годишен мониторингов доклад за 2011 г.*, 2012
23. **Областна администрация Велико Търново.** *Стратегия за развитие на социалните услуги (2011-2015)*, 2010
24. **Общински планове за развитие**
25. **Теофилов, Румен.** *Римски градове в България*, София, 2007, Български Бестселър
26. **Nystrom, Louise.** *City and Culture*, 2008